

La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa

Els casos d'Alemanya, França, els Països Baixos, el Regne Unit, Suïssa i la regió de Valònia, a Bèlgica

La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa

Els casos d'Alemanya, França,
els Països Baixos, el Regne Unit,
Suïssa i la regió de Valònia, a Bèlgica

La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa

Els casos d'Alemanya, França,
els Països Baixos, el Regne Unit,
Suïssa i la regió de Valònia, a Bèlgica

Edició a cura de:

Pere Sala, Laura Puigbert, Gemma Bretcha

Direcció i coordinació:

Pere Sala. Coordinador de l'Observatori del Paisatge de Catalunya
Anna Moles Mariné. Cap d'Unitat d'Impacte Ambiental del Departament de Medi Ambient del Govern d'Andorra

Equip de redacció del document tècnic inicial:

Irene Navarro, Roser Ginjaume, Jordi Grau, Àgata Losantos

Agraïments:

Chris Blake, Pauwel Bogaert, Frédéric Bonavia, Mireille Deconinck, Maguelonne Déjeant-Pons, Gerhard Ermischer, Graham Fairclough, Enrico Fontanari, Dirk Gotzmann, Niek Hazendonk, Tapio Heikkilä, Anna Jiménez, Lucie Julien, Felipe Juste, Luigi Mesisca, Bas Pedroli, Karina Peña, Natàlia Rovira, Gilles Rudaz, Rob Schröder, Jean-François Seguin, Elise Soufflet, Andreas Stlader, Matthias StremLOW, Gerrit-Jan Van Herwaarden, Stephanie Wilbrand.

Disseny gràfic:

Eumo_dc

Fotografies de coberta:

Coberta catalana d'esquerra a dreta: Observatori del Paisatge, Arild Vågen, Mattbuck.
Coberta anglesa d'esquerra a dreta: Myrabella, Dietmar Rabich (rabich.de), Mattbuck.

Fotografies de l'interior:

Observatori del Paisatge: p. 12, 22, 112, 115
Gerard Mussot Sylvestre: p. 14
Gargolla: p. 16
René Kretzler: p. 18
Überprutser: p. 20
Andrew Bossi: p. 25
Johan Bakker: p. 27
Flamenc: p. 32
F. Richart/Parc naturel régional de la Narbonnaise en Méditerranée: p. 35
Chatmouettes: p. 50
Natura biologie appliquée: p. 68
André Chevrolet: p. 69 (imatge 12)
Jura Tourisme: p. 69 (imatge 13)
Jean Marc Pascolo: p. 79
Yves Tennevin: p. 101
Jane Masters, New Lanark Heritage: p. 105 (imatge 18)
Clyde and Avon Valley Landscape Partnership: p. 105 (imatge 19)
iStockphoto: p. 110
Andrew Curtis: p. 117
Myrabella: p. 119

Edita:

Observatori del Paisatge de Catalunya
Carrer Hospici, 8. 17800 Olot
www.catpaisatge.net
© dels textos, l'Observatori del Paisatge
© de les fotografies, els autors respectivus

Impressió:

Novoprint

Dipòsit legal: GI 2055-2014

ISBN: 978-84-617-3805-2

La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa = Landscape planning at a local level in Europe / Edició a cura de Pere Sala, Laura Puigbert i Gemma Bretcha. - Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Govern d'Andorra. - p. ; cm. - (Documents; 2)

ISBN 978-84-617-3805-2

I. Sala, Pere II. Puigbert, Laura III. Bretcha, Gemma IV. Observatori del Paisatge (Catalunya) V. Documents ; 2
1. Paisatge - Europa 2. Paisatge - Administració local

712.2(4)

7	PRESENTACIONS
9	1. INTRODUCCIÓ
15	2. POLÍTIQUES DE PAISATGE
16	2.1 Alemanya
18	2.2 França
20	2.3 Països Baixos
22	2.4 Regne Unit
25	2.5 Suïssa
27	2.6 Regió de Valònia (Bèlgica)
29	3. INSTRUMENTS DE PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE
30	3.1 Pla de paisatge (<i>Landschaftsplan</i>): Alemanya
34	3.2 Carta de paisatge (<i>Charte paysagère</i>): França
38	3.3 Carta del parc natural regional (<i>Charte du Parc Naturel Régional</i>): França
42	3.4 Pla de paisatge (<i>Plan de paysage</i>): França
46	3.5 Perímetre de protecció i de valorització dels espais agrícoles periurbans (PAEN): França
48	3.6 Xarxa verda i blava (<i>Trame verte et bleue</i> , TVB): França
52	3.7 Pla de desenvolupament del paisatge (<i>Landschapswikkelingsplan</i> , LOP): Països Baixos
56	3.8 Pla de qualitat del paisatge (<i>Beeldkwaliteitplan</i> , BKP): Països Baixos
60	3.9 Reglament i Pla marc de qualitat estètica (<i>Welstandsbeleid</i> i <i>Welstandsnota</i>): Països Baixos
62	3.10 Infraestructura verda (<i>Green Infrastructure</i> , GI): Regne Unit
66	3.11 Pla de desenvolupament del paisatge (<i>Conception d'évolution du paysage</i> , CEP): Suïssa
70	3.12 Programa de paisatge (<i>Programme paysage</i>): Valònia (Bèlgica)
75	4. EL PAISATGE EN EL PLANEJAMENT URBANÍSTIC
76	4.1 Esquema de coherència territorial (<i>Schéma de cohérence territoriale</i> , SCoT): França
80	4.2 Pla local d'urbanisme, PADD i OAP (<i>Plan Local d'Urbanisme</i> , PLU (PADD + OAP): França
86	4.3 Àrea de valorització de l'arquitectura i del patrimoni (AVAP): França
90	4.4 Pla de zonificació en relació amb la LOK (<i>Bestemmingsplan en LOK</i>): Països Baixos
94	4.5 Avaluació del caràcter del paisatge en el planejament local (<i>LCA and local planning</i>): Regne Unit
99	5. INSTRUMENTS FINANCERS
100	5.1 1% paisatge i desenvolupament (1% Paysage et Développement): França
102	5.2 Fons per al patrimoni de la Loteria (Heritage Lottery Fund, HLF): Regne Unit
106	5.3 Fons suïus per al paisatge (Fons Suisse pour le paysage): Suïssa
109	6. REFLEXIONS AL VOLTANT DE LA PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE EN L'ÀMBIT LOCAL
121	7. BIBLIOGRAFIA
125	8. SIGLES I ACRÒNIMS

Francesc Camp Torres

Ministre de Turisme i Medi Ambient del Govern d'Andorra

A finals de desembre del 2011, el Consell General d'Andorra va aprovar la ratificació del Conveni europeu del paisatge com un pas natural més després de les múltiples accions que s'han fet a Andorra durant els darrers anys. El conjunt dels treballs realitzats fins ara en l'àmbit del paisatge, impulsats en gran part a iniciativa del Departament de Medi Ambient, estan en total consonància amb les obligacions del Conveni.

Des d'Andorra organitzem i participem en moltes activitats en l'àmbit del paisatge, col·laborem amb el Consell d'Europa per la realització de tallers, seminaris i publicacions. També col·laborem, com en aquest cas, amb el nostre veí l'Observatori del Paisatge de Catalunya, que per nosaltres és garant de qualitat i de seriositat.

La publicació *La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa. Els casos d'Alemanya, França, Països Baixos, Regne*

Unit, Suïssa i la regió de Valònia, a Bèlgica serà per a tots els interessats un document de consulta indispensable de cara a desenvolupar eines i instruments moderns i adaptats a les característiques de ciutats, regions i països.

Probablement són molts els estats que poc a poc hauran de redefinir la seva normativa per incloure-hi temes de paisatge perquè els ciutadans reclamen una millora de la seva qualitat de vida i els turistes cada cop són més exigents en quant a la qualitat del destí que trien. La traducció de l'estudi a l'anglès permetrà que els resultats d'aquests mesos de feina intensa tinguin una repercussió absolutament internacional.

No tinc cap dubte que Andorra té molt camí per recórrer encara i que moltes de les respostes estan en el document que teniu entre mans. Espero que aquesta publicació sigui de l'interès de totes les persones preocupades pels paisatges arreu.

Joan Nogué

Director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya

Finalment, el paisatge ha arribat al món local. I no podia ser d'altra manera, en ser l'escala local la més immediata, la més propera, a la gestió dels paisatges de la vida quotidiana. Les administracions locals en són conscients i han començat a veure en el paisatge un motor per al desenvolupament dels territoris que administren. Conscients d'aquest fet, l'Observatori del Paisatge de Catalunya, amb la col·laboració del Ministeri de Turisme i Medi Ambient del Govern d'Andorra, ha realitzat un estudi per conèixer més a fons les principals eines i experiències de planificació del paisatge en l'àmbit local existents a Europa per tal d'analitzar-ne la vinculació amb el planejament local. Cal entendre, per tant, el present document com a una eina que posem a l'abast del món local per tal de trobar-hi referents, idees, conceptes aplicables o adaptables a cada realitat.

Per altra banda, l'elaboració d'aquest document, consultable a www.catpaisatge.net i que complementa el web "Paisatge i món local" coincideix amb un moment clau per a les polítiques territorials i paisatgístiques tant de Catalunya com d'Andorra. Per una banda, el Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya es troba en ple procés de redacció de la nova Llei de territori. Per altra banda, el Govern d'Andorra està duent a terme les accions prioritàries establertes en l'Estratègia nacional del paisatge, aprovada el febrer del 2012.

En aquest context, és especialment oportú i convenient treure el nas a les experiències desplegades a Alemanya, França, els Països Baixos, el Regne Unit, Suïssa i la regió belga de Valònia per tal d'esbrinar quines eines existeixen en aquests països a l'hora de tractar el paisatge en l'escala local i com es vinculen amb el planejament. No pas per copiar mecànicament aquestes experiències, sinó per incentivar la generació d'instruments propis adaptats al nostre context geogràfic, cultural i legislatiu, perquè és un fet que aquesta és la gran assignatura pendent de la més que reeixida Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya de l'any 2005. A Catalunya, aquesta llei ha complert amb escriure els seus objectius i ha desplegat els instruments que hi estaven previstos, com els catàlegs de paisatge i les directrius del paisatge, instruments d'abast territorial, però no tant local. Ha arribat l'hora de completar l'edifici. Li queda ben poc. I ens donaríem per més que ben pagats si l'estudi que presentem en les pàgines que segueixen hi contribueix.

Res, però, no hauria estat possible sense la complicitat de la direcció i del personal del Ministeri de Turisme i Medi Ambient del Govern d'Andorra i la coordinació general dels treballs portada a terme amb tanta diligència i eficàcia pel nostre company Pere Sala, coordinador de l'Observatori del Paisatge de Catalunya. A tots ells, el meu profund agraïment.

1. Introducció

Des que es va aprovar, l'octubre de 2000, el Conveni europeu del paisatge s'ha convertit en el marc de referència europeu per excel·lència amb relació al tractament del paisatge. Lentament, s'han anat produint a tot Europa canvis i adaptacions institucionals, normatius i de planificació en la direcció indicada pel Conveni Europeu. Un dels compromisos en què s'ha avançat més en alguns països europeus és el de la gestió i l'ordenació del paisatge a escala local, que en moltes regions del continent ja tenia una llarga tradició.

El món local veu cada vegada més el paisatge com un motor per desenvolupar-se i una via per incrementar el nivell d'autoestima, la identitat i la qualitat de vida de la ciutadania. Ha arribat l'hora d'encarar amb força les enormes potencialitats que tenen el territori i els seus paisatges, i d'assolir la qualitat i l'excel·lència en allò que fem i en el lloc on ho fem, i és a l'escala local on avui és més possible assolir aquests objectius. La relació entre paisatge i món local és precisament un dels pilars del full de ruta de l'Observatori del Paisatge de Catalunya: Catpaisatge2020. País, paisatge, futur, motiu pel qual l'Observatori del Paisatge ha creat el web *Paisatge i món local* (www.catpaisatge.net/monlocal).

En els últims anys, les polítiques de paisatge de base territorial de Catalunya s'han centrat principalment en l'elaboració dels catàlegs de paisatge i la introducció de les directrius del paisatge que se'n derivaven en el planejament territorial. Però continua pendent el traspàs del paisatge de l'escala territorial a la local, aspecte no prou considerat en la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge i tímidament desenvolupat per la d'urbanisme.

La importància que està adquirint el paisatge en l'àmbit local coincideix amb una creixent necessitat de revisar els instruments i les estratègies vigents tant a Catalunya com a Andorra. Estem davant d'un canvi en la manera en què la gent es relaciona amb el seu territori i el seu entorn més proper, i que reclama canvis en la manera de plantejar aquesta relació, des de les eines de

planejament convencional –que no acaben de donar les respostes òptimes a totes les demandes del món local–, fins a formes de governança local. És el moment de reflexionar sobre la validesa d'alguns instruments i estratègies en què s'han fonamentat les polítiques de paisatge a l'escala local fins ara i d'analitzar les oportunitats per superar els reptes actuals.

Aquest document, impulsat per l'Observatori del Paisatge de Catalunya, amb la col·laboració del Ministeri de Turisme i Medi Ambient del Govern d'Andorra, aspira a aportar respostes a aquests reptes. Un primer pas per fer-ho ha estat sortir de les nostres fronteres, tot plantejant algunes preguntes: quines eines existeixen arreu d'Europa per integrar el paisatge a escala local? Com es vinculen aquestes eines amb el planejament local (no només l'urbanístic)? Quina efectivitat tenen? La seva aplicació s'aborda només des de les polítiques territorials o té un enfocament més sistemàtic i globalitzador? Quin paper hi té la societat civil? Com s'articulen dins els sistemes de planificació i en les respectives polítiques de paisatge? El document parteix de

Figura 1. Web *Paisatge i món local* elaborat per l'Observatori del Paisatge.

l'informe “La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa i la seva vinculació amb el planejament urbanístic. Els casos de França, els Països Baixos i la regió de Valònia (Bèlgica)”, elaborat per l'Observatori del Paisatge de Catalunya i presentat el novembre de 2012 com a resposta a la demanda realitzada pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya.

Objectius

El present document persegueix principalment tres objectius:

- Conèixer les principals eines i experiències de planificació del paisatge en l'àmbit local existents a Europa i analitzar-ne la vinculació amb el planejament local, tant l'urbanístic com el sectorial.
- Aportar nous elements de debat i reflexió en relació amb la incorporació del paisatge en el planejament, encarats a l'enorme potencial que el territori i el paisatge tenen en l'àmbit local.
- Contribuir als debats encetats pels governs de Catalunya i d'Andorra en relació amb les seves respectives polítiques territorials i urbanístiques, la culminació dels quals ha de ser l'aprovació de noves normatives més innovadores i eficients.

Selecció d'instruments, normes i casos d'aplicació

Per elaborar aquest document s'han estudiat instruments i normes de planificació del paisatge existents a Alemanya, França, els Països Baixos, el Regne Unit, Suïssa i la regió belga de Valònia, ja que disposen de polítiques territorials i de paisatge reconegudes en l'àmbit europeu. El document no pretén fer un planejament exhaustiu ni cobrir totes les eines de planificació, sinó que vol cercar enfocaments i respostes diferents dels que existeixen a casa nostra. Per exemple,

si bé a França s'ha incidit especialment en els instruments de planificació del paisatge previstos en la normativa urbanística, en el cas de la regió de Valònia s'ha posat més èmfasi en instruments supramunicipals voluntaris de planificació i gestió del paisatge (tot i que la regió també disposi d'una normativa urbanística que té en compte el paisatge).

Molt vinculat amb el criteri anterior, la selecció d'instruments a cadascun dels països també pretén mostrar la gran varietat de possibilitats que té –o pot tenir– la planificació local a l'hora d'apropar-se al paisatge: des de l'ús de metodologies molt consolidades (com ara l'aplicació de l'avaluació del caràcter del paisatge en l'àmbit local utilitzada al Regne Unit), fins a instruments molt reglats de planificació del paisatge (com els plans de paisatge francesos, neerlandesos i alemanys), passant per altres eines d'integració d'objectius paisatgístics en els instruments de planejament local i urbanístic (com les orientacions d'ordenació i programació a França), o eines que incideixen en aspectes molt concrets del paisatge (com el pla de qualitat del paisatge als Països Baixos, de dimensió estrictament estètica).

Finalment, de cada instrument estudiat s'han seleccionat casos d'aplicació que s'han considerat exemplars en relació amb els aspectes que més es ressalten de cada instrument i de la tradició de planificació o tractament del paisatge de cada país.

Estructura del document

La publicació consta de set capítols. Després de la presentació (capítol 1), el capítol 2 introdueix el marc institucional i normatiu en el qual es basen les polítiques de paisatge dels sis països seleccionats, posant l'èmfasi en les normes i els instruments de gestió i ordenació del paisatge a l'escala local. La naturalesa de les descripcions varia segons els aspectes que s'han considerat més interessants posar en relleu.

Els capítols 3, 4 i 5, que conformen el cos principal de l'estudi, descriuen les principals eines i experiències de planificació del paisatge en l'àmbit local existents en aquests països. S'han classificat a partir de tres tipologies, segons la naturalesa i el tipus de vinculació amb el planejament local:

- **Instruments de planificació del paisatge** (capítol 3), en què s'agrupen els instruments i les eines creats específicament per a l'ordenació i la gestió del paisatge en l'àmbit local.
- **El paisatge en el planejament urbanístic** (capítol 4), que recull instruments no pròpiament de paisatge, però en els quals el paisatge pren protagonisme i condiciona la planificació.
- **Instruments financers** (capítol 5), és a dir, mecanismes financers que deriven en projectes de manteniment i/o millora del paisatge en l'àmbit local.

En el capítol 6, s'apunten una sèrie d'observacions i reflexions en relació amb la planificació del paisatge amb incidència en el planejament local a Europa, fetes a partir del coneixement adquirit en la temàtica i dels resultats de l'estudi. Les conclusions no pretenen ser una recepta màgica per incorporar el paisatge al món local, sinó més aviat ser un seguit d'orientacions i de principis que, al nostre parer, i partint del que s'està constant aquí i a Europa, poden contribuir al debat actual i a la construcció de nous models més eficients.

El document acaba amb la llista de totes les referències utilitzades en l'estudi (capítol 7).

Proper pas: el compromís creixent de la societat civil

Els instruments de planificació del paisatge en què s'ha fixat l'estudi són eminentment impulsats i gestionats per les administracions locals, regionals o nacionals. Ara bé, fruit precisament del canvi en la manera com

la gent es relaciona amb el territori esmentat a l'inici d'aquesta presentació, s'està observant el naixement d'un gran nombre d'iniciatives liderades per la societat civil local, cada cop més dinàmica i compromesa amb el seu territori, que també aposten per la qualitat del paisatge com a via per desenvolupar-lo, i que no es poden obviar si es vol tenir un panorama complet de la situació actual.

Aquesta publicació, per tant, representa un primer pas significatiu –però no suficient– per arribar a disposar d'una visió més completa que en el futur permeti connectar més de prop les iniciatives i les experiències més notables, tant les impulsades per les administracions com les liderades per la societat civil, i que aportin més respostes als reptes i a les preguntes que planen avui en el camp de la gestió i l'ordenació del paisatge en el món local tant a Catalunya, com a Andorra i també a la resta d'Europa. Precisament, el web *Paisatge i món local*, esmentat al principi, s'ha creat per contribuir-hi.

Les polítiques de paisatge a Catalunya i Andorra

L'elaboració d'aquest document coincideix amb un moment clau per a les polítiques territorials i paisatgístiques tant de Catalunya com d'Andorra. Per una banda, el Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya es troba en ple procés de redacció de la nova Llei de territori, urbanisme, arquitectura i paisatge amb l'objectiu d'aplegar en un únic marc normatiu tota la legislació relacionada amb la gestió del territori i del paisatge. Pensem, doncs, que, davant la incertesa i el qüestionament de les eines vigents, és un moment important per contribuir al debat sobre la manera en què els municipis poden abordar el paisatge al nostre país.

Per altra banda, el Govern d'Andorra està duent a terme les accions prioritàries establertes en l'Estratègia nacional del paisatge, aprovada el febrer del 2012. Amb l'objectiu de millorar els paisatges urbans, tal com estableix l'objectiu 3 de l'estratègia, esdevé necessari introduir el

paisatge en la planificació urbana i territorial. En aquest sentit, i atesa la ratificació del Conveni Europeu per part del Govern andorrà el 2011, la Llei general d'ordenació del territori i urbanisme de 2012 estableix la necessitat de tenir en compte el paisatge en el contingut dels plans d'ordenació i urbanisme parroquials.

Per tal d'entendre com s'ha arribat a les polítiques de paisatge actuals d'aquests dos territoris, es considera oportú presentar un breu resum del seu respectiu context normatiu en l'àmbit del paisatge.

Catalunya

El desembre del 2000, tot just dos mesos després que s'aproves el Conveni europeu del paisatge, el Parlament de Catalunya s'hi va adherir. Era un primer pas que reflectia l'interès de la principal institució del país per la conservació i la millora del paisatge. Tanmateix, els passos fonamentals es van dur a terme l'any 2004, amb el naixement a finals d'aquell mateix any de l'Observatori del Paisatge de Catalunya, i l'any següent, amb l'aprovació de la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge.¹

El primer resultat de la Llei de paisatge va ser, per tant, la posada en marxa de l'Observatori del Paisatge, operatiu des de l'1 de març de 2005, i concebut com l'ens d'assessorament de la Generalitat de Catalunya i de conscienciació de la societat en general en matèria de paisatge. L'Observatori és un centre de pensament, estudi, documentació i acció sobre el paisatge, que promou iniciatives i projectes de paisatge amb la complicitat dels actors i que, en tots aquests anys, s'ha convertit en l'espai de trobada per excel·lència de la Generalitat

1. Publicada al DOGC núm. 4407, de 16.6.2005 i desplegada a través del Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística (DOGC núm. 4723, de 21.9.2006).

Imatge 1. L'elaboració dels catàlegs de paisatge ha permès obtenir per primera vegada el mapa dels paisatges de Catalunya.

de Catalunya, l'Administració local, les universitats, els col·lectius professionals i, en general, la societat catalana en tot el que fa referència al paisatge.

Tenint la llei com a base, la Generalitat de Catalunya va impulsar l'any 2005 els catàlegs de paisatge, elaborats per l'Observatori i creats amb l'objectiu de compaginar un millor coneixement dels paisatges amb l'acció paisatgística. La mateixa llei els defineix com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els

objectius de qualitat que han de complir". Es tracta, per tant, d'una eina extremament útil per implementar polítiques de protecció, gestió i ordenació del paisatge en el planejament territorial, urbanístic i sectorial a través d'objectius de qualitat paisatgística; per integrar nous usos o elements construïts en el caràcter de cada paisatge, i per fomentar una forma de governança del paisatge basada en la participació i la concertació.

Cal destacar que els objectius de qualitat paisatgística definits pels catàlegs de paisatge s'incorporen en els plans territorials parcials corresponents, a través de

les directrius de paisatge, una eina creada per la Llei del paisatge que, per tant, vincula i facilita el pas dels catàlegs de paisatge als instruments de planejament, a les polítiques sectorials i, en definitiva, a l'acció sobre el territori. Aquest és un aspecte molt rellevant –i una de les poques referències existents a Europa.

L'elaboració dels catàlegs de paisatge ha permès obtenir, per primera vegada, el mapa dels paisatges de Catalunya (135 en total), el qual posa el coneixement a disposició de l'acció. Sense anar més lluny, el mapa serveix de referència per a les polítiques urbanístiques, turístiques, culturals i de comunicació; s'ha incorporat als llibres d'educació secundària obligatòria, i està servint de base per a agents locals a l'hora d'impulsar iniciatives de paisatge de tota mena.

Les unitats de paisatge, per tant, esdevenen una bona base per desenvolupar polítiques de paisatge a escala local, si bé la Llei del paisatge vigent té un buit a l'hora de tractar aquesta escala. L'únic instrument impulsat per la Llei del paisatge a escala supramunicipal són les cartes del paisatge, voluntàries i amb un fort component de concertació i d'assoliment d'acords, que esdevenen veritables estratègies de paisatge entre municipis, i que impliquen poders públics i agents econòmics i socials per fomentar i implantar accions de millora i gestió del paisatge.

Una altra eina prevista per la llei, de caràcter financer, és el Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, destinat a desenvolupar actuacions paisatgístiques, que durant uns anys s'ha dotat eminentment per mitjà dels pressupostos de la Generalitat i amb les aportacions d'altres administracions.

Uns altres instruments previstos són l'estudi i l'informe d'impacte i integració paisatgística, que vetllen per un millor encaix en el paisatge d'activitats localitzades en sòl no urbanitzable.

Finalment, no es podria parlar veritablement d'una política de paisatge sense el repte de la sensibilització

i l'educació ciutadanes. És per aquest motiu que els departaments d'Ensenyament i de Territori i Sostenibilitat, juntament amb l'Observatori del Paisatge de Catalunya, han promogut el projecte d'innovació educativa "Ciutat, territori, paisatge", que incentiva el treball de l'alumnat a partir de la interpretació de dotze paisatges de Catalunya, representatius de la diversitat de paisatges del territori.

Andorra

Al Principat d'Andorra, de tan sols 468 km², la preocupació pel paisatge es remunta, si bé de manera sectorial, a la dècada de 1980, amb la publicació de l'ordinació relativa a la publicitat per rètols l'agost del 1982 i de la Llei de protecció del patrimoni cultural i natural d'Andorra.

Amb la posterior ratificació de la Constitució per part dels andorrans en referèndum el 14 de març de 1993, queda fixat el mandat del Govern pel que fa a la utilització racional del sòl i de tots els recursos naturals, amb la finalitat de garantir a tothom una qualitat de vida digna; de restablir i mantenir per a les generacions futures un equilibri ecològic racional en l'atmosfera, l'aigua i la terra, i de defensar la flora i la fauna autòctones i el patrimoni històric, cultural i artístic.

Els primers anys de la dècada de 2000, Andorra ja havia començat a perseguir l'objectiu de preservar els seus paisatges més valuosos. Així ho demostren l'aprovació de la Llei 9/2003, del 12 de juny de 2003, del patrimoni cultural d'Andorra, en la qual es preveia, a més de la preservació dels béns d'interès cultural, la preservació dels paisatges culturals, i les mesures preses per protegir la vall del Madriu-Perafita-Claror fins a 2005.

Tot i això, les veritables polítiques del paisatge, entès en el sentit del Conveni europeu del paisatge aprovat a Florència l'octubre de 2000 i ratificat per Andorra el 29 de desembre de 2011, comencen el 2006. Aquell any es va iniciar l'elaboració de l'Estratègia nacional del paisatge, i d'un seguit d'actes de sensibilització dels ciutadans

i de formació dels professionals (seminaris nacionals del paisatge el 2007 i el 2009, cursos de postgrau sobre paisatge i territori amb la Universitat d'Andorra el 2008 i el 2009, l'exposició itinerant "L'Andorra dels paisatges" i el recurs Som Paisatge per a escolars de 8 a 14 anys des de 2010).

L'Estratègia nacional del paisatge és fruit dels diversos estudis efectuats entre els anys 2006 i 2009 pel Servei de Gestió i Evolució del Paisatge de la Universitat de Barcelona, per identificar i qualificar els paisatges, i del Fòrum de l'Estratègia Nacional del Paisatge, que el Departament de Medi Ambient d'Andorra va organitzar al final de 2010. En aquest fòrum, en el qual van participar unes seixanta persones procedents de les administracions i de diversos sectors econòmics i socials del país, es van consensuar els 7 objectius de qualitat paisatgística de l'estratègia, així com un conjunt de 99 accions per assolir-los, les quals es van prioritzar per urgència i importància. Posteriorment, es va analitzar i reorganitzar el conjunt d'aquestes accions per elaborar el llibre d'accions per a l'horitzó 2020, que en recull prop de cinquanta.

Així doncs, l'Estratègia nacional del paisatge, aprovada pel Govern el 27 d'abril de 2011, segueix els principis i els objectius del Conveni europeu del paisatge, que reconeix que el paisatge és una part important de la qualitat de vida de la població, i que cal considerar *paisatge* tant els espais excepcionals com els quotidians. El Conveni indica que cada país pot acordar uns objectius de qualitat per als seus paisatges i definir les accions necessàries per assolir-los, comptant amb la participació ciutadana.

El 24 de gener de 2012, el ministre de Turisme i Medi Ambient va convidar els assistents del Fòrum de l'Estratègia Nacional del Paisatge a la presentació de les accions previstes per al període 2012-2015, abans de sotmetre-les a Govern perquè les aprovés el febrer de 2012.

D'ençà que es van aprovar, s'estan duent a terme diverses accions per assolir els set objectius de qualitat paisatgística. Es poden enumerar, entre d'altres, l'inventari i la resolució de punts negres paisatgístics, l'establiment d'un pla de gestió de les mollerres, la potenciació de nous cultius agrícoles i de la implantació d'allotjaments rurals, el manteniment dels boscos de ribera, l'adequació de la xarxa de refugis amb la creació de dos nous refugis guardats (Sorteny i Madriu), la publicació de la *Guia d'integració paisatgística de les estacions d'esquí alpí d'Andorra* i la realització d'una jornada sobre paisatge i estacions d'esquí. En matèria de sensibilització i participació ciutadana, destaca l'apartat de la fotodenúncia del web del Departament de Medi Ambient, que permet a la població assenyalar punts negres paisatgístics, així com el concurs de fotografia digital sobre el paisatge, que ja arriba a la tercera edició (amb més d'un centenar de participants en cadascuna). Una altra acció ha estat la creació de la Comissió Nacional del Paisatge com a òrgan de seguiment de l'estratègia i d'intercanvi entre el Govern, els comuns i els diferents actors implicats.

Imatge 2. L'Estratègia nacional del paisatge d'Andorra preveu assolir els set objectius de qualitat paisatgística a través d'un seguit d'accions prioritzades per urgència i importància.

2. Polítiques de paisatge

Aquest capítol introdueix el marc institucional i normatiu en què es basen les polítiques de paisatge a Alemanya, França, els Països Baixos, el Regne Unit, Suïssa i la regió belga de Valònia, posant l'èmfasi en les normes i els instruments de gestió i ordenació del paisatge en l'escala local. Com s'ha comentat al capítol de presentació, la naturalesa de les descripcions varia en cada cas segons els aspectes que s'hagi considerat més interessant posar en relleu.

Si s'han seleccionat aquests països i no uns altres és per la confluència de tres criteris. El primer és que tenen un bagatge i una experiència reconeguts en polítiques territorials i de paisatge. El segon criteri és que internalitzen en gran mesura els postulats del Conveni europeu del paisatge (fins i tot sense haver-lo aprovat, com és el cas d'Alemanya). El tercer motiu és la llarga tradició que tenen en el desenvolupament d'instruments de paisatge aplicables a l'escala local, ja sigui amb un reconeixement legislatiu nacional o bé per mitjà del compromís dels respectius governs nacionals o regionals amb la matèria. L'adopció d'aquests tres criteris ha exclòs de l'estudi normes i instruments interessants que poden existir en altres països europeus.

2.1 Alemanya

Alemanya, juntament amb Suïssa, és el país d'Europa que més aviat va incorporar la gestió del paisatge en la seva legislació. Concretament, Alemanya va aprovar el 1976 la Llei federal de protecció de la natura (*Bundesnaturschutzgesetz*, BNatSchG), en la qual ja es detallaven els continguts de la planificació del paisatge (*Landschaftsplanung*). Des d'aquest primer moment, l'aproximació que fa la legislació alemanya al concepte de paisatge, i que ha impregnat la planificació, es fonamenta sobretot en la seva dimensió més ecològica.

Després de més de dues dècades de l'aprovació de la llei, per tal d'adaptar-se al context d'una Alemanya reunificada, l'any 2002 es va aprovar una reforma de la Llei federal de protecció de la natura (la reforma més recent és de 2010) que incorporava la Xarxa Natura 2000 i els diferents serveis federals de protecció de la natura i del paisatge de les antigues RFA i RDA. Gràcies a aquesta reforma, avui tot el territori alemany segueix el mateix sistema de planificació del paisatge. L'ens responsable de conduir les polítiques de paisatge del govern alemany és l'Agència Federal de Conservació de la Natura (*Bundesamt für Naturschutz*).

Tot i que l'objectiu fonamental de la llei federal és la protecció, la restauració i el desenvolupament de la natura, entre les finalitats de la protecció i la millora dels ecosistemes figura el desenvolupament del paisatge –que inclou un component cultural. La llei també proposa mesures específiques de sensibilització, formació, gestió, protecció i ordenació dels paisatges que promouen un desenvolupament econòmic i social compatible amb l'equilibri territorial i la millora de la qualitat dels paisatges.

Cal tenir present que al territori alemany el planejament del paisatge es regeix pels principis següents:

- Totes les persones han de conservar, protegir i preservar els valors culturals, patrimonials i productius del paisatge.
- Els organismes i les institucions, en diferent mesura, han d'implantar les normes del paisatge i vetllar perquè es compleixin.

Un sistema jerarquitzat

L'organització territorial d'Alemanya determina que els estats federals (*land*, en singular, i *länder*, en plural) adoptin els objectius de la llei federal i redactin una llei de protecció de la natura i del paisatge pròpia (*Landesnaturschutzgesetz*) adaptada a les necessitats del seu territori. Així doncs, la llei federal és un marc general de referència per a les lleis elaborades pels *länder*.

D'aquesta manera, les polítiques de paisatge es porten a terme dins un sistema descentralitzat que cobreix tot el territori amb una jerarquia molt clara de tres escales territorials: estat federal (*land*), regió administrativa i municipi (*gemeinde*), segons la legislació (BNatSchG). L'escala municipal es considera l'àmbit més determinant on s'ha d'acabar implementant la política, pel fet que els municipis tenen la competència per regular aspectes com la construcció d'habitatges, la creació de polígons industrials o la protecció del paisatge.

Els principals instruments de planificació del paisatge a les diferents escales són els següents:

- **Programes de paisatge** (*Landschaftsprogramm*). Són els instruments estratègics de planificació del paisatge a l'escala dels *länder*. Els programes de paisatge defineixen els objectius i les normatives bàsiques per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge a cada *land*. En alguns *länder* els programes de paisatge tenen més funcions, com ara la protecció i la gestió de la flora i la fauna. Els seus objectius s'integren en l'ordenació del territori de cada *land* (*Landesplanung*).
- **Plans marc de paisatge** (*Landschaftsrahmenplan*). Són documents a l'escala de la regió administrativa que contenen informació sobre l'estat del paisatge i sobre els objectius per protegir-lo, gestionar-lo i ordenar-lo. En el procés d'elaboració hi té un paper important la participació ciutadana. Aquests plans s'integren en la planificació territorial a aquesta escala (*Regionalplanung*).

- **Plans de paisatge** (*Landschaftsplan*). Són instruments d'escala municipal que concreten les mesures del pla marc del paisatge i les implementen, seguint la Llei federal de protecció de la natura. Defineixen objectius, proposen els usos dels paisatges, concreten els límits de la urbanització i formulen els objectius paisatgístics. La participació ciutadana és important en el procés d'elaboració. Tenen incidència en els plans directors d'urbanisme (*Bauleitpläne*).

Paral·lelament als instruments de planificació esmentats, n'existeix un altre, de més sectorial, pensat per a l'ordenació dels parcs i jardins urbans a escala local (*Grünordnungsplan*). Aquest instrument detalla els continguts de la planificació del paisatge per a un àmbit concret del municipi. Aquesta planificació se centra sobretot en les tasques de gestió dels espais oberts o espais verds. Els *Grünordnungsplan* també poden ser elaborats com un apartat més d'un pla de paisatge. En alguns *länder*, aquests s'estan substituint per plans de paisatge, que permeten un tractament més integral del territori.

El sistema de planejament del paisatge alemany es completa amb els plans addicionals o de suport a la gestió del paisatge (*Landespflegerischer Begleitplan*). Aquests plans indiquen les mesures compensatòries que s'han de dur a terme per minimitzar els impactes en el paisatge per part de diferents projectes constructius, sobretot d'infraestructures. Els plans addicionals formen part dels documents jurídicament vinculants que es requereixen per aprovar els projectes de construcció.

La integració dels instruments de paisatge en el planejament territorial i urbanístic

La legislació federal (BNatSchG) estableix que els objectius, els requisits i les mesures amb incidència territorial dels principals instruments de protecció, gestió i ordenació del paisatge esmentats (és a dir, dels programes de paisatge, plans marc de paisatge i plans de paisatge) han de ser integrats en el planejament territorial i urbanístic corresponent, atorgant als plans del paisatge

el valor i els efectes jurídics dels plans d'ordenació del territori. Aquest aspecte ja queda recollit en el Codi d'urbanisme (*Baugesetzbuch*, BauGB).

La integració de la planificació del paisatge en el planejament territorial es pot fer a través de dos processos:

- **Integració primària.** Els diferents instruments de planificació de paisatge s'elaboren directament com a part integral dels plans territorials i urbanístics (en trobem exemples a Renània-Palatinat, Baviera o Hessen).
- **Integració secundària.** A través d'un procés de ponderació i avaluació (*Abwägung*), els continguts dels documents de planificació de paisatge, elaborats com a documents propis prèviament, s'integren parcialment o completament en els respectius planejaments territorials i urbanístics (en trobem exemples a Baden-Württemberg, Schleswig-Holstein i Sarre).

Els plans de paisatge d'escala local són molt útils per assolir aquest objectiu, ja que representen la base a partir de la qual les autoritats locals poden prendre decisions sobre projectes que afecten el paisatge, sobretot respecte als espais lliures, o de cara a abordar nous planeja-

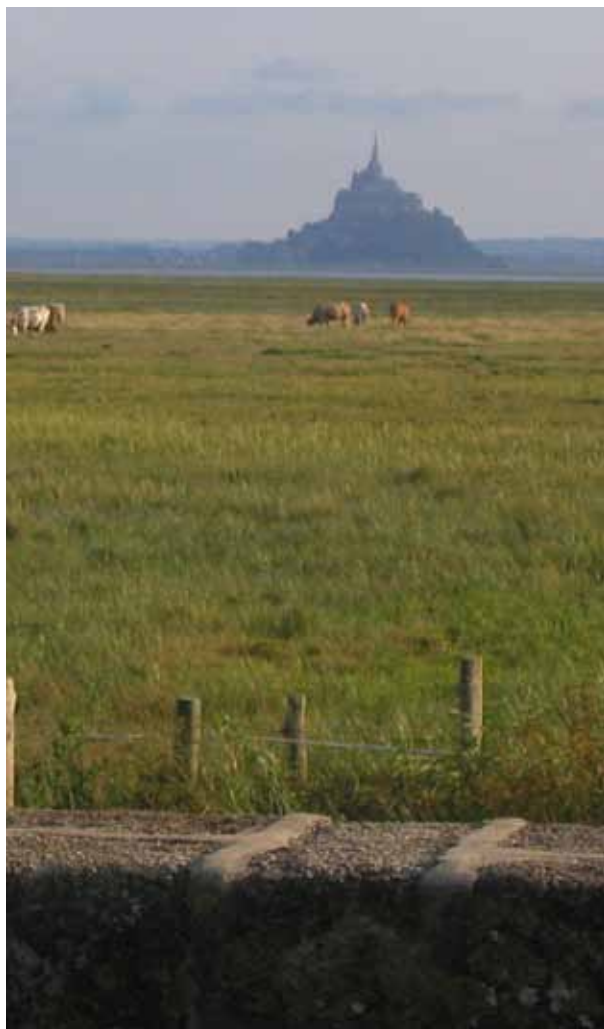
ments sectorials. És per aquest motiu que aquest estudi descriu amb més detall aquests tipus de plans.

Alemanya fa molts anys que està implementant polítiques de protecció i gestió del paisatge. Si a aquest impuls històric se suma el fet que es tracta d'un sistema jeràrquic, que impregna totes les escales de planificació, i sobretot el fet que el Govern federal subvenciona l'elaboració i la implementació dels plans de paisatge, tot plegat contribueix que hi hagi més possibilitats que les polítiques segueixin un mateix criteri, que siguin més coherents i que aconseguixin objectius de millora del paisatge integrats, per a tot el territori, i de manera coordinada. Així mateix, representa una garantia el fet d'integrar la participació ciutadana en els processos de desenvolupament dels diferents instruments. No obstant això, precisament el fet que es tracta d'un sistema de planificació molt consolidat, rígid i pautat fa molt difícil plantejar nous instruments de planificació del paisatge que no estiguin previstos a la llei federal, tot i l'intent que estan fent diverses entitats de la societat civil per configurar un sistema més flexible que permeti incloure altres tipus d'iniciatives.

Àrea de planificació	Planificació paisatgística	Planificació territorial	Administració competent	Escala d'aplicació
Land	Programa de paisatge (<i>Landschaftsprogramm</i>)	Ordenació territorial del <i>land</i> (<i>Landesplanung</i>)	Administració d'ordenació territorial del <i>land</i>	1:500.000 a 1:200.000
Regió administrativa	Pla marc de paisatge (<i>Landschaftsrahmenplan</i>)	Planificació territorial de la regió administrativa (<i>Regionalplanung</i>)	Administració regional	1:100.000 a 1:25.000
Municipi	Pla de paisatge (<i>Landschaftsplan</i>)	Pla director d'urbanisme (<i>Bauleitpläne</i>)	Administració municipal	1:10.000 a 1:5.000
Part del municipi	Parcs i jardins urbans (<i>Grünordnungsplan</i>)	Plans parcials	Administració municipal	1:2.500 a 1:1.000

Taula 1. Relació existent entre la planificació de paisatge i la planificació territorial a Alemanya.

2.2 França

La manera d'ordenar i gestionar el paisatge a França està clarament relacionada amb la llarga i arrelada tradició francesa de creació de parcs i jardins. Més enllà de l'entrada en vigor del Conveni europeu del paisatge l'1 de juliol del 2006, a França la principal llei sobre paisatge és l'anomenada *Loi Paysage* (Llei 24/1993, de 8 de gener de 1993, sobre la protecció i la posada en valor dels paisatges). L'aprovació de la llei va suposar un canvi en els plantejaments normatius anteriors, que van passar de posar l'èmfasi en els paisatges excepcionals o turístics a fer-ho en el conjunt del territori. La llei proposa un seguit de mesures destinades a una millor integració del paisatge en les actuacions i polítiques de planificació, i planteja mesures d'incentius fiscals i reglamentaris que ajudin a preservar la qualitat paisatgística en conjunt. N'és un exemple la política 1% paisatge i desenvolupament, establerta amb la Circular núm. 96-19, de 12 de desembre de 1995. Així mateix, completa el Codi d'urbanisme (comentat més endavant) a través de les llicències d'obres, per a les quals demana un estudi de la inserció de les noves construccions en l'entorn i de l'impacte visual que generen.

La llei de paisatge francesa també aposta decididament per la consulta pública com a via per aconseguir una millor concertació entre els agents del territori. En aquest sentit estableix alguns dels instruments que s'elaboren a l'escala local, en els àmbits municipal i supramunicipal, com són els plans i les cartes de paisatge (*plans de paysage* i *chartes paysagères*). Aquestes últimes no s'han de confondre amb les cartes dels parcs naturals regionals (*chartes des parcs naturels régionaux*), que determinen l'àmbit d'aplicació de les orientacions i les mesures de protecció, millora i desenvolupament dels parcs i que també tenen una repercussió important sobre el planejament local.

D'altra banda, la llei completa i reforça les eines de protecció amb la Circular de 15 de març de 1995 relativa als instruments de protecció i valorització dels paisatges, augmentant les competències del Conservatoire

du Littoral, reforçant les cartes dels parcs naturals regionals i definint les zones de protecció del patrimoni arquitectònic, urbà i paisatgístic (*zone de protection du patrimoine architectural, urbain et paysager*, ZPPAUP), actualment anomenades àrees de valorització de l'arquitectura i el patrimoni (*aire de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine*, AVAP).

Un altre instrument de planificació del paisatge que cal ressaltar és l'atles del paisatge (*atlas des paysages*), elaborat per cada departament a escala regional. Aquests atles tenen la voluntat d'esdevenir documents de referència en paisatge, i que es puguin anar concretant a l'escala local.

El Ministeri d'Ecologia, Desenvolupament Sostenible i Energia (*Ministère de l'Écologie, du Développement Durable et de l'Énergie*), que té competències en medi ambient i ordenació i planificació del territori, l'habitatge i la natura, és també l'ens responsable de la política de paisatge. El mes de setembre de 2014 aquest Ministeri va presentar el document anomenat *Communication relative à la reconquête des paysages et à la place de la nature en ville*, un autèntic full de ruta sobre paisatge per als propers anys.

Incidència del paisatge en els instruments de planificació urbanística

Per entendre la implicació que té el paisatge en la planificació urbanística francesa, cal conèixer breument alguns dels principis fonamentals que estableix el marc normatiu en la matèria. Són els següents:

- El **desenvolupament sostenible**. La Llei d'orientació per a la planificació i el desenvolupament sostenible del territori (*Loi d'orientation pour l'aménagement et le développement durable du territoire*, 1999) estableix que a França cal conciliar progrés econòmic, protecció social i qualitat del medi ambient i dels recursos naturals (i del paisatge).

- La **descentralització**, és a dir, l'autonomia local. Els municipis i les seves agrupacions tenen les competències urbanístiques, i la regió i l'Estat tenen les competències de l'ordenació territorial.
- El **projecte pel territori**. La Llei de 13 de desembre de 2000, relativa a la solidaritat i a la renovació urbana (*Loi relative à la solidarité et au renouvellement urbains*, SRU) estableix que els documents d'urbanisme són l'expressió d'un projecte d'ordenació i de desenvolupament sostenible (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD), ja sigui municipal o supramunicipal.
- La **consulta pública**, és a dir, la informació pública, la implicació d'actors locals i la participació ciutadana que impregnen tot el procés de l'elaboració dels documents.

En els últims anys, el paisatge s'ha anat fent un lloc en la normativa urbanística. Un dels canvis més rellevants que ha introduït la Llei SRU és l'emmarcament dels instruments d'ordenació i gestió territorial dins l'objectiu central del desenvolupament sostenible. Això ha promogut la reducció del consum de sòl en espais no urbanitzats i la densificació dels espais urbanitzats.

També el Codi d'urbanisme (*Code de l'urbanisme*), a l'article L121-1, determina que els instruments d'ordenació territorial amb incidència local, com els esquemes de coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT), d'àmbit supramunicipal o regional, els plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU) i les cartes municipals (*cartes communales*), d'àmbit municipal, han de procurar establir un equilibri entre el desenvolupament urbà i l'ús curós dels espais naturals, preservar els espais amb activitat agrícola i forestal, protegir els entorns i els paisatges naturals, així com els conjunts urbans i el patrimoni construït remarcable, i preservar i fomentar la qualitat urbana, arquitectònica i paisatgística dels accessos als nuclis i dels espais verds. En aquests instruments, el paisatge figura com a element vertebrador del territori.

Altres instruments que s'usen per incorporar el paisatge en els plans locals d'urbanisme són els PADD (citats anteriorment), les orientacions d'ordenació i programació (*orientation d'aménagement et du programmation*, OAP) i els perímetres de protecció i de valorització dels espais agrícoles periurbans (*périmètre de protection et de mise en valeur des espaces agricoles et périurbains naturels*, PAEN). Tots aquests instruments han de seguir els principis i els objectius establerts per la Llei Grenelle del medi ambient, que s'explica a continuació.

La Llei Grenelle del medi ambient

Una altra llei clau per entendre com s'incorpora el paisatge en el sistema de planificació francès és l'anomenada Llei Grenelle. Aquesta llei ha comportat canvis rellevants en la manera de planificar i gestionar el territori i el paisatge.

Va néixer el 2009 amb la finalitat d'incloure els objectius de desenvolupament sostenible en les polítiques públiques, fixant els compromisos del Govern en 13 camps d'acció: edificació, urbanisme, transports, energia, biodiversitat, aigua, agricultura, recerca, riscs, salut i medi ambient, residus, governança, i informació i formació. La Llei Grenelle del medi ambient va actualitzar-se el 12 de juliol del 2010, quan va passar a anomenar-se "Llei Grenelle II" i es va ampliar de 57 a 248 articles.

Els capítols dedicats a l'urbanisme i la biodiversitat de les lleis Grenelle I i II són els que més repercussió han tingut en el paisatge i en l'àmbit local. Així, alguns dels objectius que persegueixen són els següents:

- Harmonitzar la planificació a l'escala d'àrea metropolitana.
- Estudiar la reforma de la fiscalitat de l'urbanisme i les possibles limitacions a l'extensió del territori artificialitzat.

- Reforçar la reglamentació sobre rètols publicitaris, amb l'objectiu de minimitzar-ne l'impacte sobre el paisatge, sobretot a l'entrada de les ciutats.
- Fer extensius els SCoT al conjunt del territori francès abans de 2017.
- Reforçar el codi de l'urbanisme per simplificar-lo, enfortir-lo i introduir més el paisatge en els instruments de planificació (SCoT, PLU, etc.).
- Lluitar contra la regressió dels espais agrícoles i naturals com a conseqüència de l'expansió urbana.
- Mantenir i fomentar la biodiversitat, reforçant l'estratègia nacional per a la biodiversitat
- Elaborar xarxes verdes i blaves (*trame verte et bleue*, TVB) que uneixin els espais exteriors i interiors de la ciutat i en què col·laborin les autoritats locals i els diferents actors, en un context definit prèviament per l'Estat.
- Elaborar un estudi per definir com incloure les xarxes verdes i blaves en els documents d'urbanisme, els esquemes d'infraestructures i la fiscalitat local.
- Preparar un pla per planificar i restaurar els espais verds dins la ciutat, amb l'objectiu de preservar la biodiversitat i adaptar el paisatge urbà al canvi climàtic.

Una de les característiques de la legislació francesa és la seva naturalesa dinàmica i activa, en què la concertació amb els actors és molt present des del principi dels processos. Això permet utilitzar mètodes innovadors i pròxims als agents en contacte directe amb el territori.

2.3 Països Baixos

Als Països Baixos, els principis generals de qualitat del paisatge s'integren a les estratègies i a la planificació del territori a les escales nacional, regional i municipal. Pel seu particular context espacial, les estratègies en matèria d'ús del sòl són molt avançades, ja que pertanyen de la base que és possible pràcticament qualsevol transformació del territori. En aquest context, la gestió i l'ordenació del paisatge als Països Baixos dóna menys pes a la conservació del patrimoni i se centra més en la creació i el disseny de nous paisatges. Cal afegir que els Països Baixos van ratificar el Conveni europeu del paisatge el 2004.

Les polítiques neerlandeses de temàtica paisatgística tenen l'origen en els moviments conservacionistes de començament del segle xx. El paper de fundacions i societats per la conservació del paisatge ha estat i continua essent clau per al desenvolupament de les polítiques de paisatge, tant a escala regional com local. La Societat per a la Conservació del Patrimoni Natural (*Vereniging Natuurmonumenten*), de titularitat privada i fundada el 1905, va ser la primera institució a adquirir sòl amb l'objectiu de preservar-lo. Actualment, té 700.000 membres i 100.000 ha en custòdia. La *Landschapsbeheer Nederland*, d'altra banda, coordina i organitza 12 associacions, una per cada província, per a la conservació del paisatge als Països Baixos. Aquestes organitzacions vehiculen la major part dels projectes i els instruments per a la conservació i la millora del paisatge, a totes les escales d'intervenció. Aquestes associacions es financen per mitjà de convocatòries de subvenció de l'Estat, però també reben una aportació important procedent de la recaptació de la Loteria Nacional del Codi Postal (*Nationale Postcode Loterij*). En general, les entitats vetllen per la protecció de la natura i la gestió dels espais protegits, la gestió del paisatge i la sensibilització ciutadana i l'aplicació de les polítiques de paisatge en els nous desenvolupaments d'infraestructures i urbanització.

Cap a la qualitat del paisatge

El Govern neerlandès ha estat històricament el responsable de garantir la qualitat del paisatge i la conservació del patrimoni paisatgístic a escala nacional. Ho ha fet promulgant principis generals o grans línies estratègiques, que esdevenen autèntics fulls de ruta.

Ja el 1977 el Govern neerlandès va presentar la Perspectiva per al desenvolupament del paisatge (*Visie Landschapsbouw*). Incloïa la necessitat de desenvolupar plans de paisatge tant a escala regional com local. El 1992, va aprovar el Pla de política del paisatge (*Nota Landschap*), en què es van establir les bases de la política actual dels Països Baixos en matèria de paisatge. Al pla es plantejaven com a objectius principals el foment de la conservació, la recuperació i el desenvolupament d'un paisatge de qualitat, que tingués com a trets distintius la identitat, l'estètica i la sostenibilitat.

L'any 1999, a iniciativa del Ministeri d'Educació, Cultura i Ciències, el Ministeri d'Habitatge, Urbanisme i Medi Ambient i el Ministeri de Transport, Obres Públiques i Gestió de l'Aigua, es va elaborar el Memoràndum Belvedere (*Nota Belvedere*), que té com a eix central la dimensió cultural del paisatge. El seu objectiu fonamental és conservar, desenvolupar i recuperar la identitat històrica i cultural com a factor determinant per a la futura planificació territorial. Segons el Memoràndum Belvedere, cal prendre la identitat històrica i social de les ciutats i de l'entorn rural com a punt de partida per al desenvolupament i com a font d'inspiració per a la planificació. L'aplicació pràctica d'aquest memoràndum va concloure el 2010.

Com a continuació del Memoràndum Belvedere i per donar resposta a les demandes de la societat, a finals del 2008 es va elaborar l'Agenda pel paisatge (*Agenda Landschap*). Aquest document estableix l'estratègia de paisatge del Govern fins a l'any 2020, amb l'objectiu de convertir el paisatge en un factor destacat en les polítiques del país amb la col·laboració dels agents econòmics implicats.

El moviment social a l'entorn del paisatge als Països Baixos ha estat molt present en la definició de les estratègies pel paisatge a escala nacional. Aquest fet va quedar palès en la signatura el novembre de 2005 del Manifest pel paisatge (*Landschaps Manifest*), per part de més de 40 agents, entre organitzacions no governamentals i entitats diverses, en el marc del Conveni europeu del paisatge. El manifest tenia per objectiu que les entitats signants impulsessin mesures i activitats en el marc d'un programa transversal de caràcter mixt públic i privat, amb els següents principis bàsics:

- El paisatge és de tothom i per a tothom.
- L'accés al paisatge ha de ser fàcil i la bellesa ha de ser un aspecte important en el desenvolupament.
- Les noves actuacions d'ordenació han de vetllar per la qualitat del paisatge.
- El paisatge ha d'integrar-se ecològicament, econòmicament, socialment i culturalment.
- El paisatge és un fenomen que va més enllà de les fronteres.

D'altra banda, l'Estat ha declarat 20 àrees com a paisatges nacionals (*nationale landschappen*), per la seva combinació única de valors naturals, culturals i històrics.

En aquestes àrees conviu la conservació amb el desenvolupament del món agrari i de la natura, i s'ofereixen múltiples opcions perquè la ciutadania gaudeixi del paisatge. A més, es tracta de paratges d'atenció especial. La participació de la ciutadania en la gestió i la conservació d'aquests espais és fonamental, ja que propietaris forestals i agrícoles, juntes d'aigua, etc. s'impliquen per mantenir-los i tenir-ne cura.

El paper de les administracions regionals i locals

En els últims anys, com a resultat d'un canvi en les polítiques de paisatge, les 12 regions han anat adquirint competències en l'àmbit del paisatge. Així, des de 2012 l'Estat (*Rijk*) ha abandonat la funció que havia tingut

fins aleshores en matèria de paisatge i ha traspassat algunes funcions a les regions (*provincies*). Així l'àmbit local treballa pel manteniment i la millora de la qualitat del seu territori, en el marc de l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (*Landschap Ontwikkelen met Kwaliteit*, LOK), elaborada pel Govern neerlandès, que encara marca les grans línies estratègiques en aquest sentit, i que considera la qualitat des d'aquestes quatre dimensions:

- **Qualitat natural:** característiques del sòl, aigua, relleu, geografia física, fauna i flora.

- **Qualitat cultural:** característiques relacionades amb la història cultural, la renovació cultural i el disseny arquitectònic.
- **Qualitat per als usuaris:** accessibilitat (recreativa), usos múltiples de l'espai.
- **Qualitat perceptiva:** variació espacial, valor informatiu, contrast amb l'àmbit urbà, caràcter verd, tranquil·litat, silenci, fosc.

L'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat és una guia que ajuda les regions i els municipi-

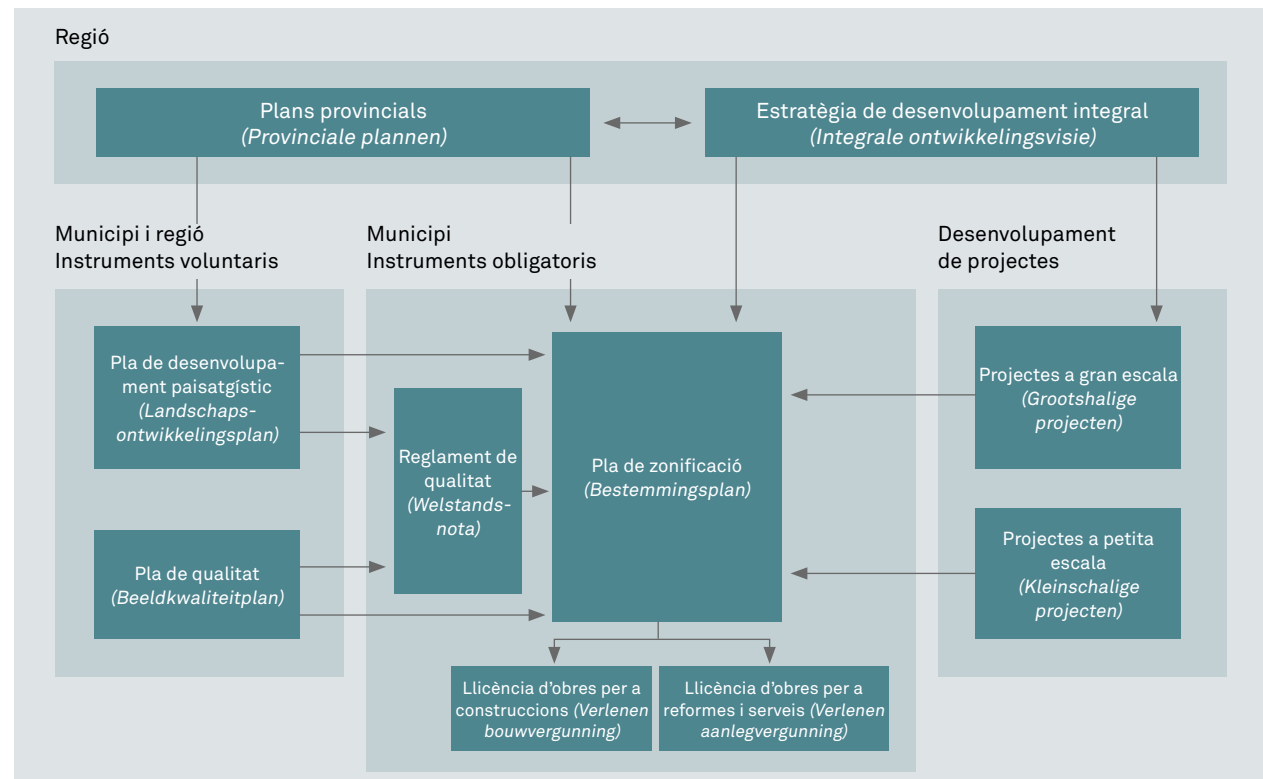

Figura 2. Esquema de la relació entre la planificació paisatgística i la planificació territorial i urbanística neerlandesa. Font: *Handreiking Kwaliteit Landschap 2006. Voor provincies en gemeenten, 2006.*

pis a incloure la qualitat del paisatge en el seu desenvolupament territorial. Sota la LOK, es permeten nous projectes sempre que millorin o, com a mínim, no empitjorin la qualitat del paisatge. La LOK s'aplica als plans de zonificació (*Bestemmingsplan*), als plans regionals (*Streekplans*), al pla marc i al reglament locals que determinen la qualitat estètica dels elements construïts (*Welstandsnota* i *Welstandsbeleid*, respectivament) i al pla de desenvolupament del paisatge (*Landschapsonwikkelingsplan*, LOP).

Del compliment dels criteris continguts en el *Welstandsnota*, en les fases tant de projecte com de desenvolupament, en depenen l'atorgament de les llicències de construcció i de reforma i serveis (*verlenen bouwvergunning* i *verlenen aanlegvergunning*, respectivament). Aquest reglament es pot complementar i/o veure's influït per un altre instrument: els plans de qualitat del paisatge (*Beeldkwaliteitplan*, BKP). Els BKP són plans que, a partir de la definició d'uns objectius de qualitat, determinen també com ha de ser l'encaix dels elements constructius amb l'entorn, i que per tant també afecten l'atorgament de llicències. A escala regional s'elaboren nombrosos plans de paisatge, basats especialment en la qualitat i adreçats a promoure'n un desenvolupament més concret en l'àmbit municipal. Aquests plans són voluntaris i responen a la metodologia i filosofia pròpies de cada regió.

Des de gener de 2012, amb l'aprovació a escala estatal del Decret d'ordenació del territori (*Besluit ruimtelijke ordening*, BRO), els municipis estan obligats a tenir en compte els valors històrics culturals del paisatge durant l'elaboració del seu planejament. Aquesta decisió és conseqüència de l'actualització de la Llei de protecció de monuments (*Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg*) de 2009.

2.4 Regne Unit

Al Regne Unit, el paisatge ha tingut històricament un reconeixement social molt rellevant. Per aquesta raó, l'any 2006 s'hi va signar i ratificar el Conveni europeu del paisatge, que implementa el Departament de Medi Ambient, Alimentació i Medi Rural (Department for Environment, Food & Rural Affairs, DEFRA). D'altra banda, el Govern disposa també d'un important sistema d'agències governamentals amb plena competència per assessorar sobre la implementació i el desenvolupament de polítiques de paisatge. Una de les més importants és Natural England, resultat de la suma de les antigues agències Countryside Agency i English Nature. Una altra agència amb un paper primordial en les polítiques de paisatge, sobretot les de base més patrimonial, és English Heritage.

A Gal·les, Irlanda del Nord i Escòcia, la implementació del Conveni europeu del paisatge és desenvolupada per l'Assemblea del Govern gal·lès, el Departament de Medi Ambient d'Irlanda del Nord i el Govern escocès, respectivament. L'ens que té la responsabilitat de conduir les polítiques de paisatge al Govern escocès és la Direcció del Govern escocès de Medi Ambient i Silvicultura (Scottish Government Directorate of Environment and Forestry), a més de les agències Historic Scotland i Scottish Natural Heritage.

Des de 2007, el DEFRA, les agències governamentals Natural England i English Heritage i el Departament de Cultura, Mitjans i Esport van conformar un actiu grup de treball per implementar el Conveni europeu del paisatge a Anglaterra (England Project Group), al qual es van sumar també les administracions d'Escòcia, Gal·les i Irlanda del Nord, així com les seves respectives agències governamentals.

L'avaluació del caràcter del paisatge

Un dels pilars bàsics de les polítiques de paisatge a Anglaterra i a Escòcia des de la dècada de 1970 ha estat

disposar d'informació sobre el caràcter del paisatge,² els factors que hi incideixen i l'avaluació d'aquest caràcter, des de l'escala nacional fins a la local, passant per la regional. El concepte de caràcter del paisatge, basat en la diferenciació entre paisatges i els elements que els doten de personalitat, ha anat evolucionant des d'aproximacions únicament objectives, científiques i quantitatives, fins a la incorporació de la percepció del paisatge per part de la ciutadania. Un altre canvi important ha estat el fet de superar la visió de considerar singulars els paisatges d'acord amb unes condicions ecològiques o estètiques excepcionals, i de tractar el conjunt de l'entorn rural anglès (*countryside*).

A partir de 1993, el caràcter del paisatge guanya pes com a eina d'avaluació i base de la planificació i passa a anomenar-se avaluació del caràcter del paisatge (*landscape character assessment*, LCA). A partir d'aquest moment s'inicia el programa Countryside Character Initiative per caracteritzar els paisatges rurals, que té dos grans objectius: d'una banda, identificar, descriure i analitzar el caràcter del paisatge i, de l'altra, esbrinar-ne les oportunitats de conservació i/o millora. En aquest context, les administracions locals han anat adoptant una actitud cada cop més activa en l'elaboració de les seves respectives avaluacions del caràcter del paisatge.

Un dels resultats més visibles de la Countryside character Initiative va ser l'obtenció del mapa nacional de caràcters del paisatge d'Anglaterra. Cadascuna de les 159 àrees amb caràcter (*national character areas*) resultants s'han descrit en 8 volums i conformen el nivell superior de la jerarquia d'escala amb què s'avalua el caràcter del paisatge a Anglaterra.

2. S'entén per caràcter del paisatge el conjunt d'elements distintius i clarament recognoscibles presents en un determinat tipus de paisatge, que contribueixen al fet que un paisatge sigui diferent d'un altre i atorguen identitat pròpia a una zona concreta.

A Escòcia, l'Scottish Natural Heritage ha dut a terme en els últims anys un exhaustiu programa d'avaluació del caràcter del paisatge, amb l'objectiu també de crear una jerarquia que defineixi les tipologies paisatgístiques en tres àmbits: nacional, regional i local. A diferència d'Anglaterra, Escòcia no ha desenvolupat el seu propi mapa de caràcters del paisatge. No obstant això, la informació generada es pot utilitzar per a qüestions relacionades amb l'ús del sòl i la urbanització.

El paisatge en el sistema de planejament local

En les últimes dècades, el paisatge ha estat present, amb més o menys força, en el sistema de planificació territorial anglès. Per exemple, a les Declaracions de planificació territorial (*Planning Policy Statements*, PPS), en matèria de paisatge s'establia que calia minimitzar els danys i els impactes de determinades actuacions, i conservar la bellesa natural dels parcs nacionals i de les àrees de bellesa natural excepcional (*areas of outstanding natural beauty*, AONB).

En l'àmbit local, la Core Strategy ha estat el document clau per inserir el paisatge en els plans marc de desen-

volupament local (*local development framework*, LDF). És de compliment obligat i coordina com es preveu que sigui el desenvolupament local. La Core Strategy pot incloure els resultats de l'avaluació del caràcter del paisatge (LCA) a escala local; els plans de gestió de les zones amb interès paisatgístic a escala nacional (parcs nacionals, AONB, *heritage coasts*) i/o a escala local (*local landscape designations*); la caracterització del paisatge històric (*historic landscape characterisation*); les necessitats de desenvolupar una infraestructura verda (*green infrastructure*, GI), o les estratègies de gestió dels espais oberts, que promoguin el desenvolupament de les àrees rurals, entre d'altres.

Amb l'objectiu de simplificar els procediments de planificació a escala nacional, i atorgar més capacitat de decisió a les autoritats locals, des de març de 2012, les PPS han estat substituïdes per la Política nacional de planificació (*National Planning Policy Framework*, NPPF). Aquesta política exigeix a les autoritats locals l'elaboració d'un pla local (*local plan*) en què la Core Strategy especifiqui la visió estratègica i els objectius a llarg termini (15-20 anys) per a l'àrea, identifiqui les zones que es pretenen desenvolupar (extensions urbanes, nous

Avaluació del paisatge (<i>landscape evaluation</i>)	Avaluació del paisatge (<i>landscape assessment</i>)	Avaluació del caràcter del paisatge (<i>landscape character assessment</i>)
<ul style="list-style-type: none"> • Centrat en el valor del paisatge • Procés suposadament objectiu • Comparació del valor d'un paisatge amb el d'un altre • Mesurament quantitatiu dels elements del paisatge 	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixement del paper de la subjectivitat i l'objectivitat • Diferenciació dels conceptes d'inventari, classificació i avaluació del paisatge • Porta oberta a la incorporació de la percepció dels ciutadans sobre el paisatge 	<ul style="list-style-type: none"> • Centrada en el caràcter del paisatge • Separació del procés de caracterització del procés de valoracions • Major potencial d'aplicació a escales diferents • Vinculada a la caracterització històrica del paisatge • Impuls de la participació dels agents implicats
Inici de la dècada de 1970	Mitjan dècada de 1980	Mitjan dècada de 1990

Taula 2. Evolució de la consideració sobre l'avaluació del caràcter del paisatge al Regne Unit. Font: Swanwick, 2009.

assentaments o emplaçaments que han de ser regenerats) i elabori un mapa amb les principals propostes (*proposal map*), que esdevindrà la representació espacial del pla local.

En aquest sentit, l'article 58 de la Política nacional de planificació estableix que els plans locals han de:

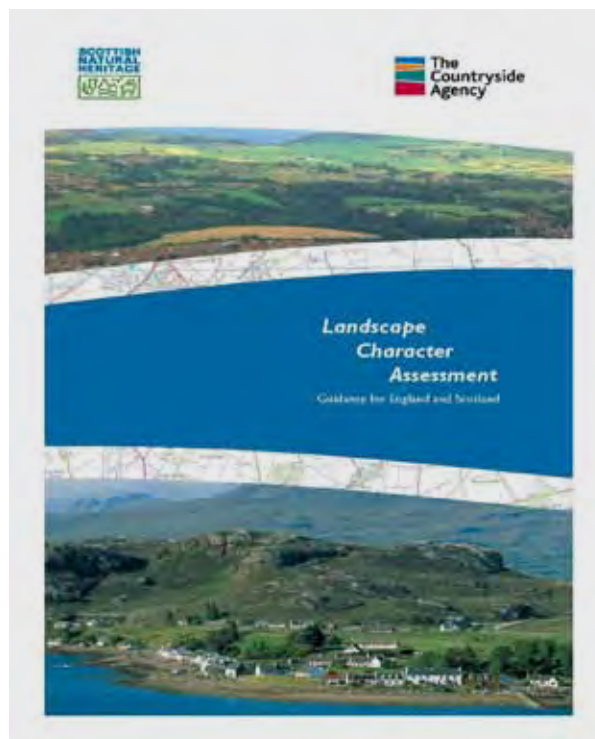
- Generar sentit del lloc (*sense of place*), apostant per paisatges urbans (*streetscape*) i edificacions que creïn llocs atractius i confortables per viure-hi, treballar-hi i visitar-los.
- Optimitzar el potencial del lloc per poder encibir-hi els nous desenvolupaments, creant i mantenint una adequada combinació d'usos del sòl, incorporant-hi l'arbrat i la vegetació dels espais públics (*green belt*) i donant suport a les xarxes de transport i serveis locals.
- Potenciar el caràcter i la història locals, reflectint la identitat de l'entorn, sense frenar la innovació.
- Crear entorns segurs i accessibles.
- Millorar l'atractiu visual a través de l'arquitectura i el paisatgisme.

La Política nacional de planificació també estipula que el planejament local ha d'incorporar altres aspectes rellevants, com ara:

- Una infraestructura verda que millori els accessos, garanteixi l'oci i fomenti la qualitat visual i de l'espai verd, així com la restauració dels espais malmesos.
- Els efectes del canvi climàtic sobre el paisatge.
- La qualitat i la biodiversitat dels espais naturals.
- L'elaboració d'avaluacions del caràcter del paisatge, integrades amb avaluacions històriques del paisatge, per a les àrees susceptibles de ser més urbanitzades.
- El manteniment del caràcter del paisatge a les zones de la costa que no estan urbanitzades, reforçant-ne

els paisatges més significatius i garantint-hi l'accés i el gaudi.

D'altra banda, una de les vies per finançar projectes de paisatge a l'escala local és el Fons per al patrimoni de la Loteria Nacional (Heritage Lottery Fund, HLF). Aquest fons, en funcionament des de fa més de 20 anys, finança projectes destinats a la conservació i la revalorització del patrimoni anglès, així com a la sensibilització sobre els seus valors. Més recentment ha finançat projectes basats en la creació de partenariats del paisatge i que entenen el paisatge en un sentit més ampli.

Imatge 3. Natural England ha tingut un paper rellevant en el desenvolupament i la promoció del mètode de l'avaluació del caràcter del paisatge. N'és un exemple la guia *Landscape Character Assessment* (2002), editada en col·laboració amb Scottish Natural Heritage.

2.5 Suïssa

A Suïssa, el paisatge s'ha reconegut històricament com una de les bases de la identitat nacional del país. Aquest antecedent s'evidencia en el fet que el paisatge s'ha tingut en compte des de molt abans de signar el Conveni europeu del paisatge (l'any 2000) i de ratificar-lo el febrer del 2013. La protecció del paisatge ja va aparèixer a la Constitució federal de 1962, i des d'aleshores s'ha regit per la Llei federal de la protecció de la natura i del paisatge (*Loi fédérale sur la protection de la nature et du paysage*, LPN) de 1966, per l'Ordenança sobre la protecció de la natura i del paisatge (*Ordonnance sur la protection de la nature et du paysage*, OPN), de 1991, i per diverses ordenances especials.

La política de paisatge suïssa és el resultat d'un conjunt molt complex de regles, competències i actors. A més de les lleis i les ordenances específiques sobre paisatge i natura esmentades, n'existeixen també d'altres en què els conceptes de protecció i gestió del paisatge són rellevants, com ara la Llei federal sobre l'ordenació del territori de 1979 (*Loi fédérale sur l'aménagement territorial*, LAT), la Llei dels boscos (*Loi sur les forêts*, LFo) de 1991 o la Llei de l'agricultura (*Loi sur l'agriculture*, LAgr) de 1998. En aquesta última, els agricultors són reconeguts com un dels principals actors del paisatge, ateses les grans superfícies agrícoles del país i la important tasca de manteniment i gestió del paisatge rural que duen a terme. La política agrícola va reforçar aquesta filosofia el 2014 amb la creació de noves taxes directes per a millorar la qualitat del paisatge i a donar suport a projectes de paisatge d'àmbit regional.

La gestió de les polítiques nacionals en matèria de paisatge

L'organisme federal que gestiona les polítiques de paisatge a Suïssa és l'Agència Federal del Medi Ambient (*Office Fédéral de l'Environnement*, OFEV). L'OFEV inicialment basava les seves polítiques sobre les disposicions de l'LPN, i s'encarregava de garantir que les polítiques sectorials de la Confederació suïssa garantissin la

protecció i la conservació dels paisatges, així com de la fisonomia urbana o els monuments naturals o culturals. Per tant, el concepte de "paisatge" ha estat sempre molt vinculat a la protecció del patrimoni històric i natural.

Més endavant, amb l'aprovació de l'Estratègia pel paisatge suís (*Conception Paysage Suisse*, CPS) per part del Consell Federal el 1997, Suïssa va definir de manera oficial el concepte de "paisatge" amb un sentit més ampli i proper als principis del Conveni europeu del paisatge. Així, la CPS, una mena d'estratègia suïssa pel paisatge, dóna un gir a les polítiques de paisatge suïsses.

La CPS obeeix l'article 13 de la LAT i obliga tots els serveis federals que participen en la planificació del territori i les seves activitats a revalorar i tenir en compte el paisatge. Pretén recollir les diferents lleis relacionades amb el paisatge en un conjunt d'objectius que concretin les actuacions necessàries sobre el territori. Els objectius generals i sectorials són obligatoris per al Govern de la Confederació. En canvi, tenen un caràcter merament indicatiu per a les regions (cantons) i per als municipis. La CPS inclou objectius i mesures tant des d'un punt de vista de la biodiversitat com sobre el paisatge en un sentit ampli.

Una de les mesures adoptades en el marc de la CPS ha estat l'elaboració dels principis directors de l'OFEV, el *Paysage 2020*, aprovat l'any 2003. Aquest document recull els objectius que l'agència ha de seguir en matèria de biodiversitat i de paisatge. Els últims anys, els camps d'acció i els objectius de qualitat que recull el *Paysage 2020* han estat la base del treball de l'OFEV.

Suïssa ha anat revisant i millorant permanentment els diferents instruments polítics per adaptar-se a les ràpides evolucions del context general i social, així com a l'evolució de les metodologies de treball i als nous coneixements en la matèria. En aquest sentit, la CPS i el *Paysage 2020* s'han anat reestructurant i han donat lloc a dues noves estratègies polítiques. D'una banda, tots els objectius de biodiversitat s'han estructurat al voltant de l'Estratègia de la biodiversitat suïssa, adop-

tada el 2012 pel Consell Federal Suís. D'altra banda, els objectius del paisatge s'han consolidat a l'Estratègia del paisatge de l'OFEV (2012). Finalment, el 2007 es va modificar l'LPN per instituir la figura dels parcs d'importància nacional (parc nacional, parc natural regional, parc natural periurbà), amb l'objectiu de promoure zones que destaquen pels seus valors naturals i paisatgístics, alhora que fomenten el desenvolupament sostenible i compleixen altres requisits específics. Aquests parcs han de sorgir a iniciativa de les regions i han de rebre el suport de les comunitats locals.

Estratègia del paisatge de l'OFEV

L'Estratègia del paisatge de l'OFEV persegueix un política integrada i estratègica que defineix uns objectius generals, complementats amb uns de transversals. Els dos objectius generals d'àmbit federal pel que fa al paisatge estan plantejats a llarg termini, a l'horitzó 2030, i són els següents:

- L'evolució del paisatge ha de tenir en compte el respecte per la seva identitat.
- Les funcions del paisatge s'han de comprendre millor, i s'ha de preservar de manera permanent.

Dels objectius generals i dels transversals en deriven set àmbits d'actuació de l'Estratègia del paisatge. Són els següents: promoure una política de paisatge més coherent; reforçar la incorporació del paisatge en l'activitat de la Confederació; accentuar l'interès pels paisatges singulars; consolidar i millorar les funcions del paisatge; formular els objectius quant a la qualitat i l'evolució del paisatge, compartir els coneixements i ampliar el coneixement i l'observació.

Pel que fa al seguiment de l'evolució del paisatge, l'OFEV va instaurar el 2010 el Programa d'Observació del Paisatge Suís (Programme Observation du paysage suisse, OPS), destinat a avaluar i documentar l'estat i el desenvolupament del paisatge al país.

La gestió del paisatge a escala regional i municipal

Tant les regions (cantons) com els municipis tenen competències importants en paisatge i en ordenació territorial. Si la Confederació disposa de la CPS i de plans d'ordenació sectorials (com ara els d'infraestructures nacionals), les regions tenen plans directores per al desenvolupament del territori que són d'obligat compliment per als plans d'àmbit municipal. Algunes regions disposen d'un pla director paisatgístic que també cal que els municipis tinguin en compte en els seus plans d'ordenació locals (*plans d'aménagement local*, PAL). Tanmateix, els municipis també poden elaborar els seus respectius plans paisatgístics, ja sigui en el marc dels seus plans d'ordenació local o independentment d'aquests plans.

A aquest efecte, l'OFEV ha dissenyat el pla de desenvolupament del paisatge (*conception d'évolution du paysage*, CEP), eina destinada als àmbits municipal i regional, que permet determinar les perspectives d'evolució del paisatge des dels punts de vista de la utilització sostenible i de la valorització ecològica i estètica. El CEP es basa en la implicació i la col·laboració dels ciutadans. Es tracta, jurídicament, d'una base per a la planificació, ja que té caire de recomanació.

En el marc de les polítiques de paisatge en l'àmbit local, a banda de la planificació territorial i del paisatge, destaca també el Fons suís per al paisatge (Fonds Suisse pour le Paysage), creat el 1991 pel Parlament suís. Aquest organisme, dotat de mitjans econòmics pel mateix Parlament, dóna suport econòmic a projectes paisatgístics promoguts per actors privats o per associacions i fundacions, així com els que són d'iniciativa municipal o regional. Entre 1991 i 2013, 2.000 projectes es van beneficiar d'aquest suport, que suma 125 milions de francs suïssos (uns 100 milions d'euros). Per tant, es tracta d'un organisme d'envergadura nacional que dóna suport a projectes de caire local.

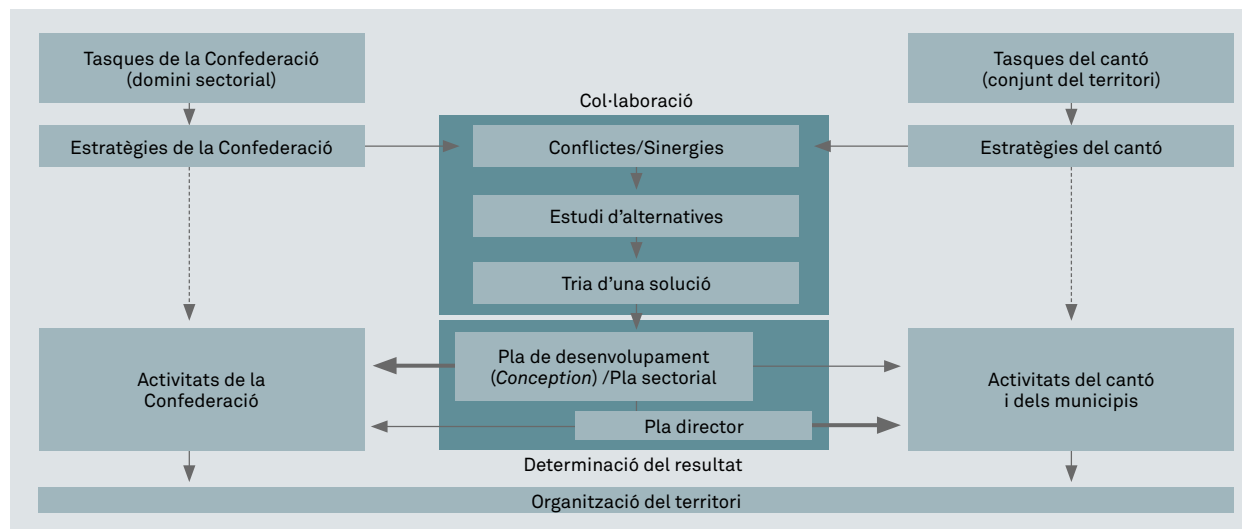

Figura 3. Complementarietat entre els plans de desenvolupament (*conception*), els plans sectorials i els plans directores regionals (*cantons*). Font: Office Fédéral de l'Aménagement du Territoire, 1997.

2.6 Regió de Valònia (Bèlgica)

Bèlgica és un país amb una gran diversitat de paisatges, com a resultat de la diversitat geofísica i natural que presenta i d'una llarga història de multiculturalitat. Administrativament, és un Estat federal, conformat per les regions de Flandes, Valònia i Brussel·les capital. Des de 1980, aquestes tres regions, amb competències plenes en aspectes com la planificació, el medi ambient o el patrimoni, que inclou el paisatge, són les que determinen les polítiques del país en aquestes matèries.

L'Estat federal va definir unitats de paisatge per a tot el territori basant-se en aspectes físics. Tanmateix, cada regió ha patit un desenvolupament diferenciat pel que fa a les infraestructures, la urbanització i la transformació de l'àmbit rural, per la qual cosa l'evolució i el tractament del paisatge en cadascuna és diferent.

Aquest document se centra en la política de paisatge d'una de les regions de Bèlgica, la regió de Valònia, ja

Figura 4. Mapa dels paisatges de la regió de Valònia (Bèlgica). Font: Direction Générale Opérationnelle d'Aménagement du Territoire, DGO4.

que –tot i que no disposa de cap legislació específica dedicada al paisatge–, té una llarga tradició en la consideració del paisatge en les polítiques públiques, sobretot en els reglaments relatius al patrimoni i a l'ordenació del territori.

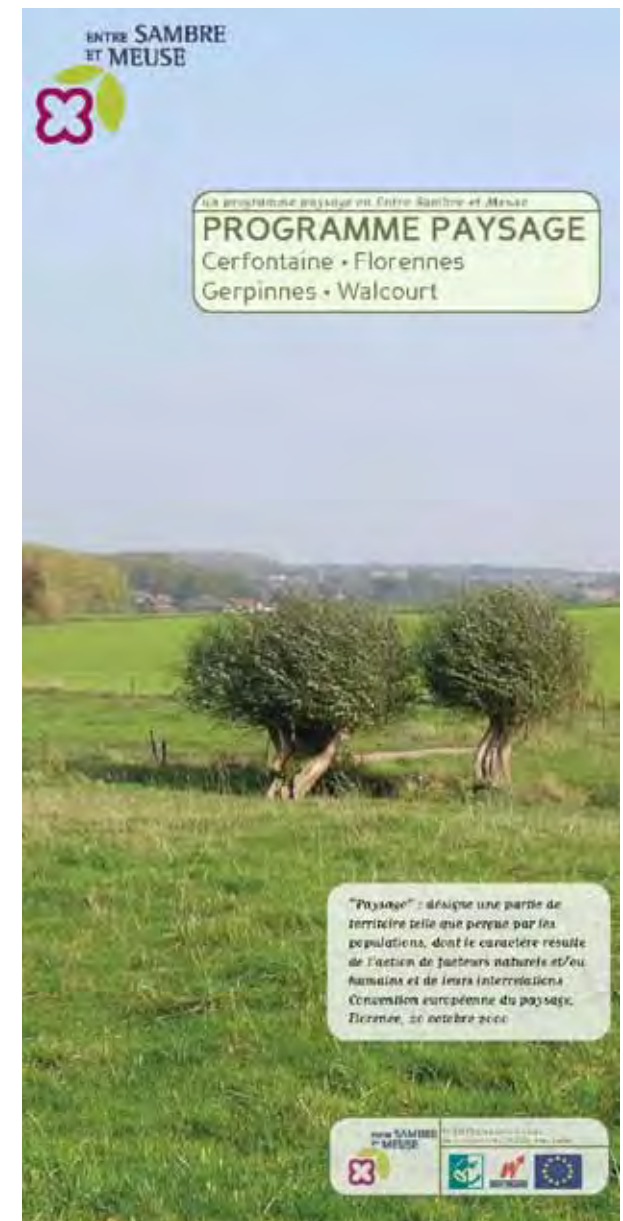
L'any 1997, el paisatge va ser legalment inscrit en l'article primer del Codi való d'ordenació del territori, l'urbanisme i el patrimoni (*Code wallon de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme, du Patrimoine et de l'Energie*), que considera el paisatge un valor que les autoritats públiques han de garantir i gestionar. A partir d'aquest moment, el paisatge va passar a ser una qüestió que s'havia de tenir en compte en determinats procediments i mesures de gestió, i es va establir l'obligació d'integrar la dimensió paisatgística en els documents de planificació, com ara els plans sectorials, l'esquema d'estructura supramunicipal (*schéma de structure communale*)³ o els informes urbans i ambientals. La ratificació del Conveni europeu del paisatge per part de la regió de Valònia el 2001 i del Govern belga el 2004 va representar un estímul més per desenvolupar polítiques de paisatge.

En el context actual de Valònia, els plans de sector (*plans de secteur*) són l'eina de referència per al planejament territorial. Tanmateix, aquests plans no incideixen en els múltiples agents que actuen sobre un territori. Així doncs, existeixen altres instruments amb incidència local, com el Reglament general de construccions en medi rural (*Règlement Général sur les Bâtisses en Site Rural*), els reglaments supramunicipals d'urbanisme (*règlements communaux d'urbanisme*) o els programes de paisatge (*programme paysage*), de caràcter voluntari, que els complementen i que ajuden a protegir àrees en concret.

Per tant, en l'àmbit del paisatge, la funció del Govern regional de Valònia, a través de la Direcció General d'Ordenació del Territori (Direction Générale Opérationnelle d'Aménagement du Territoire, DGO4), és definir directrius paisatgístiques que, els municipis adaptaran posteriorment als seus territoris. Específicament, la DGO4 promou que els actors locals desenvolupin eines per tal de millorar o tenir més en compte les especificitats paisatgístiques dels seus territoris, considerant en tots els casos la necessitat d'implicar la població en la presa de decisions. Una manera d'impulsar aquestes eines és cofinançant i supervisant els projectes paisatgístics de diverses estructures associatives supralocals, també conegudes com “partenariats pel paisatge” (*partenariats pour le paysage*). Les accions que promouen aquests partenariats poden ser múltiples i variades, com ara la creació d'un observatori fotogràfic del paisatge, l'elaboració d'estudis paisatgístics, el desenvolupament de programes de paisatge, la realització d'atles de paisatge o la creació d'un centre d'interpretació del paisatge. Per assegurar la coherència de les iniciatives endegades és fonamental que hi hagi bona coordinació entre els socis (*partenaires*).

D'altra banda, la ratificació del Conveni europeu del paisatge, esmentada anteriorment, també va servir d'estímul per a l'elaboració d'un mapa dels paisatges de Valònia (*carte des territoires paysagers*) i per al desenvolupament de diverses iniciatives d'avaluació, gestió, educació i formació en el paisatge per part de la DGO4.

3. Document d'orientació, gestió i programació del desenvolupament del conjunt d'un territori supramunicipal.

Imatge 4. Coberta del *Programme paysage d'Entre-Sambre-et-Meuse*.

3.

Instruments de planificació del paisatge

Aquest capítol exposa una selecció d'instruments de planificació del paisatge en l'àmbit local, entesos com les eines i les metodologies pensades per a l'ordenació i la gestió del paisatge en el sentit que li dóna el Conveni europeu del paisatge i que es vinculen amb el planejament local.

La varietat d'aproximacions al paisatge que tenen els països analitzats determina l'existència d'una gran diversitat d'instruments, pel que fa referència a les escales d'aplicació (un municipi, una agrupació de municipis o zones concretes dins un municipi), a l'enfocament temàtic (pensats per conservar el paisatge, per mantenir i millorar la qualitat del paisatge des d'un punt de vista estètic o per planificar el paisatge de manera sectorial o integrada) o al nivell de vinculació amb el planejament.

Malgrat aquestes diferències, s'ha optat per establir un model únic de presentació de la informació. De cadascun dels instruments que s'esmenten, se'n fa una descripció i s'explica el procediment i els continguts que incorpora i la varietat de vies d'aplicació a escala local. Cada instrument inclou, a més, un cas d'exemple al final.

3.1

Pla de paisatge

Landschaftsplan

Alemanya

Descripció

L'article 16 de la Llei federal de protecció de la natura defineix els plans de paisatge alemanys (*Landschaftsplan*) com instruments de planificació del paisatge d'àmbit local elaborats pels municipis que, seguint l'ordre jeràrquic del sistema de planificació alemany, han de concretar i implementar les mesures del Pla marc de paisatge d'escala regional (*Landschaftsrahmenplan*).

La llei de paisatge dels diferents *länder* estableix que els plans de paisatge són d'iniciativa voluntària per part d'un o diversos municipis, però que una vegada apro-

vats han de ser de compliment obligat. Un dels aspectes més rellevants és que les autoritats locals usen els plans de paisatge per assolir els objectius de conservació de la natura i de millora del paisatge integrant-los en els plans directores d'urbanisme (*Bauleitpläne*), en els quals tenen incidència directa. Aquests plans poden abastar un municipi o diversos alhora, i per elaborar-los es porta a terme un exhaustiu procés de participació ciutadana.

Els plans de paisatge, fonamentats majoritàriament en la dimensió més ecològica del paisatge, inclouen múltiples aspectes sobre la protecció, la conservació, la regeneració i el desenvolupament de la natura (ecosistemes, espècies, espais protegits, etc.) i del paisatge (unitats de paisatge, elements de paisatge sotmesos a la protecció, la restauració, la rehabilitació, la millora, etc.), així com l'anàlisi de l'evolució històrica del paisatge, amb la finalitat d'assolir:

- Un planejament que vetlli per uns nivells baixos de consum de sòl i d'impacte paisatgístic (avaluen l'im-

pacte de propostes de desenvolupament sobre el paisatge i proposen alternatives, si cal).

- L'increment en l'eficiència dels processos de planejament.
- El foment de l'atractiu i la imatge dels municipis amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població i promoure el desenvolupament econòmic.
- Una garantia de la integritat dels ecosistemes naturals, desenvolupant propostes de protecció d'elements i espècies valuoses del paisatge, així com de gestió dels recursos hídrics.
- Una millora de les oportunitats d'ús recreatiu i de desenvolupament turístic, fent un inventari d'àrees naturals i rurals, identificant-ne el caràcter i la qualitat, i facilitant-hi l'accés mitjançant la planificació de connectors verds.
- El foment dels productes locals.
- Un increment del sentiment d'identitat local.

Contingut

La majoria dels *länder* alemanys han publicat manuals per elaborar els plans de paisatge i, gràcies a això, els plans de paisatge d'un mateix *land* sovint tenen un contingut, una estructura i una seqüència del procediment molt semblant. En general, el contingut del pla de paisatge està format per:

- La descripció de les àrees protegides i de la flora i la fauna de l'àmbit del pla.
- Les disposicions especials (ocupació del sòl, descripció dels recursos minerals que se n'extreuen, etc.).
- La concertació dels objectius i les mesures per a la gestió i la preservació de la natura i del paisatge.

La memòria del pla de paisatge està estructurada en tres parts:

- **Inventari i avaluació.** Permet obtenir la informació de base sobre l'estat, la capacitat funcional, les qualitats i les oportunitats del paisatge, així com els

Escala: Supramunicipal i municipal

Marc de referència

- Llei federal de protecció de la natura (*Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG*)
- Lleis de protecció de la natura i el paisatge de cada *land* (*Landesnaturschutzgesetz - LNatSchG*)

Síntesi: Els plans de paisatge són instruments de planificació del paisatge a l'escala local que incideixen sobre múltiples aspectes de protecció, conservació, regeneració i desenvolupament de la natura i del paisatge (unitats de paisatge, elements protegits, restauració, rehabilitació i millora, imatge del paisatge, etc.), i s'integren en el planejament local a través dels plans directores d'urbanisme (*Bauleitplan*). Els plans de paisatge defineixen els límits de la urbanització i formulen els objectius paisatgístics pel lloc.

Aspectes clau

- La seva elaboració és una iniciativa voluntària. Una vegada elaborats i aprovats, són de compliment obligat.
- S'incorporen en els plans directores d'urbanisme (*Bauleitpläne*), instruments d'ordenació municipal per a un període de 10 a 15 anys, en els quals tenen una afectació directa.
- La participació ciutadana és important per elaborar-los, sobretot en la fase de definició d'objectius i mesures.
- Les autoritats locals els utilitzen per la prioritització de les seves actuacions de conservació, millora i gestió del paisatge.
- Garanteixen la integritat dels ecosistemes naturals i en milloren les oportunitats d'ús recreatiu i de desenvolupament turístic a través del paisatge. Fomenten l'atractiu i la imatge del municipi.
- L'elaboració d'una cartografia de transi-

ció, que equipara l'inventari, les mesures i els objectius del pla de paisatge a la simbologia i els estàndards de representació del planejament urbanístic, en faciliten la implementació.

- El Govern federal alemany dicta la implementació i subvenciona el sistema jeràrquic de planificació del paisatge, de manera que es garanteix la coordinació i més coherència entre els plans.

Exemples

- *Stadt Norderstedt Landschaftsplan*
- *Nachbarschaftsverband Karlsruhe Landschaftsplan*
- *Stadt Fulda Landschaftsplan*

impactes que l'afecten. L'inventari aporta informació fonamentalment sobre el sòl, l'aigua, l'aire, el clima, la flora i la fauna, els hàbitats i el valor recreatiu del paisatge. L'objectiu d'aquesta fase és determinar les àrees que requereixen mesures de protecció i gestió.

- **Planificació d'objectius.** És el darrer pas abans de la implementació. S'hi estableix l'estratègia de futur i els objectius que es pretenen assolir.
- **Planificació de mesures.** En aquesta fase es defineixen les mesures i les accions que cal establir per protegir i gestionar la natura i el paisatge en l'àmbit del pla. Es desenvolupa de manera participada amb tots els agents implicats: Administració pública local, oficines governamentals relacionades, propietaris de terres, usuaris dels espais, ciutadania, planificadors, associacions i ONG, etc. Es considera fonamental que els continguts d'aquesta fase siguin fàcils de comprendre, per tal de facilitar-hi l'accés i millorar-ne la implementació. També, i amb el mateix objectiu, es busca que les mesures es descriguin amb el màxim detall possible, determinant-ne el calendari d'implementació, els principals destinataris i la informació sobre com, on i amb quin suport financer es duran a terme.

Cadascuna de les fases anteriors inclou, generalment, una representació cartogràfica, que en facilita la localització i la implementació.

Per facilitar la implementació del pla de paisatge s'elabora una cartografia de transició, en què s'equiparen els elements de l'inventari, les mesures i els objectius del pla de paisatge amb la simbologia i els estàndards de representació del planejament urbanístic. Per exemple, les àrees que estableix la legislació federal i que es representen en el planejament urbanístic s'incorporen a la cartografia d'àrees naturals protegides de l'inventari del pla de paisatge, i es fa el mateix amb elements com ara l'aigua o les zones agrícoles. En aquest sentit, es considera que el fet que els plans de paisatge siguin fàcils d'entendre millora les possibilitats d'èxit de la implementació del pla.

Aplicació

Els plans de paisatge representen una eina molt important per introduir el paisatge (consensuat per processos de participació ciutadana) en el planejament municipal, concretament en els plans directors d'urbanisme, que estableixen els objectius municipals per a un període de 10 a 15 anys, i que inclouen el pla d'usos del sòl (*Flächennutzungsplan*) i el pla de construcció (*Bebauungsplan*). En aquest sentit, s'ha observat que la consideració del paisatge en el planejament urbanístic és més efectiva quan s'hi ha desenvolupat un pla de paisatge. Adoptant el pla de paisatge en els processos de planejament, esdevenen jurídicament vinculants.

Els plans de paisatge també són sovint considerats per part de les autoritats locals com programes de prioritització de les seves pròpies mesures de conservació, millora i desenvolupament del paisatge. A més, representen una magnífica oportunitat per fer un seguiment de l'evolució del paisatge i presentar a la comunitat l'estat en què es troba, així com els progressos que s'han obtingut com a resultat de la millora de la qualitat i, per tant, de la imatge i l'atractiu que ofereix el lloc.

A més d'integrar-se en els plans directors d'urbanisme (*Bauleitpläne*), el pla de paisatge es pot implementar de tres maneres més, no excloents les unes de les altres:

- Integrant el pla dins les polítiques de conservació de la natura: determinar zones de protecció i mesures de mitigació, assessorar sobre la compatibilitat amb les lleis de protecció d'espècies, etc.
- Inclouent el pla en planejaments sectorials (a escales més generals).
- Integrant les consideracions del pla en els procediments d'aprovació de projectes concrets (com ara projectes per dur a terme una activitat minera o una explotació forestal), que han de tenir en compte els requisits i les mesures del pla de paisatge elaborat per al seu àmbit d'actuació.

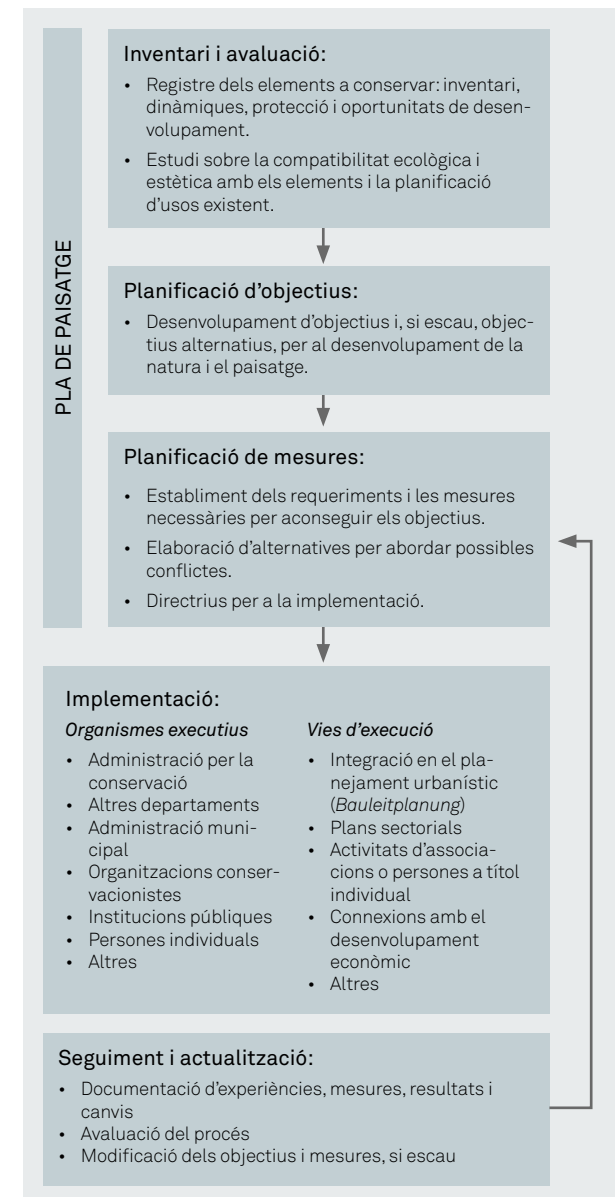

Figura 5. Seqüència que se segueix per elaborar els plans de paisatge. Font: *Landscape planning for sustainable municipal development, 2002.*

Stadt Norderstedt Landschaftsplan

El Pla de paisatge de la ciutat de Norderstedt, aprovat el 2007, s'aplica en l'àmbit municipal i rep finançament públic. Té com a finalitat establir els requisits i les mesures per assolir els objectius de conservació de la natura en tot el municipi, tant la part urbana com la perifèria, i els espais oberts.

Concretament, es persegueixen els següents objectius: (a) la protecció i la creació de xarxes ecològiques; (b) la protecció, la restauració, la millora, el desenvolupament i el manteniment de certes parts de la natura i el paisatge, assegurant-hi un ús recreatiu respectuós amb la natura; (c) la protecció, la restauració, el desenvolupament i el manteniment dels hàbitats i de les comunitats vegetals i animals silvestres i dels biòtops protegits per llei; (d) la protecció, la regeneració i la millora de la qualitat del sòl, l'aigua, l'aire i el clima; (e) l'eliminació o la reducció dels efectes adversos sobre el medi natural; (f) el manteniment i el desenvolupament de la diversitat, la singularitat i la bellesa de la natura, i (g) la protecció i la cura dels paisatges culturals històrics i d'altres paisatges particularment importants.

Els continguts del pla de paisatge s'incorporen en el pla d'ordenació municipal segons el que estableixen el Codi d'urbanisme (BauGB) i la Llei federal de conservació de la natura del *land* de Slesvig-Holstein. Els con-

tinguts del Pla de paisatge de Norderstedt també vénen determinats per la llei, i estan molt enfocats a l'estudi i l'avaluació de l'ecologia del paisatge.

En un primer apartat s'analitzen i descriuen exhaustivament els elements del paisatge: els hàbitats, les espècies protegides, els sòls, l'aigua, la qualitat de l'aire i el clima, el paisatge i els usos recreatius. L'avaluació es duu a terme estimant la sensibilitat d'aquests elements, i els riscos i les oportunitats que els afecten.

El segon apartat planteja els objectius i les mesures que, feta l'anàlisi i valorada amb el Pla marc de paisatge (elaborat a l'escala regional), cal aplicar a favor del paisatge i la natura del lloc. Els objectius i les mesures s'estableixen de nou seguint la classificació dels elements del paisatge: sistema d'espais oberts (paisatge i ús recreatiu), medi ambient natural (flora, fauna, sòl, aigua, aire i clima), i per a la protecció i la cura del paisatge històric cultural.

El Pla de paisatge inclou una cartografia extensa dels elements analitzats, sobretot dels biòtops, els usos del sòl i dels espais d'especial protecció. També s'elabora un mapa amb la localització de les accions prioritàries per protegir i desenvolupar el territori, la natura i el paisatge.

Imatge 5. El pla de paisatge estableix les mesures que cal aplicar a favor, entre d'altres, del manteniment i el desenvolupament de la diversitat, la singularitat i la bellesa de la natura.

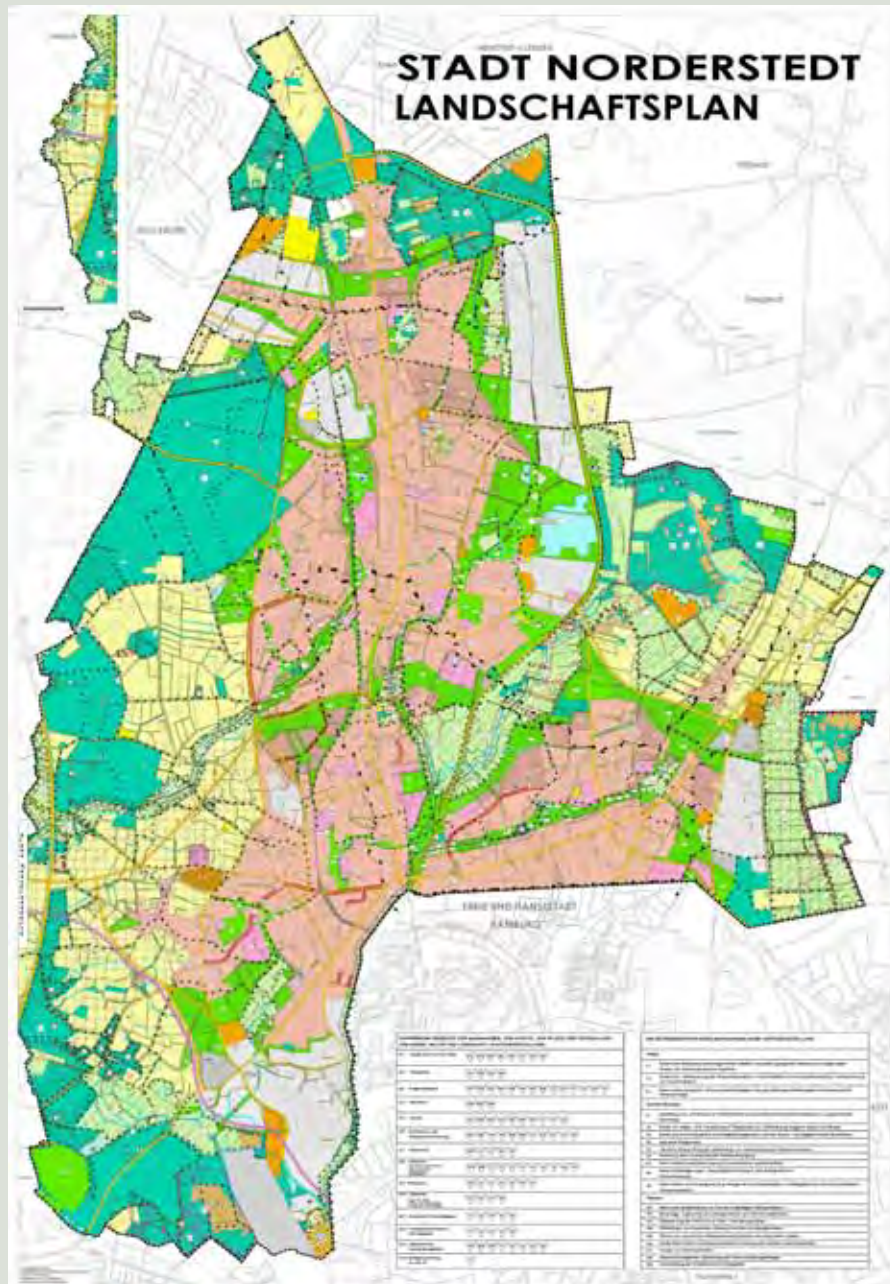

Figura 6. Cartografia dels principals elements de l'inventari de paisatge (zones naturals d'especial protecció) i la localització dels objectius i les mesures per a la protecció i la conservació del paisatge. Les mesures es cartografiaven per mitjà dels símbols amb codi alfanumèric.

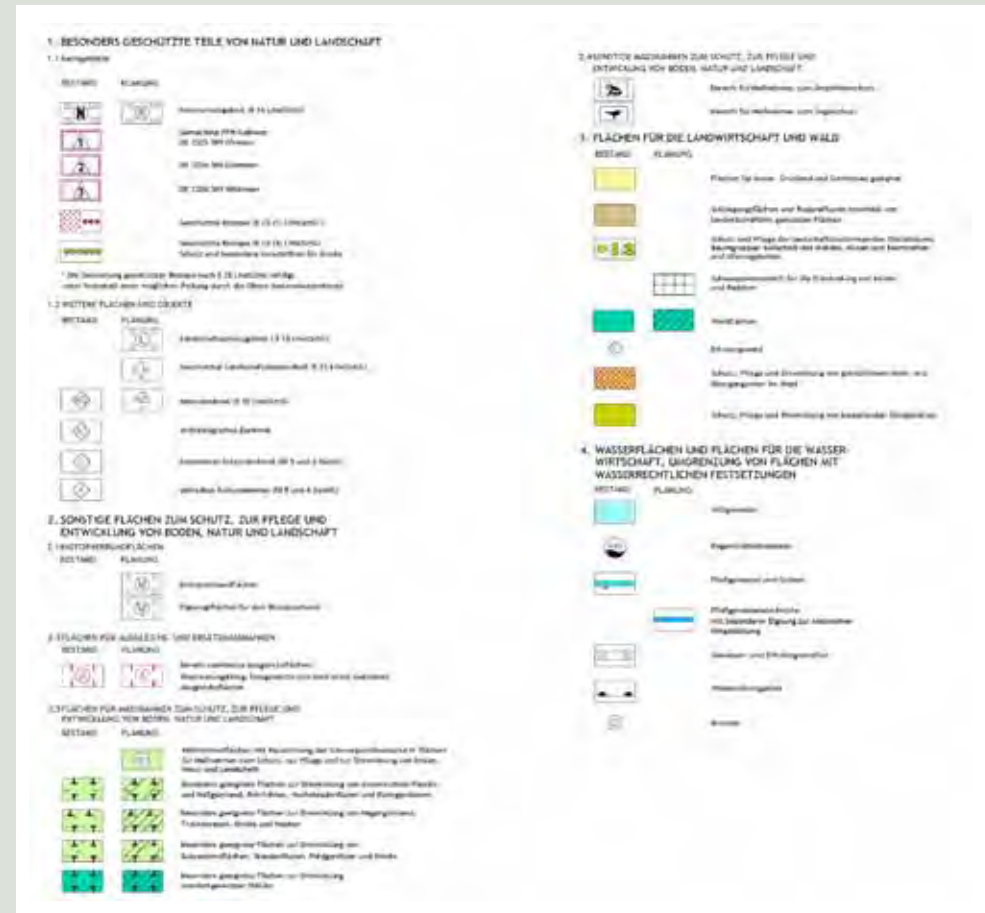

Figura 7. Llegenda de l'inventari del Pla de paisatge de Norderstedt. És un exemple de cartografia de transició, que inclou la simbologia dels elements identificats des del planejament (esquerra) amb la simbologia dels elements identificats pel mateix Pla de paisatge (dreta) i les agrupa en una única llegenda interpretativa.

3.2

Carta de paisatge

Charte Paysagère

França

Descripció

Segons es defineix a la Llei sobre la protecció i la posada en valor dels paisatges de França de 1993 (*Loi Paysage*), la carta de paisatge (*charte paysagère*) és un instrument de concertació d'estratègies entre els agents públics i privats, aplicable a l'àmbit local, supramunicipal o regional, per a la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, amb l'objectiu de mantenir-ne els valors.

La carta de paisatge és una eina per fomentar la reflexió territorial i el coneixement i el reconeixement del paisatge, així com per a la presa de decisions en l'àmbit local. No té càrrega jurídica; és a dir, és una iniciativa voluntària i el seu compliment només depèn del com-

promís adquirit. De fet, les cartes són promogudes per grups d'entitats que al final formalitzen la implicació signant un document que resumeix tots els objectius i les accions definits a la carta i es comprometen a aplicar-los. Aquest també és el motiu pel qual l'abast de les cartes depèn dels seus promotors i de la inversió que es decideix fer. Els destinataris de la carta són tant els ciutadans a títol individual com els agents del territori (sector privat) i l'Administració local (municipal i supramunicipal) amb capacitat per prendre decisions en aquesta qüestió, a més d'altres agents a qui pugui interessar.

La carta pretén definir els objectius de qualitat paisatgística d'un territori i traduir-los a un pla d'accions precís, amb l'acord de tots els signataris de la carta. L'estudi de paisatge que s'elabora durant el procés d'elaboració de les cartes permet entendre l'evolució, les dinàmiques i les transformacions del paisatge de manera prospectiva, amb una visió transversal de les diferents polítiques que actuen sobre el territori. Així, les cartes permeten establir el marc d'aquestes evolucions des de la perspectiva d'un projecte territorial unitari.

Contingut

Les fases bàsiques d'elaboració d'una carta de paisatge són les següents:

- **Coneixement i diagnosi.** Fase que permet entendre el territori on es desenvoluparà l'actuació. Ha d'anar lligada als reptes que s'han plantejat per a la carta. Per tant, ha de mostrar els valors paisatgístics i els aspectes identitaris del territori i els reptes o dinàmiques del paisatge per al qual es planteja. Per dur a terme aquesta diagnosi es fa servir informació ja existent, com ara la continguda als atles de paisatge (*atles du paysage*), així com el treball de camp i sobretot l'intercanvi d'impressions amb els agents del territori. La diagnosi ha de proporcionar les bases geogràfiques, històriques i culturals del paisatge, així com ressaltar les iniciatives exemplars que s'hi duen a terme i assenyalar les incoherències.
- **Objectius de qualitat paisatgística i accions.** En aquesta fase es defineix, a partir dels resultats de la fase de diagnosi, un projecte global per a tot el territori, que posteriorment es desglossa en accions més locals que permetin assolir els objectius de qualitat. Els objectius i les accions varien d'una carta a l'altra en funció dels reptes territorials que es plantegen a cada lloc. No obstant això, en tots els casos caldrà que es tingui en compte la singularitat del paisatge, les expectatives dels seus habitants i la realitat territorial.
- **Estratègia i programa d'accions.** Fase que consisteix a seleccionar les accions que cal desenvolupar, identificar els agents implicats i inventariar els mitjans de què es disposa per poder-la dur a terme. És, per tant, la fase de concreció. La coherència i la sinergia amb altres projectes sectorials i la comunicació al territori de les accions previstes són dos aspectes fonamentals per tal que la fase tingui èxit.
- **Dinamització i desplegament.** Fase d'implementació en què l'objectiu principal és la incorporació dels principis de la carta als documents de planificació

Escala: supramunicipal

Marc de referència

- Llei 24/1993, de 8 de gener de 1993, sobre la protecció i la posada en valor dels paisatges (*Loi Paysage*)

Síntesi: Les cartes de paisatge són instruments de concertació entre agents privats i públics per definir objectius i accions que permetin la valorització, la protecció i la gestió del paisatge en un àmbit concret. Són instruments voluntaris, generalment promoguts per organitzacions d'entitats del territori i amb la finalitat de fer participar la ciutadania en general. L'acceptació d'una carta de paisatge es tradueix en la signatura

d'un document de síntesi dels objectius i les accions, fet que implica un compromís per part dels agents signants per tal de dur a terme les condicions que hi són recollides.

Aspectes clau

- La carta de paisatge és un document de concertació entre agents en favor del paisatge, fet que implica l'assumpció de compromisos per tal d'implementar els objectius previstos a partir del programa d'accions acordat i signat.
- Les cartes de paisatges incorporen processos participatius des de les primeres fases.
- La carta treballa dins d'una noció prospectiva de paisatge; és a dir, es planteja quin és el paisatge que es vol per al futur.

- La carta de paisatge és un instrument voluntari, promogut sovint per la societat civil, que pot esdevenir preceptiu per al planejament territorial i urbanístic per mitjà de la traducció de les premisses que es recullen en els documents de planejament (SCoT i/o PLU).

Exemples

- *Charte paysagère de l'AOC Costières de Nîmes*
- *Charte paysagère de la vallée du Salagou et le cirque de Mourèze*
- *Charte paysagère du Piémont des Corbières*

territorial i urbanística, la seva aplicació pràctica i la sensibilització ciutadana. Amb el temps la carta pot ser reavaluada i reorientada.

Les fases d'elaboració d'una carta de paisatge són molt semblants a les d'un pla de paisatge (*plan de paysage*) (vegeu la pàgina 42). No obstant això, la diferència rau en la concreció del procés, és a dir, en la seva fase final. En una carta de paisatge les orientacions que es defineixen són signades per totes les parts afectades i, per tant, la iniciativa adquireix un valor formal amb l'acceptació del compromís per part dels agents.

Aplicació

La carta pretén aconseguir objectius i directrius compartits i aprovats pels diferents grups d'actors que utilitzen el territori al qual fa referència. Per elaborar una carta de paisatge es conforma un comitè de seguiment que ha de definir les perspectives i els objectius de la carta, participar en la redacció del plec de condicions i trobar finançament tant per elaborar l'estudi com per després dinamitzar-lo.

Les cartes de paisatge s'incorporen al planejament territorial i urbanístic per mitjà principalment dels esquemes de coherència territorial (*schéma de coherence territoriale*, SCoT, vegeu la pàgina 76) i els plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU, vegeu les pàgines 18 i 80). Aquest fet atorga un valor preceptiu a la carta de paisatge, a més de pal·liar les limitacions d'aquests dos instruments a l'hora de plantejar específicament el tema del paisatge.

El seguiment de l'aplicació de les cartes de paisatge és un element fonamental perquè tinguin èxit. És imprescindible disposar d'un responsable que vetlli pel bon funcionament i per l'aplicació del programa d'accions en actuacions precises i coherents sobre el territori, per assegurar-ne la continuïtat. No obstant això, els factors més importants perquè una carta s'apliqui amb èxit són

implicar-hi els actors locals (associacions, agricultors, administracions locals, població, etc.) i assolir-hi la concertació, ja que seran aquests actors els que desenvoluparan el programa d'actuacions. Per aquest motiu, val a dir que les cartes que es duen a terme en parcs naturals regionals (*parc naturel régional*) tenen més garanties de funcionament en definir-se per a territoris que ja disposen d'una estructura de control activa del territori, i on els actors ja estan avesats a arribar a consensos en altres qüestions.

Imatge 6. Lectures de paisatge que es van fer durant el procés d'elaboració de la Carta del paisatge del peu de les Corberes marítimes.

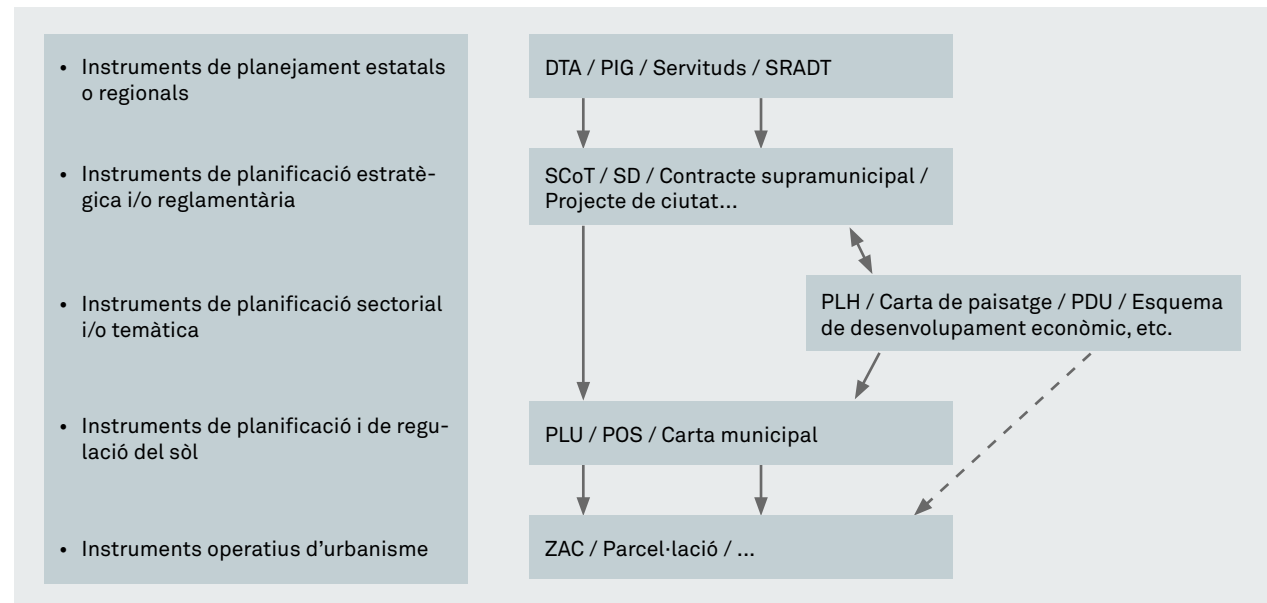

Figura 8. Relació de la carta de paisatge amb els documents de planejament territorial i d'urbanisme. Font: Coquelet i Meunier, 2008.

Charte paysagère et environnementale de l'AOC Costières de Nîmes

La Carta de paisatge dels Costers de Nîmes (iniciada el 2006 i signada el 2007) és d'àmbit supramunicipal i agrupa 24 municipis al sud de la mancomunitat de Nîmes. La carta, desenvolupada amb finançament públic, va ser iniciativa del sindicat de la Denominació d'Origen dels Costers de Nîmes (*Appellation d'Origine Contrôlée* [AOC] *Costières de Nîmes*), amb el suport de la Mancomunitat de l'àmbit metropolità de Nîmes (Communauté d'Agglomération Nîmes Métropole) i l'antiga Direcció Regional del medi ambient de Llenguadoc-Rosselló.

La zona es caracteritza per una important activitat vitivinícola i un elevat grau d'urbanització, de fet, concentra un 45% de la població total del departament de Gard. El territori, a més, està creuat per nombrosos eixos de comunicació. Per tant, és una àrea on cal tenir en compte aspectes com la pressió urbana, el desenvolupament de noves infraestructures, l'aparició de zones d'activitat i l'abandonament de l'agricultura. Aquestes qüestions van ser la base del treball desenvolupat en aquesta carta de paisatge.

Els objectius de la Carta de paisatge dels Costers de Nîmes són: identificar les característiques dels paisatges del territori d'estudi a través de la realització d'una diagnosi a l'escala dels 24 municipis de l'AOC; proposar accions de comunicació, valorització i conservació dels paisatges, i crear un document de referència en matèria de coneixement, sensibilització i gestió dels paisatges del territori de l'AOC. El contingut d'aquesta carta s'estructura en diferents fases.

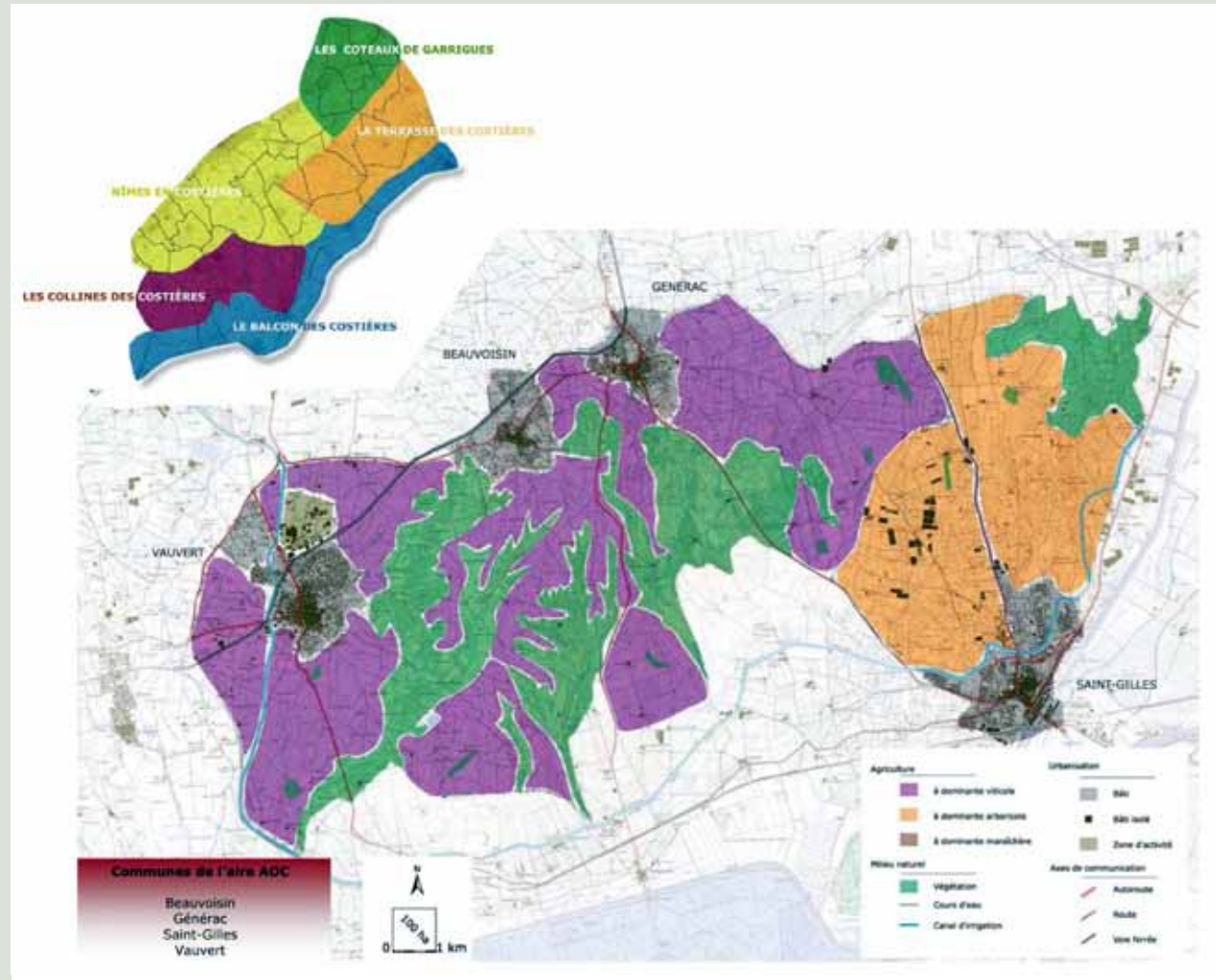

Figura 9. A dalt a l'esquerra, delimitació de les unitats de paisatge dins l'àmbit de la Carta de paisatge dels Costers de Nîmes. A la imatge inferior, plànol d'ocupació del sòl de la unitat de paisatge dels Turons dels Costers (Les Collines des Costières).

La fase inicial és de diagnosi i es divideix en tres blocs: un estudi precís i detallat de l'estat actual del territori; un segon apartat de tendències i d'evolució de l'espai on s'analitzen les dinàmiques de l'agricultura, l'urbanisme i els paisatges reconeguts o protegits, i una descripció de les unitats de paisatge de la zona d'estudi, que en defineixen les característiques, les particularitats, les percepcions, les estructures paisatgístiques i les tendències d'evolució.

A la segona fase de la carta es defineixen els objectius de qualitat paisatgística per a aquest territori.

A la tercera fase s'estableix el pla d'actuació, que consta de 34 fitxes, una per a cada acció, en què es desenvolupen de manera precisa i concreta. Les accions proposades han de permetre preservar els recursos naturals i la biodiversitat, gestionar la identitat rural i agrícola del territori i valorar l'activitat agrícola mitjançant el turisme i la comunicació.

Una de les accions ja realitzades és la publicació d'una guia pràctica per a la valorització del paisatge agrícola. Amb aquesta guia es vetlla per integrar en el paisatge les construccions agrícoles necessàries per al desenvolupament de la viticultura. Altres accions que s'han dut a terme gràcies a la carta són la plantació d'arbres i d'alineacions arbustives, amb espècies autòctones cedides per empreses de la zona així com accions pedagògiques i de promoció turística que permeten valoritzar el paisatge i fer-lo atractiu i accessible.

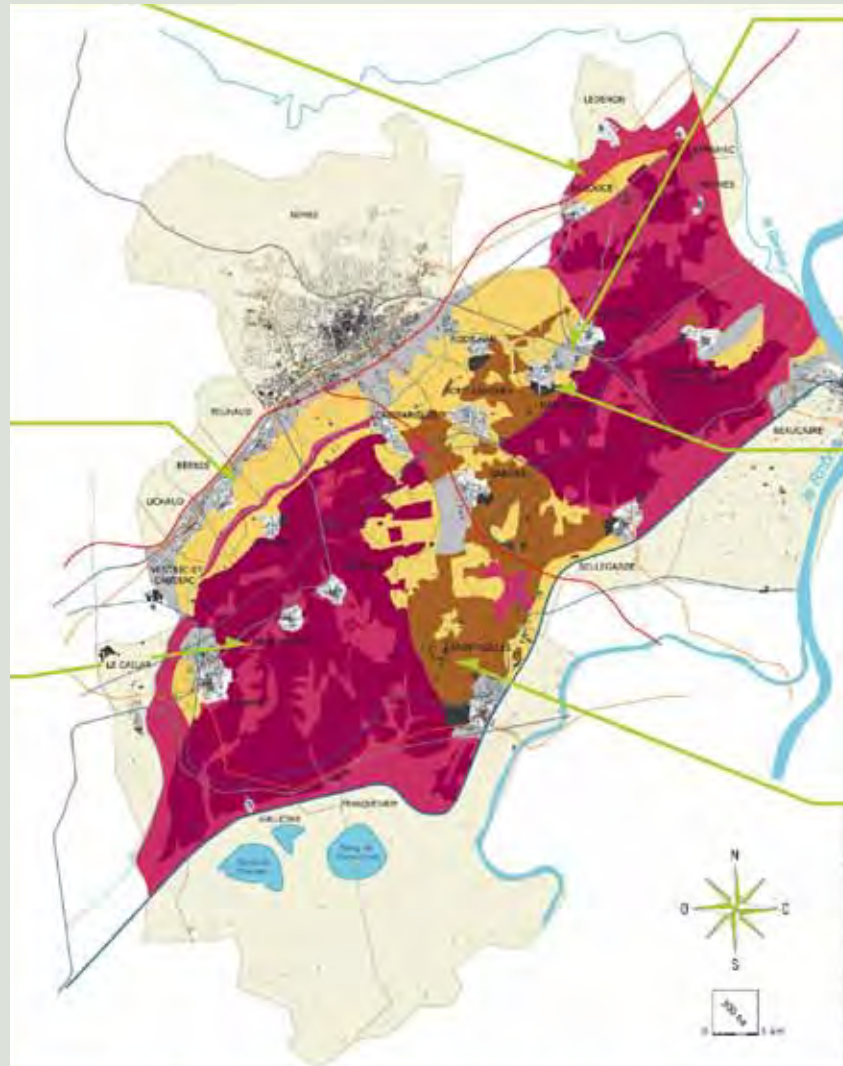
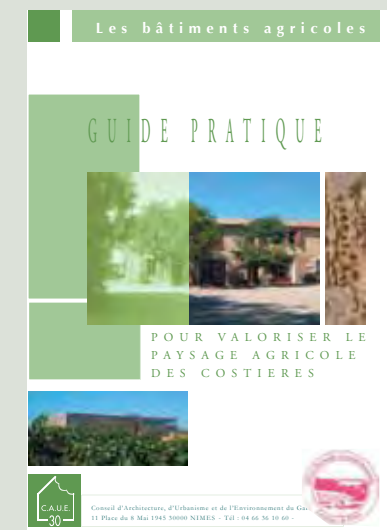

Figura 10. Plànol inclòs en la cartografia de la Carta de paisatge dels Costers de Nimes que fa referència a la delimitació de zones amb potencial paisatgístic. Aquest plànol ha estat integrat en els documents de planejament territorial.

Imatge 7. La guia pràctica per a la valorització del paisatge agrícola és una de les accions que s'ha dut a terme gràcies al projecte de la carta de paisatge.

3.3

Carta del parc natural regional

Charte du Parc Naturel Régional

França

Descripció

Les cartes dels parcs naturals regionals (*charte du parc naturel régional*) són els documents de planificació que determinen les línies d'actuació i gestió del territori d'un parc natural regional (*parc naturel régional*) per a un període de 12 anys. S'hi determinen els objectius i les directrius per conservar, gestionar i millorar el parc, així com les mesures per aconseguir-los. A més, són els documents estratègics que cal elaborar per sol·licitar la designació d'un territori com a parc natural regional per part del Ministeri d'Ecologia, Desenvolupament Sostenible i Energia francès, o bé perquè se n'aprovi la renovació passats els anys de vigència.

Abans d'entrar en detall en l'explicació de la carta, cal introduir la figura del parc natural regional. Aquesta categoria es va crear l'any 1967, tot i que els parcs com a tals no van tenir reconeixement legal fins a 1983. L'objectiu d'aquesta figura és conservar i millorar territoris predominantment rurals i habitats amb valors naturals, culturals i paisatgístics reconeguts. Cal tenir present que el planejament existent en aquests territoris s'ha de coordinar amb l'estratègia prevista per al parc corresponent, un cop és designat.

Un aspecte important dels parcs naturals regionals és que són projectes de gestió col·lectiva, on la participació i la concertació dels actors del territori són clau per crear-los i gestionar-los. En aquest sentit, els ens locals representen la columna vertebral dels parcs, i els con-

sells regionals i les diputacions en són els principals ens finançadors. L'òrgan de direcció dels parcs naturals regionals s'estructura en un sindicat mixt (*syndicat mixte*), que és un organisme independent que inclou:

- Representants de tots els municipis que en formen part.
- Representants socials i professionals, organitzats a través de cambres de comerç, sindicats, etc.
- Associacions del territori, que també participen en la redacció de la carta del parc i són fonamentals per dur a terme les accions previstes, seguint acords específics.
- Diferents departaments governamentals, segons cada context.

El fet que la gestió i l'organització del parc natural regional depengui dels diferents ens locals i supralocals, així com d'altres ens locals públics i privats, aporta ri-

quesa i validesa al parc i a la mateixa carta, i garanteix la implementació d'accions en el territori.

Així, la gestió dels parcs naturals regionals es basa en els quatre eixos següents:

- L'eficàcia territorial, pel fet d'estar organitzats al voltant d'una carta que té una vigència de 12 anys, amb possibilitats de renovació.
- La responsabilitat compartida entre l'Estat i les regions amb òrgans de direcció del parc, formats per ens locals i representants supralocals, així com la presa de decisions de manera concertada.
- La voluntat de sensibilitzar en lloc de coaccionar a l'hora de dur a terme les actuacions de la carta.
- L'existència d'una oficina del parc natural regional, òrgan gestor responsable de l'aplicació de la carta.

Escala: supramunicipal

Marc de referència

- Articles d'L333-1 a L333-16 del Codi del medi ambient (*Code de l'environnement*)
- Llei relativa als parcs nacionals, als parcs naturals marins i als parcs naturals regionals (*Loi 2006-436, du 14 avril 2006*)
- Circular relativa a la classificació i la renovació dels parcs naturals regionals i a l'implementació de les seves cartes (*Circulaire du 4 mai 2012*)

Síntesi

Les cartes dels parcs naturals regionals són els instruments de planificació i gestió dels parcs naturals regionals. Defineixen els objectius, les estratègies i les accions que caldrà dur a terme en l'àmbit del parc, amb la implicació de tots els agents locals del territori.

Aspectes clau

- Els parcs naturals regionals són una figura de gestió de territoris rurals habitats amb l'objectiu de conservar i posar en valor el patrimoni local, tant natural com cultural i paisatgístic.
- Els parcs naturals regionals inclouen tant espais oberts i naturals com zones poblades, i centren la seva activitat tant en el desenvolupament territorial com en la gestió del paisatge i l'ordenació del patrimoni urbanístic
- Els parcs naturals regionals tenen un període de vigència de 12 anys, després del qual opten a la renovació de la classificació en funció d'una avaluació dels objectius assolits en l'etapa anterior.
- Els parcs naturals regionals i, de retruc, la carta que s'hi aplica estan gestionats per un equip de persones, organitzades en una oficina del parc natural regional.
- Les cartes dels parcs naturals regionals són instruments de planificació que plan-

tgen els objectius i les estratègies per al període de 12 anys de vigència del parc.

- La implicació dels agents locals, públics, privats, és imprescindible per elaborar i executar les cartes dels parcs naturals regionals, així com també per gestionar-los.
- Les cartes inclouen una programació d'objectius i accions específica per a un termini de tres anys, i estan dotades d'un pressupost i de la distribució de responsabilitats.
- Els parcs naturals regionals esdevenen un marc de treball col·laboratiu i una marca que ajuda al desenvolupament econòmic local basat en la qualitat del paisatge.

Exemples

- *Charte du Parc naturel régional des Pyrénées Catalanes*
- *Charte du Parc naturel régional du Haut-jura*
- *Charte du Parc naturel régional du Perche*

Contingut

Les cartes dels parcs naturals regionals són documents extensos que plantegen la motivació per a la designació o la renovació d'un parc, l'estratègia establerta per al període en què son vigents i l'organització de la seva gestió. Tenen incidència sobre:

- El patrimoni natural: habitats, espècies, llocs d'interès natural, etc.
- El patrimoni paisatgístic: entorns emblemàtics, fons escènics, miradors, etc.
- El capital social i el desenvolupament econòmic local.
- El patrimoni històric: militar, religions, vernacle, etc.
- El patrimoni cultural: tradicions, festes, dialectes, etc.

Els seus principals continguts són:

- El projecte de conservació i desenvolupament del paisatge de l'àmbit, així com les normes que tots els socis del parc han de complir per implementar la carta.
- Una planificació de les intervencions i les accions que cal dur a terme al parc.
- La programació de recursos per finançar les accions, tant recursos humans com de gestió del parc.
- La relació d'òrgans consultius (comitè científic, comissions, etc.) i l'òrgan de direcció.
- Un programa d'acció pressupostat específic per als tres anys immediats des de l'aprovació de la carta.
- El document que certifica que s'ha obtingut la classificació com a parc natural regional, i que, per tant, s'ha aprovat la carta.

Aplicació

Les cartes dels parcs naturals regionals han de ser elaborades com a condició prèvia per designar un territori com a parc natural regional, o per renovar-ne la classificació. Cal, però que el territori compleixi un seguit de requisits:

- Hi ha d'haver un reconeixement regional, estatal i fins i tot internacional del patrimoni natural, cultural i paisatgístic.
- El projecte de la carta ha de ser precís, les accions han de donar resposta als reptes detectats al lloc i ha d'implicar tots els agents locals (ajuntaments i altres administracions, agricultors, empreses, associacions conservacionistes, culturals, socials, etc.).
- L'organització ha de tenir capacitat per gestionar el projecte del parc natural regional (agents locals i regionals implicats, recursos humans, finançament a llarg termini, sistemes de consulta i concertació).

La iniciativa per crear o renovar les cartes recau sobre els consells regionals (*conseil régional*). Quan es tracta de la creació d'un nou parc, aquest organisme determina l'àmbit d'estudi i encarrega l'elaboració de la carta a una organització local (o a una agrupació de col·lectius o associacions, o a l'organisme que s'ha acordat que gestionarà el parc natural regional quan s'aprovi). En el cas de la renovació, l'actualització de la carta la duu a terme l'organisme gestor del parc natural regional, i es basa en l'avaluació de les accions fetes al parc durant els 12 anys anteriors.

En tots dos casos, un cop elaborada la carta, és aprovada pels municipis i també per les entitats i la ciutadania, segons estableix l'article 45 de la Llei relativa a la solidaritat i a la renovació urbana (*Loi relative à la solidarité et au renouvellement urbains*, SRU), i pels departaments afectats. Posteriorment, els consells regionals pertinents la transmeten al prefecte regional, que és l'encarregat de realitzar la demanda de creació o renovació del parc al Ministeri d'Ecologia, Desenvolupament Sostenible i Energia. Finalment, el parc natural regional, ja sigui creat de nou o renovat, és designat per decret.

En definitiva, els parcs naturals regionals esdevenen un marc de treball col·laboratiu i una marca que ajuda al desenvolupament econòmic local basat en la qualitat del paisatge.

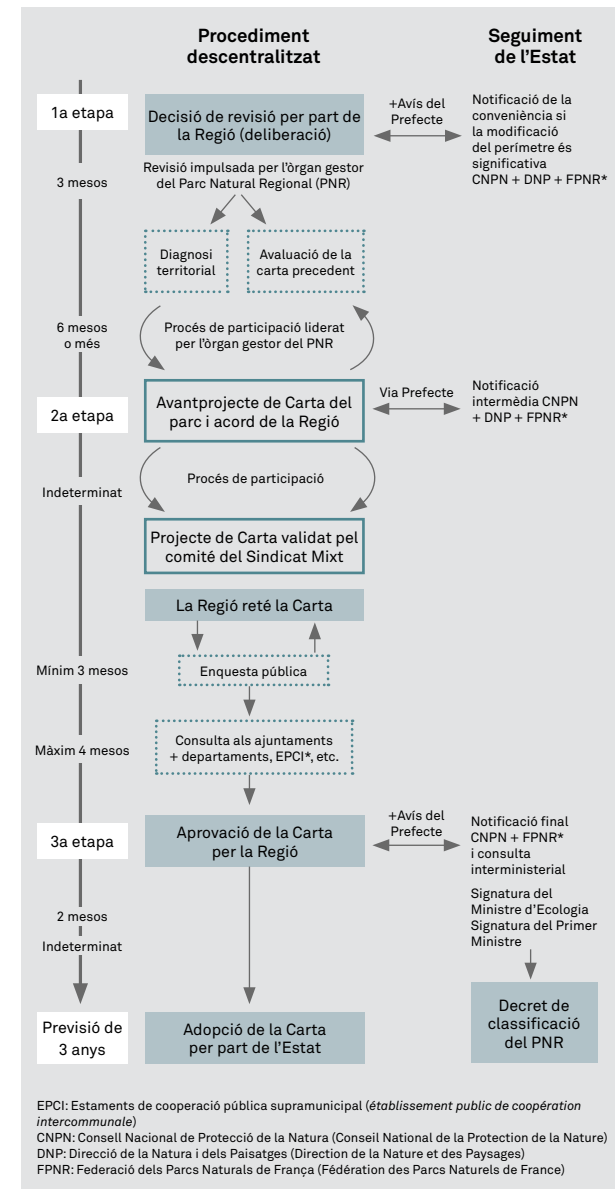

Figura 11. Esquema del procediment per elaborar o renovar una carta d'un parc natural regional. Font: Fédération des Parcs Naturels Régionaux de France.

Charte du Parc Naturel Régional des Pyrénées Catalanes

El Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans, de 137.000 ha, inclou 64 municipis i prop de 23.000 habitants. Conformava un territori muntanyenc situat a l'extrem sud de la regió de Llenguadoc-Rosselló, que fa frontera amb Catalunya i Andorra pels Pirineus. Creat el 2004, va ser el primer parc natural regional dels Pirineus francesos.

L'àmbit té una gran riquesa paisatgística, natural i patrimonial, característica de la cara nord dels Pirineus, i té en el turisme una de les principals activitats econòmiques (pistes d'esquí, activitats de muntanya, senderisme, gastronomia, etc.).

La gestió de l'espai recau sobre un sindicat mixt (*syndicat mixt*), format per representants dels ens municipals, de les mancomunitats de municipis (*communautés de communes*), el Consell General, l'Administració regional i les cambres sectorials signatàries de la carta del parc (cambra d'agricultura, cambra d'indústria i comerç i cambra d'artesania dels Pirineus Orientals). Cal destacar que disposa de diverses comissions temàtiques que s'ocupen d'assumptes d'interès per al parc (urbanisme, energia, clima, agricultura, turisme, neu i esports d'hivern, patrimoni i cultura catalana, espais naturals, cooperació, finançament, etc.) i que estan integrades per representants dels ens locals i dels agents del territori.

Després d'un llarg procés de participació ciutadana i de concertació, la carta es va aprovar. La carta defineix el full de ruta per gestionar el territori per part dels agents públics i privats del parc per al període de 2014 a 2027.

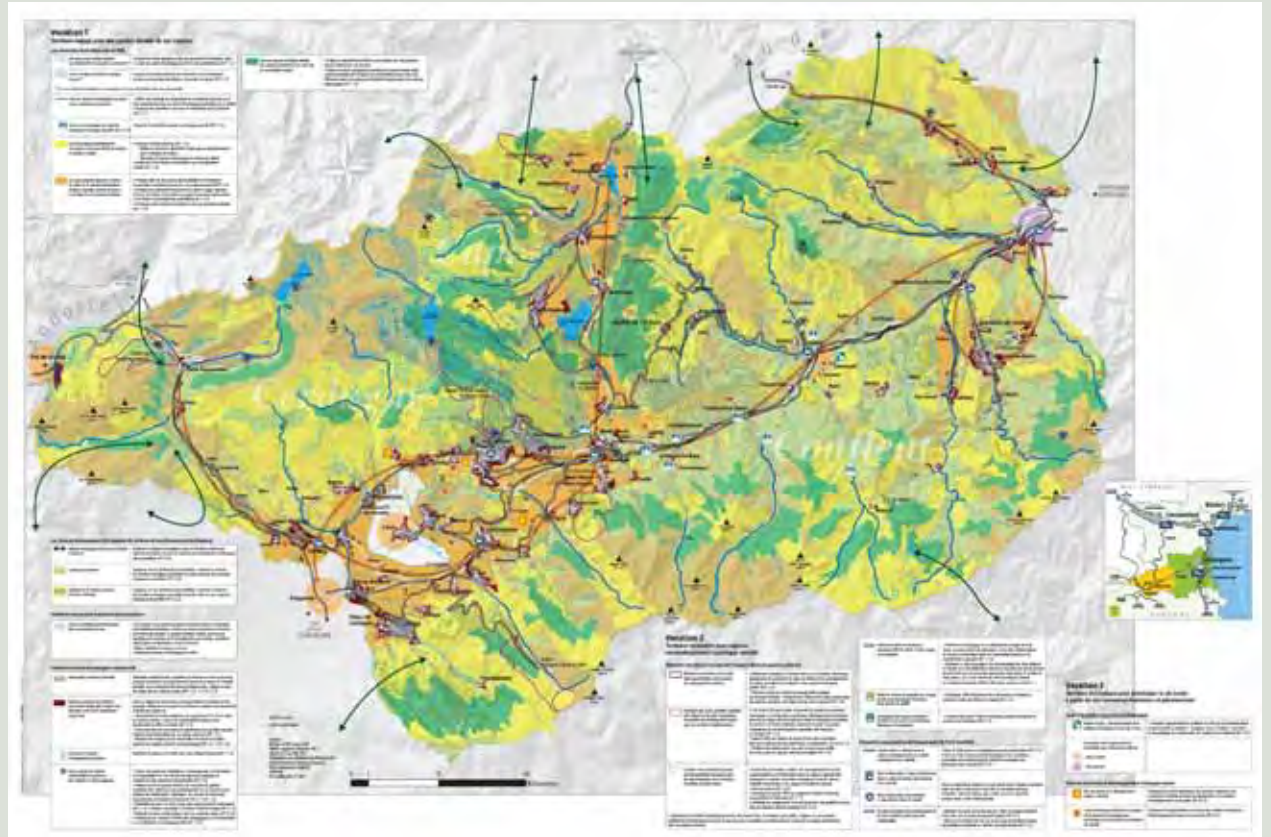

Figura 12. Síntesi dels objectius establerts a la Carta del Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans. En el mapa, els objectius es mostren en funció de la seva relació amb els elements identificats a la diagnosi, com ara els connectors ecològics, els diferents espais agrícoles, les zones urbanes, les vies de comunicació, els elements patrimonials i naturals emblemàtics o els espais d'oci.

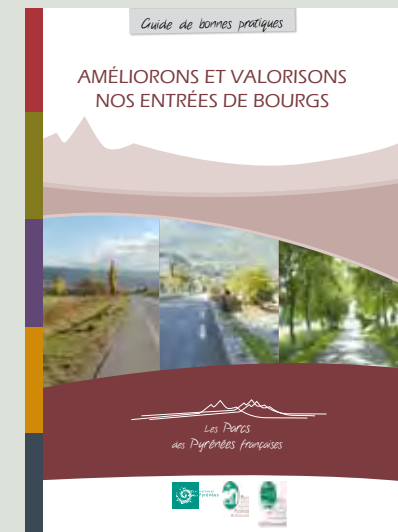
La Carta del Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans planteja quatre estratègies fonamentals:

- Un espai amb un patrimoni ric i divers (flora, fauna, paisatges agrícoles i construïts i patrimoni històric i cultural).
- Un espai rural amb un sistema de vida de muntanya (desenvolupament del territori a través de la millora dels recursos, promoció d'iniciatives locals, diversificació d'activitats, assessorament sobre la creació de noves empreses, etc.).
- Un espai de descoberta i d'atracció, millorant l'oferta turística i promocionant un turisme que posa en valor el territori.
- Un espai de cooperació, fomentant el compromís dels actors locals i treballant en l'àmbit transfronterer.

La carta inclou documents molt detallats de diagnosi i cartografia i una programació de les accions prioritàries que cal realitzar en els tres primers anys, amb els responsables i el pressupost que s'hi ha de destinar, com ara: restaurar canals de reg, fomentar les bones pràctiques en l'ús de l'aigua, integrar la valorització de les masses forestals en les dinàmiques territorials, millorar la gestió de la circulació motoritzada en els espais naturals, establir un fòrum d'intercanvi i informació de cara a resoldre possibles conflictes d'usos entre les activitats humanes i el paisatge, vincular els documents d'urbanisme dels diferents ajuntaments amb els objectius generals de la carta o integrar la preservació dels connectores ecològics en l'estratègia general de gestió del territori.

Figura 13. Plànol de les unitats del paisatge de l'àmbit del Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans. S'hi identifiquen els objectius estratègics establerts a la carta per a cada unitat de paisatge i per al conjunt del parc.

Imatge 8. Una de les tasques de gestió dels parcs naturals regionals francesos és produir guies de recomanacions per tal de promoure la conservació i la millora del patrimoni i el paisatge del seu àmbit. El Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans, conjuntament amb el dels Pirineus Aragonesos i el Parc Nacional dels Pirineus (ambdós de França), va editar una guia de bones pràctiques per millorar i valoritzar les entrades dels nuclis urbans de la zona.

3.4

Pla de paisatge

Plan de paysage

França

Escala: supramunicipal

Marc de referència

- Llei 24/1993, de 8 de gener de 1993, sobre la protecció i la posada en valor dels paisatges (*Loi Paysage*)

Síntesi: Els plans de paisatge són instruments que tenen per objectiu valoritzar el paisatge i incorporar-lo a les polítiques sectorials de planificació i ordenació del territori i l'urbanisme. Els promou l'Administració amb la voluntat que actuïn com a fulls de ruta per a l'Administració i els agents a l'hora de realitzar accions en el territori en favor de la qualitat del paisatge. Poden tenir una traducció força directa en els PADD (vegeu la pàgina 82), que al seu torn traslladen les premisses sobre el paisatge als documents de planejament (SCoT i/o PLU).

Aspectes clau

- Els plans de paisatge s'elaboren generalment per a àmbits supramunicipals, sovint delimitats per raons paisatgístiques (unitats de paisatge o àmbits en sentit paisatgístic), i no per límits administratius.
- Els plans de paisatge són instruments voluntaris que es consideren una eina de la política de paisatge i de cooperació entre municipis per tal de garantir la coherència vers el paisatge.
- Els objectius i les accions previstos en els plans de paisatge poden tenir una traducció força directa en els PADD inclosos en els documents de planejament (SCoT i/o PLU)
- La participació ciutadana és important en el procés d'elaboració dels plans de paisatge.

Exemples

- *Plan de paysage de la Vallée de la Thève Amont*
- *Plan de paysage du Grand Nancy*
- *Plan de paysage Pays Vienne et Moulrière*

Descripció

Els plans de paisatge (*plans de paysage*) són instruments que tenen com a objectius valoritzar el paisatge i incorporar-lo a les polítiques sectorials de planificació i ordenació del territori i l'urbanisme. Representen un canvi des de l'antiga visió més proteccionista adreçada a la protecció, la gestió i l'ordenació o la planificació del paisatge. Els plans de paisatge tenen una vocació d'actuació sobre el territori més directa, i són sovint d'aplicació supramunicipal, ja que abasten una o diverses unitats de paisatge, que no sempre segueixen els límits administratius municipals.

Tot i que els plans de paisatge, així com passa amb els atles de paisatge (*atles du paysage*) i les cartes de paisatge (*chartes paysagères*), es van instaurar a França arran de l'impuls de la Llei del paisatge de 1993 (*Loi Paysage*), el Conveni europeu del paisatge i posteriorment la Llei Grenelle I (2009) i II (2010) els van donar una nova embranzida. Per exemple, el 2013, el Ministeri d'Ecologia, Desenvolupament Sostenible i Energia (Ministère de l'Écologie, du Développement Durable et de l'Énergie) va treure a concurs l'elaboració de plans de paisatge en l'àmbit de tot el territori. Segons les condicions del concurs, el Ministeri es comprometia a assumir una part del cost de l'estudi per tal d'incentivar les diferents regions i departaments francesos a desenvolupar plans de paisatge.

Els plans de paisatge es consideren una eina de la política de paisatge que permet assegurar la coherència de les diferents polítiques sectorials vers el paisatge, així com el diàleg entre municipis sobre els projectes que es preveu que tinguin un impacte en el paisatge.

Així, els plans de paisatge es regeixen pels principis següents:

- Són una eina per a tots els paisatges: zones urbanes i rurals, degradades i d'elevada qualitat, llocs quotidians, etc.
- Tenen com a objectiu comú la millora del paisatge,

amb la participació de la ciutadania i dels agents del territori, tant públics com privats.

- Són un projecte compartit i col·laboratiu, i preveuen l'associació com a via per cercar acords entre les parts interessades en el futur del seu paisatge.
- Són un projecte per al desenvolupament i el control de l'evolució del paisatge, que s'ha de traduir en accions concretes. Són un document viu, que pot ser utilitzat per tots els agents.
- Un dels principals criteris és que s'elaboren a escala supramunicipal.

Els plans de paisatge tenen força punts en comú amb les cartes de paisatge, pel que fa tant a la metodologia com als objectius generals que persegueixen per al territori. No obstant això, la principal diferència radica en la manera en què es formalitza la implicació dels actors. Mentre que els plans de paisatge són coordinats per l'Administració o per de l'òrgan gestor d'un parc natural regional (*parc naturel régional*), entitats que després seran les encarregades de garantir el respecte i el seguiment del pla per part dels diferents agents del territori, en el cas de les cartes de paisatge és un grup d'entitats les que en promouen la realització i les que finalment formalitzen la seva implicació signant un document que en resumeix tots els objectius i les accions. Per tant, les cartes reflecteixen un contracte, un compromís de diversos signants i, en canvi, el pla de paisatge és més aviat un pla d'acció, un full de ruta en el qual l'Administració i els agents es basaran per dur a terme accions en el territori a favor de la qualitat del paisatge.

Contingut

En general, la metodologia de treball dels plans s'estructura segons les tres fases següents:

- **Diagnosi.** Anàlisi del paisatge i de les dinàmiques paisatgístiques. En aquesta etapa cal establir un procés participatiu que impliqui els diferents actors del territori.

- **Definició dels objectius de qualitat paisatgística.** Representa una traducció, en forma d'estratègia, de les aspiracions dels agents del territori i dels promotors del pla de paisatge. Està influenciada per l'evolució prevista de les característiques paisatgístiques de l'entorn, i deriva de la diagnosi paisatgística.
- **Elaboració d'un programa d'accions.** Aquesta fase consisteix en la traducció dels objectius de qualitat paisatgística en accions concretes i aplicables. Aquestes accions tant poden ser operacionals (és a dir actuacions concretes sobre el territori), reglamentàries, o recomanacions. També es poden definir accions de sensibilització o d'informació, destinades a tots els agents i la ciutadania en general. Aquestes accions poden ser a curt o llarg termini i poden incloure's en el planejament urbanístic del municipi. De vegades són d'aplicació immediata i altres vegades requereixen projectes més complexos, ja siguin econòmics o administratius.

Aplicació

Igual que en el cas de les cartes de paisatge, els objectius i la proposta d'accions que resulten de l'elaboració d'un pla de paisatge es poden traduir en orientacions i regulacions incloses en els documents de planificació territorial i urbanística, sobretot en els esquemes de coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT, vegeu la pàgina 76) i els plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU, vegeu la pàgina 80). Per aquest motiu, és important que els plans de paisatge s'elaborin abans que els documents de planificació esmentats per tal que aquests últims incloguin la visió paisatgística d'una manera més integral i des de l'inici del procés de redacció.

Concretament, es pot establir una relació força directa entre els plans de paisatge i els projectes d'ordenació i desenvolupament sostenible (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD, vegeu la pàgina 82),

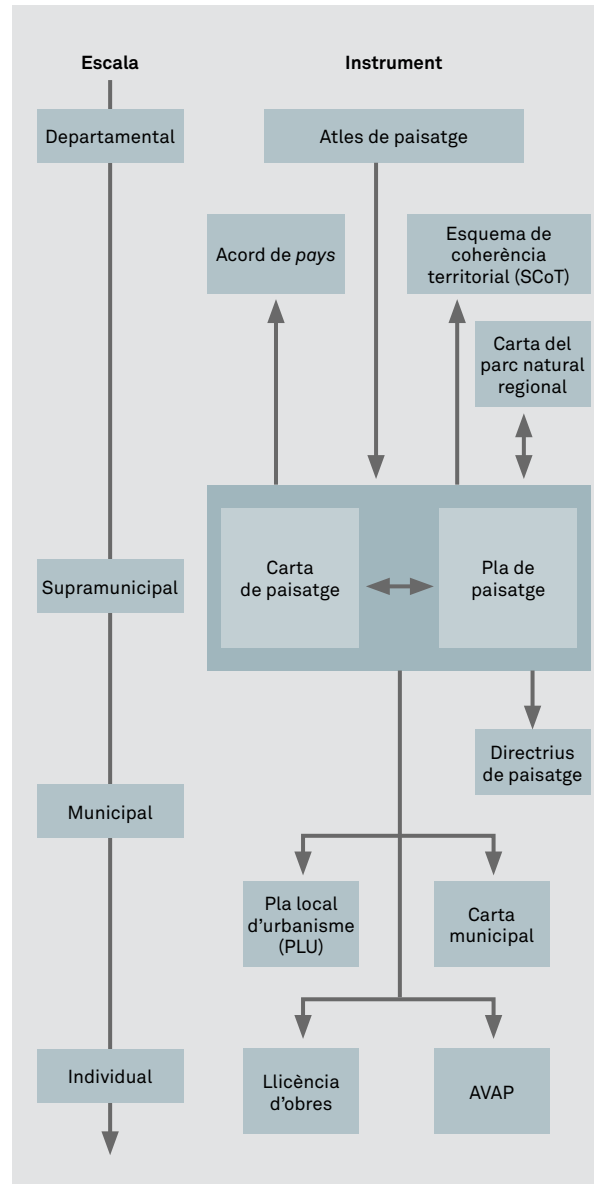

Figura 14. Relació entre els instruments de planejament i de paisatge i el pla de paisatge, segons l'escala d'aplicació per a la qual es defineixen. Font: Adaptat a partir de Folinais, 2006.

documents integrants tant d'un PLU com d'un SCoT, i que són fonamentals per definir l'estratègia de sostenibilitat del territori, sobretot a partir de la Llei Grenelle II. El PADD expressa un projecte a escala municipal. Per tant, un pla de paisatge elaborat per al mateix àmbit territorial pot esdevenir-ne la base amb una orientació més paisatgística del territori i del desenvolupament que s'hi pretén dur a terme.

En principi, atès que l'escala de treball dels plans de paisatge és supramunicipal, els objectius de qualitat i el programa d'actuacions que s'hi defineixen seran més fàcils de traslladar a un SCoT (amb un nivell d'anàlisi i definició més genèric) que no a un PLU (que sol elaborar-se a escala municipal). No obstant això, el fet que els PLU hagin de ser coherents amb els principis dels SCoT elaborats a una escala superior implica que tots dos instruments acabaran assumint els objectius del pla de paisatge corresponent.

Plan de paysage de la Vallée de la Thève Amont

El Pla de paisatge de la vall de la Thève Amont es va desenvolupar el 2008 a instàncies del Parc Natural Regional de l'Oise-Pays de France. És d'àmbit supramunicipal i rep finançament públic.

El pla va sorgir en el marc de la Carta del Parc Natural Regional de l'Oise-Pays de France (Charte du Parc Naturel Regional de l'Oise-Pays de France), signada el 2004 amb la idea de reunir els diferents agents del territori per configurar un projecte de desenvolupament comú i compartit. L'objectiu del pla és proporcionar una visió general de l'estat actual del paisatge, l'evolució que experimenta i la manera en què es desitjaria que fos en el futur.

Un dels elements que cal destacar és que el pla concreta actuacions per a cadascun dels municipis implicats, de manera que es promou i es facilita el compromís per acabar traduint els objectius de qualitat paisatgística establerts i les actuacions consensuades en els documents d'urbanisme i els projectes de desenvolupament local de cada municipi.

El pla consta de tres documents. En el primer es fa una diagnosi del paisatge. S'hi estudien la topografia, la hidrologia, la geologia, l'estructura del parcel·lari, l'ocupació del sòl, els espais amb valor ecològic i els elements patrimonials. A més, s'analitzen l'evolució i la història dels paisatges, la gestió i els usos que se'n fan i la percepció que se'n té, i se'n fa una aproximació cultural. D'altra banda, es divideix el paisatge en unitats de paisatge. La cartografia s'integra en el mateix document.

Un segon document tracta de l'elaboració d'un projecte local de paisatge, en què es defineix quina és la seva

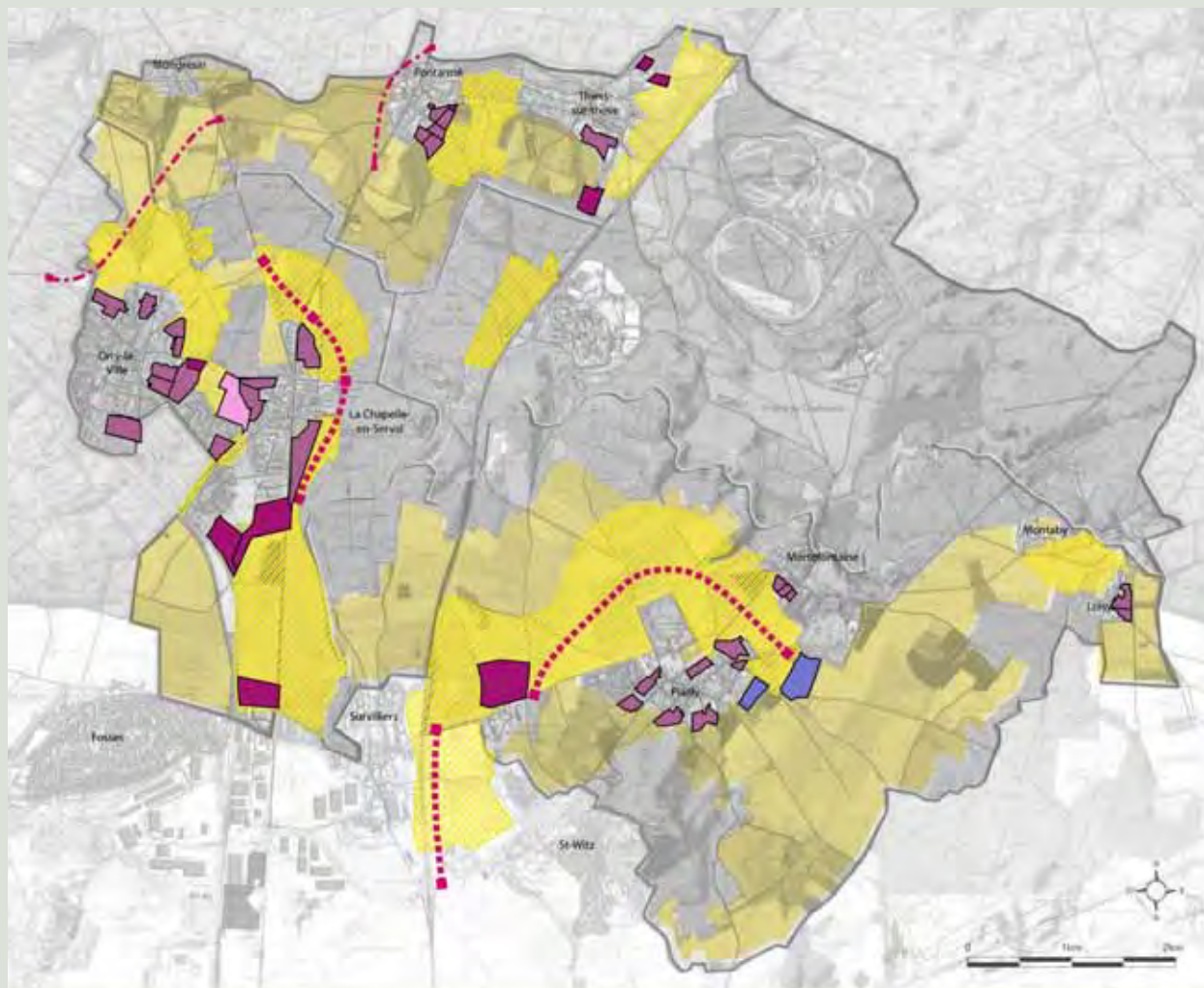

Figura 15. Cartografia corresponent a l'objectiu 3 del Pla de paisatge de la Vall de la Thève Amont.

evolució, quines dinàmiques l'afecten i quins han de ser els grans objectius i les estratègies per assegurar-ne la qualitat. Es tracten temes com l'agricultura, els espais naturals, l'urbanisme, les vies de comunicació, el patrimoni i l'ús turístic i d'oci del lloc. Els set grans objectius paisatgístics són: a) mantenir la diversitat dels paisatges com a signes d'identitat fonamental de la vall de la Thève Amont; b) preservar el caràcter rural dels paisatges del lloc; c) promoure una gestió econòmica dels sòls que afavoreixi la integritat i la continuïtat dels espais agrícoles i naturals; d) millorar la llegibilitat del paisatge de la vall de la Thève, de la ribera i dels seus afluents; e) establir un equilibri entre la descoberta i la protecció del patrimoni (construït i natural); f) millorar la qualitat de les zones de transició entre els espais urbans i els espais agrícoles o naturals, i g) encoratjar un desenvolupament local sostenible. Per a cadascun dels objectius, es plantegen accions de preservació, de requalificació i valorització i de gestió del territori, i s'elabora una cartografia representativa.

El tercer document recull, per a cada municipi, un programa d'accions molt precises que responen als objectius paisatgístics que planteja el pla, i que s'ordenen sota tres eixos: preservació, requalificació o valorització i gestió del territori.

Un dels aspectes que pretén facilitar la implementació del pla és la incorporació d'esquemes i diagrames que il·lustren les accions que cal emprendre.

Figura 16. Exemple de diagrama, que il·lustra la proposta d'ordenació de la carretera 922 (entre Mortefontaine i Plailly) amb la plantació de fileres de pereres, una nova franja baixa d'arbustiva entre la carretera i el carril per a bicicletes i la substitució a l'interior de la parcel·la de les plantes hortícoles per arbres fruiters.

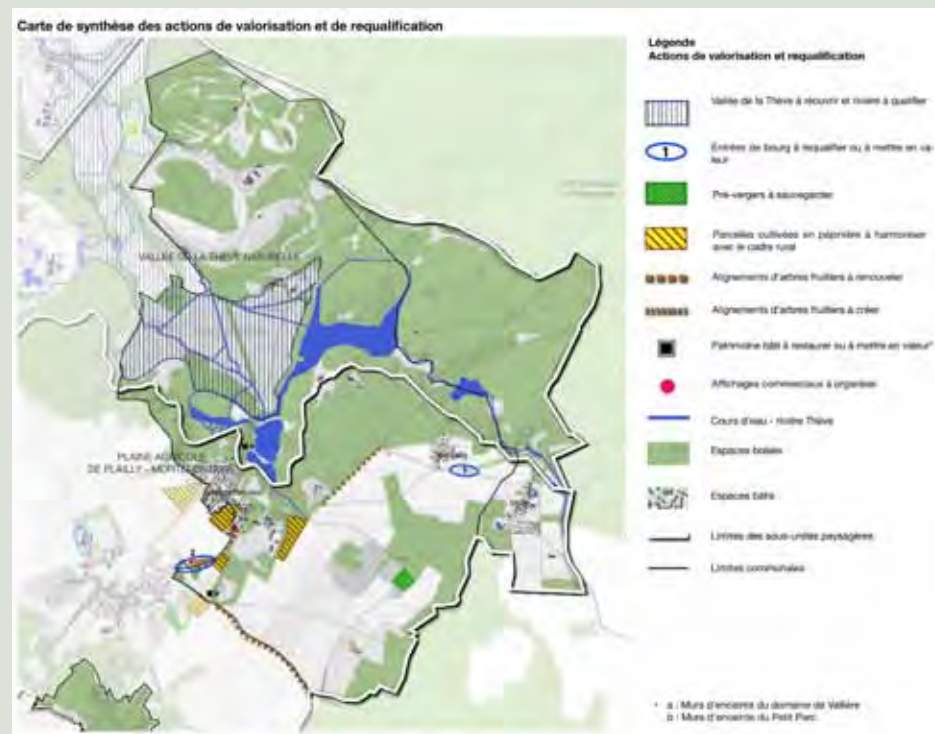

Figura 17. Síntesi de les accions de l'eix de gestió del territori establertes pel municipi de Mortefontaine.

3.5 Perímetre de protecció i de valorització dels espais agrícoles periurbans

PAEN França

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Llei de 23 de febrer de 2005, relativa al desenvolupament dels territoris rurals (*Loi du 23 février 2005 relative au développement des territoires ruraux*)
- Codi d'urbanisme (*Code de l'Urbanisme*)

Síntesi: El PAEN és un instrument que, amb la participació de les administracions regional i local i els agents del territori, delimita un espai periurbà majoritàriament agrícola i hi proposa unes actuacions per garantir-ne el manteniment i posar-hi en valor el paisatge, evitant-ne la banalització.

Aspectes clau

- Els PAEN permeten protegir i mantenir paisatges agrícoles i naturals de gran valor sobretot per la seva ubicació, a prop de grans espais urbans.
- Fomenten que es mantingui la productivitat dels espais agrícoles que protegeixen.
- Es realitzen gràcies al consens dels agents implicats (la cambra d'agricultura, el parc natural regional, si n'hi ha, i el Consell Nacional Forestal), amb una gran participació de la població a través de consultes ciutadanes en les diverses etapes.
- Poden crear espais verds per al gaudi dels ciutadans.
- Els plans locals d'urbanisme han d'incloure els PAEN aprovats, fet que en garanteix la coherència.

Exemples

- PAEN Canohès
- PAEN Loire
- PAEN Bouche-du-Rhône

Descripció

Els perímetres de protecció i de valorització dels espais agrícoles periurbans (*périmètre de protection et de mise en valeur des espaces agricoles naturels et periurbains*, PAEN) s'emmarquen en la Llei de 23 de febrer de 2005, relativa al desenvolupament dels territoris rurals (*Loi relative au développement des territoires ruraux*), que promou les polítiques en favor de la protecció i la millora dels espais agrícoles i naturals periurbans. En aquest marc s'acullen també els programes d'actuacions derivats dels PAEN. Aquests instruments els gestiona el departament al qual pertanyen els espais d'actuació, amb la col·laboració de la cambra d'agricultura corresponent i amb l'acord dels municipis implicats.

En general, els PAEN s'elaboren per a espais agrícoles i naturals situats a prop d'aglomeracions urbanes i que, per tant, estan sotmesos a pressió urbanística. Se n'exclouen els espais qualificats ja com a urbans i/o urbanitzables i les zones d'ordenació territorial posterior (ZAD).

Contingut

Per elaborar un PAEN, se segueixen les tres etapes següents:

- **Es delimita l'àmbit d'actuació**, que cal que sigui compatible amb la resta d'instruments de planificació existents, principalment l'esquema de coherència territorial (vegeu la pàgina 76) i Pla local d'urbanisme (vegeu la pàgina 80). Un cop s'ha seleccionat aquest àmbit, se n'analitza l'estat inicial i s'exposen els motius pels quals s'ha triat, a més dels beneficis de mantenir i potenciar l'agricultura i la silvicultura. El projecte de creació del perímetre i els arguments utilitzats se sotmeten a informació pública abans de delimitar els límits amb precisió.
- **S'adquireixen els terrenys** que no són de titularitat pública. El departament o un altre organisme definit pel departament tenen la capacitat d'adquirir els

terrenys que formaran part del PAEN, per mitjà de la compra o les expropiacions dels terrenys de titularitat privada.

- Es defineix el **programa d'actuacions**, que concreta les disposicions i les directrius per gestionar l'espai en favor de l'explotació agrícola, la gestió forestal i la preservació i la valorització dels espais naturals i dels paisatges. Aquest programa s'elabora en concertació amb els municipis, la cambra d'agricultura, el parc natural regional, si n'hi ha, i el Consell Nacional Forestal (Office National des Forêts). Es tracta de definir conjuntament el tipus d'organització i de gestió més adient a l'espai en qüestió. Es defineixen les diferents accions de gestió per permetre i afavorir l'explotació agrícola, la gestió forestal i la preservació del paisatge i els espais naturals, habilitant, en alguns casos, espais per al gaudi ciutadà.

El programa d'actuacions, la part més important dels PAEN, sol tenir l'estructura següent:

- Objectius generals o estratègics.
- Per a cadascun dels objectius estratègics s'explica la situació inicial, es plantegen els interrogants que l'afecten, s'elabora una relació de propostes fetes pels agents locals, i es trien o estableixen els reptes principals per assolir-les.
- Per a cada repte es plantegen les actuacions que cal realitzar. Aquestes actuacions són recomanacions o criteris. Per tant, al document no s'arriben a concretar. No obstant això, als annexos del document hi sol haver una taula amb els agents classificats per temes.

Aplicació

Aquest instrument s'aplica a l'escala municipal o supramunicipal. Els PAEN han de ser compatibles amb els SCoT. També cal tenir present que un PAEN aprovat ha de ser obligatòriament inclòs als plans locals d'urbanisme (PLU) dels municipis afectats.

PAEN de la Prade de Canohès et du plateau agricole atenant

Els municipis de Cànoes i Pollestres estan situats a molts pocs quilòmetres de la ciutat de Perpinyà. Durant els darrers anys la superfície urbanitzable d'aquestes dues poblacions ha augmentat molt, i aquest creixement ha anat acompanyat d'una forta pressió demogràfica. L'aparició de noves urbanitzacions i zones d'activitat econòmica a la perifèria ha provocat que la plana agrícola es comencés a reduir.

L'any 2008, amb l'objectiu de protegir la vocació agrícola i natural d'aquesta plana, se signà un conveni a quatre bandes entre el municipi de Cànoes, el de Pollestres, el Consell General dels Pirineus Orientals i la Mancomunitat de Municipis de Perpinyà Mediterrani (Communauté d'Agglomération Perpignan Méditerranée). Aquest va ser el primer pas que va conduir a la creació d'un PAEN d'aquest espai.

El 18 d'octubre de 2010 el Consell General dels Pirineus Orientals va aprovar el PAEN i el programa d'actuacions.

Aquest PAEN, desenvolupat amb finançament públic, estableix un perímetre de 281 ha, 236 ha al municipi de Cànoes i 45 ha al municipi de Pollestres, i defineix actuacions per a aquest àmbit.

El programa d'actuacions acordat entre tots els agents implicats persegueix els quatre objectius següents:

- Preservar i desenvolupar la diversitat d'espais agrícoles dels vessants i de l'altiplà adjacent, dedicats en el passat majoritàriament a la vinya però actualment abandonats.
- Mantenir la qualitat del paisatge singular dels prats, els canals i les sèquies.

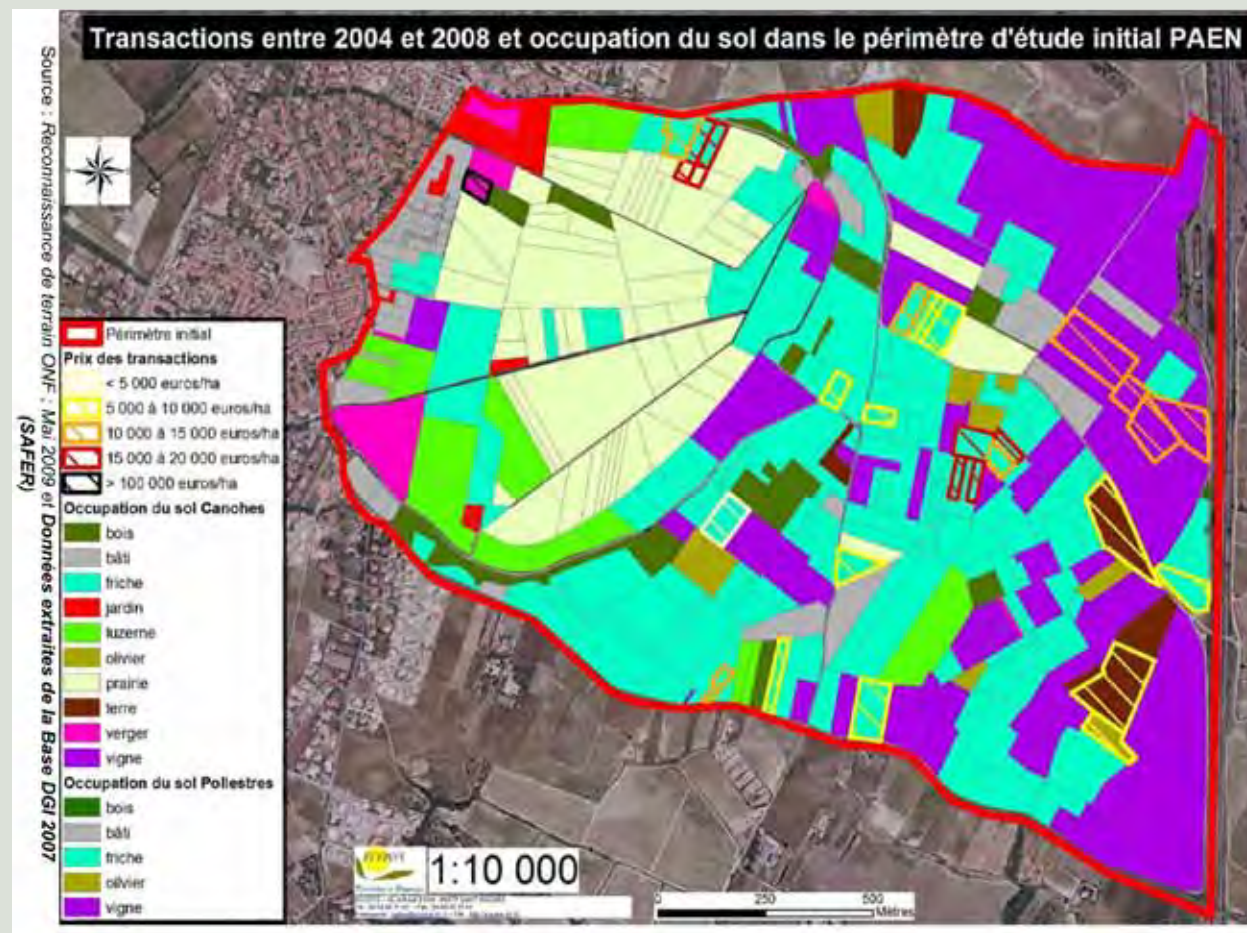

Figura 18. Resultat de la diagnosi inicial de l'àrea d'estudi on s'identifiquen els diversos usos del sòl i les parcel·les que s'han adquirit.

- Mantenir el funcionament de la xarxa hidràulica, de gran importància a la zona.
- Oferir espais recreatius i socials propers a uns nuclis molt poblats.

El contingut del document està format per un plànol de situació, un plànol de delimitació a l'escala parcel·laria i un programa d'accions acordat entre tots els agents implicats.

3.6

Xarxa verda i blava

Trame Verte et Bleue, TVB

França

Escales: municipal, supramunicipal, regional i nacional

Marc de referència

- Llei Grenelle de medi ambient I i II

Síntesi: La xarxa verda i blava (*trame verte et bleue*) és una xarxa d'espais verds urbans i d'interès ecològic i paisatgístic implantada en el territori que permet un bon funcionament dels ecosistemes a escala nacional i el manteniment dels paisatges a escala local. La xarxa queda reflectida en tots els instruments urbanístics d'àmbit local i supramunicipal.

Aspectes clau

- Sorgeix d'una iniciativa nacional, però té beneficis paisatgístics a escala local, ja que s'integra en diverses fases de diagnòsi i de propostes dels plans locals d'urbanisme (PLU) i altres instruments de planejament local.
- S'elabora amb participació ciutadana, que inclou des d'agricultors a propietaris forestals, empreses o altres ciutadans.
- No només se centra en els espais naturals i la connectivitat ecològica, també té molt en compte els espais agrícoles, els espais periurbans i l'arbrat i els espais verds urbans.
- El nivell de detall a què s'arriba a escala local pot ser molt alt, sobretot pel que fa a la cartografia, que pot arribar a l'escala 1:2.000.

Exemples

- *Trame verte et bleue de Vendôme*
- *Trame verte et bleue de Brouckerque*
- *Trame verte et bleue de Nice*

Descripció

La xarxa verda i blava (*trame verte et bleue*, TVB) és un instrument creat per la Llei Grenelle de medi ambient de l'any 2009 (vegeu la pàgina 18), com a resposta a la necessitat de reforçar el paper dels espais naturals i agrícoles dels paisatges quotidians davant la creixent dinàmica d'urbanització de les darreres dècades. Per assolir aquest objectiu, la TVB planteja la constitució o la reconstitució, segons els casos, d'una xarxa d'espais d'interès ecològic i paisatgístic coherent a escala nacional en benefici de la biodiversitat, dels ecosistemes i de la qualitat del paisatge. Aquest instrument considera el verd i el blau com dos elements indissociables: el verd representa els entorns naturals i seminaturals terrestres, com ara els boscos, els prats i les garrigues, i el blau correspon als cursos d'aigua i a les zones humides: rius, llacs, estanys, etc. incloent-hi també la fauna que hi habita. La coherència a escala nacional s'aconsegueix integrant aquesta xarxa d'espais d'interès ecològic i paisatgístic en l'escala regional i local i implementant-la a partir dels instruments ja existents.

La xarxa es constitueix a través de tres elements principals: les reserves de biodiversitat, els corredors ecològics i els cursos d'aigua. La xarxa cal que tingui en compte les múltiples dimensions d'una xarxa ecològica, pel que fa tant a la diversitat d'hàbitats naturals com a les diferents escales territorials. A més, ha de considerar també els espais verds urbans, tant els jardins i parcs públics com l'arbrat dels carrers, així com els rius, les basses o els estanys situats dins de les poblacions i que contribueixen a la connectivitat ecològica i paisatgística entre els espais urbans, periurbans i naturals i agrícoles.

La TVB s'estructura a través de tres instruments formulats a tres escales que impliquen diferents sectors de la societat, motiu pel qual es considera una iniciativa col·lectiva:

- **A escala nacional.** L'Estat, a través de les orientacions nacionals, fixa el marc de treball i el tipus d'ac-

tuació que cal aplicar per conservar les continuïtats ecològiques a les diverses escales espacials, així com els objectius en l'àmbit transfronterer.

- **A escala regional.** Les regions i l'Estat, a través dels esquemes regionals de coherència ecològica, defineixen els objectius regionals de continuïtat ecològica i elaboren l'esquema cartogràfic de la xarxa verda i blava. Aquests documents se sotmeten a consulta pública. En aquesta escala regional, els departaments lideren la política de gestió dels espais naturals més sensibles que contribueixen a la xarxa verda i blava. També poden realitzar projectes de restauració de continuïtats ecològiques.
- **A escala local.** Es té en compte la xarxa verda i blava a través de la realització de projectes d'ordenació i planificació urbana municipals o supramunicipals, principalment integrant-los als PLU (vegeu la pàgina 80). Les empreses poden contribuir-hi millorant el seu emplaçament i reduint el seu impacte en els espais que formen part de la xarxa; els agricultors i els propietaris forestals també tenen un paper molt important en el manteniment de la xarxa; finalment, els ciutadans hi poden actuar individualment (cal tenir en compte la incidència que poden tenir els jardins particulars) o col·lectivament (participant en una associació que dugui a terme actuacions de restauració o de manteniment puntuals).

Tot i que aquest instrument té una clara finalitat de preservació dels espais naturals i connectors ecològics, és d'aplicació a tot el territori: des de paisatges més rurals, on el pes dels espais naturals i agrícoles és més gran, cosa que fa que l'anàlisi sigui més extensa, fins a paisatges urbans o metropolitans, on els espais naturals són més reduïts però igualment importants a l'hora de crear la xarxa verda i blava. La creació i la gestió d'aquest instrument també suposen una millora dels espais de transició entre zones urbanes i rurals i el manteniment d'una gran varietat de paisatges agrícoles i forestals, sovint periurbans, que constitueixen un autèntic valor

estratègic per garantir la diversitat i qualitat del paisatge a totes les escales, així com la creació de nous espais de gaudi dels paisatges locals.

Contingut

El mètode de treball utilitzat a la xarxa verda i blava se centra fonamentalment en l'elaboració de l'esquema regional de coherència ecològica d'escala regional, implementat posteriorment a escala local. No existeix un mètode específic i únic, de manera que cada regió pot adaptar-lo en funció dels seus objectius i del seu territori. Tot i així, l'article L371-3 del Codi de medi ambient resumeix certs punts importants que cal preveure:

- Fase I. Presentació i anàlisi dels reptes (*enjeux*) relatius a la preservació i a la recuperació de continuïtats ecològiques.

Imatge 9. Guia metodològica per implementar la xarxa verda i blava en els plans locals d'urbanisme.

- Fase II. Realització d'un informe que identifiqui els espais naturals, els corredors ecològics, els cursos d'aigua, els canals o les zones humides.
- Fase III. Identificació i cartografia de tots aquests elements. La cartografia a escala local pot arribar a ser molt detallada, fins a una escala d'1:2.000.
- Fase IV. Redacció de les mesures legals i els contractes que permetin reforçar i assegurar la preservació de les diverses continuïtats ecològiques.
- Fase V: Control i avaluació.

Aplicació

La xarxa verda i blava integra la preservació de la biodiversitat i la qualitat del paisatge en les decisions d'ordenació del territori (urbanisme, agricultura, vies de transport, etc.) i s'ha de tenir en compte en els documents d'urbanisme elaborats per les autoritats locals. En aquest sentit, els plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU) (vegeu la pàgina 80) han d'integrar la TVB establerta a altres escales més generals, n'han de precisar la cartografia i els continguts i hi han d'afegir nova informació que a escala nacional i regional no es pot identificar. Aquesta implementació es pot fer en totes les fases, des de la consideració en els estudis previs a l'elaboració del PLU fins a l'elaboració de les orientacions d'ordenació i programació (*orientation d'aménagement et de programmation*, OAP) (vegeu la pàgina 83), que fins i tot poden tractar temàticament la xarxa verda i blava.

L'aplicació d'aquest instrument a escala local ha de tenir present la continuïtat del paisatge en els municipis circumdants. És per això que sovint s'aplica en l'àmbit supramunicipal i posteriorment se n'integren els resultats als PLU respectius.

Elaboració del PLU	Relació amb la xarxa verda i blava (TVB)
Diagnosi ambiental i prospectiva, objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Determinació i caracterització de les reserves de biodiversitat i els corredors ecològics. • Anàlisi de les funcionalitats espacials, que acullen la biodiversitat. • Jerarquització dels objectius ambientals globals: paper de l'estat ambiental inicial reforçat per l'anàlisi de les continuïtats ecològiques i la TVB. • Anàlisi creuada dels objectius d'ordenació i de desenvolupament del territori amb els objectius ambientals.
Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible (PADD)	<ul style="list-style-type: none"> • Ressaltar els avantatges de la TVB per al projecte del territori (multifunció). • Desenvolupar una estratègia a mitjà i llarg termini. • Definir les orientacions per a la preservació i la restauració de la TVB, respectant les orientacions del PADD.
Orientacions d'ordenació i programació (OAP)	<ul style="list-style-type: none"> • Tenir en compte la TVB en els sectors desenvolupats a les OAP. • OAP temàtiques sobre la TVB. • OAP d'obligat compliment per les autoritzacions urbanístiques.
Elaboració de la reglamentació i dels documents gràfics	<ul style="list-style-type: none"> • De forma coherent amb les OAP, possibilitat d'incloure al reglament diferents eines (zonificacions inventariades amb reglamentació específica, àrees protegides, etc.), per tal d'aconseguir els objectius fixats pel PADD en relació amb la TVB. • Reglamentació d'obligat compliment per a les autoritzacions urbanístiques.

Figura 19. Esquema de com els elements d'una xarxa verda i blava (TVB) s'integren en les diverses fases i documents dels plans locals d'urbanisme (PLU). Font: Adaptat a partir de Bertrina, et al., 2012.

Trame Verte et Bleue de Vendôme

Vendôme és un municipi de 17.000 habitants del departament de Loir i Cher de la regió administrativa del Centre de França. Com molts altres municipis francesos, darrerament ha elaborat la seva xarxa verda i blava integrant-la en una revisió del pla local d'urbanisme (PLU). Els treballs de la definició de la xarxa verda i blava i de la revisió del PLU es van iniciar l'any 2010, i l'any 2013 van entrar en la fase final d'informació pública prèvia a l'aprovació definitiva. L'àmbit d'aplicació és municipal i el finançament és públic.

A Vendôme, la integració de la xarxa en el planejament ha estat totalment integral i s'ha incorporat explícitament en la diagnosi inicial, en el projecte d'ordenació i de desenvolupament sostenible (PADD), en les orientacions d'ordenació i programació (OAP), en el reglament i, transversalment, en la cartografia de tot el pla. La participació a escala local s'ha realitzat conjuntament a la redacció del PLU, seguint els mecanismes que s'hi estableixen.

La xarxa dona molta importància al riu Loir i a la riera de Saint Marc, que passen per la zona sud del nucli urbà, i dedica molts esforços a millorar aquest espai i la seva relació amb la resta del municipi i dels seus espais oberts.

Com totes les xarxes verdes i blaves, la diagnosi se centra en la identificació de les reserves de biodiversitat, els corredors ecològics i els cursos d'aigua, així com els elements que els distorsionen i fragmenten.

La xarxa parteix de l'Esquema regional de coherència ecològica de la regió Centre, que també es va redactar durant l'any 2013. Per aquest motiu, la cartografia de la xarxa sempre té present la continuïtat més enllà del territori analitzat.

Imatge 10. El Pla local d'urbanisme de Vendôme té en compte la xarxa verda i blava, sobretot en l'àmbit del riu Loir.

Per altra banda, la diagnosi també inclou un inventari detallat dels jardins i els espais verds públics i privats de l'interior del nucli urbà.

El PADD del PLU de Vendôme té en compte la xarxa, inclou en els eixos temàtics la valorització de la xarxa blava del riu Loir amb finalitats turístiques i de lleure ciutadà i en preserva el paper com a connector ecològic i paisatgístic. En relació amb la xarxa verda, ressalta, entre d'altres, la importància de garantir una connexió entre els espais oberts i l'espai urbà, i defineix específicament quines són les principals vies de connexió entre els dos espais que cal reforçar i preservar, així com les edificacions que cal rehabilitar per millorar la qualitat visual d'aquests indrets.

En general totes les orientacions d'ordenació i progra-

mació (OAP) del PLU de Vendôme integren els objectius de la xarxa verda i blava: protegeixen els espais verds, defineixen clarament els límits entre ciutat i camp, garanteixen els corredors ecològics i la continuïtat paisatgística, recomanen una determinada orientació de les façanes urbanes en funció de la ubicació dels espais verds, etc. No obstant això, cal ressaltar que hi ha una OAP dedicada exclusivament al manteniment de la xarxa verda i blava en l'àmbit del riu Loir. Estableix que cal valoritzar els espais verds vinculats al riu i assegurar el manteniment de la continuïtat ecològica i paisatgística de determinats espais urbans i periurbans. També defineix itineraris i espais de contemplació del riu Loir, és a dir, àrees públiques o privades que cal tenir en especial consideració a l'hora de mantenir les visuals del riu Loir i els seus afluents.

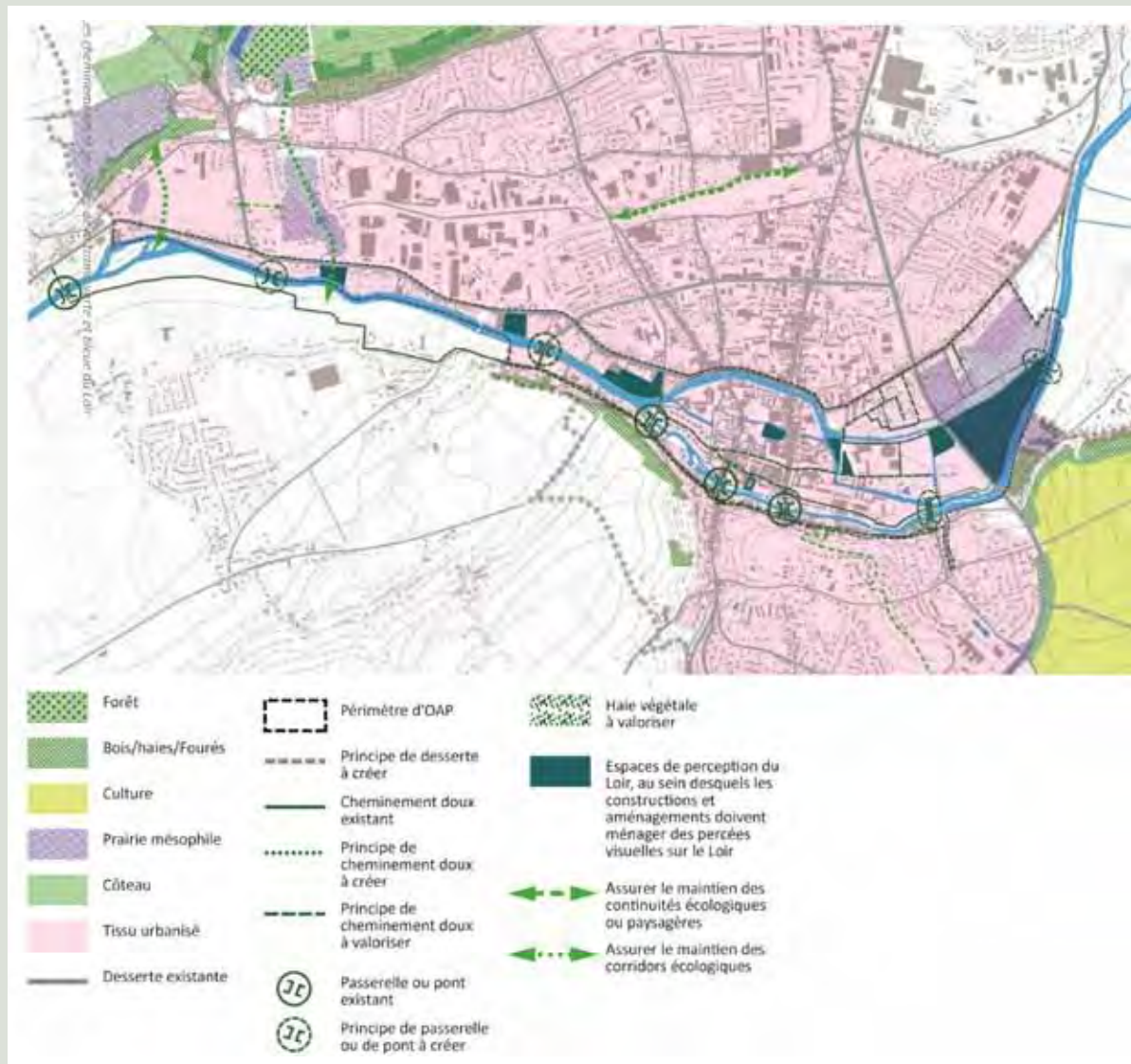

Figura 20. Cartografia de les orientacions d'ordenació i programació (OAP) del Pla local d'urbanisme (PLU) de Vendôme, que tracta de manera específica la integració de la xarxa verda i blava en l'àmbit del riu Loir i dels seus afluents.

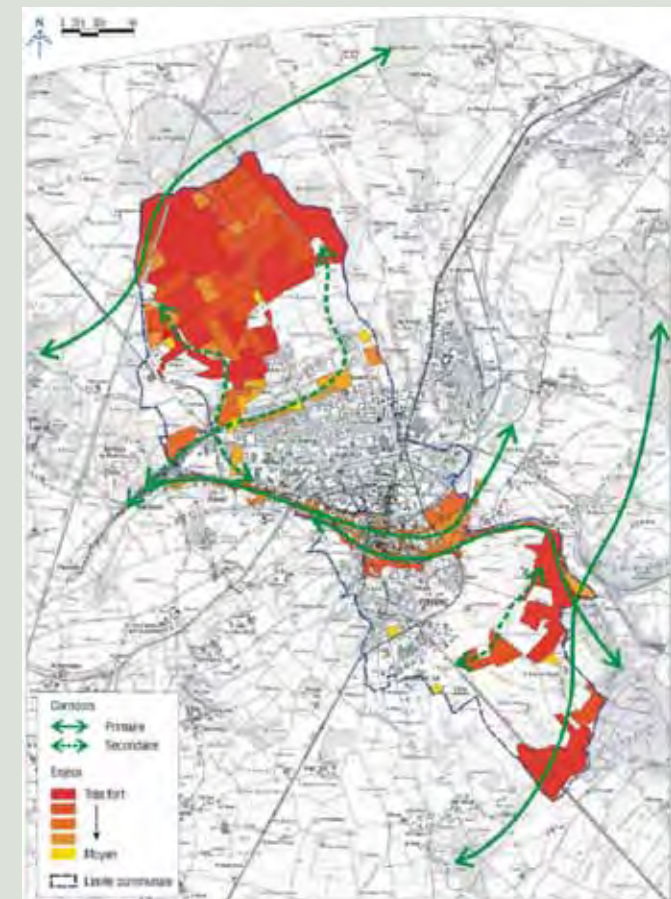

Figura 21. Cartografia dels aspectes principals de la Xarxa verda i blava de Vendôme, on es defineixen els corredors primaris i secundaris, i la continuïtat d'aquests corredors fora del municipi. També s'hi representen i localitzen els espais amb valor ecològic i paisatgístic més destacables.

3.7 Pla de desenvolupament del paisatge

Landschapsontwikkelingsplan, LOP

Països Baixos

Descripció

El pla de desenvolupament del paisatge (*Landschapsontwikkelingsplan, LOP*) és un pla voluntari que té la finalitat de dur a terme millores paisatgístiques a escala local, així com preservar el caràcter específic i la varietat del paisatge d'una àrea determinada. Aquestes eines també representen una base excel·lent per aplicar l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (LOK) (vegeu la pàgina 21). Els plans poden ser desenvolupats pels governs locals (*gemeenten*), a escala supramunicipal o per les regions (*provincies*). Molts LOP s'han elaborat per iniciativa i sota la coordinació d'alguna de les associacions per la conservació del paisatge existents als Països Baixos.

Fins a l'any 2012, era habitual que l'elaboració dels LOP fos subvencionada parcialment pel Govern de l'Estat, i que la resta l'assumissin els governs locals. Per rebre els ajuts calia que el pla fos aprovat pel govern local (*gemeenteraad*), així com tenir molt en compte els nous desenvolupaments i organitzar processos de participació ciutadana durant la seva elaboració. Les subvencions estatals progressivament han passat a prioritzar la implementació del plans en lloc de la seva elaboració. En aquest sentit, una figura que ha estat molt promoguda ha estat la del coordinador del paisatge (*landschapscoördinator*). Els coordinadors s'encarreguen d'implementar el LOP, impregnant-ne tots els plans i normatives que tenen incidència sobre la qualitat del paisatge

del municipi (o municipis), com ara el reglament de qualitat, els plans de qualitat o els plans de zonificació. També vetllen pel compliment de les mesures decidides en el LOP i en els programes d'execució que en deriven. Per tant, els coordinadors adquireixen un paper destacat en l'atorgament de llicències de construcció. També s'encarreguen de teixir una xarxa entre els agents per tal que els objectius del LOP es vagin complint en tots els àmbits. La contractació d'aquesta figura és una de les accions subvencionades per l'Estat per promoure l'execució i la implementació dels LOP.

Els governs regionals també han estimulat els governs locals a elaborar LOP i els han insistit que han de ser coherents amb les polítiques regionals. El fet de tractar-se d'un instrument que no és ni obligatori ni vinculant converteix la participació de la ciutadania i dels agents en una peça bàsica a l'hora d'elaborar-los i d'implementar-los. En aquest sentit, no es pretén arribar a un con-

sens únic, sinó que s'aspira a debatre i arribar a acords, que han de ser degudament argumentats i comunicats.

Contingut

Les guies per a l'elaboració dels LOP publicades pel Ministeri d'Economia (*Ministerie van Economische Zaken*) estableixen que un LOP hauria de constar de les següents fases:

- **Descripció de les polítiques o estratègies territorials i sectorials** que tenen incidència en el paisatge de l'àmbit (nacionals, regionals i locals).
- **Anàlisi de l'àmbit i de les previsions d'evolució** del paisatge, a partir de 12 qualitats bàsiques del paisatge (estructura espacial del paisatge, identitat i diversitat, aigua, característiques visuals, ús i significat del paisatge, paisatge cultural, geologia, valors ecològics, renovació cultural, creixement vertical, ús recreatiu i accessibilitat, apreciació dels paisatges).

Escala: municipal, supramunicipal i regional

Marc de referència

- Decisió per al desenvolupament del paisatge (*Besluit ontwikkeling van landschappen, BOL*), vigent fins a 2007
- Guia per a la qualitat del paisatge (*Handreiking kwaliteit landschap*)
- Agenda pel paisatge (*Agenda Landschap*)

Síntesi: Els plans de desenvolupament paisatgístic (*Landschapsontwikkelingsplan, LOP*) són plans voluntaris que tenen la finalitat de dur a terme millores paisatgístiques a escala local. Es plantegen com a eines per donar suport a les iniciatives locals i regionals que contribueixen a la preservació del caràcter específic i a la diversitat del paisatge neerlandès. Els LOP permeten concretar les accions que cal emprendre sobre un territori des d'un punt de vista paisatgístic.

Aspectes clau

- La seva realització és voluntària per als municipis; tot i així, van proliferar molt gràcies al suport governamental i a la intervenció de les fundacions pel manteniment del paisatge.
- La participació ciutadana és fonamental per elaborar els LOP i és condició indispensable per rebre finançament.
- El tractament del paisatge que s'hi fa és integral.
- Hi ha una estreta vinculació dels LOP amb el planejament urbanístic local, a dues escales: es pot elaborar abans de redactar o actualitzar els plans de zonificació (*Bestemmingsplan*) i, per tant, condicionar-los, o bé pot formar part del pla de zonificació, cosa que li permet actuar amb més detall.
- Tant la diagnosi com les accions establertes als LOP tenen un elevat grau de concreció i detall, que es plasma també en la cartografia, fet que permet una planificació paisatgística acurada i concreta.

- S'assegura l'execució del LOP per mitjà de la contractació de coordinadors del paisatge (*Landschapscoördinator*), encarregats d'impregnar-ne tots els plans i les normatives que tenen incidència sobre la qualitat del paisatge del municipi (o municipis), i de vetllar pel compliment de les mesures decidides en el LOP i en els programes d'execució que se'n deriven.
- Els LOP es financien a través de fons rotatoris (fons que provenen d'actuacions de compensació), impostos (vinculats al paisatge o no), donacions i contribucions voluntàries o acords de custòdia, entre d'altres

Exemples

- *Landschapsontwikkelingsplan Kromme Rijngebied*
- *Landschapsontwikkelingsplan Groene Driehoek*
- *Landschapsontwikkelingsplan Midden Delfland*

- **Plantejament dels objectius generals** del LOP, que deriven del context polític, de la intenció estratègica per al territori i de l'estat del paisatge.
- **Plantejament de l'estratègia o visió** (*visie*), en què es proposen les vies que cal seguir per conservar, millorar i gestionar el paisatge de l'àmbit del LOP (tant a escala sectorial com per al conjunt del paisatge).
- **Pla**, en què s'estableixen les mesures concretes de preservació i restauració de la qualitat del paisatge per a l'àmbit, de manera que es puguin assolir els objectius establerts prèviament (fases 3, 4 i 5), tenint en compte la situació de partida (fase 2). Aquestes mesures es poden acabar incorporant en el planejament local i en els plans de zonificació.
- **Pla d'avaluació**, en què es valora el funcionament del LOP i s'avalua si s'aconsegueix la millora del paisatge prevista, per exemple, si s'han establert direc-

trius clares per als nous desenvolupaments, si ha augmentat la qualitat escènica del paisatge, si s'ha donat una millora de la qualitat de vida de la ciutadania, si es manté el llegat cultural del lloc o si s'han definit projectes viables i factibles en el marc del LOP.

- **Eines i mecanismes** per aplicar el LOP. Dos dels més importants són: la figura del coordinador de paisatge i els acords entre propietaris i l'Administració perquè els terrenys mantinguin l'activitat i s'hi permeti un desenvolupament sostenible i d'acord amb els principis del LOP.
- **Implementació**, que inclou una previsió temporal i una estimació dels costos que se'n deriven, a més d'agents susceptibles de finançar les accions.

Aplicació

El pla de desenvolupament del paisatge l'aprova el ple de l'Ajuntament o del Govern regional, en funció de l'escala a què s'hagi elaborat. Un cop aprovat i durant la seva implementació, el LOP té influència sobre el pla de zonificació (vegeu la pàgina 90), el reglament i el pla marc de qualitat (vegeu la pàgina 60), el pla de qualitat del paisatge (BKP) (vegeu la pàgina 56), així com altres plans concrets que s'hagin pogut elaborar en l'àmbit territorial del LOP. Com s'ha esmentat abans, el LOP també pot fer de pont entre el pla de zonificació i el pla de qualitat del paisatge. A més, pot influir sobre els nous desenvolupaments i esdevenir el marc sota el qual s'han d'avaluar les sol·licituds de les llicències de construcció (*Verlenen bouwvergunning*).

Un dels aspectes més rellevants del LOP és la vinculació que té amb el planejament urbanístic local. Es pot dur a terme de diferents maneres:

- El LOP es pot elaborar abans de redactar o actualitzar els plans de zonificació, per tal d'aportar més informació de detall sobre el paisatge de l'àmbit, a més d'establir les línies d'actuació que s'hauran d'em-

prendre en aquest sentit (sobretot pel que fa al sòl no urbanitzable i a zones paisatgístiques d'interès).

- El LOP es pot considerar com una part del pla de zonificació. En aquest cas, el LOP determina amb més detall com s'ha de desenvolupar el sòl no urbanitzable del municipi o del conjunt de municipis, a més de concretar les accions que cal emprendre des del punt de vista del paisatge en el desenvolupament urbanístic.

La figura del coordinador del paisatge és fonamental per determinar la incidència del LOP en la resta de planejament de l'àmbit i per vetllar perquè s'implementi, es modifiqui o s'adapti. A més, controla el bon desenvolupament dels projectes de paisatge implantats i valora les necessitats de revisió i actualització del pla, si escau.

Està prevista la revisió d'un LOP quan no s'aconsegueix la millora desitjada per al paisatge de l'àmbit o quan els criteris hagin canviat a causa de la dinàmica paisatgística i de l'evolució de la societat. També es pot revisar si, després que s'hagi elaborat, s'ha aprovat un planejament d'escala regional o si s'ha actualitzat la legislació respecte al paisatge o respecte a l'ordenació del territori.

El fet que el LOP inclogui un calendari d'execució i la previsió de costos i possibles finançadors de les mesures i accions facilita que els municipis facin les reserves necessàries de pressupost anual. A més, les regions i el Govern de l'Estat també promouen la implementació dels LOP a través de subvencions que complementen els fons locals, tot i que en els últims anys aquestes subvencions s'han rebaixat substancialment.

A escala local, una de les vies més emprades per finançar els LOP són els fons rotatoris, que provenen d'actuacions de compensació (per exemple, un procés d'urbanització pot finançar la conversió d'un espai verd en un altre lloc). També es poden destinar fons procedents d'impostos (vinculats al paisatge o no), donacions i contribucions voluntàries, acords de custòdia, etc. La participació dels agents locals en el cofinançament de la implementació del LOP proporciona una base sostenible al llarg del temps.

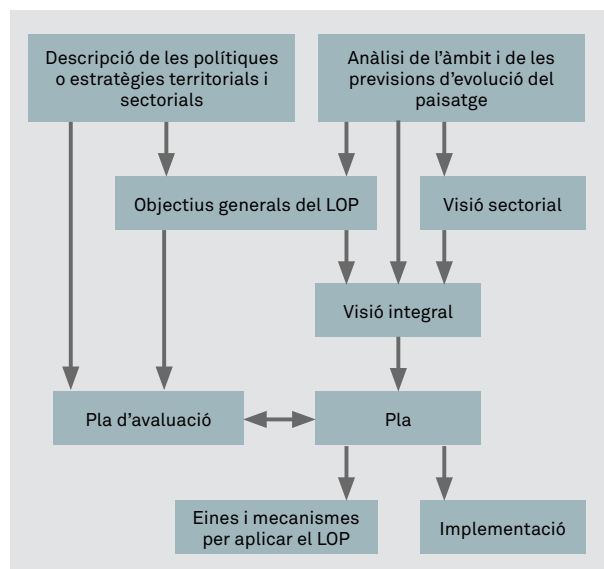

Figura 22. Esquema del procés d'elaboració d'un LOP i de la relació entre les diferents fases. Font: elaboració pròpia a partir de Dessing, Hazendonk i Janssen, 2006.

Landschapsontwikkelingsplan Kromme Rijngebied

El Pla de desenvolupament de paisatge de Kromme Rijn sorgeix el 2009 a partir de la cooperació voluntària de sis municipis de la perifèria d'Utrecht (De Bilt, Zeist, Bunnik, Utrechtse Heuvelrug, Houten i Wijk bij Duurstede) i la fundació Landschaperfgoed Utrecht. El finançament és públic, per mitjà d'una subvenció estatal.

L'objectiu del pla és analitzar exhaustivament el paisatge de l'àmbit per tal d'identificar-ne els valors, les problemàtiques i les oportunitats, però sobretot per establir un programa d'actuacions pel paisatge adreçat a enfortir-ne la qualitat. El pla busca les oportunitats a través d'un enfocament integrat dels diversos usos del paisatge. En aquest sentit, es dona un pes important al manteniment de la qualitat del paisatge agrícola. A la vegada, es posa atenció a les qualitats escèniques que configuren les principals unitats de paisatge i a altres elements rellevants com ara la proximitat a la ciutat d'Utrecht, la nova delimitació del nivell de l'aigua i les infraestructures, amb la finalitat de preservar la coherència i la qualitat del paisatge. La fundació Landschaperfgoed Utrecht s'ha encarregat de coordinar el pla en nom dels municipis.

Pel que fa al contingut, el pla s'organitza en tres documents. El primer està format per un inventari i una anàlisi del territori i el paisatge, en què també s'estudien les diverses polítiques i els planejaments vigents i es classifica l'àmbit segons deu zones paisatgístiques. El segon document tracta sobre la *visie* o estratègia del paisatge, i planteja quina ha de ser l'evolució dels paisatges i quines han de ser les estratègies que han de garantir el respecte per la variabilitat i la qualitat paisatgística.

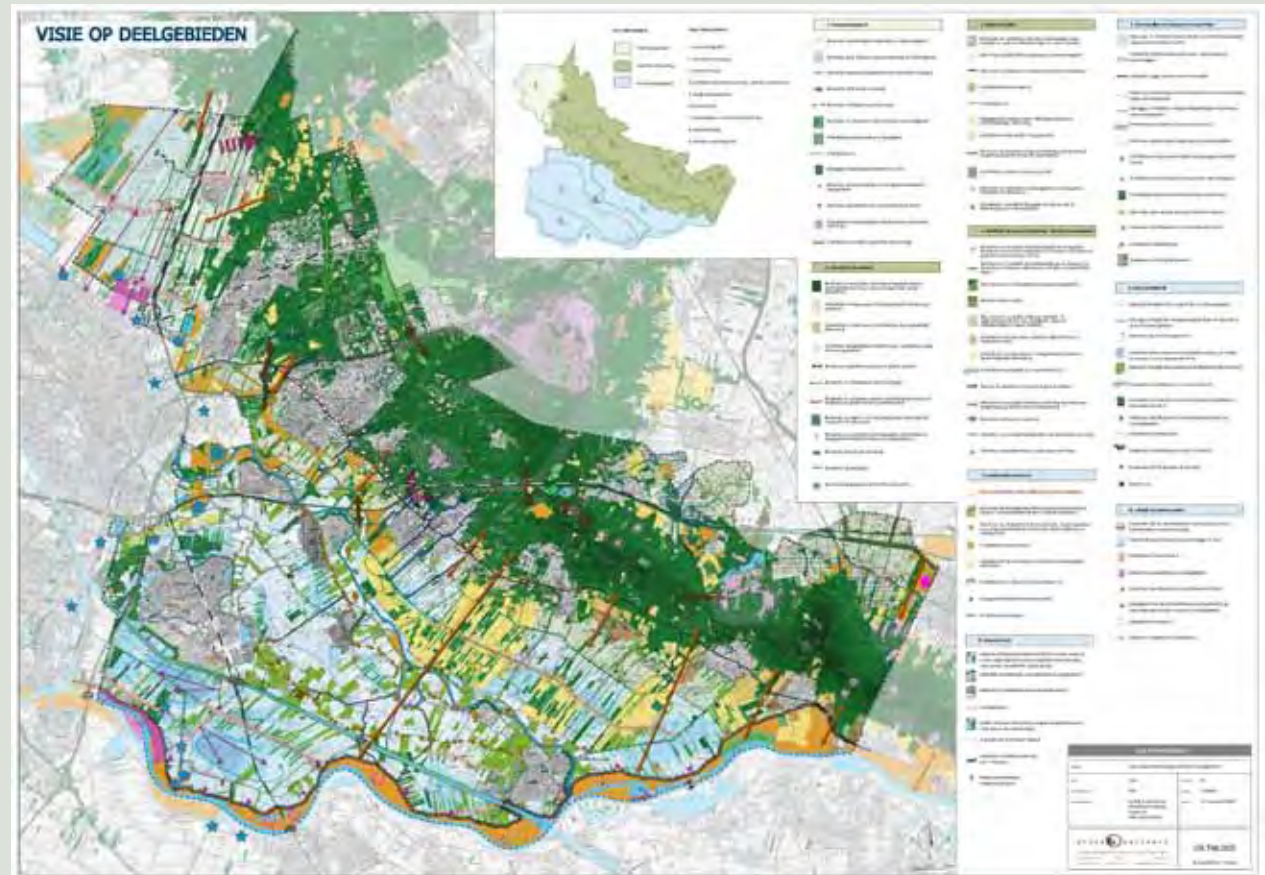

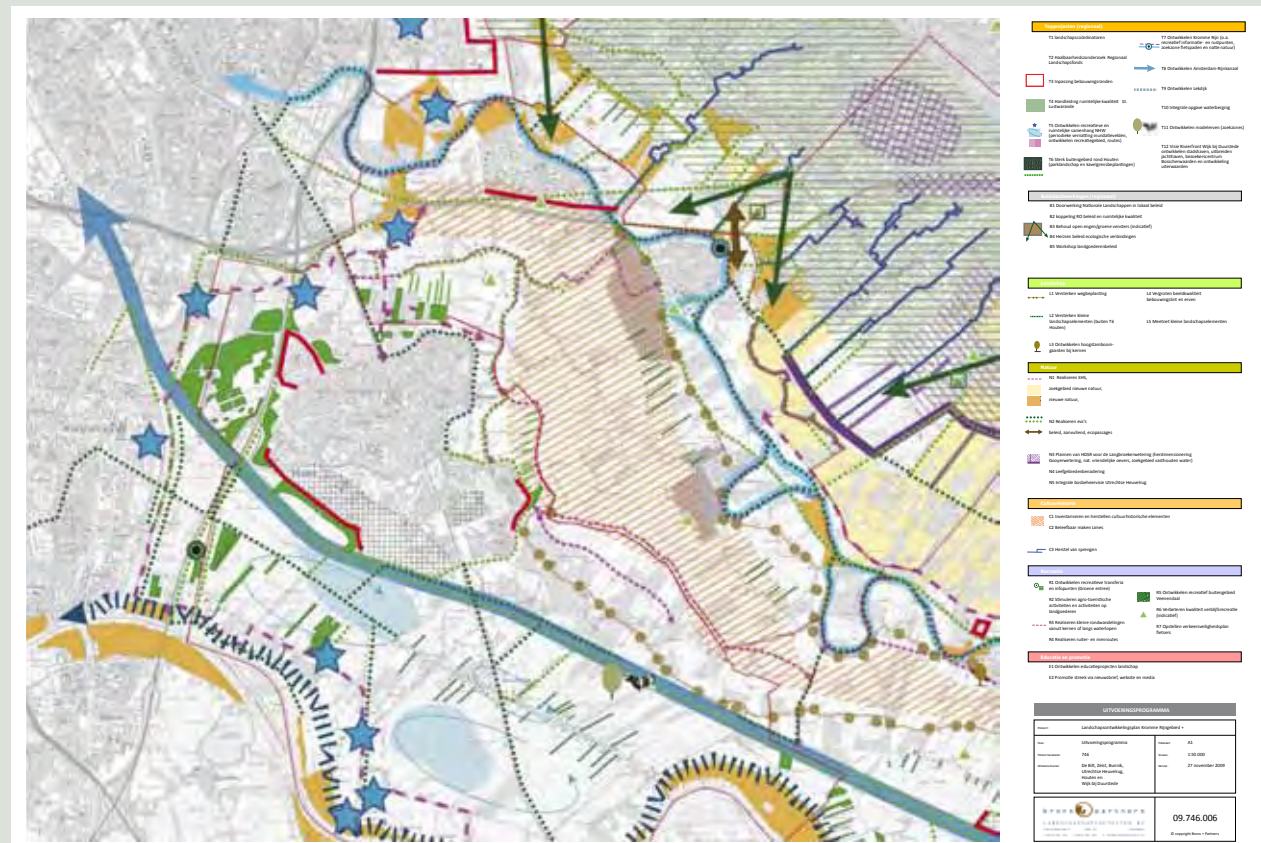
Figura 23. Representació de les estratègies i les mesures establertes per protegir i millorar la qualitat del paisatge de tot l'àmbit de Kromme Rijn. A la llegenda es classifiquen les mesures segons les àrees paisatgístiques i els tipus de paisatge en què s'ha organitzat l'àmbit. La simbologia per representar i localitzar les mesures i estratègies és diversa.

Figura 24. El Pla de desenvolupament del paisatge de Kromme Rijn incorpora una cartografia amb el programa d'actuacions previst per a cadascun dels municipis que en formen part. A la imatge, la representació del programa d'actuacions per al municipi de Bunnik.

Es posa atenció a aspectes importants del lloc, i divideix l'àmbit en tres grans zones paisatgístiques per a les quals es formulen els objectius i les mesures. Entre les mesures definides cal destacar-ne algunes com ara el manteniment de les característiques paisatgístiques i ecològiques del lloc reforçant el patrimoni i els usos històrics, la recuperació de zones boscoses, la creació de zones d'ús recreatiu i de connectors verds o el manteniment de l'harmonia visual.

El tercer i últim document correspon al programa d'actuacions, en què per a cada actuació es defineixen els agents que hi estan implicats, el lligam amb la planificació i el finançament necessari per dur-la a terme. De fet, un dels trets característics dels plans de desenvolupament del paisatge, que el LOP de Kromme Rijn elabora de manera molt clara, és la concreció d'un programa d'actuacions per implementar el pla. Cada apartat va acompanyat d'una cartografia molt detallada per a tot l'àmbit del pla, en funció dels sectors paisatgístics i també per a cadascun dels municipis que en formen part. Entre les actuacions previstes hi ha la integració dels edificis en l'entorn, el desenvolupament d'horts a les zones urbanes o la millora de les entrades arbrades als nuclis.

Figura 25. El Pla de desenvolupament del paisatge de Kromme Rijn utilitza diferents mètodes per tal d'analitzar i representar la informació de les característiques del paisatge del lloc. Entre aquests mètodes destaquen la cartografia (a la imatge de l'esquerra, plànol de representació dels usos recreatius del paisatge del lloc) i els esquemes d'interpretació de la configuració del paisatge (a la imatge de la dreta).

3.8

Pla de qualitat del paisatge

Beeldkwaliteitplan, BKP

Països Baixos

Escala: municipal, supramunicipal i regional

Marc de referència

- Llei d'ordenació del territori (*Wet op de Ruimtelijke Ordening, WRO*)
- Guia per a la qualitat del paisatge (*Handreiking kwaliteit landschap*)

Síntesi: Els plans de qualitat del paisatge (BKP) són plans elaborats a iniciativa de l'Administració pública, d'agents privats o d'entitats socials que contenen un conjunt de recomanacions i directrius per protegir i millorar la qualitat estètica del paisatge d'una àrea determinada. Vetllen perquè es mantingui la coherència espacial dels edificis o construccions amb l'entorn i se'n millori la percepció visual. Els BKP complementen el *Welstandsnota* i concreten els plans de desenvolupament del paisatge (LOP) (vegeu la pàgina 52).

Aspectes clau

- En general, són plans voluntaris, però un cop fets tenen incidència sobre l'atorgament de les llicències de construcció i sobre la definició dels nous desenvolupaments urbans.
- S'elaboren principalment en àmbits rurals, sobretot de cara a iniciar nous desenvolupaments en aquestes zones.
- L'objectiu principal és el manteniment i/o la millora de la qualitat del paisatge, sobretot pel que fa a la relació i l'encaix d'elements construïts amb els elements naturals del paisatge.
- Complementen el pla marc i el reglament de qualitat (*Welstandsnota* i *Welstandsbeleid*) (vegeu la pàgina 60) i concreten les mesures establertes en els plans de desenvolupament del paisatge (LOP) (vegeu la pàgina 52).
- Estableixen mesures que s'han de tenir en compte de manera molt detallada i gràfica.
- S'integren en els plans de zonificació locals (*Bestemmingsplan*) (vegeu la pàgina 90) o els complementen.

Exemples

- *Beeldkwaliteitplan Kromme Rijngebied*
- *Beeldkwaliteitplan Sluis-Aardenburg*
- *Beeldkwaliteitplan gemeente Haaren*

Descripció

Els plans de qualitat (*Beeldkwaliteitplan*, BKP) dels Països Baixos són plans elaborats a iniciativa de l'Administració pública, d'agents privats o d'entitats socials que contenen un conjunt de recomanacions i directrius per protegir, crear i/o millorar la qualitat del paisatge d'una àrea determinada, tant regional com local. Temps enrere, els plans de qualitat s'elaboraven principalment per a nous desenvolupaments urbans, però cada vegada és més habitual realitzar-los també per a àmbits rurals. El motiu d'aquest canvi són les transformacions ràpides i importants del paisatge que afecten també la identitat de les zones rurals.

Els BKP entenen la qualitat del paisatge o la qualitat de la imatge del paisatge com la combinació de dos factors: per una banda, l'aparença que té un element concret i, per l'altra, la manera en què s'integra aquest element en el seu entorn. Concretament, en els BKP la qualitat de la imatge del paisatge es relaciona amb:

- La distribució espacial del paisatge, les unitats de paisatge i les estructures urbanes: la disposició dels edificis al llarg dels camins, els cursos d'aigua, les fileres arbrades, etc.
- La visibilitat dels elements en el paisatge, com ara els camins, els jardins, els solars o els perfils de vegetació des de les carreteres.
- El sistema de camps de conreu i el tipus de cultius.
- Els materials i el color dels edificis o del conjunt del paisatge urbà.
- Els canvis estacionals i la variabilitat entre el dia i nit.
- La percepció de la història i de la identitat del lloc.

Les motivacions per elaborar un BKP són diverses; hi destaquen:

- Que hi hagi un procés de pèrdua de la qualitat del paisatge, amb la consegüent pèrdua de la identitat del lloc i el reconeixement d'aquestes pèrdues per part de la població.

- Que s'estiguin planificant canvis espacials importants, com ara nous desenvolupaments, que potencialment puguin alterar la qualitat i la imatge del paisatge del lloc.
- Que s'hagi establert una nova política local que impliqui el manteniment de la qualitat del paisatge d'aquell àmbit.

Els BKP tenen una naturalesa diversa. Tant poden desenvolupar una funció de sensibilització, donant a conèixer les qualitats del paisatge, com esdevenir un element fonamental per al planejament de la zona, contribuint al desenvolupament d'una nova ordenació del territori, del paisatge i dels elements construïts. En aquest darrer cas, el pla de qualitat ha de ser vinculant per als plans de zonificació (*Bestemmingsplan*) (vegeu la pàgina 90) i per al pla marc i el reglament de qualitat (*Welstandsnota* i *Welstandsbeleid*) (vegeu la pàgina 60). D'altra banda, el BKP també pot ser una guia per a la qualitat estètica i visual d'un lloc, fins al punt que pot esdevenir el marc de decisió per al disseny de noves construccions. En aquest cas, adopta la forma de recomanacions i directrius relatives als aspectes que cal decidir a l'inici d'un procés de disseny del projecte (formes, colors, textures, ubicació, etc.).

Així, els BKP, en funció de la seva naturalesa, poden ser més estratègics o projectuals. En general, els BKP estratègics tenen un caràcter més genèric i estableixen un marc per avaluar nous desenvolupaments i transformacions en el paisatge. En canvi, un BKP projectual determina els paràmetres de qualitat estètica que cal tenir en compte i aplicar en una determinada proposta, ja existent o de nou desenvolupament. També s'usa en els estudis previs que hauran de determinar si un nou desenvolupament pot continuar endavant o no. Per exemple, s'han elaborat BKP per a noves instal·lacions de parcs eòlics, creixements urbans o l'establiment de polígons industrials.

La valoració de la qualitat és un tret subjectiu per definició. No obstant això, hi ha qualitats que són bàsiques i que permeten certa coherència. Descobrir aquestes

qualitats és detectar el denominador comú que permet treballar per la qualitat del paisatge dels llocs. En aquest sentit, la comunicació i la participació ciutadanes són fonamentals en el desenvolupament dels BKP, atès que faciliten l'obtenció d'informació de primera mà sobre com és i com hauria de ser el paisatge del lloc en termes de qualitat. D'altra banda, també en facilita la implementació i el seguiment per part dels usuaris, els agents del territori i la ciutadania en general.

Contingut

No existeix un procediment estandaritzat per analitzar la qualitat del paisatge i elaborar els BKP. Es considera que cada àmbit s'ha d'analitzar tenint en compte les característiques que té i les estratègies que s'hi plantegin. No obstant això, i a grans trets, es pot considerar que l'elaboració d'un BKP passa per quatre fases fonamentals:

- **Establir els principis** que haurà de seguir el pla.
- **Analitzar les altres polítiques de paisatge** (LOP, *Welstandsnota*, etc.) que afecten l'àmbit del pla.
- **Analitzar la qualitat del paisatge** de l'àmbit del pla, buscant els patrons recurrents pel que fa a la construcció d'edificacions i l'estructura que formen amb l'entorn, fet que atorga identitat al conjunt. L'estudi de visuals és important en aquesta part.

- **Redactar el pla de qualitat**, amb una visió clara de la qualitat desitjada. En aquesta fase s'han d'establir les mesures per mantenir i millorar la qualitat de la imatge del paisatge, en funció de l'estratègia i dels objectius desitjats. Aquestes mesures han de presentar alternatives per adaptar-se a cadascuna de les possibles situacions que es puguin trobar i que s'hagin analitzat prèviament.

Pel que fa a la fase d'anàlisi de la qualitat del paisatge, en general els BKP inclouen:

- Una identificació d'unitats o estructures de paisatge amb coherència i significat entre si dins l'àmbit.
- L'anàlisi de la qualitat estètica per a cadascuna d'aquestes unitats, incloent-hi també els punts forts i els punts febles actuals i futurs respecte a la qualitat del paisatge.
- La identificació de les relacions espacials característiques i la coherència entre cada element i estructura.
- La identificació dels valors fonamentals pel que fa a la qualitat de la imatge del lloc i a la seva evolució al llarg del temps.

El treball de camp i els processos de participació ciutadana són molt importants per tal de trobar la informació necessària per elaborar el BKP, a més d'assegurar-ne una bona aplicació posterior (sempre que s'hagi aconse-

gut implicar un bon nombre d'agents en la concepció). Els BKP solen ser documents equiparables a catàlegs de bones pràctiques, que inclouen imatges il·lustratives i/o cartografia tant de l'anàlisi de la qualitat del paisatge com de les directrius que s'hi estableixen.

Aplicació

En general, els BKP són voluntaris, ja que no estan previstos per la legislació. Per aquest motiu, els resultats de l'execució dels diferents plans de qualitat són molt diferents entre si. No obstant això, en algunes regions, com ara Noord-Holland i Utrecht, la planificació regional determina l'obligatorietat que els municipis realitzin un BKP. En algunes localitats, en canvi, són els mateixos plans de zonificació (vegeu la pàgina 90) els que estableixen la necessitat de realitzar un BKP per als nous creixements i desenvolupaments urbans. Tant en un cas com en l'altre, el pla de qualitat està vinculat al planejament local.

Per als territoris on s'ha elaborat un pla de desenvolupament del paisatge (LOP) (vegeu la pàgina 52), la realització o l'actualització del pla de qualitat estètica suposa un pas endavant rellevant. Mentre el LOP defineix el paisatge desitjat i apunta les mesures i les accions per aconseguir-lo, el BKP proporciona més informació de la manera en què cal concretar-les, sobretot pel que fa a la integració de les edificacions i els nous desenvolupaments de l'entorn, amb l'objectiu de garantir o millorar la qualitat del paisatge. En aquests casos, la realització del BKP acostuma a ser promoguda i/o gestionada pel coordinador del paisatge.

Els BKP també poden complementar el reglament de qualitat. Així, mentre que el reglament es fixa principalment en els edificis i elements construïts, els BKP examinen la coherència espacial dels edificis o construccions amb el seu l'entorn a més de la seva percepció visual. És per aquest motiu que en general els BKP tenen un paper important en els nous desenvolupaments urbans, sobretot en l'àmbit rural.

Figura 26. Esquemes de mesures que han de complir les noves zones de desenvolupament aplicant el BKP. Font: Dessing, Hazendonk i Janssen, 2006.

Beeldkwaliteitplan Kromme Rijngebied

El Pla de qualitat del paisatge (BKP) de Kromme Rijn sorgeix el 2010 per iniciativa de sis municipis de la perifèria d'Utrecht (De Bilt, Zeist, Bunnik, Utrechtse Heuvelrug, Houten i Wijk bij Duurstede) i de la fundació Landschap Erfgoed Utrecht. El finançament és públic, per mitjà d'una subvenció estatal.

L'objectiu del BKP de Kromme Rijn és seguir i concretar els resultats del Pla de desenvolupament del paisatge (LOP) elaborat per al mateix àmbit territorial. A la vegada representa un complement del Welstandsnota (vegeu la pàgina 60). El BKP parteix d'un pla de qualitat i del Welstandsnota anteriors, i s'actualitza afegint-hi més informació derivada del treball fet pel LOP. El BKP de Kromme Rijn té caràcter consultiu i no és vinculant.

La finalitat del BKP de Kromme Rijn és mantenir i millorar la qualitat del paisatge de la zona, sobretot de cara als nous desenvolupaments que s'hi duguin a terme. Concretament, pretén proporcionar les eines i els exemples necessaris per reforçar les característiques pròpies del paisatge del lloc, establir directrius perquè els nous desenvolupaments contribueixin a la qualitat del paisatge i esdevenir un marc per la coordinació entre veïns, agents i l'Administració per dur a terme accions en favor del paisatge. El BKP té incidència en els elements construïts del paisatge, però també en l'encaix d'aquests elements amb el seu entorn. A més, també s'ocupa dels espais oberts, de les infraestructures i dels usos i les funcions que pot tenir cada sector.

Pel que fa al contingut, el BKP parteix dels resultats del LOP elaborat per aquest mateix àmbit territorial i destaca els aspectes que marquen la qualitat del paisatge, sobretot pel que fa a l'estètica i a la percepció.

Figura 27. Esquema de representació d'un sector concret del territori objecte d'anàlisi al Pla de qualitat del paisatge de Kromme Rijn (amb imatges dels elements existents a l'esquerra). Es pot observar la manera en què es representen tant els elements construïts com els naturals i la relació entre ells per tal de donar una idea de la configuració actual del paisatge en el seu conjunt.

El pla s'estructura en les zones on és previst un nou desenvolupament. Per a cadascuna d'elles s'analitza la qualitat de la imatge del paisatge, fent èmfasi en el patró que segueix tant pel que fa a la disposició dels espais oberts (zones verdes, camps de cultiu, etc.) i als elements construïts que s'hi insereixen. Un cop analitzada la qualitat, es proposen les directrius de com caldrà establir-hi els nous desenvolupaments per mantenir aquesta qualitat.

Per tal que sigui una eina fàcil d'entendre i d'aplicar per part de tots els agents i de la ciutadania en general, el contingut del pla és molt gràfic, tant a les parts descriptives com a les directrius.

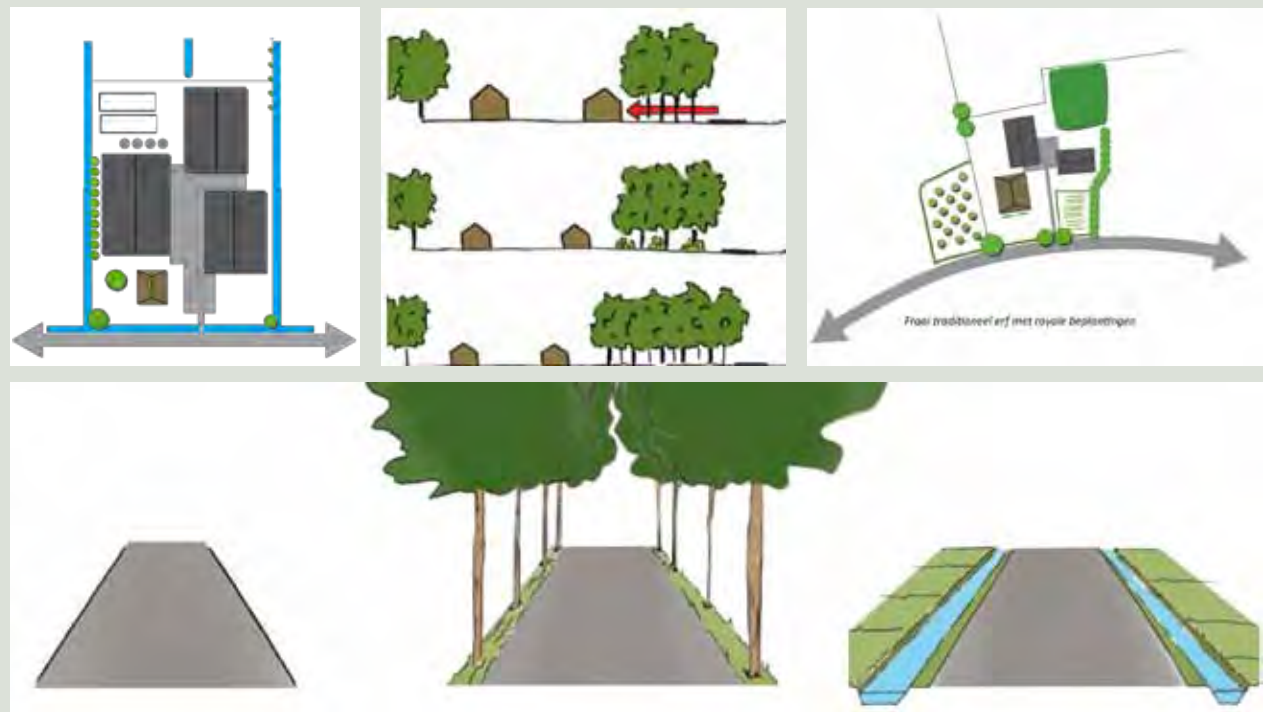

Figura 28. El Pla de qualitat del paisatge de Kromme Rijn inclou una anàlisi de les construccions típiques de l'àmbit, tant d'ús residencial com agrícola, i dels polígons de serveis. Aquesta anàlisi s'utilitza com a criteri per a les noves construccions. Al Pla també s'hi inclouen múltiples formes de representació tant de la situació actual del paisatge com dels objectius previstos per millorar-ne la qualitat, és el cas, per exemple, de la planificació de la qualitat del paisatge de les infraestructures viàries.

3.9 Reglament i Pla marc de qualitat estètica

Welstandsbeleid en Welstandsnota

Països Baixos

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Llei d'habitatge de 2002 (*Woningwet*)

Síntesi: El Reglament i el Pla marc de qualitat estètica (*Welstandsbeleid* i *Welstandsnota*) són documents de caire reglamentari a escala municipal que tenen l'objectiu de regular la qualitat estètica dels elements construïts i determinar-ne els criteris arquitectònics perquè encaixin en el conjunt del municipi.

Aspectes clau

- És un instrument obligatori i vinculant per obtenir els permisos de construcció i de reformes i serveis.
- Incorpora criteris paisatgístics procedents de l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (LOK) i, fins i tot, mesures referents als espais verds.
- Inclou fonamentalment criteris que afecten l'aspecte dels edificis: materials de construcció, colors, textures, etc.

Exemples

- *Welstandsnota en Welstandsbeleid Neerijnen*
- *Welstandsnota Reimerswaal*
- *Welstands Rotterdam*

Descripció

El Reglament de qualitat estètica (*Welstandsbeleid*), que forma part del Pla marc de qualitat estètica (*Welstandsnota*), és una norma d'escala municipal de compliment obligat que pretén regular la qualitat estètica dels elements construïts. Té el seu origen en la Llei d'habitatge (*Woningwet*, 2002), que estableix que cada municipi ha de tenir cura del seu *welstand* (riquesa, qualitat) i determina els criteris arquitectònics que dins les regulacions locals permeten l'encaix d'edificis i construccions en el conjunt del paisatge urbà. En general, aquests criteris únicament afecten la imatge externa –la façana– dels edificis i d'altres estructures pròpies del paisatge urbà, i es fixen en aspectes com ara els materials de construcció, els colors, les textures, etc.

La qualitat del paisatge s'aborda des de tres punts de vista diferents:

- Com un conjunt de criteris de qualitat per a edificis singulars. Es considera que les edificacions i les construccions són parts integrals de l'estructura del paisatge urbà, i en aquest sentit es proporcionen criteris i principis per intervenir en la qualitat dels edificis ja existents i de nova construcció que aposten per proporcionar qualitat al paisatge.
- Com una sèrie de recomanacions i consells que estimulen el manteniment i la millora de la qualitat en altres àmbits, com ara els espais verds. També pot representar la base per establir acords entre l'Administració i la ciutadania o el sector empresarial, per tal de facilitar certs desenvolupaments urbanístics.
- Vinculant aquesta regulació amb altres derivades de la Llei d'habitatge, cosa que en pot ampliar l'àmbit d'aplicació.

Contingut

Fonamentalment, el *Welstandsnota* consta de tres parts:

- **Una anàlisi bàsica** de la política actual i les previsions de futur sobre la qualitat estètica de les edificacions.

- **Una estratègia** o visió centrada a aconseguir els objectius de qualitat específics que s'han establert i el propòsit fonamental per al desenvolupament de cada àrea de l'àmbit en què s'aplica.
- **Uns criteris d'aplicació** clars i complets.

Tot i que el *Welstandsnota* marca els criteris d'intervenció en les edificacions, les noves construccions, les instal·lacions i les rehabilitacions, deixa un cert marge per a la creativitat en les formes i l'estètica. En aquest sentit, és fonamental consultar les persones interessades i mantenir-les informades durant el procés, i incorporar-ne les contribucions a les decisions finals.

Aplicació

Arran de l'aprovació de la Llei d'habitatge de 2002, des de juliol de 2004 tots els municipis han de tenir els seus propis *Welstandsbeleid* i *Welstandsnota* per determinar els criteris i l'avaluació del *welstand*. Val a dir que encara es considera innovador el fet d'incorporar els principis de l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (*Landschap Ontwikkel met Kwaliteit* o LOK) (vegeu la pàgina 21) en els *Welstandsnota*, ja que impliquen una consideració més holística del paisatge.

Un tret important que cal destacar sobre aquests instruments és que són de compliment obligat per tal d'aconseguir una llicència de construcció (*Verlenen bouwvergunning*), de serveis o de rehabilitació (*Verlenen aanlegvergunning*). Aquesta obligatorietat es dona tant en la fase de projecte com durant el desenvolupament de les obres, moment en què es constitueix una comissió que controla que durant tot el procés es continuï seguint les directrius establertes i acordades prèviament, i en què el coordinador de paisatge (si escau) té un paper important. Així se'n garanteix el compliment i, per tant, també el manteniment i la millora de la qualitat del paisatge.

Welstandsnota en Welstandsbeleid Neerijnen

El municipi de Neerijnen té una superfície de 72 km², 66 km² dels quals són de terra i la resta d'aigua. Es troba envoltat d'un paisatge de planes d'inundació aprofitades per a l'activitat agrícola, i dics i canals que determinen el caràcter del paisatge. La ciutadania i el municipi valoren positivament el seu paisatge, fet que es palesa en la manera en què vetllen per mantenir-ne la qualitat. En aquest context, és fonamental fer encaixar els nous desenvolupaments en la qualitat del paisatge preexistent.

El *Welstandsnota* i el *Welstandsbeleid* de Neerijnen es van desenvolupar entre 2004 i 2012 en l'àmbit municipal i amb finançament públic. L'objectiu era generar un marc que establís les principals característiques que determinen la qualitat estètica o el *welstand* del municipi. En aquest cas, a més, es considera el *Welstandsnota* com el marc per avaluar tots els plans de desenvolupament del municipi i, per tant, va més enllà del que s'exigeix a aquests instruments.

Des de l'inici es va dur a terme un intens procés de participació amb els grups d'interès i la ciutadania en general. La població també hi va poder participar a través del grup assessor. Així doncs, es tracta d'un pla plenament acceptat i que inclou molt de coneixement local. Gràcies a la participació ciutadana, el *Welstandsnota* de Neerijnen disposa de molta informació sobre el paisatge del lloc. A més, aquesta informació es presenta de manera clara i comunicativa, amb molts elements gràfics que en faciliten l'aplicació.

El *Welstandsnota* inclou una descripció de la història i el desenvolupament del municipi de Neerijnen, i de les característiques constructives de cada zona del

municipi. S'hi destaquen els edificis històrics, els polígons industrials, els parcs, els dics i les construccions agrícoles, entre d'altres. Un cop feta l'anàlisi, s'avalua la qualitat del paisatge i s'estableixen tot un seguit de criteris per garantir i/o millorar la qualitat del paisatge. Aquests criteris són d'aplicació principalment a les construccions, ja siguin edificis comercials o residencials, o construccions agrícoles, dics o zones d'activitat econòmica. Els criteris, que són vinculants per obtenir llicències de construcció i de serveis (també per a rehabilitacions), s'exemplifiquen amb il·lustracions per tal de facilitar-ne la comprensió.

El pla, elaborat el 2004, es va actualitzar el 2012, i inclou una cartografia digital que es pot consultar al web corresponent.

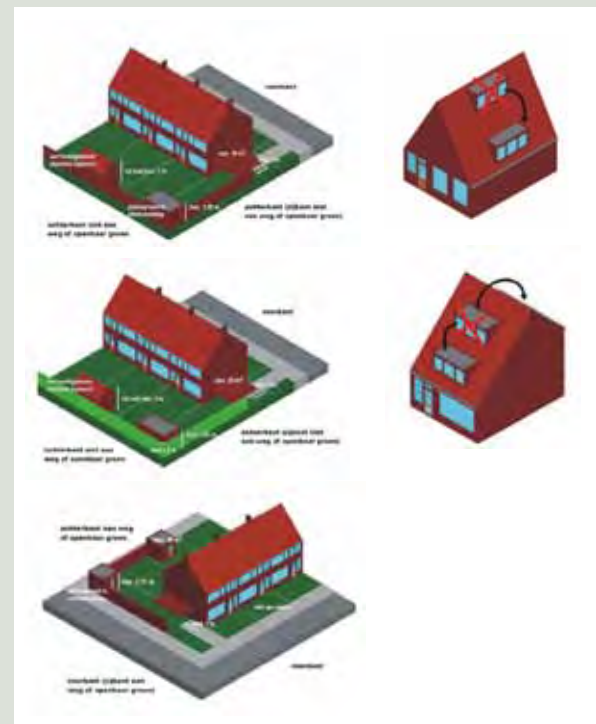

Figura 29. Les mesures de qualitat que preveu el *Welstandsnota* de Neerijnen s'il·lustren amb esquemes i dibuixos, amb totes les anotacions necessàries per tal que propietaris i constructors les puguin seguir. Entre els elements que s'hi regulen destaquen la disposició de les construccions, dels jardins, dels patis i fins i tot de les finestres.

Figura 30. Plànol amb la delimitació dels antics nuclis de població del municipi de Neerijnen, els nous desenvolupaments, les infraestructures i els dics, entre d'altres.

3.10

Infraestructura verda

Green Infrastructure, GI

Regne Unit

Escala: municipal, supramunicipal i regional

Marc de referència

- Guia sobre la infraestructura verda (*Green Infrastructure Guidance*), de Natural England

Síntesi: La infraestructura verda (*green infrastructure*, GI) és una xarxa estratègicament planificada i establerta que comprèn un ampli ventall d'espais verds, consolidats o no. Ha de ser dissenyada i administrada com un recurs multifuncional capaç de mantenir la seva funció ecològica, de millorar la qualitat de vida de les persones i de fomentar la sostenibilitat territorial.

Aspectes clau

- És una xarxa estratègica d'espais oberts, naturals, urbans o periurbans, de titularitat pública i privada.
- L'accessibilitat, l'ús recreatiu i la conservació de la natura, del patrimoni cultural i de la qualitat escènica són alguns dels aspectes fonamentals en el disseny i la planificació de la GI.
- Funciona com a eina de creació de paisatge, mesura compensatòria i mesura de control per als nous desenvolupaments urbans.
- Els objectius de les GI són incorporats a les estratègies per a una comunitat sostenible, fet que en reforça la incorporació com a objectius en el planejament local (LDF o *local plans*) i com a objectius propis dels acords de l'àrea local (*local area agreements*).

Exemples

- *Thetford Green Infrastructure Strategy*
- *Northamptonshire Environmental Character and GI Suite*
- *Thurrock Green Grid: Green Infrastructure Framework Plan*

Descripció

La infraestructura verda (*green infrastructure*, GI) constitueix un punt de partida per a la planificació i la presa de decisions en relació amb el territori. Es tracta d'una xarxa multifuncional d'espais verds, tant consolidats urbanísticament com de nova creació, tant públics com privats, creada amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida de la població i de fomentar la sostenibilitat territorial. La GI té l'objectiu de dissenyar una xarxa estratègica accessible a la ciutadania que vinculi els espais verds i els espais oberts amb els espais urbans, els nous desenvolupaments i les zones de perifèria, i que funcioni com a mecanisme de control per als nous desenvolupaments urbans alhora que exerceix de mesura compensatòria.

La GI és dissenyada a iniciativa de les autoritats locals competents en matèria de planejament (*local planning authority*, LPA). Tanmateix, des de l'inici del procés de planificació de la GI, hi participa una àmplia representació d'agents interessats i implicats, que constitueix un grup de consulta permanent (*GI advisory group*). Aquest grup generalment inclou representants de les autoritats locals de planejament i dels organismes oficials de l'Administració local i propietaris i grups de la comunitat local. S'assegura que la implicació del grup de consulta continuï durant l'execució i la gestió futura de la GI, de manera que sigui més senzill fer-ne un seguiment de l'evolució.

La GI adopta el concepte de "paisatge" del Conveni europeu del paisatge, pel fet que implica una resposta integral al lloc i a la personalitat del seu paisatge. Les principals funcions que desenvolupa una GI en l'àmbit local són:

- Conservar i posar en valor les característiques històriques, culturals i paisatgístiques d'un paisatge local.
- Millorar les oportunitats d'ús social del paisatge, sobretot per a usos recreatius, aprofitant la proximitat d'aquests espais amb les zones habitades, així com les possibilitats de connexió a través de vies per a vianants i bicicletes.

- Conservar i millorar la connectivitat entre hàbitats naturals.
- Contribuir a adaptar-se al canvi climàtic i a mitigar-lo.

La Política nacional de planificació (*National Planning Policy Framework*, NPPF) (vegeu la pàgina 23) estableix que la GI ha de ser planificada a totes les escales locals, és a dir, des del municipi fins a cadascun dels seus barris.

Contingut

Una de les primeres tasques que cal fer a l'hora de planificar una infraestructura verda és analitzar el lloc. Per fer-ho, s'utilitzen els resultats de l'avaluació del caràcter del paisatge (*landscape character assessment*, LCA) i del caràcter històric del paisatge (*historic landscape characterisation*), la cartografia d'hàbitats, estudis estratègics sobre el risc d'inundació, indicadors d'espais verds, plans locals de transport, estudis d'accessibilitat, entre d'altres. Aquesta informació, bàsica per planificar la infraestructura verda, permet resumir els recursos existents per dissenyar-la, així com detectar les mancances i les necessitats del lloc. A partir d'aquest estudi de base, la xarxa de la GI es defineix per mitjà de la representació de mapes i blocs diagrama que mostrin les oportunitats i les prioritats d'acció per al territori.

És important que les GI incloguin un pla d'execució que marqui clarament les fites que s'han d'assolir. Aquests objectius també han de ser assumits per part de les autoritats locals encarregades del planejament, sobretot pel que fa als nous desenvolupaments.

Aplicació

La GI ha de compartir objectius amb l'estratègia per a una comunitat sostenible (*sustainable communities strategy*), pensada per promoure i millorar el benestar de les comunitats locals i que s'utilitza com a base en la definició dels propòsits generals del planejament local. La GI també pot ser incorporada com un objectiu

dins els acords d'àrea local (*local area agreements*), documents en què s'estableixen les prioritats acordades entre el Govern central i els governs locals per a una àrea concreta. És a través d'aquests dos mecanismes que l'estratègia de la GI pot passar a ser considerada com una part integral del desenvolupament de la comunitat i es transfereix als instruments de planejament local.

Ara bé, la infraestructura verda s'introdueix sobretot en el planejament local a través de la Core Strategy, tant als plans marc de desenvolupament local (*local development framework*, LDF), com als plans locals (*local plans*), a través de la Política nacional de planificació (*National Planning Policy Framework*, NPPF).

L'article 14 de l'NPPF estableix que les autoritats locals han de planificar estratègicament la creació, la protecció, la millora i la gestió de les xarxes d'infraestructura verda. L'agència governamental Natural England, que exerceix com a ens de consulta en els processos de planejament, pot vetllar perquè la GI s'integri correctament en aquests processos, en les diverses fases (formulació de la visió estratègica, recopilació d'informació i d'anàlisi territorial, desenvolupament d'alternatives i de polítiques espacials, i aprovació).

La GI també persegueix una millor integració del paisatge en altres polítiques sectorials, com ara les referides a la conservació de la biodiversitat, als recursos geològics, als usos recreatius del paisatge o a la creació de rutes amb bicicleta a través de connectors verds (d'acord amb l'objectiu per al transport adreçat a aconseguir una mobilitat més sostenible). La GI és també un instrument útil per seguir els principis establerts per altres sistemes i procediments de control ambiental i territorial.

Figura 31. Representació gràfica d'una infraestructura verda. Font: Gale et al., 2009.

Escala de barri, poble, ciutat, àrea metropolitana, regió i escala nacional	Escala de poble i ciutat	Àrea metropolitana, regió i nació
<ul style="list-style-type: none"> • Arbres, marges i tanques dels carrers • Teulades i murs verds • Jardinetes i parterres • Jardins privats • Places urbanes • Jardins i espais públics • Camins • Cementiris • Espais oberts institucionals • Estanys i rierols • Petits boscos • Àrees recreatives • Reserves naturals locals • Patis d'escoles • Pistes esportives • Canals i rases • Horts urbans • Terrenys erms i solars abandonats 	<ul style="list-style-type: none"> • Espais verds de les àrees de negoci • Parcs de la ciutat o del districte • Canals urbans • Espais públics urbans • Parcs forestals periurbans • Parcs agrícoles periurbans • Façanes marítimes • Places municipals • Llacs • Àrees recreatives principals • Àrees i solars industrials abandonats • Boscos veïnals • Antigues zones d'extracció de minerals • Àrees agrícoles • Abocadors 	<ul style="list-style-type: none"> • Parcs regionals • Rius i planes d'inundació • Riberes i línies de costa • Itineraris estratègics i de llarga distància • Boscos i boscos comunitaris • Embassaments • Xarxes de carreteres i de ferrocarril • Anelles verdes • Àrees agrícoles • Parcs nacionals • Zones protegides en l'àmbit nacional, regional o local (com ara les AONB, etc.) • Terrenys comunals • Espais oberts de les zones rurals

Taula 3. Llista dels actius més freqüents que es poden incloure com a GI segons l'escala associada. Font: Landscape Institute, 2009.

Thetford Green Infrastructure Strategy

La previsió d'un fort creixement de la localitat de Thetford (municipi de Berckland) va propiciar el disseny d'una infraestructura verda (GI). Així, el 2007, l'Administració local del Thetford (Thetford Town Council), amb el suport del Berckland Council i Norfolk County Council, va posar en marxa aquesta iniciativa d'àmbit municipal, amb finançament públic.

En aquest context, el desenvolupament d'una GI s'adreçava a identificar els requeriments que podia tenir la creixent ciutat de cara a un desenvolupament sostenible, donant suport a qüestions com la regeneració, l'habitatge i l'ocupació en els propers quinze o vint anys. També examinava les oportunitats per millorar les àrees verdes de la ciutat, crear-ne de noves i establir connexions amb els espais oberts i forestals de la perifèria. D'acord amb la GI, les futures ampliacions urbanes hauran de desenvolupar-se de manera sostenible, amb espais verds i protegint els béns ambientals des del primer moment. Així doncs, l'Estratègia de la GI de Thetford es regeix per vuit conceptes fonamentals: sostenibilitat, multifuncionalitat, integració, adaptació al canvi climàtic, factibilitat, qualitat, reflex del caràcter local i del sentit del lloc i capacitat per implicar-hi les comunitats locals.

La GI creada per a la població de Thetford no és vinculant per si mateixa. Tanmateix, forma part del Pla marc de desenvolupament local (LDF) del municipi de Berckland, i en particular del Pla d'acció per a l'àrea de Thetford. A més, una de les propostes de la Core Strategy està dedicada únicament a la infraestructura verda del municipi.

Pel que fa al contingut, la GI de Thetford parteix d'una diagnosi: estudi de context, metodologia, una auditoria per a la caracterització del territori, un estudi de l'accessibilitat, l'anàlisi de les necessitats i les mancances i un estudi de sensibilitat. Un segon bloc fa referència a l'aplicació de la GI al territori, i consta dels documents següents:

- L'Estratègia de la GI (*Green Infrastructure Strategy*), en què es presenta la visió de la GI de Thetford per a 2021 amb l'objectiu de guiar els plans de desenvolupaments futurs, i amb la proposta d'objectius funcionals.
- Proposta de la xarxa GI (*Green Infrastructure Network*), dissenyada per implementar i complir la visió de la GI, i per reflectir-ne els objectius i els principis rector.
- Implementació i gestió de l'estratègia, en què s'estableix el programa d'actuacions i d'aplicació per fases, identificant els costos i les fonts de finançament dels projectes de millora prioritaris.
- Principis que han de seguir els planificadors de cara a futurs desenvolupaments urbans.

És important destacar que els objectius funcionals de la GI de Thetford són: la biodiversitat, el paisatge, el paisatge urbà i la identitat, l'accessibilitat i l'ús recreatiu.

Figura 32. Anàlisi de sensibilitat elaborat per a la zona de Thetford que mostra com el paisatge i l'anàlisi de visuals són aspectes clau per establir i elaborar la planificació d'una infraestructura verda.

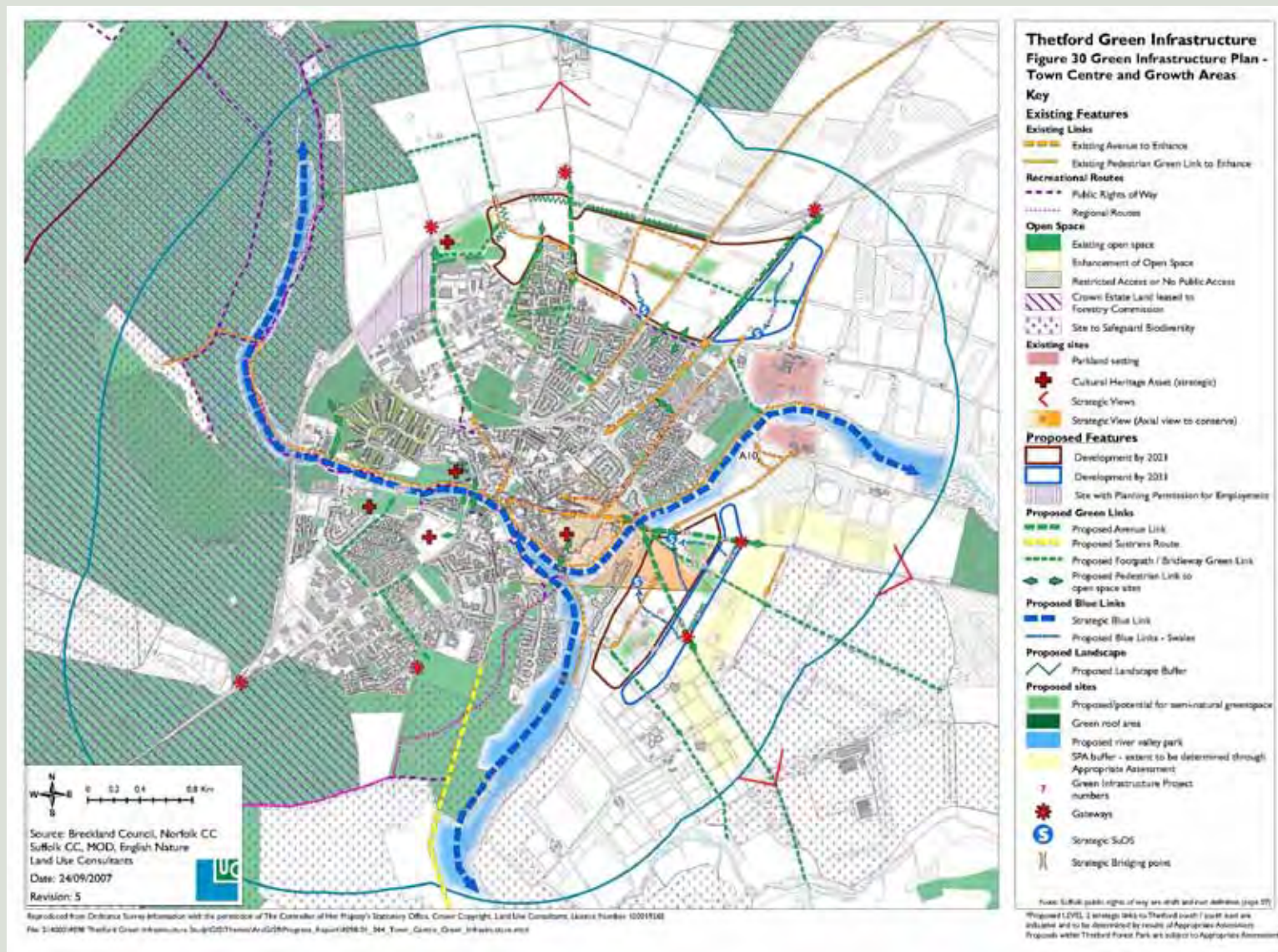

Figura 33. Plànol d'un dels sectors de la infraestructura verda planificada per a Thetford. S'hi mostren les estructures preexistents que aprofita la infraestructura, com ara rutes i avingudes de connexió (que en alguns casos cal millorar), itineraris per al gaudi del paisatge, espais oberts públics i privats, llocs per a la preservació de la biodiversitat, punts d'interès patrimonial, visuals, etc. També es localitzen al plànol les noves propostes que es fan, com ara rutes de connexió per a vianants, connexions per a vies d'aigua, propostes d'espais verds i d'espais seminaturals, etc.

3.11 Pla de desenvolupament del paisatge

Conception d'évolution du paysage, CEP

Suïssa

Escala: regional i municipal

Marc de referència

- Llei federal sobre la protecció de la natura i del paisatge (*Loi fédérale sur la protection de la nature et du paysage*, LPN)

Síntesi: Un pla de desenvolupament del paisatge (CEP) és un instrument participatiu de planificació del territori que reflecteix les aspiracions d'una comunitat en relació amb el seu paisatge pel que fa a les dimensions ecològica i estètica. El CEP estableix mesures de gestió i de planificació paisatgística, així com les accions que cal dur a terme per posar en valor el paisatge.

Aspectes clau

- És un instrument eminentment participatiu i de cooperació entre els agents d'un territori, l'Administració i la ciutadania en general.
- És voluntari i conclou amb l'elaboració de recomanacions.
- Els seus resultats es poden integrar en els instruments de planificació urbanística i territorial, i d'aquesta manera convertir les recomanacions en obligacions.
- El seu èxit depèn de la motivació i de la cooperació dels diferents actors que participen en l'elaboració del CEP.
- La gestió, la protecció i la revalorització del paisatge són els temes centrals.

Exemples

- CEP de Soulce
- CEP de Gossau
- CEP de Val d'Illeze

Descripció

El pla de desenvolupament del paisatge (*conception d'évolution du paysage*, CEP)⁴ és un instrument participatiu de planificació del paisatge que té l'objectiu de potenciar-ne i promoure'n la protecció, no tan sols entre els agents que directament hi estan implicats, sinó també entre tota la població.

Els CEP reflecteixen les aspiracions d'una comunitat en relació amb les dimensions ecològica i estètica del seu paisatge. En aquest sentit, determinen quines han de ser les mesures de gestió i de planificació per assolir els objectius paisatgístics esperats. En els CEP, el paisatge es considera des d'una visió de conjunt, és a dir, es tracten tant les superfícies agrícoles com els boscos, els cursos d'aigua, els espais construïts, el patrimoni cultural, etc., així com els diferents usos i la percepció que en té la ciutadania.

Els objectius dels CEP són els següents:

- Permetre a la població prendre consciència del paisatge, identificar-s'hi i dur a terme accions a favor del paisatge.
- Substituir les solucions sectorials per solucions integrals.
- Afavorir les relacions de cooperació i permetre la creació de sinergies i la resolució dels possibles conflictes.
- Reforçar l'eficàcia dels fons públics dedicats a la gestió del territori, en tractar simultàniament diferents aspectes del paisatge.
- Establir processos de treball oberts, capaços d'adaptar-se a les especificitats de cada situació.

El CEP no és un instrument obligatori, sinó que es mou en l'àmbit de la recomanació, i pot sorgir per iniciativa

4. *Landschaftsentwicklungskonzept*, en alemany, i *Piani di sviluppo paesaggistico*, en italià. En aquest document, quan es faci referència a aquest instrument s'usarà l'abreviatura en francès, CEP, o bé el nom traduït al català: "pla de desenvolupament del paisatge".

voluntària tant de l'Administració local com dels diferents actors del territori (propietaris agrícoles, associacions de protecció del paisatge i/o la natura, la ciutadania en general, etc.). Normalment, els CEP s'inicien arran d'un canvi important en el paisatge o amb l'objectiu d'aprofitar un procés de planificació territorial ja obert i en el qual el CEP pot incidir positivament, com ara:

- En el moment de revisar un pla director o un pla d'ordenació local (*plan d'aménagement local*, PAL).
- Durant l'elaboració o l'execució d'un projecte de xarxa ecològica.
- Durant l'elaboració d'una estratègia regional de turisme.

Els CEP es poden desenvolupar tant a l'escala regional (cantonal) com supramunicipal o municipal. El que és essencial en tots els casos és la delimitació d'un àmbit de treball que sigui coherent amb els reptes paisatgístics que es volen tractar. Aquest àmbit pot ser natural, rural, periurbà o urbà.

La participació en la presa de decisions i el coneixement del procés per part dels actors interessats és fonamental per aconseguir l'ampli consens que requereix el procés d'un CEP. Aquest fet, a més, permet assegurar l'acceptació de les mesures proposades. A més, també es considera l'instrument ideal per coordinar algunes tasques pròpies d'un municipi com ara projectes organitzats en xarxa, la planificació forestal o els plans de protecció de la natura.

Contingut

La metodologia per elaborar els CEP és força variable i depèn en bona part del context i de l'àmbit on es duu a terme, i de les necessitats del lloc. No obstant això, es considera que un bon projecte de CEP ha d'incloure:

- **Diagnosi:** les característiques del paisatge, els punts forts i les prioritats, entre d'altres.
- **Les idees força,** una visió de futur per a la zona i la

definició de temes que el CEP haurà d'estudiar amb més profunditat.

- L'elecció provisional de l'**àmbit d'estudi**.
- L'**estructura d'actors del projecte**: l'òrgan responsable i impulsor, la composició de la comissió del CEP, els especialistes que cal consultar i l'organigrama de funcionament.
- La definició dels **processos de participació** i de les persones que en prendran part.
- Les consideracions sobre el **seguiment i l'avaluació** del CEP.
- Un **pressupost** i els recursos de finançament amb els quals es pot dur a terme.

Les conclusions del CEP s'elaboren en forma de diagrames, plans conceptuals i/o informes, tots ells amb caràcter de recomanacions.

Normalment els òrgans i els actors que participen en l'elaboració d'un CEP són els següents:

- **Òrgan responsable**: té el poder de decisió. Habitualment es tracta de les autoritats municipals o cantonals.
- **Comissió del CEP**: grup de treball creat per elaborar el CEP. Format pels representants dels diferents grups d'interès, juntament amb l'òrgan executiu, l'òrgan de consell i el de comunicació.
- **Professionals del paisatge**: tenen el paper d'assessorar en el procés d'elaboració del CEP. També poden realitzar el treball científic i coordinar les tasques principals.
- **Especialistes d'altres temàtiques**: en alguns CEP pot ser necessari tenir en compte la opinió d'altres especialistes.
- **Agents directament afectats** pel CEP, com ara propietaris o agents que exploten els recursos del territori.

Cal dir que, a Suïssa, el paisatge està influenciat per polítiques d'ordre superior, com les referents a l'agricul-

tura, l'energia i/o el transport. Per tant, és molt important que la redacció del CEP municipal o cantonal tingui en compte les diverses reglamentacions jurídiques, polítiques i econòmiques vigents en aquella àrea, per tal que sigui útil i aplicable en cada cas.

Aplicació

Malgrat el CEP no sigui de compliment obligat, les propostes resultants esdevenen una base molt útil per a altres eines de planificació del paisatge. Se'n promou l'aplicació a través d'incentius econòmics, així com amb una important tasca de sensibilització i difusió. Tot plegat comporta que cada vegada es reconeguin més els CEP com instruments essencials per coordinar els diferents projectes de paisatge d'un territori.

La major força i obligatorietat del document s'esdevé quan l'Administració municipal adopta els objectius del CEP i els integra en els instruments de planificació urbanística. Així, idealment, tal com ja s'ha comentat, l'elaboració d'un CEP pot tenir lloc en el moment de la revisió dels plans de gestió local, de manera que els dos processos es desenvolupin en paral·lel i es retroalimentin. Tot i això, aquesta no és l'única opció, ja que un CEP també es pot elaborar en qualsevol altre moment, i sense estar lligat a cap procés de planificació territorial.

L'elaboració d'un CEP és un procés participatiu, que té en compte les persones i els grups que representen els diferents usos del paisatge: agricultors, amants del lleure a l'aire lliure, autoritats i administracions locals, etc. El compromís dels diferents actors envers el CEP és un factor essencial perquè aquest tingui èxit.

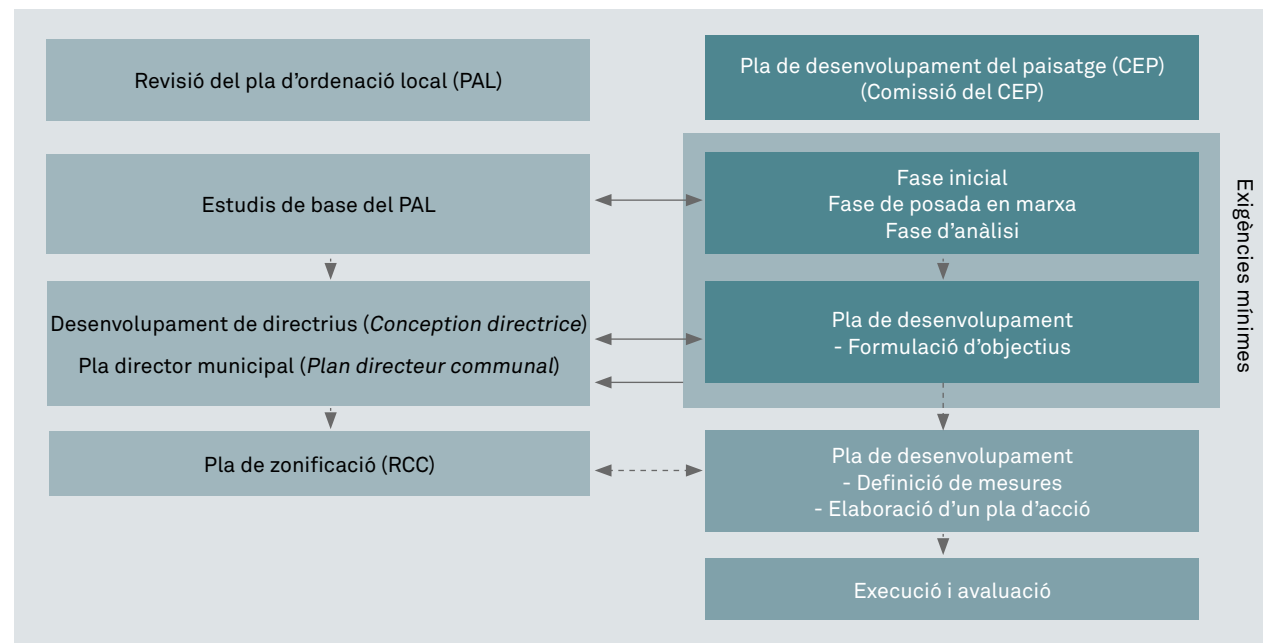

Figura 34. Esquema del contingut d'un projecte de CEP i la seva vinculació amb el pla d'ordenació local (PAL). Font: Conception d'évolution du paysage, 2010.

Conception d'évolution du paysage de Soultce

El nucli de Soultce (223 habitants i 1.472 ha) disposa d'un patrimoni paisatgístic extraordinari. És un nucli de caràcter rural ubicat en una petita vall del cantó del Jura que des de l'any 2013 forma part del municipi de Haute-Sourne.

El 1998 s'hi va elaborar un pla de desenvolupament del paisatge (CEP) amb un horitzó de 15 anys com a resposta a la voluntat establerta pel Pla director regional d'ordenació del territori (*Plan directeur cantonal d'aménagement du territoire*). El CEP, actualitzat el 2005, va rebre el finançament de la Fundació Suïssa per la Protecció i la Gestió del Paisatge, la Fundació Sophie i Karl Binding, Pro patria i del Fons suís per al paisatge, que va fer possible part de les accions (vegeu la pàgina 106).

En l'elaboració del CEP van participar activament l'executiu municipal i un grup assessor. A més, el pla va rebre el suport de la ciutadania, dels propietaris agrícoles i dels diferents agents territorials. L'executiu municipal i el seu grup assessor són els que garanteixen la coordinació del CEP.

Pel que fa al contingut, el projecte de CEP s'estructura per temes, per a cadascun dels quals s'estableixen unes accions concretes que cal dur a terme. Les accions tenen l'objectiu de crear un espai confortable i divers on el medi natural, els components paisatgístics i les estructures socioeconòmiques cohabitin i evolucionin de manera harmoniosa. El grup assessor fixa els programes d'actuacions per períodes de dos anys, en funció de les demandes de la població i de les prioritats de cada moment.

Els temes i els objectius prioritaris són els següents. En la planificació del territori, es planteja la necessitat d'una planificació global. Pel que fa al patrimoni arquitectònic, es prioritzen la protecció i la restauració d'edificis històrics i la planificació dels espais. En l'àrea de l'agricultura, es vol mantenir les explotacions extensives i augmentar les superfícies agrícoles de valor ecològic. Quant a la silvicultura, es persegueix una gestió

coherent de les superfícies forestals, amb la definició de superfícies amb vocació ecològica, reserves forestals i gestió dels perímetres. Pel que fa als medis aquàtics, es vol conservar i valoritzar la xarxa hídrica, en els seus aspectes naturals i històrics. Finalment, respecte als medis naturals, es plantegen accions relacionades amb la gestió, comunicació i coordinació, com ara crear un pla d'informació i de participació.

Imatge 11. El petit nucli de Soultce disposa d'un patrimoni paisatgístic extraordinari.

Figura 35. Algunes accions dutes a terme en el marc del Pla de desenvolupament del paisatge de Soultce.

Imatge 12. Una de les accions del CEP fou les obres de renovació d'un canal del municipi de Soultce.

Imatge 13. Vista panoràmica del nucli de Soultce.

3.12 Programa de paisatge

Programme paysage Valònia (Bèlgica)

Descripció

Els programes de paisatge (*programme paysage*) de la regió belga de Valònia són instruments de planificació paisatgística supramunicipal de caràcter voluntari, establerts amb la finalitat de permetre als actors locals definir mesures concretes per gestionar el paisatge del seu territori. Comporten l'elaboració d'una anàlisi o diagnòsi del paisatge de l'àmbit sobre el qual actua el partenariat de paisatge (vegeu la pàgina 28), a partir de la qual s'estableixen i acorden un seguit d'objectius estratègics que s'acaben concretant en actuacions encaminades a millorar la gestió del paisatge a escala municipal. En alguns casos aquestes actuacions comporten la inclusió de determinats criteris i mesures en el planejament urbanístic local.

Els programes de paisatge no tenen valor normatiu, i són proposats per iniciativa de les estructures associatives actives a l'escala local, com ara els grups d'acció local (GAL)⁵ o els parcs naturals (*parcs naturels*), que conformen els partenariats de paisatge esmentats anteriorment. Tots segueixen la filosofia del Conveni europeu del paisatge, i reben el suport del Govern regional de Valònia.

Contingut

Els programes de paisatge, en general, consten d'una diagnòsi del paisatge, d'uns objectius i de recomanacions:

5. Els grups d'acció local (*groupe d'action locale*, GAL) són agrupacions d'agents públics i privats responsables de l'aplicació d'una estratègia de desenvolupament rural organitzada sota el programa europeu Leader.

- **La diagnòsi de paisatge** descriu i avalua el paisatge de la zona. Es tenen en compte qüestions com l'estructura paisatgística, els valors del paisatge i la percepció que se'n té. Com que molts dels programes s'han elaborat a zones rurals o a parcs naturals, s'acostumen a tenir en consideració aspectes com la geomorfologia, el relleu, la hidrografia o els elements naturals del paisatge. Els paisatges construïts tenen una consideració destacada en els programes de paisatge, i especialment tot el que es relaciona amb el manteniment dels nuclis urbans i els accessos als nuclis.

A partir d'aquesta diagnòsi, es defineixen objectius per a l'àmbit en qüestió, que habitualment es divideixen en els dos tipus següents:

- **Els objectius** per a l'àmbit en qüestió es defineixen a partir de la diagnòsi. Habitualment es defineixen objectius generals i objectius temàtics. Els primers fan referència al conjunt del paisatge i marquen l'estra-

tègia del programa de paisatge. Per exemple, poden estar relacionats amb la percepció del paisatge o amb les línies generals plantejades per al paisatge natural, per al paisatge construït, etc. També s'inclou la visió de futur per a l'àmbit.

- **Els objectius temàtics**, en canvi, es formulen per afrontar reptes concrets dels aspectes o elements que conformen el paisatge de l'àmbit, com ara la topografia, les zones humides, la vegetació, les vies de comunicació, els equipaments, els elements construïts (colors, textures, etc.) i la relació que tenen amb l'entorn.
- **Les recomanacions** per assolir els objectius marcats són l'últim pas. Aquestes recomanacions es poden elaborar tant a nivell de tot l'àmbit, seguint els eixos temàtics a partir dels quals s'han formulat els objectius, com per a cadascun dels municipis que s'inclouen en l'àmbit de realització del programa de paisatge (atès que freqüentment solen ser supramunicipals), sense que les dues formes siguin excloents.

Escala: supramunicipal i municipal

Marc de referència

- Codi való d'ordenació del territori, l'urbanisme, el patrimoni i l'energia (*Code wallon de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme, du Patrimoine et de l'Energie*)
- Règlement general per a les construccions en medi rural (*Règlement Général sur les Bâtisses en Site Rural*)

Síntesi: Els programes de paisatge són instruments de planificació paisatgística de caràcter voluntari, adreçats a permetre als actors locals definir mesures concretes en matèria de paisatge. Acorden un seguit d'objectius estratègics que s'acaben concretant en actuacions per a la gestió i l'ordenació del paisatge. Algunes d'aquestes actuacions estan relacionades amb la inclusió de criteris i mesures en el planejament local.

Aspectes clau

- L'elaboració dels programes de paisatge no té valor normatiu. Els duen a terme de manera voluntària agents locals com els grups d'acció local (*groupe d'action locale*, GAL) o els parcs naturals (*parcs naturels* o *parcs des paysages*), amb el suport del Govern regional de Valònia.
- El programa conclou amb unes recomanacions per a la millora de la qualitat del paisatge, aplicables tant a tot l'àmbit del programa com a cada municipi (en referència a la topografia, les zones humides, la vegetació, les vies de comunicació, els equipaments, els elements construïts i la seva relació amb l'entorn).
- Les recomanacions tenen un elevat grau de detall amb il·lustracions esquemes i mapes que mostren la manera en què s'han de dur a la pràctica i inclouen descripcions de detall.

- Les recomanacions poden incidir en el planejament urbanístic local, i són útils també per a altres actors del territori com ara constructors, agents privats o el conjunt dels ciutadans.
- Les actuacions derivades de les recomanacions poden establir mesures regulatòries, accions de sensibilització o mesures de gestió i intervenció puntuals, entre d'altres
- Alguns programes de paisatge han elaborat els documents *Construire le paysage de demain*, que recullen recomanacions més detallades i concretes per millorar la qualitat del paisatge urbà.

Exemples

- *Programme paysage en Entre-Sambre-et-Meuse*
- *Programme paysage du Parc Naturel des Deux Ourthes*
- *Programme paysage en Hesbaye Brabantonne*

Aplicació

Els objectius i les recomanacions definides en els programes de paisatge poden arribar a un grau de detall elevat (sovint incloent-hi il·lustracions, esquemes o mapes que mostren la manera en què s'han de plantejar i dur a la pràctica). Per això, són especialment útils per al planejament urbanístic. També poden tenir utilitat per a altres actors del territori, com ara constructors, agents privats o els mateixos ciutadans, ja que hi poden trobar criteris per tal de gestionar adequadament el paisatge.

En general, cadascun dels municipis implicats en el programa de paisatge adapta les recomanacions en un programa d'actuacions propi segons la seva prioritat. Les actuacions poden anar des d'establir eines per posar en pràctica mesures reguladores fins a dur a terme accions de sensibilització, passant per prendre mesures de gestió i intervenció puntuals.

Cal destacar que, en el marc dels programes de paisatge, s'han creat uns documents anomenats *Construire le paysage de demain*, que formulen recomanacions sobre la manera en què cal intervenir en el paisatge dels nuclis urbans per tal de mantenir la qualitat paisatgística de la zona i incrementar la qualitat de vida dels seus habitants. Aquests documents presenten un grau de detall superior al de les recomanacions habituals dels programes de paisatge, amb més esquemes il·lustratius, diagrames i llistes de bones pràctiques. Hi ha un especial interès que siguin fàcils d'aplicar i d'entendre per a la població.

El document *Construire le paysage de demain* inclou una breu anàlisi sobre com canvia la visió d'un territori quan canvia el punt de vista de l'observador. També s'hi analitza l'evolució del territori amb blocs diagrama on es representa el paisatge d'un indret amb el plantejament de dos possibles escenaris de futur.

El document també formula diverses preguntes bàsiques en clau de paisatge amb un caràcter molt pedagògic, que correspondran posteriorment als àmbits sobre

els quals s'organitzaran i es plantejaran les recomanacions. Les preguntes són:

- Per què cal triar una bona orientació geogràfica per als projectes?
- Per què cal considerar les característiques de la parcel·la?
- Per què cal adaptar el projecte als edificis existents?
- Per què cal adaptar el projecte al pendent del terreny?
- Per què cal harmonitzar el projecte respecte a l'arquitectura preexistent?
- Per què cal vincular el projecte al carrer on es construeix?
- Per què cal adaptar el projecte a l'entorn?

És rellevant ressaltar que *Construire le paysage de demain* expressa recomanacions, no obligacions, seguint d'aquesta manera la filosofia dels programes de paisatge de la regió de Valònia. En aquest sentit, les recomanacions, que tenen un caire molt pedagògic, donen indicacions concretes i apunten la necessitat que cada projecte de construcció s'estudiï de manera individual per tal que s'insereixi millor en l'entorn. El document especifica, a més, que es poden consultar diferents interlocutors per tal que proporcionin més informació per acabar de detallar el projecte constructiu de manera que preservi la qualitat de vida de tota la comunitat. I també s'assenyalen els reglaments que defineixen els criteris constructius que cal tenir en compte en aquest context.

Totes les recomanacions plantejades en el document *Construire le paysage de demain* estan il·lustrades i detallades, poc o molt, en funció de la temàtica. En general, però, el nivell de concreció és alt, fins i tot s'hi arriben a incloure llistes de les espècies vegetals autòctones recomanades per a les plantacions als jardins privats i públics, a més de cartes de colors i materials per a les façanes d'edificis i els recobriments. Tot i ser recomanacions, fan referència a la legislació en què poden incidir o que poden arribar a complementar. El grau de detall i l'abast fan que aquest instrument, malgrat no ser vinculant, sigui extraordinàriament útil per al planejament local.

Imatge 14. Document *Construire le paysage de demain* en Entre-Sambre-et-Meuse.

Programme paysage en Entre-Sambre-et-Meuse

El Programa de paisatge d'Entre-Sambre-et-Meuse, correspon a la part nord de la regió geogràfica amb aquest nom i abarca quatre municipis rurals (Cerfontaine, Florennes, Gerpinnes i Walcourt) que s'han agrupat en el grup d'acció local (GAL) Entre-Sambre-et-Meuse. El Programa va néixer el 2006 com a conseqüència de la importància que la població de la zona dóna al paisatge, i de la necessitat de gestionar la riquesa i la diversitat d'aquest paisatge. I ha estat possible gràcies al finançament del programa europeu Leader.

Els grans objectius que es planteja el Programa de paisatge a Entre-Sambre-et-Meuse es concreten, d'una banda, en la definició de recomanacions per a tot l'àmbit i, de l'altra, en l'elaboració d'una proposta de programa d'actuacions per a cadascun dels municipis.

Cadascun dels quatre municipis adapta les recomanacions en un programa d'actuacions propi segons la prioritat que els atorguen. Les actuacions van des d'establir eines per posar en pràctica mesures reguladores fins a fixar mesures de gestió i intervenció puntuals o pilot. Totes van acompanyades de mesures de sensibilització i participació de la ciutadania.

A més, també s'ha elaborat l'opuscle *Construire le paysage de demain* per a l'àmbit d'actuació del programa de paisatge, per mitjà del qual es concreten i il·lustren molt gràficament les recomanacions elaborades per mantenir la qualitat del paisatge dels nuclis urbans de la zona.

Pel que fa al contingut, el Programa de paisatge d'Entre-Sambre-et-Meuse planteja tres grans reptes: controlar l'evolució dels paisatges, preservar la identitat de les poblacions i compartir i promoure la descoberta dels paisatges. D'altra banda, identifica els tres àmbits en la

Figura 36 i imatge 15. Àmbit d'acció del Programa de paisatge del GAL Entre-Sambre-et-Meuse.

gestió dels quals cal incidir especialment: àmbits paisatgístics remarcables, àmbits paisatgístics que cal rehabilitar i àmbits de protecció de la urbanització.

El document inclou recomanacions per a tot l'àmbit, classificades segons els aspectes més rellevants que configuren el paisatge: relleu i aigua, cobertura vegetal, vies de comunicació, viles i pobles, paisatge urbà i patrimoni. També s'estableixen recomanacions per a

cadascun dels municipis que conformen l'àmbit, i s'hi afegeixen suggeriments sobre la manera en què es pot incidir en el planejament local perquè sigui coherent amb el programa de paisatge. En determinats casos, les recomanacions es representen amb esquemes o diagrames il·lustratius, que identifiquen els elements principals i proposen una estratègia que es pot seguir per a cadascun.

Figura 37. Detall de l'interior de l'opuscle *Construire le paysage de demain* de l'àmbit del Programa de paisatge d'Entre-Sambre-et-Meuse. Totes les recomanacions es representen per mitjà d'il·lustracions i blocs diagrama que mostren les estratègies a seguir per a cada paisatge concret a fi de garantir la qualitat del paisatge del lloc.

Figura 38. Exemples de les il·lustracions vinculades a les recomanacions del Programa de paisatge d'Entre-Sambre-et-Meuse, cadascuna dedicada a un aspecte diferent del paisatge. A dalt, l'aigua i les mesures de protecció d'un fons de vall. A baix, la millora de les vies de comunicació.

Figura 39. Exemple de la llista de les recomanacions que es fan en el programa de paisatge per a cadascun dels municipis que en formen part, en aquest cas, Florennes. Les recomanacions s'organitzen per aspectes del paisatge, amb un apartat inicial sobre la incidència en el planejament local.

4.

El paisatge en el planejament urbanístic

Aquest capítol presenta una selecció d'instruments de planejament urbanístic a escala local, tant municipal com supramunicipal, que incorporen el paisatge com un aspecte important en el procés de planificació. Es tracta d'instruments en què el paisatge intervé tant en les fases d'anàlisi i diagnòstic prèvies com en la definició dels objectius i de les estratègies que marquen la configuració del planejament en els propers anys.

La selecció incorpora instruments de planejament local que van dirigits a escales diferents: des d'agrupacions de municipis (com l'esquema de coherència territorial francès) fins a àmbits específics dins d'un municipi (com les orientacions d'ordenació i programació franceses), passant per municipis sencers (com els plans locals anglesos). De cadascun dels instruments que es descriuen hi ha, com a mínim, tres tipus d'informació: una descripció sobre la tipologia d'instrument; el procediment, les parts i els continguts de paisatge que incorpora, i la varietat de vies d'aplicació a escala local.

La diversitat de casos d'exemple associats a cada instrument també és molt gran. S'han escollit des de municipis grans fins a altres de més petits, des d'àmbits d'aplicació de caràcter més rural fins a d'altres de periurbans i urbans, i tant llocs del litoral com d'interior. Tots els casos d'exemple segueixen un mateix esquema: descripció, contingut, escala, agents implicats i punts clau del cas.

4.1 Esquema de coherència territorial

Schéma de cohérence territoriale, SCoT

França

Descripció

L'esquema de coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT) és una eina de planificació territorial i urbanística a escala supramunicipal, amb una vigència de deu anys, que té per objectiu una evolució sostenible del territori. L'SCoT serveix de marc per a les diferents polítiques sectorials (sobretot les relacionades amb els temes d'habitatge, mobilitat, desenvolupament del territori i medi ambient, entre d'altres) així com per a les polítiques de planejament urbanístic local (pla local d'urbanisme –*plan local d'urbanisme*, PLU– i

cartes municipals –*carte communale*–) i en garanteix la coherència. L'SCoT va ser creat al 2001, en substitució dels antics esquemes directores, per la Llei de solidaritat i renovació urbana (*Loi relative à la solidarité et au renouvellement urbains*, SRU, 2000), nascuda amb la finalitat de racionalitzar les dinàmiques d'expansió urbana i de pèrdua de sòl agrícola i de qualitat del paisatge a França.

Un SCoT expressa un projecte global per al territori (article L12-1-4 del Codi de l'urbanisme). Planteja com serà el paisatge d'un lloc determinat prenent com a punt de partida els desitjos de la comunitat. Així doncs, entre d'altres, l'SCoT:

- Estableix directrius generals d'organització del territori (corredors ecològics, ambients naturals que cal preservar, espais patrimonials, etc.) i de control del desenvolupament urbà i de reestructuració dels espais urbans (afavorint la revitalització dels centres urbans i dels nuclis rurals, la millora de les entrades als nuclis, etc.).
- Determina l'equilibri entre les zones urbanes i urbanitzables i els àmbits rurals, naturals, agrícoles i forestals.

- Estableix també els principis per la valorització del paisatge.
- Incorpora els programes d'equipaments previstos per l'Estat i per les zones metropolitanes.
- Avalua la incidència de les polítiques en el territori i el medi ambient, atenent també a la gestió dels riscos.

Els SCoT s'elaboren per iniciativa municipal (agrupada en institucions públiques de cooperació supramunicipal –*établissement public de coopération intercommunale*– o en sindicats mixtos). L'ens impulsor de l'SCoT té la capacitat de decidir quins seran els agents implicats, i com i quan se'n farà el seguiment i la revisió. Un aspecte rellevant de l'SCoT és que la llei estableix que ha de sotmetre's a consulta pública.

Contingut

L'SCoT el conformen, com a mínim, tres documents acompanyats d'un o diversos materials gràfics, a més de la reglamentació corresponent.

- **Informe de presentació** (*rapport de présentation*). Conté les orientacions i els objectius de l'SCoT, i s'elabora a partir d'una diagnosi de l'àmbit. El paisatge es pot incorporar en aquest primer document a través d'una lectura del territori en clau morfològica, de la seva percepció, així com de les representacions socials i culturals, amb l'objectiu de detectar:
 - La sensibilitat o la fragilitat dels llocs: llocs més visibles, equilibris fràgils, perturbacions, etc.
 - La comprensió i la llegibilitat del teixit urbà: visibilitat, accessibilitat al medi, etc., posant atenció a les causes de les disfuncionalitats que cal millorar.
 - La qualitat del paisatge urbà i rural: encaix visual, fronts o façanes construïdes, perfils o siluetes urbanes, composicions complexes, etc., amb especial atenció als elements que poden ser preservats.
 - Els punts negres i els llocs o elements que cal res-taurar o millorar: entrades als nuclis urbans, façanes

Escala: Supramunicipal (regional)

Marc de referència

- Llei de solidaritat i renovació urbana (*Loi SRU*)
- Lleis Grenelle I i II
- Codi d'urbanisme (*Code de l'urbanisme*)

Síntesi: L'SCoT és una eina de planificació territorial i urbanística supramunicipal que té per objectiu l'evolució sostenible del territori. Determina la protecció d'espais naturals i la implantació de nous creixements urbans i zones industrials, i és per tant una eina clau per a la gestió i la planificació del paisatge (preservació de corredors ecològics, elements singulars, vistes i fons escènics, protecció i ordenació del patrimoni, etc.).

Es tracta d'una eina de concertació amb les autoritats locals destinada a servir de marc de referència per a les diferents polítiques sectorials, per tal d'assegurar-ne la coherència i garantir una organització sostenible de l'espai. És d'obligat compliment per als plans urbanístics locals i els plans sectorials.

Aspectes clau

- L'SCoT és un instrument supramunicipal d'ordenació del territori, amb una vigència de deu anys, l'elaboració del qual inclou un procés de participació social i la implicació institucional.
- El paisatge pot esdevenir el punt de partida dels SCoT, ja que els principis que regeixen els SCoT en termes generals tenen una

implicació directa en la gestió, l'ordenació i la preservació del paisatge.

- L'SCoT pot definir objectius de qualitat paisatgística per a un territori, respecte aspectes com ara la limitació de la urbanització, la conservació dels fons escènics o la planificació dels límits urbans i rurals, amb una atenció especial a la sensibilitat envers el paisatge.
- L'SCoT és un document de compliment obligat per a la planificació sectorial i la planificació urbanística local (PLU).

Exemples

- *SCoT Rosselle*
- *SCoT du Grand Saumurois*
- *SCoT de Montpellier*

urbanes, urbanització dispersa o zones desestructurades, etc.

Amb aquest objectiu, l'anàlisi paisatgística té en compte aspectes com:

- L'estructura de paisatge: les unitats del paisatge i els elements que ajuden a determinar-les, com ara la forma del pendent (vessants, costers, etc.), les obertures (planes, valls, etc.), les ruptures (gorges, congostos, etc.), les trames vegetals, les alternances entre espais construïts i no construïts, etc.
- Els elements singulars o punts de referència: torres, monuments, formacions geològiques, etc.
- Les grans vistes o fons escènics, percebuts des dels eixos viaris i miradors (cons de visibilitat, punts de vista, espais amb elevada visibilitat, etc.).
- La transició urbana/rural: ruptures, accessos als nuclis urbans, façanes o fronts construïts, etc.
- La funcionalitat de les aglomeracions i dels àmbits urbans: accessibilitat, barris, polaritats, espais canviants (sense entrar en detall, ja que aquesta escala es tracta en els PLU).

• **Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible** (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD). Document clau de l'SCoT, ja que esdevé el nucli de l'estratègia territorial i una oportunitat per definir com es vol que sigui el paisatge. Segons estableix l'article L122-1-3 del Codi d'urbanisme, el PADD defineix els objectius que hauran de seguir les polítiques públiques en matèria d'urbanisme, habitatge, mobilitat, establiments comercials, desenvolupament econòmic, turístic i cultural, comunicacions, protecció i conservació d'espais naturals, agrícoles i forestals i del paisatge, i preservació dels recursos naturals. El PADD també segueix els principis de sostenibilitat marcats per la Llei Grenelle II.

• **Document d'orientacions i objectius** (*document d'orientation et d'objectifs*) és l'aplicació del PADD pròpiament dita. Segons l'article L122-1-4 del Codi

d'urbanisme, en aquest document es determinen les directrius generals per a l'organització del territori i els grans equilibris entre els espais urbans i urbanitzables i els àmbits rurals, naturals, agrícoles i forestals.

Aplicació

L'SCoT influeix en tot el sistema d'ordenació i gestió del territori a escala local i afecta sobretot les àrees urbanes de més de 50.000 habitants. En aquestes poblacions, sense l'aprovació prèvia d'un SCoT no es poden urbanitzar zones naturals o desenvolupar noves zones d'extensió urbana en un radi de 15 km al voltant de la ciutat o bé a una distància de 15 km de la costa (norma establerta el juliol de 2002). D'altra banda, les aglomeracions de menys de 50.000 habitants també poden elaborar un SCoT si les autoritats competents així ho decideixen.

Es constata que elaborar un SCoT sota la perspectiva del paisatge permet assolir millor i d'una manera més coherent els objectius i els principis establerts per la Llei de solidaritat i renovació urbana (SRU) i la Llei d'orientació per a la planificació i el desenvolupament sostenible,

sobretot perquè assegura una aproximació transversal que integra diferents àmbits (habitatge, aspectes econòmics, urbanisme, infraestructures, agricultura, etc.), i afavoreix la participació, la concertació i el diàleg amb la ciutadania d'un territori.

L'elaboració d'un SCoT és estratègic perquè s'ha de tenir en compte obligatòriament en els documents de planificació sectorial, així com en els documents de planejament local, és a dir, el pla local d'urbanisme (PLU) i les cartes municipals. També ha de ser compatible amb les cartes dels parcs naturals regionals. El Codi d'urbanisme estableix l'obligació que totes les autoritats locals amb competències en ordenació territorial tinguin en compte el paisatge i que garanteixin la gestió racional del sòl disponible. Per tant, cal que existeixi una coherència en la planificació del territori a totes les escales, i aquest objectiu s'assoleix a través de l'SCoT.

En definitiva, un dels objectius que es persegueix amb l'SCoT és el desenvolupament d'una veritable cultura de la concertació per a qüestions relacionades amb la gestió, l'ordenació i la protecció del patrimoni, les infraestructures o el paisatge, que impliqui les autoritats locals.

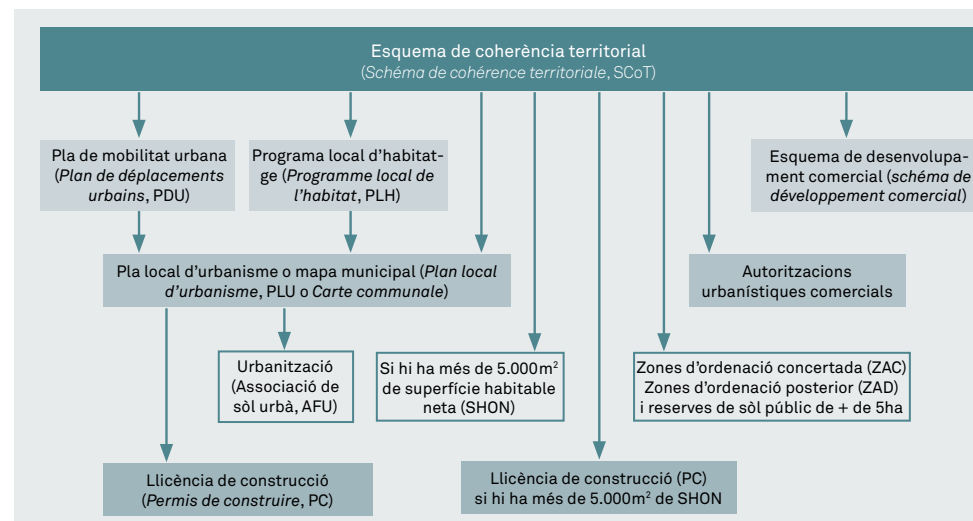

Figura 40. Relació entre l'SCoT i els diferents instruments de planejament a escala local. Font: a partir de SCoT del Pays de Rennes.

SCoT Rosselle

La vall de Rosselle està situada al nord-est del departament de la Moselle, a la frontera francoalemanya. És una zona eminentment forestal que ocupa gran part de la depressió de Warndt. L'SCoT Rosselle agrupa 47 municipis, de 4 entitats supramunicipals, que s'organitzen en forma de sindicat mixt. El territori aglutina una població de prop de 174.000 habitants. L'àmbit està condicionat per la seva situació fronterera, tant a escala regional com europea.

L'SCoT, iniciativa del sindicat mixt, busca assolir dos reptes fonamentals. En primer lloc, afavorir el traspàs d'una economia minera en declivi a una nova economia centrada en activitats vinculades amb el territori i el paisatge. I, en segon lloc, vincular el futur del territori al potencial de la gran metròpoli transfronterera Sarrebruck Moselle Est. Així, el fet transfronterer es considera com una gran oportunitat, ja no només pel que fa al desenvolupament econòmic, sinó també quant a la construcció d'una identitat territorial singular basada en el multilingüisme i la multiculturalitat de la població.

L'SCoT, d'escala supramunicipal, es va iniciar l'any 2007 però el 2012 es va acordar un procés de revisió per actualitzar-lo a les disposicions de la Llei Grenelle II.

L'SCoT de Rosselle consta, en primer lloc, d'una diagnosi que descriu les principals característiques i dinàmiques que marquen el territori i que es corresponen amb els seus reptes principals: disminució demogràfica, necessitat d'un canvi de model econòmic, fragilitat del mercat d'habitatge, existència de grans infraestructures en tant que lloc de pas i la seva relació amb la mobilitat local, així com el paisatge com a factor fonamental per millorar la qualitat de vida de la població. El document inclou una descripció dels valors del paisatge

Figura 41. Cartografia dels objectius definits per renovar les zones mineres en desús, recollida al Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible de l'SCoT de Rosselle.

ge del lloc: les importants zones forestals, la imatge del lloc, l'altiplà agrícola, els cinturons verds, els rius i les fonts i també la renaturalització de les zones urbanes, de la perifèria, etc. La diagnosi s'acompanya d'un estudi econòmic i de cartografia.

El segon document és el PADD, que defineix els objectius que han de guiar l'SCoT per assolir un desenvolupament sostenible del territori. Aquests són: considerar la vall de Rosselle un territori amb entitat pròpia; desenvolupar un nou atractiu basat en la qualitat de

vida; aconseguir un desenvolupament sostenible i ambiental de qualitat, i renovar el model de desenvolupament econòmic. Bona part d'aquests objectius es basen en els valors del paisatge i la seva singularitat, i es concreten en actuacions i projectes estratègics.

Finalment, l'SCoT incorpora un document d'orientacions generals centrat en els projectes estratègics per a la vall de Rosselle: la creació del Parc de Warndt, el Tram-Train de la vall de Rosselle i la planificació de l'espai urbà central i de l'espai rural perifèric.

Figura 42. Projecte de rehabilitació i posada en valor d'una antiga explotació minera.

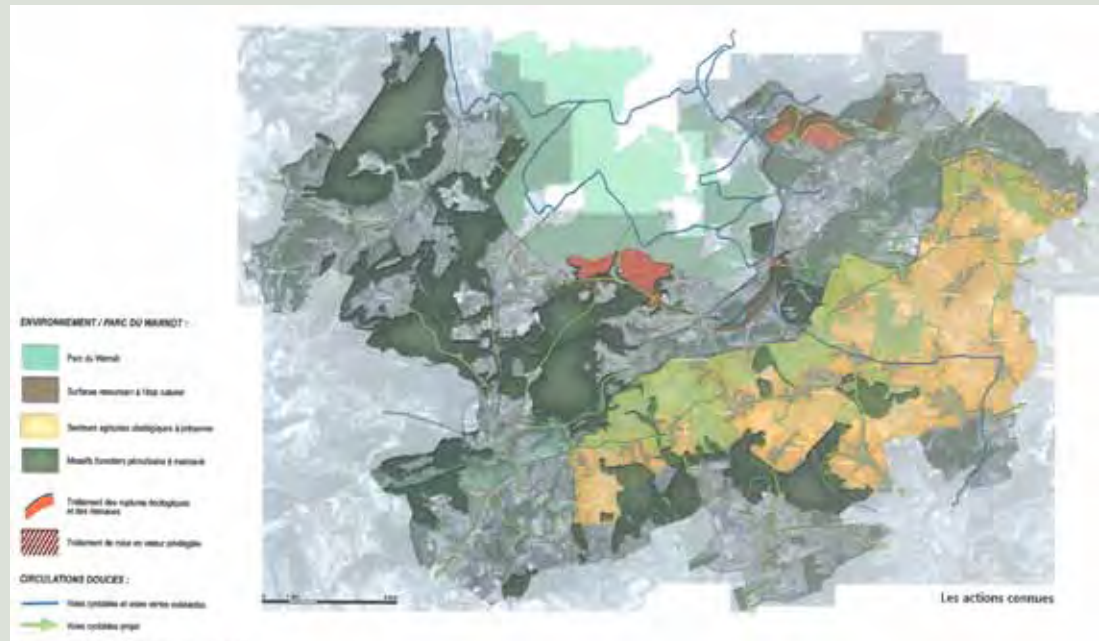

Figura 43. Cartografia de les accions a dur a terme a les zones amb valor natural i agrícola de l'àmbit del Parc de Warndt, recollides al document d'orientacions generals de l'SCoT de Rosselle.

Imatge 16. L'antiga pedrera de Barrois és actualment un espai d'oci amb senders per descobrir el paisatge resultat de segles d'explotació minera.

4.2

Pla local d'urbanisme

Plan local d'urbanisme, PLU

França

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Codi d'urbanisme (*Code de l'urbanisme*)
- Lleis Grenelle I i II

Síntesi: El pla local d'urbanisme (PLU) permet incorporar el paisatge com un element més del planejament local. La incorporació de diferents elements paisatgístics des d'un punt de vista ecològic, estètic, visual o patrimonial esdevé un punt clau dels nous planejaments urbans. D'aquesta manera s'optimitzen els sectors que s'han d'urbanitzar i es creen espais de més qualitat per als habitants dels municipis, ja des del mateix planejament urbanístic.

Aspectes clau

- Els PLU són instruments vinculants i de compliment obligat.
- La modificació dels PLU amb la Llei Grenelle II ha suposat una bona oportunitat per integrar la conservació i la gestió del paisatge en els processos de planejament urbanístic local, des de l'inici del plantejament fins a l'establiment de la reglamentació que els acaba conformant.
- En els nous PLU el paisatge es té en compte des d'una perspectiva holística, considerant-lo un element que aporta qualitat urbana i qualitat de vida a les persones.
- Els PLU potencien el treball conjunt entre municipis limítrofs per tal d'afavorir un tractament global del paisatge i del territori.

Exemples

- *Plan local d'urbanisme de Narbonne*
- *Plan local d'urbanisme de Montpellier*
- *Plan local d'urbanisme de Perpignan*

Descripció

A França el pla local d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU) és el principal instrument de planificació urbanística a escala municipal, o eventualment a escala supramunicipal. El PLU defineix la política urbanística local de manera integral, i fixa les normes generals d'ús del sòl i zonificació municipal, de manera compatible i complint tots els requisits de l'esquema de coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT) i de la resta de normes generals relatives a l'ús del sòl i l'ordenació del territori. Aquest instrument d'ordenació urbanística substitueix l'anterior pla d'ocupació del sòl (*plan d'occupation des sols*, POS). El PLU es regeix pel Codi d'urbanisme (*Code de l'urbanisme*) i és de compliment obligat.

La Llei Grenelle II (vegeu la pàgina 19) ha modificat diversos aspectes del PLU, com ara la necessitat d'integrar-hi la xarxa verda i blava (vegeu la pàgina 48). Aquesta modificació ha permès que el concepte de paisatge hagi agafat força i s'hagi equiparat en el planejament local a altres aspectes més urbanístics. Entre altres qüestions, aquest canvi es posa de manifest principalment en la inclusió d'aspectes com ara la conservació dels connectors ecològics o cinturons verds conformats també per zones agrícoles periurbanes o l'obertura de visuals sobre punts singulars.

El PLU està conformat per diversos documents, entre els quals cal destacar-ne dos per la vinculació que tenen amb el paisatge:

- **El projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible** (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD), el qual defineix els objectius i l'estratègia que ha de perseguir el municipi. El paisatge pot esdevenir el fil conductor per definir aquesta estratègia (vegeu la pàgina 82).
- Les **orientacions d'ordenació i programació** (*orientations d'aménagement et de programmation*, OAP), és un recull de recomanacions detallades i gairebé pro-

jectuals a escala de detall per tal d'aconseguir una estratègia o objectiu determinat (vegeu la pàgina 83).

Amb l'aprovació de la Llei Grenelle II els nous PLU i, per tant, els seus PADD han esdevingut peces clau per a la valorització i la gestió del paisatge i dels diferents elements que el componen, ja sigui a zones urbanes o a la perifèria. Amb la nova legislació, el Codi d'urbanisme pot autoritzar la transferència de coeficients d'ocupació del sòl dins de les zones que cal protegir segons la qualitat dels seus paisatges.

Un cop que el PLU és aprovat per les administracions competents en matèria de planejament urbanístic, es posa a disposició de la ciutadania per mitjà d'una consulta pública, que pot acabar modificant-ne algun aspecte.

Des de la l'aprovació el juliol de 2010 de la Llei de compromís nacional pel medi ambient (*Loi portant engagement national pour l'environnement*), l'Estat ha promogut l'elaboració de plans locals d'urbanisme supramunicipal (*plans locaux d'urbanisme intercommunaux*), amb l'objectiu d'abordar de manera més eficaç l'organització territorial, coordinant les polítiques de planificació, habitatge i mobilitat, i de fer front a problemes com ara l'expansió urbana o la preservació de la biodiversitat. Així doncs, es considera que l'escala supramunicipal permet la posada en comú de recursos i coneixements, i afavoreix la coherència i la solidaritat entre els territoris.

Contingut

Els PLU consten de diferents documents que equivalen a les diferents fases del procés d'elaboració, i que són els següents:

- **Informe introductor** (*rapport de présentation*). Conté una diagnosi territorial que defineix la situació de partida del municipi i marca els principals objectius que es volen assolir. S'hi tenen en compte aspectes com ara la qualitat de l'aire, de l'aigua i del

sòl, el clima, la demografia, l'ocupació, els espais naturals, els usos del sòl, el patrimoni i serveis públics.

- **Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible (PADD).** Defineix les orientacions generals que han de guiar la zonificació i l'urbanisme que determinarà el PLU per al conjunt del municipi.
- **Orientacions d'ordenació i programació (OAP).** Usades per planificar barris o zones concretes del municipi que necessiten atenció específica a causa de les seves qualitats naturals, paisatgístiques, patrimonials, etc.
- **Reglament.** S'hi fixen les normes generals de la planificació urbanística del municipi. És de compliment obligat i vinculant per a totes les activitats amb incidència territorial que tinguin lloc al municipi, sobretot per obtenir llicències de construcció.
- **Documentació gràfica.** Acompanya el reglament. S'hi mostren les delimitacions de zones urbanes, zones per urbanitzar i zones agrícoles, naturals i forestals. També és vinculant per realitzar qualsevol obra o construcció.
- **Annexos.** Documents complementaris del PLU en què es plasmen estudis sobre temes concrets que poden ser d'interès per al PLU (plans acústics, àrees de conservació, sanejament d'aigua, etc.).

El caràcter dels articles del reglament del PLU poden variar en funció de l'equip redactor del pla i de les circumstàncies locals. No obstant això, en general tracten aspectes com ara: la tipologia d'ocupació permessa, els sòls sotmesos a condicions especials, els accessos i les carreteres, les xarxes públiques (sanejament, aigua, electricitat, etc.), els espais oberts i/o les zones verdes o els aparcaments. Malgrat aquesta flexibilitat de contingut, hi ha dos aspectes que són d'inclusió obligada, bé sigui al reglament o bé a la cartografia o documentació gràfica que hi va associada, i que cal destacar especialment pel seu component paisatgístic: la disposició dels edificis en relació amb les vies de comunicació i la disposició

d'estructures i construccions respecte als límits divisoris de propietats.

D'altra banda, en el cas que un PLU impliqui l'afectació d'espais naturals protegits o possibles efectes sobre el medi ambient, automàticament ha d'incorporar una avaluació ambiental.

Aplicació

El paisatge té una importància creixent en l'elaboració de molts plans d'urbanisme, un fet que ha anat en augment especialment a partir de l'aprovació de la Llei Grenelle II. Una bona diagnosi paisatgística, amb la localització dels corredors ecològics a través de zones naturals, però també urbanes, entre altres mesures que es poden incloure al PLU, pot donar resultats molt interessants en l'àmbit urbà.

Així doncs, les disposicions més directament relacionades amb el paisatge que s'incorporen als PLU amb l'aprovació de la Llei Grenelle II són:

- Afavorir la supramunicipalitat, amb l'objectiu d'aconseguir un urbanisme més global. Ampliant l'àmbit de treball s'afavoreix la visió global del paisatge i del territori.
- Prioritzar la gestió sostenible de l'espai i la densificació. Són dos punts molt importants, que es repeteixen en nombrosos instruments. Aquesta és una de les aportacions més destacables de la Llei Grenelle II, que té una traducció física evident sobre el paisatge. Preveu modificar la tendència a urbanitzar grans extensions d'habitatges a la perifèria dels municipis i, com a alternativa, proposa afavorir la reorganització dels buits a l'interior de les zones edificades, a fi de promoure l'augment de la densitat i de canviar les regulacions referents a l'alçada dels edificis, entre d'altres.
- Tenir en compte en el planejament territorial i urbanístic les futures xarxes verdes i blaves (*trame verte et bleue*, TVB) (vegeu la pàgina 48).

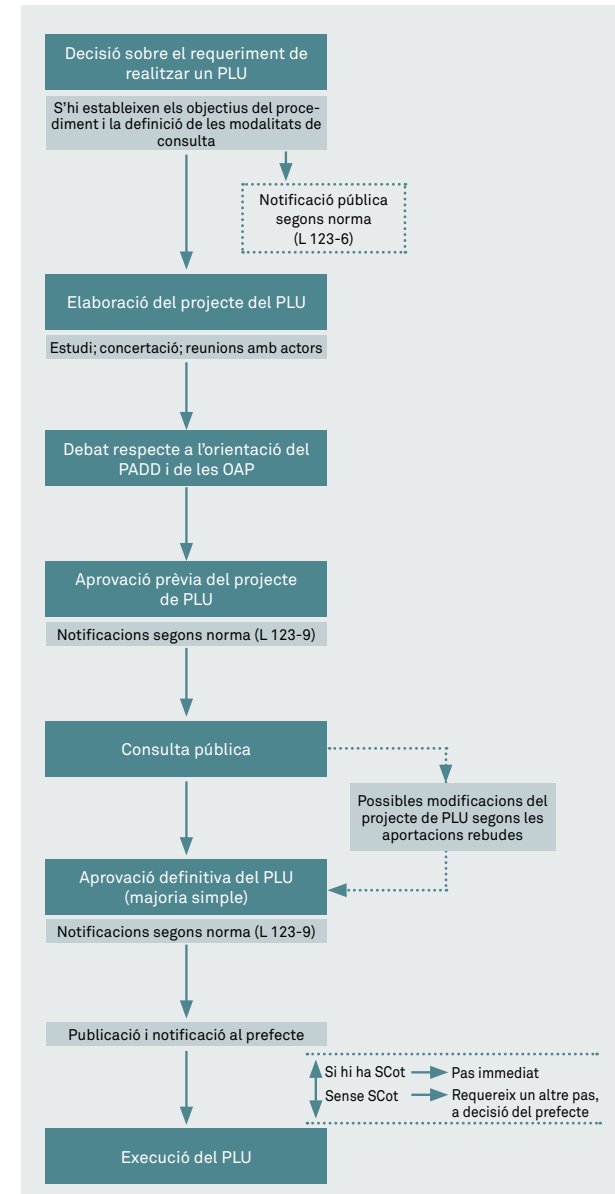

Figura 44. Procediment per elaborar un PLU. Font: elaboració pròpia a partir de Ministère du Logement et de l'Égalité des Territoires, 2014.

Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible

Projet d'arrangement et de développement durable, PADD

França

Descripció

El projecte d'ordenació i de desenvolupament sostenible (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD) és un document creat per l'Administració, de compliment obligat, que defineix els objectius i les estratègies per al conjunt del municipi en termes de desenvolupament econòmic, social, ambiental i urbanístic amb una perspectiva de 10 a 20 anys. És un instrument clau tant en l'elaboració dels plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU) com dels esquemes de

Síntesi: El PADD és un document que pot formar part tant dels PLU com dels SCoT, i que defineix les línies estratègiques, els reptes i els objectius que seguirà el municipi durant un període comprès entre 10 i 20 anys. Gràcies a l'aprovació de les lleis Grenelle, aquestes estratègies tenen en consideració el paisatge en sentit ampli i tracten tant els espais urbans com els periurbans i els agrícoles i naturals. Cadascuna de les estratègies també inclou orientacions i recomanacions per assolir-les, i sovint també s'hi associa una cartografia que permet interpretar millor les estratègies que cal dur a terme.

Aspectes clau

- El PADD dota d'una visió estratègica els plans locals d'urbanisme i determina clarament quins són els objectius que cal assolir durant les dècades següents.
- Els reptes, les estratègies i els objectius d'un PADD sempre tenen present la visió integral del paisatge.
- La cartografia associada al PADD, ben ajustada a l'escala de treball, mostra de manera clara quins són els objectius que cal assolir i orienta les actuacions futures.

coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT), que també l'inclouen per a l'escala regional.

Aquest document segueix els principis del desenvolupament sostenible, de la mateixa manera que ho fa el PLU. El PADD ha d'estudiar i definir les línies estratègiques respecte a l'equilibri social i ambiental, el desenvolupament econòmic, l'ordenació del territori i del paisatge, la mobilitat, els equipaments i els serveis, amb l'objectiu d'acabar proposant accions concretes en aquests camps.

Tot i que no es tracta d'un instrument en què es treballi el paisatge de manera exclusiva, el paisatge hi és molt present. El paisatge intervé en el PADD com una línia més d'actuació, amb la mateixa importància que la renovació urbana. Aquest fet s'accentua amb l'aprovació de la Llei Grenelle II, en què s'estableix que el PADD ha de fixar els objectius de les polítiques públiques de protecció i de valoració dels paisatges naturals, agrícoles i forestals, de la preservació dels recursos naturals, de la lluita contra l'expansió urbana i de la preservació i de la recuperació dels connectors ecològics. Tots aquests elements paisatgístics esdevenen peces fonamentals que cal tenir en compte en els PADD.

Contingut

Un PADD generalment està estructurat en dues parts:

- Una primera part, obligatòria, que inclou **les orientacions** o els reptes generals d'**urbanisme i d'ordenació del territori** municipal o supramunicipal. En aquesta primera part, per tant, s'organitza la política territorial local.
- Una segona part, opcional, en què es defineixen **les orientacions i les prescripcions** necessàries per complir els objectius per a cada zona de l'àmbit d'aplicació del PADD.

Els objectius i les propostes d'accions estratègiques tenen la traducció cartogràfica en una representació gràfica sobre plànols molt precisa per a cadascun dels objectius.

Aplicació

El PADD es considera la peça clau d'un PLU (o d'un SCoT), i és un pas molt important i decisiu per al municipi, ja que en defineix el projecte per als anys següents.

En el PADD es plasma la voluntat de millorar el funcionament del territori municipal, tant actual com futur, i s'hi defineixen tres accions principals:

- **Desenvolupament:** controlar, planificar, gestionar, diversificar i concentrar en el centre del municipi les dinàmiques econòmiques i socials a fi d'afavorir la renovació urbana.
- **Preservació:** vetllar per la conservació dels atractius del territori, sobretot els que estan lligats a la qualitat de vida, amb l'objectiu de limitar l'extensió urbana i altres perturbacions cap al medi natural o agrícola, i afavorir un paisatge de qualitat.
- **Valorització:** compatibilitzar el desenvolupament i la conservació del patrimoni del municipi, treballant en els conceptes de proximitat, accessibilitat i integració paisatgística.

Figura 45. Cartografia representativa de l'objectiu de preservació i valorització del paisatge del PADD de Niça. Font: PLU de Nice.

Orientacions d'ordenació i programació

Orientations d'aménagement et de programmation, OAP

França

Descripció

Les orientacions d'ordenació i programació (*orientations d'aménagement et de programmation*, OAP) són un dels documents que constitueixen el pla local d'urbanisme (PLU) de manera obligatòria des que es va aprovar la Llei Grenelle II l'any 2010. Tot i que es s'elaboren en coherència amb els objectius i les accions estratègiques del PADD, les OAP són un instrument autònom, que incorpora disposicions sobre l'ordenació del territori, l'habitatge i la mobilitat segons el que estableix l'article L123-1-4 del Codi d'urbanisme (*Code de l'urbanisme*) per a un àmbit territorial o temàtic concret.

Síntesi: Les OAP són documents d'elaboració obligada en els plans locals d'urbanisme. Determinen zones d'actuació específiques i detallen les accions gairebé fins al projecte gràcies a una cartografia molt completa i individualitzada per a cada OAP. Normalment les OAP es realitzen en zones de nous creixements, tot i que també poden abordar reformes integrals d'àrees situades a dins del nucli urbà. Com en la resta d'instruments relacionats amb el PLU, les lleis Grenelle han propiciat que la dimensió paisatgística es tingui molt present.

Aspectes clau

- Les actuacions que es determinen en les OAP per a cada zona d'actuació són de compliment obligat.
- Les OAP incorporen una cartografia detallada i fàcil d'interpretar per a cadascuna de les accions.
- Les OAP tenen capacitat per reformar àrees de l'interior del nucli urbà i millorar-ne la qualitat paisatgística.

Les OAP són orientacions detallades i gairebé projectuals aplicables a diferents àmbits d'un municipi o del PLU en el qual s'inclouen. Cal especificar, però, que poden tenir objectius diferents en funció de si es troben en un PLU municipal o en un de supramunicipal. En el primer cas, les OAP només poden referir-se a l'ordenació i el planejament urbanístic; en canvi, en el segon cas, les OAP també poden tractar aspectes com l'habitatge, el transport i la mobilitat.

Contingut

Les OAP poden definir les accions necessàries per revaloritzar el paisatge i el patrimoni, entre altres qüestions. El document consta d'una cartografia associada normalment molt detallada que permet una bona aplicació de cadascuna de les accions.

Principalment, les OAP s'elaboren per orientar la disposició de les noves extensions urbanes a zones de nou desenvolupament del municipi, però també poden utilitzar-se per reconvertir, renovar o reestructurar determinades zones o barris de l'àmbit urbà consolidat. La definició d'unes OAP en zones de nova expansió urba-

na pot garantir la protecció de les zones paisatgístiques d'interès amb l'objectiu de garantir la sostenibilitat, conservar el patrimoni i el paisatge, i millorar l'aspecte dels accessos als nuclis urbanitzats, a la vegada que es possibilita l'extensió de l'àmbit urbà del municipi.

Les OAP també poden ser elaborades per a un àmbit més general, de manera que es tradueixin en esquemes d'ordenació i defineixin les característiques principals de les vies de circulació i dels espais verds de l'àmbit on s'apliquen. En aquest sentit, poden identificar aquells elements del paisatge que cal conservar, restaurar o crear de nou, per integrar-los en l'ordenació prevista.

Aplicació

L'instrument de les OAP és obligatori i vinculant per al planejament urbanístic local, de manera que les autoritzacions d'ocupació del sòl i de les operacions de planificació urbana hi han de ser compatibles.

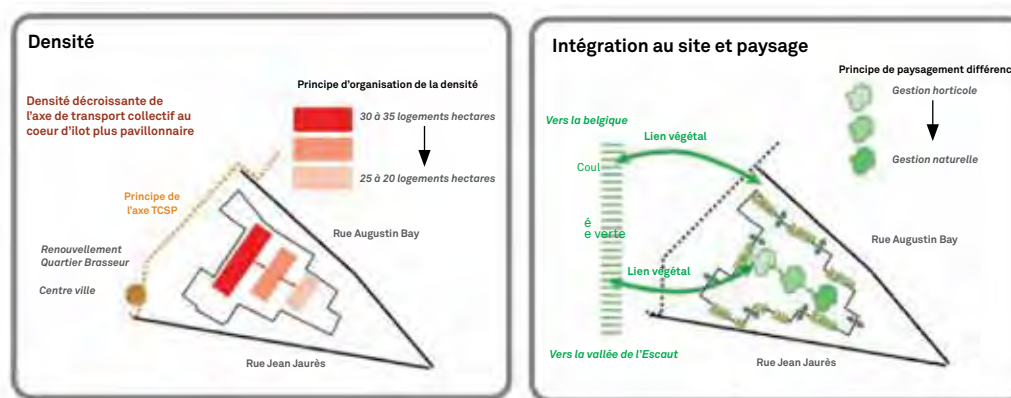

Figura 46. Representació gràfica de les orientacions d'ordenació i programació del PLU de Vieux-Condé, referides a una renovació urbana. Font: Dron, 2011.

Plan Local d'Urbanisme (PADD + OAP) de Narbonne

Narbonne és un municipi de més de 50.000 habitants del departament de l'Aude, dins la regió del Llenguadoc-Rosselló. Amb 17.554 ha, posseeix el territori més extens del departament, però sobretot el més divers: el territori municipal s'estén, d'est a oest, del mar Mediterrani als contraforts de les Corberes Marítimes i, de nord a sud, del curs del riu Aude als límits de l'Illa de Sainte-Lucié, i integra una gran part dels estanys salats de Bages i Sigean.

El 2013 Narbonne va iniciar el procés d'actualització del planejament urbanístic, que havia d'incloure les últimes modificacions normatives de la Llei Grenelle II. El nou Pla local d'urbanisme (PLU), d'àmbit municipal i impulsat per l'Administració local, es du a terme amb finançament públic.

El projecte de PLU preveu respectar i incloure en la gestió urbana aspectes com el patrimoni històric i el paisatge. S'estan refent els límits de la ciutat des d'un punt de vista d'integració paisatgística, preservant i valoritzant les zones d'horts, i es tenen en compte les visuals i els fons escènics des del punt de vista paisatgístic i d'integració. Els espais verds i els espais públics prenen importància i es consideren essencials en l'organització del teixit urbà.

Pel que fa al contingut, el Pla local d'urbanisme (PLU) de Narbonne consta d'una diagnosi territorial, en què té una gran importància l'anàlisi paisatgística (visuals, connexions ecològiques del teixit urbà i la perifèria, etc.). S'identifiquen els elements prioritaris que afecten la qualitat de vida de la ciutadania (vegetació natural i urbana, xarxa blava, zones agrícoles, equipaments i activitats de lleure, infraestructures, grans visuals del paisatge, etc.).

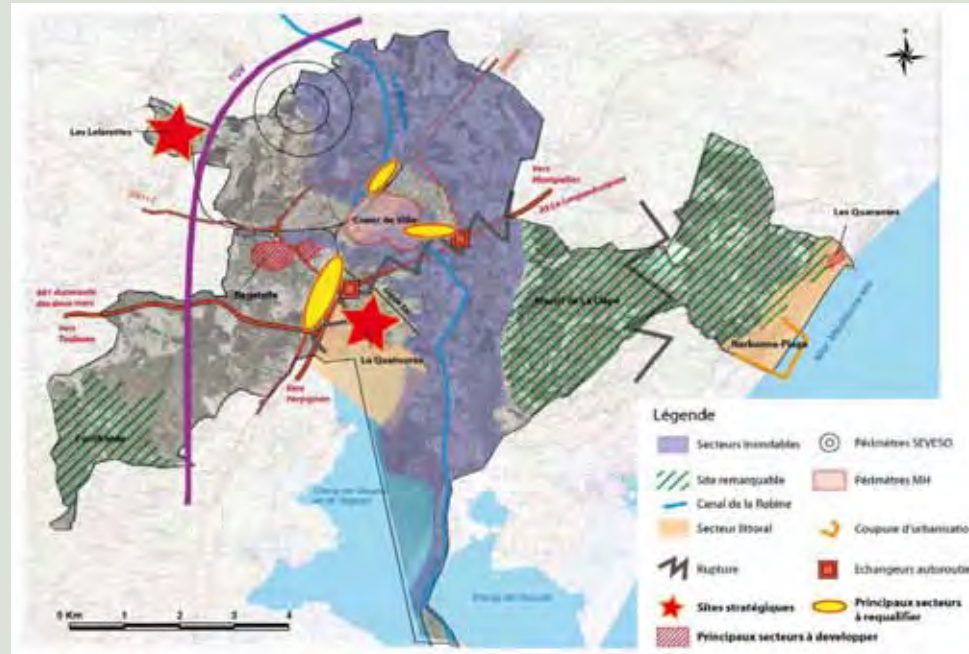

Figura 47. Representació de les conclusions de la diagnosi territorial i dels estudis ambiental i paisatgístic del municipi de Narbonne. En aquesta fase del PLU es duu a terme un estudi molt complet de l'estat inicial i del context actual del municipi, en què també es tenen en compte la dinàmica del municipi i els projectes en curs o futurs.

En aquest context, s'elabora el Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible (PADD) de Narbonne, els objectius del qual marquen l'estratègia que ha de seguir la ciutat. Aquests són: eix 1, Narbonne com a pol prioritari dins de l'arc mediterrani; eix 2, Narbonne com a municipi mediterrani que cal preservar i valoritzar; eix 3, Narbonne com a ciutat de mida humana bolcada cap al futur.

Les Orientacions d'ordenació i programació (OAP) de Narbonne s'apliquen a zones estratègiques de la ciutat,

segons els criteris següents: refer l'anella verda; reestructurar les avingudes principals i resoldre els espais de transició entre diferents sectors urbans; integrar les noves urbanitzacions, gestionar les transicions ciutat-camp i diversificar funcions; requalificar les entrades del municipi, i desenvolupar una economia dinàmica.

Finalment, s'elabora un reglament que permet traduir en normatives els objectius del PADD.

Figura 48. Plànol i fragment de la llegenda de síntesi dels objectius del PADD de Narbona. Un dels objectius és treballar les franges entre ciutat i camp, per afavorir una bona inserció de la natura a la ciutat. Es pretén crear un parc públic a l'escala de la ciutat i connectar la xarxa dels espais verds amb els accessos i que el canal de la Robina (patrimoni mundial de la UNESCO) sigui un element estructurant de la ciutat. Són aspectes que no s'havien tingut en compte en el PLU anterior i suposen millores per a la qualitat de vida dels habitants.

Figura 49. Cartografia d'una OAP per a una zona estratègica de Narbona que té per objectiu requalificar l'entrada est de la ciutat. La informació continguda en aquest plànol té connotació reglamentària.

4.3 Àrea de valorització de l'arquitectura i del patrimoni

Aire de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine, AVAP França

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Llei Grenelle II
- Circular relativa a l'AVAP (*Circulaire NOR MCCCC 1206 718 C*)

Síntesi: L'AVAP és un instrument d'iniciativa municipal que es coordina amb el PLU i que defineix objectius de gestió i de preservació de l'arquitectura i del paisatge d'una àrea determinada. Inclou també criteris de desenvolupament sostenible d'acord amb la Llei Grenelle II. La seva elaboració implica establir una normativa aplicable per atorgar llicències d'obra.

Aspectes clau

- La realització d'una AVAP és voluntària per als municipis o conjunt de municipis; el seguiment el realitza una comissió creada per aquestes administracions, i inclou un procés de participació ciutadana dissenyat pels municipis promotors. És adoptada pels municipis després de l'acord amb l'Estat.
- Les AVAP es poden establir en barris urbans o en espais no construïts, que poden estar situats o no a l'entorn de monuments històrics, tenint en compte també els espais naturals d'interès.
- L'elaboració de l'AVAP es basa en una extensa diagnosi arquitectònica, patrimonial i ambiental, on l'anàlisi del paisatge i dels seus components té un pes força important.
- L'AVAP complementa els plans locals d'urbanisme i s'hi ha de coordinar. A partir de la seva aprovació, les llicències d'obra dins del perímetre establert per una AVAP estan sotmeses al compliment de la normativa que aquest instrument incorpora.

Exemples

- AVAP de Beaupréau
- AVAP de Chinon
- AVAP d'Enghien-les-Bains

Descripció

L'àrea de valorització de l'arquitectura i del patrimoni (*aire de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine*, AVAP) estableix les normes constructives i d'ocupació del sòl en un perímetre definit per tal de garantir la continuïtat i la revaloració del patrimoni de la zona. El patrimoni s'entén en un sentit general, tenint en compte l'interès cultural, arquitectònic, paisatgístic, històric o arqueològic. Des de l'aprovació de la Llei Grenelle II (vegeu la pàgina 19) l'any 2010, l'AVAP substitueix les antigues zones de protecció del patrimoni arquitectònic, urbà i paisatgístic (*zones de protection du patrimoine architectural urbain et paysager*, ZPPAUP), tot i que els principis bàsics són els mateixos. En comparació amb les antigues ZPPAUP, l'AVAP inclou criteris de desenvolupament sostenible d'acord amb la Llei Grenelle II; és a dir, l'optimització d'espais, l'ús de dispositius d'eficiència energètica, l'ús d'energies renovables i la utilització de materials i de tècniques constructives tradicionals. L'AVAP defineix una zona de servitud considerada d'utilitat pública i que té un valor normatiu per sobre els plans locals d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU) (vegeu la pàgina 80).

L'AVAP es pot establir a barris urbans o a espais no construïts, que poden estar situats o no a l'entorn de monuments històrics. A més de les característiques arquitectòniques i urbanístiques, cal tenir en compte els espais naturals d'interès, i fins i tot algunes AVAP arriben a determinar el manteniment o la reconstitució de les franges vegetals.

L'AVAP disposa de mecanismes de participació ciutadana durant el procés d'elaboració que són definits pels municipis que la promouen, a més de la consulta pública que s'activa al final del procés.

Contingut

La composició de l'AVAP està definida en una circular elaborada pel ministeri responsable de cultura l'any 2012. Segons aquesta circular, l'AVAP s'organitza en dos documents fonamentals: un informe de presentació dels objectius i la definició de la normativa.

- **L'informe de presentació dels objectius de l'AVAP** inclou una diagnosi arquitectònica, patrimonial, ambiental i paisatgística. A la part arquitectònica i patrimonial s'analitzen la geomorfologia del territori i l'evolució de l'ocupació del sòl urbà, rural i natural. També s'estudia l'estructura del paisatge actual, la qualitat de vida de la població, la morfologia urbana i la tipologia històrica i estètica de l'arquitectura i dels elements arquitectònics de valor patrimonial.

La part ambiental i paisatgística recull els elements rellevants per l'AVAP destacats en el projecte d'ordenació i de desenvolupament sostenible (*projet d'aménagement et de développement durable*, PADD) (vegeu la pàgina 82), en el cas que existeixi en el pla local d'urbanisme corresponent. Els elements que es tenen en compte són.

- La geomorfologia, com a generadora de paisatges i factor determinant per a la localització i l'organització dels assentaments de població, a més de factor determinant de la disposició de les vies de comunicació, de les xarxes de serveis, etc.
- El clima, com a factor determinant per a la localització dels assentaments de població i dels models constructius tradicionals, però també com a generador de riscos naturals i font d'energies renovables (vents, radiació solar, etc.).
- La flora, com a factor d'organització dels paisatges per a la distribució de les formacions vegetals arbòries i arbustives, i com a hàbitat per a la fauna i, per tant, com a font de biodiversitat.

Aquesta anàlisi finalitza amb una síntesi i amb uns criteris de gestió del patrimoni construït existent, així com les condicions d'integració paisatgística i arquitectònica de les noves construccions, de les instal·lacions d'energies renovables o d'eficiència energètica, i del tractament qualitatiu dels espais.

- **La normativa** estableix totes les prescripcions que s'han de respectar en les sol·licituds de permisos d'obres, d'acord amb els objectius plantejats en l'informe anterior. Inclou disposicions escrites i plànols relatius a les implantacions, les dimensions, la qualitat arquitectònica de les noves construccions o de les reformes d'edificis existents, la conservació o la revaloració del patrimoni arquitectònic i dels espais naturals o urbans, i la integració paisatgística de les construccions i dels equipaments d'energies renovables i d'eficiència energètica.
- **La cartografia** té el mateix valor jurídic que la normativa i defineix els perímetres de l'AVAP a una escala que permet identificar les propietats i, al mateix temps, defineix els diferents sectors sotmesos a disposicions específiques.

Aplicació

L'elaboració o la modificació de l'AVAP requereix un consens entre l'Estat i l'entitat administrativa que en té la iniciativa, que poden ser un o diversos municipis, o l'establiment públic de cooperació supramunicipal competent en matèria del pla local d'urbanisme. El 2015 totes les antigues ZPPAUP s'hauran d'haver transformat en AVAP.

L'entitat administrativa que inicia una AVAP en tria el perímetre d'estudi, concreta quines modalitats de participació ciutadana s'hi duran a terme i decideix els membres que configuraran la comissió local, composta per representants de l'entitat administrativa, persones qualificades en patrimoni arquitectònic i en medi ambient i representants dels sectors econòmics. La comissió

s'encarrega del seguiment de l'elaboració de l'AVAP i, després d'aprovar-la, en fa un seguiment de l'aplicació i en proposa, si escau, la modificació. La comissió és presidida per l'alcalde d'un dels municipis promotors i és assistida per un arquitecte de l'Administració estatal (*architecte des batiments de France, ABF*).

L'AVAP s'ha d'annexar als plans locals d'urbanisme per ser efectiva. En aquest sentit, la diagnosi que és a la base dels objectius de l'AVAP ha de tenir en compte les orientacions fixades en el projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible del pla local d'urbanisme (PLU) corresponent, de manera que es compatibilitzin els objectius de preservació i de desenvolupament sostenible dels dos instruments. Finalment, l'AVAP és adoptada per l'entitat administrativa que en té la iniciativa, després de l'acord amb l'Estat.

Un tret important que cal tenir en compte és que l'elaboració d'una AVAP permet establir una normativa aplicable a les llicències d'obra que regula les dimensions i la qualitat arquitectònica de les noves construccions o de les reformes d'edificis existents, la conservació o la revaloració del patrimoni arquitectònic i dels espais naturals o urbans, i la integració paisatgística de les construccions i dels equipaments d'energies renovables i d'eficiència energètica.

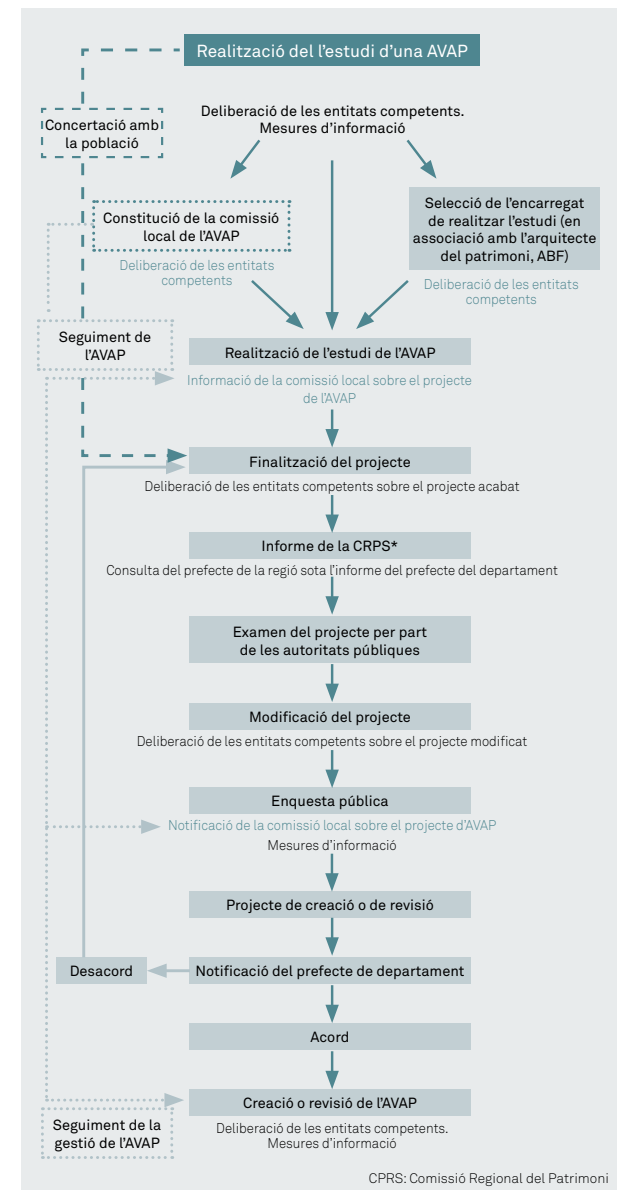

Figura 50. Procediment per elaborar una àrea de valorització de l'arquitectura i del patrimoni (AVAP). Font: Guide pratique: les aires de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine, 2012.

Aire de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine de Beauréau

Beauréau és un municipi del departament del Maine i Loira, a la regió del País del Loira, al nord-oest de França. Es tracta d'un municipi d'uns 7.000 habitants, format per dos nuclis urbans: d'una banda, el nucli antic, Vieux Beauréau, i, de l'altra, Saint-Martin-de-Beauréau. La ciutat s'articula al voltant del castell, seu del duc de l'antiga província d'Anjou.

El despoblament i la degradació de Vieux Beauréau van motivar el municipi a dur a terme diferents programes i a implementar diversos instruments, com ara una zona de protecció del patrimoni arquitectònic, urbà i paisatgístic (ZPPAUP) iniciat l'any 1989. Però, tot i alguns beneficis, aquest procés no va garantir el control de la qualitat arquitectònica ni la revaloració del barri vell, i alguns edificis històrics van desaparèixer durant el segle XX.

El municipi, conscient de la riquesa del seu patrimoni històric, l'abril de 2012 va decidir actualitzar la ZPPAUP i la seva normativa amb la realització d'una AVAP. L'AVAP s'aplica a l'àmbit municipal i rep finançament públic. En paral·lel es va revisar el Pla local d'urbanisme (PLU) de Beauréau amb l'objectiu de redefinir els equilibris que conduirien a la gestió de les dinàmiques i de les transformacions futures.

Els objectius de l'AVAP de Beauréau són la dinamització i la requalificació del centre històric. L'AVAP ha de permetre al municipi protegir el seu patrimoni arquitectònic, definir els espais que cal revalorar, assegurar una renovació urbana coherent a llarg termini i incitar els propietaris a valoritzar i preservar els seus béns. Es preveu que tingui un impacte directe sobre la qualitat

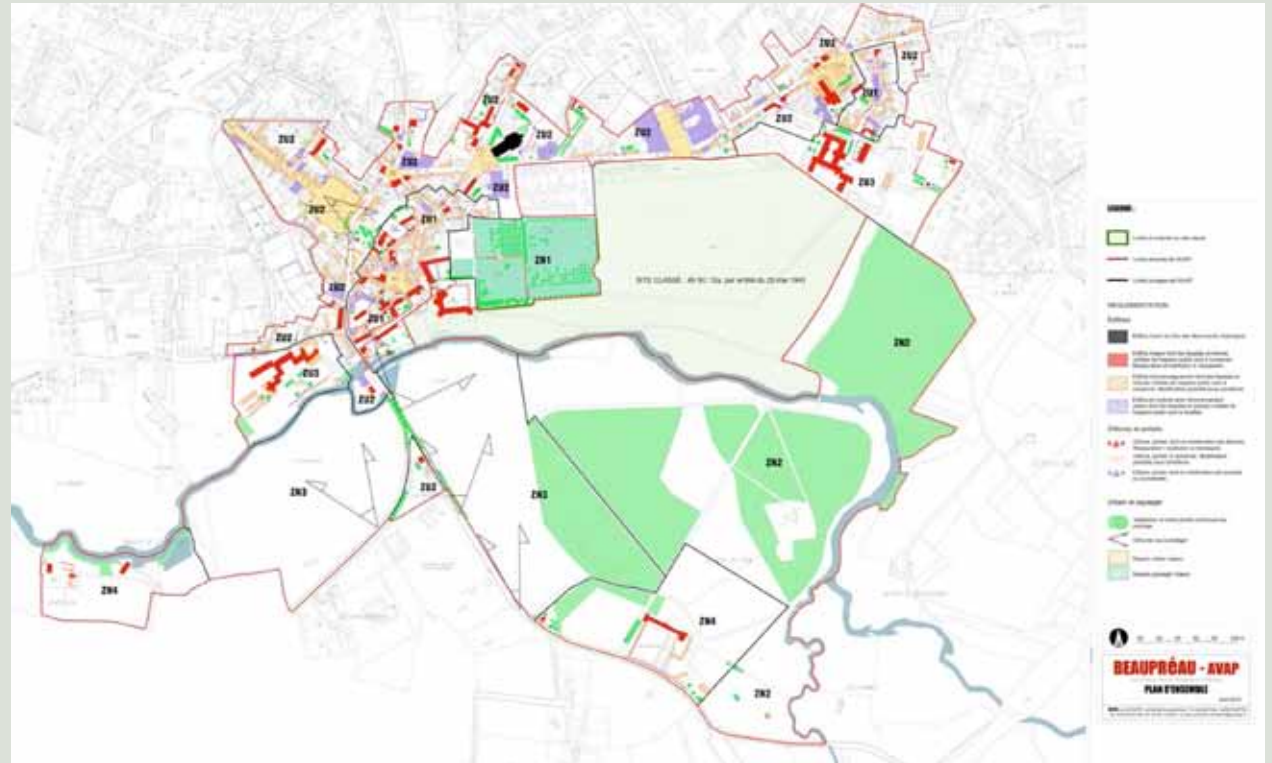

Figura 51. Plànol normatiu de l'AVAP de Beauréau. En color verd es localitzen els espais paisatgístics prioritaris. Es tracta de sectors paisatgístics particularment sensibles o significatius, en què cal que el manteniment, la gestió i el disseny es faci de manera particular.

urbana i arquitectònica de la ciutat i també sobre la qualitat de vida dels habitants de Beauréau.

L'AVAP s'estructura en tres fases. Una primera fase és l'elaboració de l'informe dels objectius de presentació de l'AVAP, amb una diagnosi patrimonial i ambiental. Una segona fase consisteix en l'elaboració de la normativa, en què a més dels aspectes arquitectònics es regulen les noves implantacions en les visuals dels principals edificis de valor patrimonial i que s'han de

preservar, la gestió de les plantacions, el tractament que s'ha de donar als parcs i jardins i als arbres singulars, i les modalitats d'ordenació dels principals sectors paisatgístics, definits com a espais paisatgístics particularment sensibles o significatius. L'AVAP es completa amb la cartografia, un document també normatiu en el qual queden ben definits el perímetre de l'AVAP i les diferents zones sotmeses a prescripcions particulars de la normativa.

Figura 52. La diagnosi realitzada en el marc de l'AVAP de Beaupréau té en compte no només els espais de riquesa patrimonial, sinó també els espais d'importància ecològica. La imatge superior és la representació cartogràfica dels espais corresponents a les zones naturals d'interès ecològic, faunístic i florístic presents a l'àmbit i reconegudes per l'AVAP. La imatge de sota és la cartografia de representació de l'espai del parc del Castell (28 ha). L'AVAP acull sota una mateixa reglamentació tots aquests espais, cosa que dona lloc a un document unitari i coherent per al conjunt del municipi.

4.4 Pla de zonificació en relació amb la LOK

Bestemmingsplan en LOK Països Baixos

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Llei d'ordenació del territori (*Wet op de Ruimtelijke Ordening, WRO*)
- Decret d'ordenació del territori (*Besluit ruimtelijke ordening, BRO*)

Síntesi: El pla de zonificació és la principal eina d'ordenació a escala local dels Països Baixos. Els municipis hi concreten com serà el seu desenvolupament durant els anys en què estigui vigent. També estableix el marc que guiarà els canvis d'usos del sòl i l'atorgament de les llicències de construcció. Des de l'elaboració de l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (LOK), els plans de zonificació poden incorporar mecanismes de millora de la qualitat del paisatge des de l'inici del procés de planificació.

Aspectes clau

- És un instrument obligatori i vinculant, que determina el planejament local i el desenvolupament dels municipis.
- Pot incorporar criteris de paisatge procedents de la LOK des de l'inici del procés de planificació. El paisatge s'incorpora al planejament tant en el procés d'identificació de problemes com en el procés de proposta d'objectius i delimitació de la zonificació.
- Per elaborar-lo es duen a terme processos de participació, en els quals també es poden tractar qüestions relatives al manteniment i la millora de la qualitat del paisatge en el procés de planejament.

Exemples

- *Bestemmingsplan Sluis-Aardenburg*
- *Bestemmingsplan Bergen*
- *Bestemmingsplan Etten-Leur*

Descripció

El pla de zonificació (*Bestemmingsplan*) és la principal eina d'ordenació a l'escala local dels Països Baixos. Amb la zonificació, els municipis concreten com s'ordenarà el seu territori, és a dir, estableixen el marc que guiarà els canvis d'usos del sòl i l'atorgament de les llicències per a les noves construccions, les reformes i els serveis que es duguin a terme durant el període en què estigui en vigor el pla.

Des de la creació de l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (LOK) (vegeu la pàgina 21), els plans de zonificació poden incorporar mecanismes per millorar la qualitat del paisatge en el mateix procés de zonificació. En aquest sentit, el pla de zonificació es converteix en un mecanisme que per si mateix garanteix i millora la qualitat del paisatge.

La LOK es pot incorporar en el pla de zonificació en dos moments del procés d'elaboració.

- Durant la fase de formulació dels reptes del planejament.
- Durant la formulació dels objectius i la delimitació de la zonificació.

Així, en el procés d'elaboració del pla de zonificació es poden incloure tant les possibles afectacions a la qualitat del paisatge pels desenvolupaments que es realitzaran en el futur com els elements que en aquell moment ja estan degradant la qualitat del paisatge i els que la milloren i que són reconeguts com trets identitaris per la ciutadania i els agents del territori. A més, l'elaboració del pla de zonificació també es considera una oportunitat per incorporar les actualitzacions respecte a la legislació i les noves polítiques de paisatge que s'han aprovat, a escala estatal, regional o del mateix municipi (per exemple, un pla de desenvolupament del paisatge, LOP, tal com s'explica a la pàgina 52).

El pla de zonificació és jurídicament vinculant i els municipis estan obligats a actualitzar-lo cada cinc anys, fet

que en facilita la incorporació del paisatge en la formulació. Un dels factors clau per incorporar els principis de la LOK en els plans de zonificació és la realització de processos de participació a totes les escales. D'aquesta manera s'assegura que els plans de zonificació tenen en compte l'experiència i les expectatives de la ciutadania, de les entitats, d'experts en el paisatge, d'agents del territori, del teixit empresarial, etc. Per aconseguir uns bons nivells de participació també es duu a terme un actiu procés de comunicació i d'informació pública durant tot el procediment.

Contingut

Els plans de zonificació contenen tres apartats fonamentals:

- **Anàlisi bàsica de l'àmbit**, que consisteix en la detecció de les polítiques que afectaran el pla, així com en una descripció de l'àrea. És sobretot en aquest segon punt on el paisatge es pot començar a incorporar al pla de zonificació, ja sigui per mitjà d'un treball que incorpori aquesta dimensió a la descripció o bé inclouent-hi els estudis ja realitzats en el marc d'un pla de desenvolupament del paisatge (LOP) o un pla de qualitat estètica (BKP) (vegeu la pàgina 56).
- **Estratègia del pla**, que s'afronta des de dues perspectives. D'una banda, a través de la definició dels objectius del pla i, de l'altra, a través de la definició d'una estratègia integral per a tot l'àmbit. El pla pot establir objectius sobre les característiques que han de tenir els territoris (per exemple, sobre la qualitat de vida, l'agricultura, la natura, els usos recreatius, l'estètica del paisatge o l'aigua), o objectius de coherència i integració en la zonificació (per exemple, l'organització de la gestió de l'aigua, les possibilitats de desenvolupament, la integració en el paisatge, etc.).
- **Proposta d'alternatives i l'elaboració de la zonificació**, que inclou: la cartografia de la zonificació i dels elements que comprèn i les condicions per

atorgar llicències de construcció. El paisatge pot ser present en cadascun d'aquests continguts com a factor determinant.

Els aspectes del paisatge que es tenen en compte per determinar en bona part com serà o s'organitzarà la zonificació són els següents:

- El patrimoni cultural: elements patrimonials, però també patrons de disposició, distàncies, edificis, etc.
- Elements naturals: elements identificats en l'anàlisi bàsica que cal que siguin zonificats com a elements amb protecció especial.
- Estructura dels espais verds: detecció i disposició de les zones verdes atractives per a la ciutadania, i les connexions entre aquestes, i d'aquestes amb el camp i la perifèria.
- Ciutats i rodalies: on és important la percepció de la visual del paisatge urbà i la seva connexió amb la perifèria.
- L'aigua: amb valor natural, però també cultural i històric.

Aplicació

L'aprovació d'un pla de zonificació és una oportunitat perfecta per concretar l'Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat (LOK), ja que el pla de zonificació es pot utilitzar:

- Com a punt de referència, sobretot pel que fa als criteris necessaris per atorgar llicències de construcció.
- Com a base per protegir i promoure els valors paisatgístics.
- Per vincular-lo amb altres instruments, com ara un LOP.
- Com a marc que ha de preveure les transformacions futures i evitar la degradació del paisatge.

Els plans de zonificació també esdevenen el marc per arribar a acords entre agents, l'Administració i la ciutadania en general. A més, aquests instruments estableixen els criteris que han de condicionar l'atorgament de llicències de construcció per tal que els nous desenvolupaments no empitjorin la qualitat paisatgística de la zona. D'altra banda, també preveuen compensacions, ja sigui per excepcions de la legislació o bé per l'atorgament de llicències de construcció.

En aquest sentit, es consideren prioritàries i preferibles les compensacions físiques: davant d'un nou desenvolupament la compensació pot ser la millora de la qualitat paisatgística del mateix lloc o d'un emplaçament adjacent, per exemple a través de la millora o la creació d'una zona verda.

Els plans de zonificació incorporen criteris de qualitat del paisatge en el procés de zonificació del territori i en la definició dels criteris per atorgar llicències de construcció. A més, poden determinar la necessitat d'elaborar, complir o integrar els principis o els resultats derivats d'altres instruments paisatgístics (com el pla de desenvolupament del paisatge, el pla de qualitat del paisatge o el *Welstandsnota*) (vegeu els apartats 3.7, 3.8 i 3.9).

Des de gener de 2012, amb l'aprovació del Decret d'ordenació del territori (*Besluit ruimtelijke ordening*, BRO), els municipis tenen l'obligació de tenir en compte els valors historicoculturals i els paisatges històrics durant l'elaboració del seu planejament, és a dir, en els plans de zonificació. Aquesta decisió és conseqüència de l'actualització de la Llei de protecció de monuments (*Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg*) de 2009, i segueix la filosofia del Memoràndum Beldevere, que ara no és vigent. El procés està obert a la participació dels ciutadans i dels grups d'interès, que poden opinar i expressar la seva visió respecte dels valors històrics i culturals del seu municipi.

Figura 53. Fragment d'un dels mapes del Pla de zonificació de la població de Bergen, exemple de zonificació resultat del Decret d'ordenació del territori. Font: Bestemmingsplan, 2011.

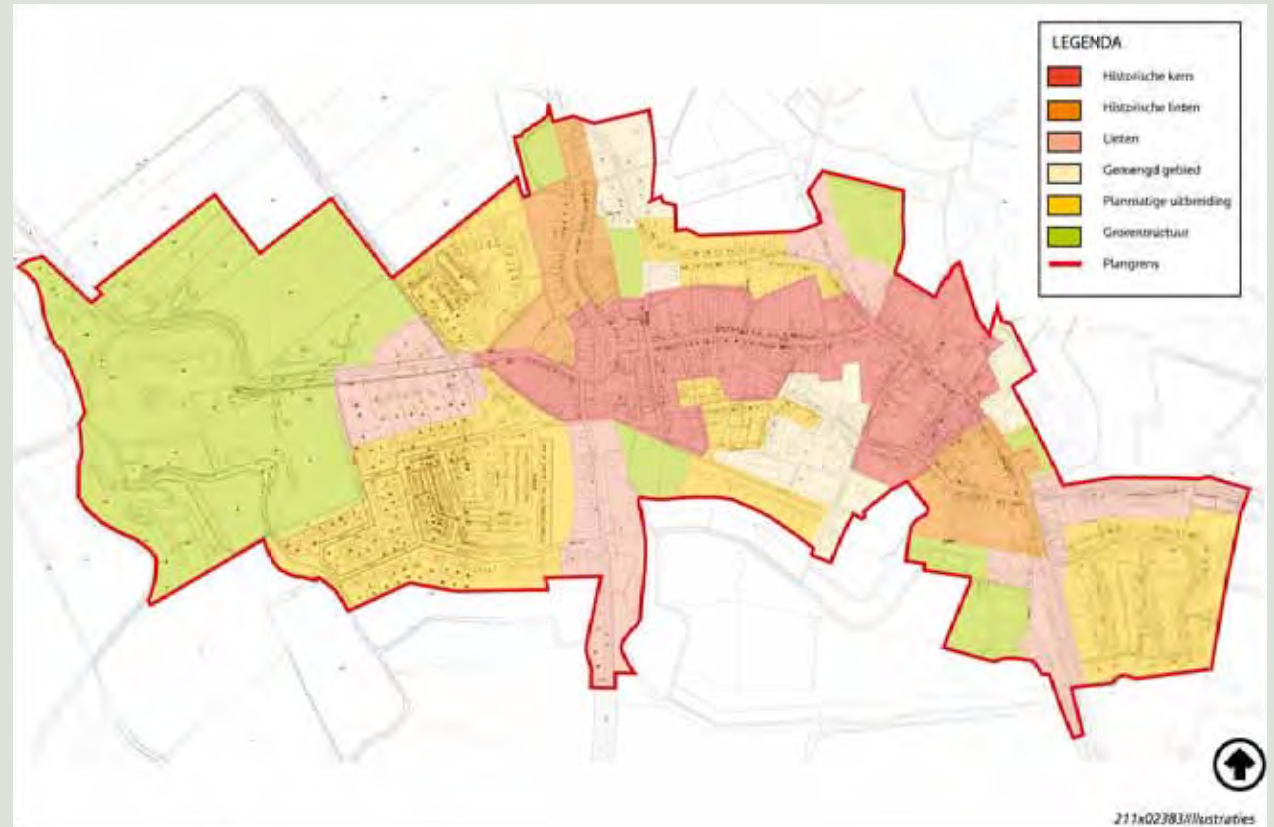
Bestemmingsplan Sluis

El municipi de Sluis s'ubica a l'extrem sud-oest dels Països Baixos i es caracteritza per un paisatge format per polders, espais rurals, zones urbanes i zones litorals, amb dunes naturals. La població, de més de 23.000 habitants, es reparteix entre 17 nuclis de població, un dels quals és Aardenburg, la majoria de caràcter històric, així com en diferents àrees destinades al turisme, ubicades sobretot a la franja litoral.

El Pla de zonificació de Sluis s'elabora de manera separada i detallada per a cadascun dels nuclis de població que formen el terme municipal. També s'elaboren plans de zonificació per a algunes zones de tractament especial, com ara l'àmbit del litoral. Per assegurar la coherència de zonificació del territori calen uns criteris comuns per al conjunt del terme municipal.

Una vegada aprovats, els plans de zonificació són vinculants i d'obligat compliment tant per a la ciutadania en general com per als promotors i l'Administració. Aquests plans determinen les possibilitats d'implantació d'activitats i les característiques dels elements construïts.

Per a cada nucli de població s'elaboren tres documents principals. El primer document explica els fonaments, les raons i les consideracions del pla de zonificació. El segon estableix les normes o el reglament que regirà la zonificació i, per tant, els usos permesos i les condicions que s'hi apliquen; és a dir, com s'han de dur a terme construccions, reformes i serveis, i com s'han d'ubicar els diferents elements permesos en aquella zona en concret. I, finalment, el tercer document conté la cartografia de la zonificació prevista. No obstant això, la documentació pot variar lleugerament en funció de les necessitats de cada nucli o zona. Així, per exemple,

en el nucli d'Aardenburg el pla de zonificació posa èmfasi en la conservació de l'entorn construït, incorpora un pla de qualitat del paisatge (BKP) de les zones industrials, i la zonificació d'algunes de les zones recreatives i de càmping incorpora criteris de detall per a la disposició i el disseny dels diferents elements, a fi de garantir la qualitat paisatgística.

Figura 54. Cartografia del patrimoni cultural d'Aardenburg, un dels nuclis de població de Sluis.

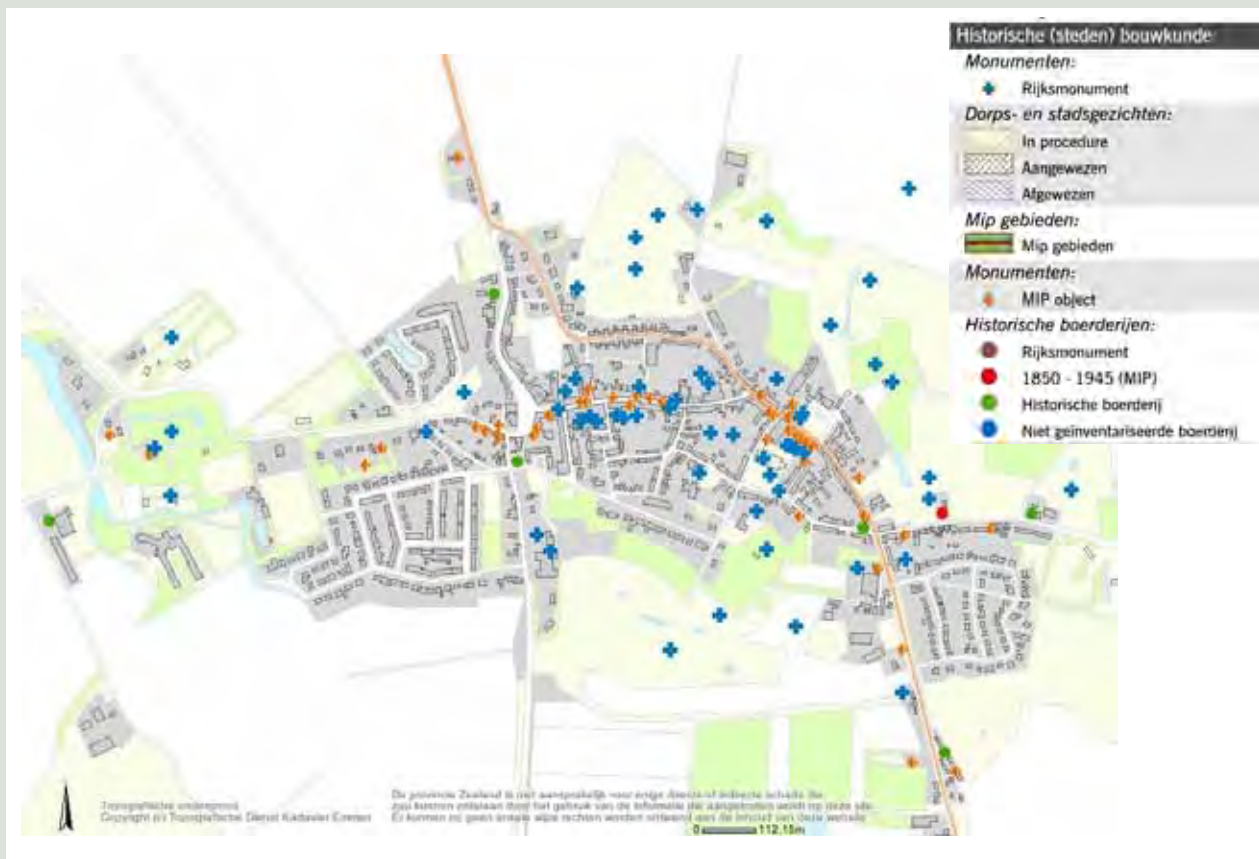

Figura 55. Cartografia del pla de zonificació definit per al nucli d'Aardenburg. Hi figuren, entre d'altres, el nucli de població històric, els nous desenvolupaments i les zones verdes.

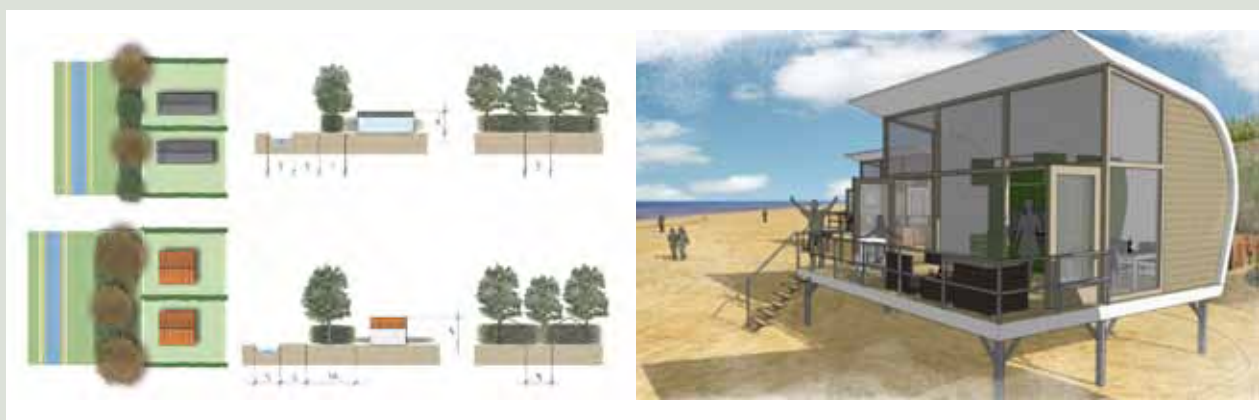

Figura 56. Il·lustració dels criteris de qualitat que s'incorporen al pla de zonificació per a unes zones d'acampada considerades com a zones recreatives o turístiques. L'objectiu és integrar correctament les instal·lacions en el paisatge; així, per exemple es defineixen franges de protecció i criteris per a la ubicació de cadascun dels elements.

4.5

Avaluació del caràcter del paisatge en el planejament local

Landscape character assessment and local planning, LCA

Regne Unit

Escala: municipal, supramunicipal, regional i nacional

Marc de referència

- Relacionat amb el planejament local: *Planning Policy Statements (PPS)* i *National Policy Planning Framework (NPPF)*
- Relacionat amb l'avaluació del caràcter del paisatge: *Natural England*

Síntesi: L'avaluació del caràcter del paisatge (LCA) és una metodologia de descripció i posada en valor de la diversitat paisatgística i del caràcter dels paisatges locals. L'avaluació del caràcter del paisatge té l'objectiu d'avaluar la personalitat de cada paisatge. També pretén facilitar la presa de decisions que afecten el paisatge, per part d'agents o de l'Administració.

Aspectes clau

- És una metodologia de caracterització del paisatge que dona molt de pes a la percepció del paisatge, per copsar-ne el caràcter i la identitat.
- Identifica tipologies i àrees de paisatge, independentment de l'escala de l'àmbit en què s'aplica, i contribueix a planificar el territori incorporant-hi aquests resultats.
- Permet incloure el caràcter del paisatge com a aspecte que s'ha de tenir en compte per prendre decisions respecte a la intervenció en el territori i en la planificació (definir propostes de millora d'un paisatge, obtenir informació per aplicar en les polítiques de planificació, establir criteris per decidir sobre nous emplaçaments de projectes, etc.).
- La metodologia s'aplica a l'escala local, a més de la regional i la nacional.
- La participació del màxim nombre d'actors del territori i en diverses fases del procés és un mecanisme rellevant de l'avaluació del caràcter del paisatge.

Exemples

- *Revised Test Valley Borough Local Plan*
- *Breckland District's Core Strategy*
- *Horsham District's Development Control Policy*

Descripció

L'avaluació del caràcter del paisatge (*landscape character assessment, LCA*) és una metodologia àmpliament estesa al Regne Unit per caracteritzar i avaluar el paisatge (vegeu la pàgina 22). Construeix una base d'informació exhaustiva sobre els elements que determinen el caràcter del paisatge i que marquen la identitat dels llocs. Aquesta eina també permet conèixer quins requeriments són necessaris per conservar i millorar un determinat caràcter del paisatge. Com descriu la guia per a l'avaluació del caràcter del paisatge publicada per The Countryside Agency i Scottish Natural Heritage (2002), l'avaluació del caràcter del paisatge "s'usa per ajudar a comprendre i expressar el caràcter d'un paisatge. Ens ajuda a identificar aquelles característiques que doten una àrea de sentit del lloc i precisa allò que la fa diferent de les àrees veïnes".

Els plans marc de desenvolupament local anteriors (*local development framework, LDF*)⁶ incorporaven el paisatge elaborant documents propis, com els d'avaluació del caràcter del paisatge, els quals s'inserten al pla com un capítol més o com un document addicional a l'LDF. També es preveia la possibilitat de tractar el paisatge en la Core Strategy (vegeu la pàgina 23), és a dir, a través del document estratègic central del planejament que marca els objectius a llarg termini que es plantegen per al territori, sobretot avaluant el caràcter del paisatge.

Cal ressaltar que, avui, al Regne Unit l'avaluació del caràcter del paisatge no és una metodologia de compliment obligat en el planejament local. L'article 170 de la Política nacional de planificació (*National Planning Po-*

6. El procediment de planejament al Regne Unit es troba en una fase de transició des de març de 2012, data en què es va aprovar la Política nacional de planificació (*National Planning Policy Framework, NPPF*). És per aquest motiu que s'ha considerat convenient exposar la relació que té l'eina d'avaluació del caràcter del paisatge (*landscape character assessment, LCA*) amb els dos instruments de planejament local que avui encara estan en vigor: l'antic pla de desenvolupament local (*local development framework*) i el nou pla local (*local plan*).

lity Framework, NPPF) estableix que, quan s'escaigui, el planejament local avaluarà el caràcter del paisatge de manera integrada en l'avaluació del caràcter històric del paisatge (*historic landscape characterisation*), concretament a zones on es detecti una major sensibilitat del paisatge. També aposta per un disseny adequat dels nous desenvolupaments, perquè estiguin en relació amb el paisatge existent, de manera que no només no trenqui amb el caràcter del paisatge del lloc, sinó que en reforci la qualitat i la millori.

Així doncs, els plans locals (*local plans*) vigents, establerts en la Política nacional de planificació, poden incorporar el paisatge, sobretot a través de la Core Strategy. Dins d'aquesta estratègia de planejament, l'avaluació del caràcter del paisatge esdevé l'eina que permet descriure el paisatge i valorar-lo, així com prendre decisions que afavoreixen el manteniment i la millora del caràcter del paisatge.

Contingut

La metodologia per avaluar el caràcter del paisatge té dues fases molt diferenciades: una de caracterització i una altra de valoració. En tots els passos que cal dur a terme, existeix la possibilitat que agents, experts i parts interessades participin en el procés, i aportin informació de caire qualitatiu i concret sobre cada zona.

- **La caracterització**, identifica zones amb caràcter propi, les classifica, les descriu i les cartografia. Concretament, consta dels passos següents:
 - Definició de l'àmbit, sobretot pel que fa a l'escala i a l'objectiu que es persegueix. El tractament del paisatge dins d'aquest àmbit serà integral.
 - Estudi teòric, que implica la revisió d'informes i treballs preexistents, amb altres dades i informació de base.
 - Estudi de camp per tal d'acabar d'ajustar la descripció del lloc i captar les característiques clau que en conformen el caràcter. Es tracta d'informació tant

quantitativa com qualitativa o perceptiva, sobre l'estètica del paisatge i el seu estat.

- Classificació del conjunt de l'àmbit, en funció de les dades i la informació recopilades amb l'estudi teòric i el treball de camp.

La caracterització té com a objectiu identificar una d'aquestes dues realitats o bé totes dues, tal com s'estableix a la metodologia de la LCA:

- Tipologies de caràcter del paisatge (*landscape character types*). Tipus de distintius de paisatges dotats d'un caràcter relativament homogeni pel fet de compartir unes combinacions similars de geologia, topografia, xarxa fluvial, vegetació, usos del sòl i patrons d'assentaments. Aquestes tipologies són genèriques i presents a diferents regions del país.
- Àrees amb caràcter paisatgístic (*landscape character areas*). Àrees geogràfiques diferenciades que tenen un paisatge específic i que són úniques. Per tant, cada àrea té un caràcter i una identitat propis, però poden compartir característiques genèriques amb altres àrees on hi ha el mateix tipus de paisatge.

Finalment, s'elabora una descripció precisa, generalment a través de fitxes del caràcter de cadascuna d'aquestes tipologies i àrees del paisatge en què es classifica l'àmbit.

- **La valoració del paisatge** és la segona fase de l'avaluació del caràcter del paisatge. En aquest cas, també es tracta d'una fase oberta a les aportacions dels agents implicats i interessats en el procés. Consta de dos passos:

- Definició de l'enfocament que ha de permetre assolir els objectius d'avaluació. En cas de buscar una valoració més qualitativa, es recopila informació sobre com ha estat percebut aquell paisatge. El treball de camp es destina a recopilar dades sobre l'estat del paisatge i dels elements que el conformen, les característiques que presenta i la sensibilitat que mostra davant les transformacions.

- Elaboració de les valoracions, que tenen una naturalesa diferent segons l'objectiu amb què s'està elaborant l'avaluació (definir propostes de millora d'un paisatge, obtenir informació per aplicar a les polítiques de planificació, establir criteris per decidir nous emplaçaments de projectes, etc.).

Com s'ha esmentat abans, la participació d'agents del paisatge és notòria i es preveu en diverses parts del procés d'avaluació del caràcter del paisatge. Amb el temps s'ha anat evidenciant la necessitat i la importància de tenir en compte aquesta participació, i s'ha fet més extensiva a tots els actors interessats que tenen alguna implicació en el paisatge i/o el territori, i que es poden veure afectats per les decisions que es prenen en el planejament local.

Aplicació

La principal virtut de l'avaluació del caràcter del paisatge és la capacitat que té per gestionar els canvis en el territori. A Anglaterra, tant l'Estratègia nacional per al desenvolupament sostenible (*Sustainable Development Strategy for Better Quality of Life*) com el *Llibre blanc del medi rural (Rural White Paper)* animen a utilitzar l'LCA com a base per prendre decisions sobre el territori. A Escòcia, diverses polítiques de planejament també reconeixen la importància del caràcter del paisatge.

Concretament, la contribució que fa l'avaluació del caràcter del paisatge al planejament es pot resumir de la manera següent:

- Identifica quines característiques paisatgístiques i culturals té un territori determinat.
- Fa un seguiment dels canvis en el paisatge.
- Permet conèixer la sensibilitat dels llocs a possibles canvis o transformacions.
- Facilita la presa de decisions sobre les condicions que cal tenir en compte davant de possibles canvis o transformacions del territori.

L'avaluació del caràcter del paisatge té un ampli ventall d'aplicacions arreu del Regne Unit, sobretot com a eina de suport per prendre decisions, amb l'objectiu de vetllar perquè les transformacions del territori no n'alterin els trets característics. És per aquest motiu que l'avaluació del caràcter del paisatge ha tingut històricament una incidència notable en l'àmbit de les polítiques de planificació estratègiques, tant en els plans regionals i directors com en els plans locals, en projectes de desenvolupament (noves urbanitzacions, canvis d'usos del sòl, etc.), o en estudis de capacitat o sensibilitat per analitzar el potencial d'un paisatge a l'hora d'establir-hi nous habitatges, usos, infraestructures, etc. L'àmbit rural ha estat on més s'ha aplicat aquesta metodologia.

Recentment, les administracions locals han contribuït de diferents maneres al manteniment del seu paisatge. En un moment en què la participació ciutadana és un aspecte clau, les poblacions locals, que es defineixen com *comunitats del lloc (communities of place)*, han mostrat el desig d'influir en el paisatge on viuen. És per aquest motiu que ja des de l'existència de The Countryside Agency (actualment Natural England), s'ha promogut la implicació local en el paisatge a través de l'aplicació de l'avaluació del caràcter del paisatge a aquesta escala.

Revised Test Valley Borough Local Plan

El Pla local revisat de Test Valley, desenvolupat el 2013 amb 2029 com a horitzó, ha estat impulsat per Test Valley Borough Council amb finançament públic. El pla estableix una visió del futur desenvolupament del districte que inclou objectius, polítiques i les propostes.

Aquest pla local busca el desenvolupament sostenible del districte, a través de l'equilibri entre les necessitats de les comunitats locals, el suport a l'economia local i la protecció del medi ambient. El pla local s'ha elaborat en estreta relació amb altres plans municipals, com el Projecte de paisatge comunitari de Test Valley (*Test Valley Community Landscape Project: Landscape Character Assessment, 2004*) en què s'avalua exhaustivament el caràcter del paisatge (LCA) del municipi. També té en compte el contingut de les diverses estratègies elaborades per l'Administració local i les autoritats veïnals, associacions i la ciutadania, a través de processos de participació.

Pel que fa al contingut, el Pla local revisat de Test Valley descriu les polítiques i les propostes que regiran el planejament del municipi i la seva justificació, amb una codificació que fa referència a les línies d'acció del pla (Core Strategy). Aquesta documentació es complementa amb cartografia de les propostes d'actuació per a les diferents zones del municipi.

En concret, la proposta E2 (Policy E2) del pla expressa la necessitat de protegir, conservar i millorar el caràcter del paisatge del districte. El contingut d'aquesta proposta ve determinat per l'avaluació del caràcter del paisatge elaborada a la zona el 2004. Concretament, estableix que els desenvolupaments permesos:

- No tindran un impacte perjudicial sobre l'aspecte i el caràcter del paisatge de la zona on es troben.

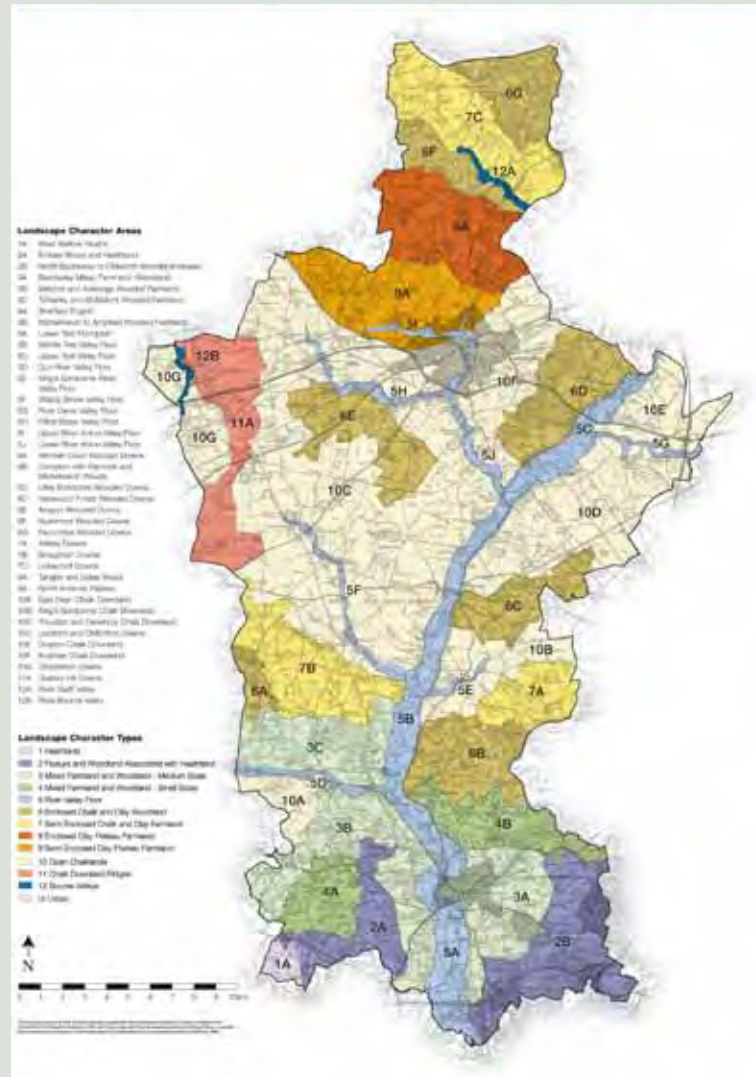

Figura 57. Mapa de les tipologies de caràcter de paisatge (*landscape character types*) i les àrees amb caràcter paisatgístic (*landscape character areas*) de l'àmbit de Test Valley. El mapa forma part de l'avaluació del caràcter del paisatge elaborada per al districte (*Landscape Character Assessment for Test Valley Borough Council*), iniciada el 1996 en el marc del *Test Valley Community Landscape Project*. Aquesta classificació encara és vigent per a l'estudi, l'avaluació i la gestió del paisatge a l'àmbit i, per tant, s'ha tingut en compte en el desenvolupament de les diferents actualitzacions del planejament local.

- Estaran dissenyats i situats per garantir que es mantinguin les principals característiques del paisatge.
- Tindran unes característiques paisatgístiques que en permetran la integració en el caràcter del paisatge de la zona.
- Inclouran arranjaments per a la gestió i el manteniment del paisatge a llarg termini.
- No implicaran una disminució de la bellesa escènica de les àrees protegides a escala nacional.

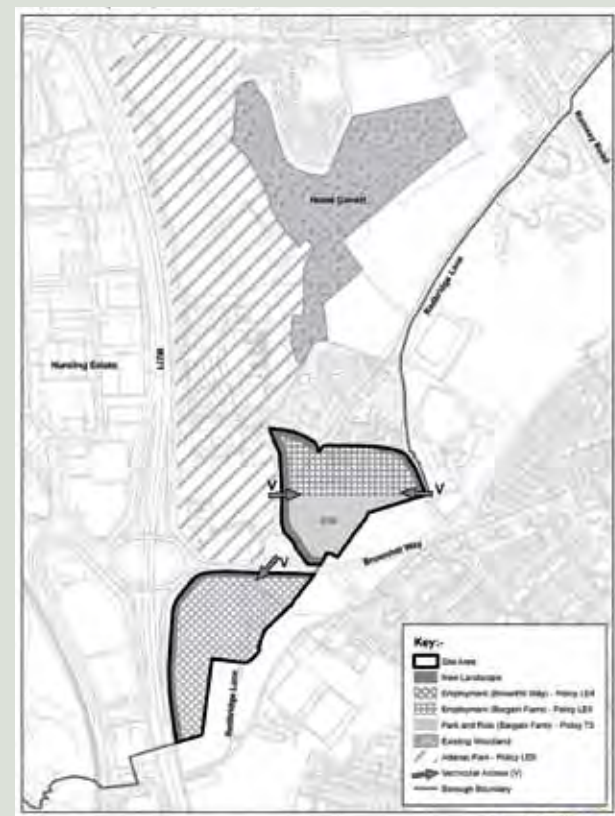
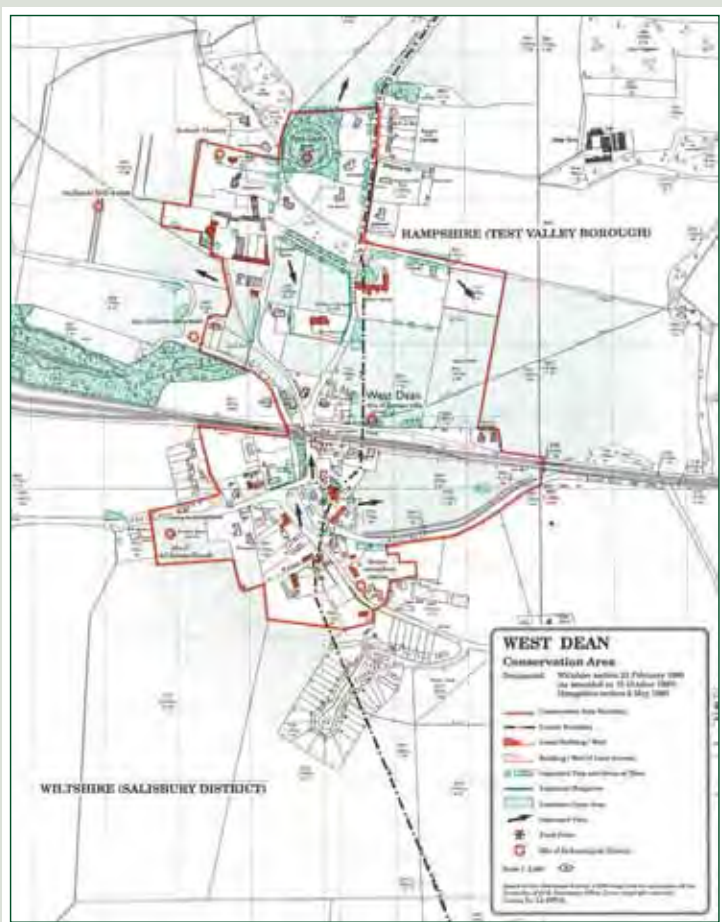

Figura 59. Mapa de la implementació de la Core Strategy que afecta l'àrea de Nursling, a l'àmbit de Test Valley. Hi ha marcadades les zones d'espais oberts i els nous paisatges que s'hi configuraran.

Figura 58. Un dels documents complementaris del planejament local (*supplementary planning documents*) són les guies per al disseny dels pobles (*village design statements*), que determinen les formes, els materials i, en definitiva, les característiques que han de tenir les construccions per tal d'integrar-se en el paisatge urbà d'aquests nuclis.

5. Instruments financers

Els instruments financers de paisatge són eines de recaptació de fons que destinen els diners a projectes i actuacions de millora paisatgística, especialment les que persegueixen els objectius de preservar el paisatge o de reforçar-ne els valors. N'hi ha de diverses tipologies. Alguns estableixen taxes per compensar els efectes que té una obra o un projecte sobre el paisatge, a través de la millora del paisatge en un altre lloc proper i concret. D'altres es doten de les aportacions dels pressupostos dels governs i creen un fons per dur a terme projectes i intervencions que permetin millorar i conservar els paisatges. Els tres instruments financers analitzats en aquest estudi pretenen esdevenir un estímul perquè les administracions locals promoguin actuacions d'ordenació del paisatge, tot i que en alguns casos es tracta de projectes d'interès estatal o d'alguna altra administració.

5.1

1% paisatge i desenvolupament

1% Paysage et Développement

França

Escala: regional amb incidència local

Marc de referència

- Llei 24/1993, de 8 de gener de 1993, sobre la protecció i posada en valor dels paisatges (*Loi Paysage*)
- Circular relativa a la política de l'1% paisatge i desenvolupament aplicada a la xarxa de carreteres nacionals (*Circulaire de 31 de mars de 2005*)

Síntesi: L'1% paisatge i desenvolupament és un instrument financer que té l'objectiu de posar en valor el paisatge i desenvolupar el teixit econòmic dels territoris propers a on s'han construït noves infraestructures viàries. L'instrument permet realitzar projectes de millora i valorització del paisatge, així com accions pedagògiques, a territoris afectats per la construcció d'una gran infraestructura viària i, d'aquesta manera, millorar la qualitat de vida dels seus habitants.

Aspectes clau

- Significa una aportació financera rellevant per a un territori.
- Facilita la interacció i la col·laboració entre municipis.
- Valoritza i dinamitza el territori en diferents àmbits, tant econòmic com turístic o paisatgístic.
- Facilita l'acceptació d'una gran infraestructura per part dels ens locals i la població.

Exemples

- Itineraris de descoberta de l'A75 entre Clermont-Ferrand i Besiers
- Renovació de les muralles de la Cavalerie al llarg de l'A75
- Eix A65 Langon-Pau

Descripció

L'1% paisatge i desenvolupament (*1% Paysage et Développement*) és un instrument financer que té l'objectiu de posar en valor el paisatge i desenvolupar el teixit econòmic dels territoris propers a noves infraestructures viàries. L'instrument permet realitzar projectes de millora i valorització del paisatge, així com accions pedagògiques, a territoris afectats per la construcció d'una gran infraestructura viària i, d'aquesta manera, millorar la qualitat de vida dels seus habitants.

Per mitjà d'aquest instrument, el promotor de la infraestructura viària, que pot ser l'Estat o l'empresa concessionària de la infraestructura, ha de posar a disposició dels actors locals que ho sol·licitin un 1% del cost de construcció de la via per cofinanciar accions de millora i valorització del paisatge. Per poder accedir a aquest finançament és necessari que els actors locals, que poden ser públics (ajuntaments, mancomunitats) o privats (empreses, associacions), s'encarreguin de la coordinació, la gestió i l'aportació de, com a mínim, el 50% del finançament del projecte de millora paisatgística.

L'1% paisatge i desenvolupament va néixer el 1989 amb diverses actuacions de millora realitzades a les autopistes A75 i A20. Amb els anys les condicions i el funcionament han anat variant, i s'ha anat estenent i aplicant al conjunt de la xarxa nacional de carreteres. En un primer moment l'instrument va estar regulat per la Circular 19/1996, de 12 de desembre de 1995, relativa a la política de l'1% paisatge i desenvolupament aplicada a les autopistes i els grans itineraris interregionals, norma que va ser substituïda per la Circular de 31 de març de 2005 relativa a la política de l'1% paisatge i desenvolupament aplicada a la xarxa nacional de carreteres, que és vigent actualment.

Contingut

Per sol·licitar l'1% paisatge i desenvolupament, els agents locals interessats han de preparar un dossier

juntament amb la Direcció Regional de Medi Ambient, Ordenació i Habitatge del Govern francès, que haurà de ser aprovat per un comitè nacional. El dossier ha d'incloure una diagnosi paisatgística, una proposta d'objectius i un programa d'accions provisional:

- La **diagnosi paisatgística** ha de contenir les mesures d'integració paisatgística previstes en la construcció de la infraestructura, i explicar el potencial paisatgístic dels diversos territoris que creua, així com les perspectives de desenvolupament associades al nou projecte de valorització del paisatge.
- La **proposta d'objectius** ha d'incloure els principals objectius que es volen assolir per a cada una de les unitats de paisatge de la zona tenint en compte les característiques i la visibilitat en els dos sentits de circulació de la futura infraestructura.
- El **programa d'accions** a subvencionar s'ha d'establir en funció de les diferents fases establertes per a la construcció del projecte de la infraestructura.

Poden accedir a aquest instrument de finançament múltiples tipologies de projectes, com els de protecció del patrimoni paisatgístic urbà a territoris amb interès cultural, arquitectònic, urbà, paisatgístic, històric o arqueològic. Es valora especialment que el projecte tingui:

- La implicació de diversos actors locals.
- Un caràcter transversal, és a dir, que a més de l'interès paisatgístic, integri diversos factors de desenvolupament econòmic, social, ambiental, cultural, etc.
- Coherència amb l'estratègia de millora del paisatge i desenvolupament local del lloc (si escau).

Aplicació

L'existència d'aquest instrument permet que diferents municipis creïn línies de col·laboració i aconseguixin finançament complementari per a altres projectes de valorització i gestió de paisatges.

Itinéraires de découverte de l'A75

Els itineraris de descoberta, desenvolupats a partir de 1989, conviden els usuaris de l'autopista A75 (entre Clermont-Ferrand i Besiers) a fer una parada en el trajecte amb l'objectiu de descansar i descobrir nous paisatges. La iniciativa, impulsada per l'empresa concessionària i institucions locals, s'aplica en l'àmbit supramunicipal i ha estat possible per mitjà del finançament de l'1% paisatge i desenvolupament.

Els itineraris, d'uns 30 quilòmetres, s'han projectat en paral·lel a l'autopista, de manera que els usuaris poden sortir-ne i seguir els itineraris per carreteres secundàries sense desviar-se excessivament del recorregut, amb la possibilitat de reincorporar-se a l'autopista més endavant. Disposen d'una senyalització específica al llarg de l'autopista.

Els itineraris de descoberta s'han finançat amb l'1% paisatge i desenvolupament per tal que la carretera esdevingui un vector de descoberta dels territoris. S'han concebut com una oportunitat per difondre el patrimoni paisatgístic d'aquesta regió i, al mateix temps, esdevenir una font de desenvolupament local. Així doncs, cada un dels sis itineraris dissenyats al llarg de l'autopista disposa de llocs tranquils i accessibles i d'informació que ajuden a comprendre millor la riquesa del patrimoni menys conegut.

Els itineraris de descoberta han esdevingut una veritable eina de cohesió social i territorial, ja que contribueixen a l'economia local i ajuden a mantenir la població i les activitats del territori. A més dels itineraris de descoberta, l'1% paisatge i desenvolupament ha finançat els *villages-étapes*, que ofereixen serveis als usuaris de les carreteres.

Imatge 17. El pont del Diable de Saint-Jean-de-Fos forma part d'un itinerari de descoberta de l'autopista A75.

5.2 Fons per al patrimoni de la Loteria *Heritage Lottery Fund, HLF* Regne Unit

Descripció

El Fons per al patrimoni de la Loteria (Heritage Lottery Fund, HLF), creat l'any 1994, vehicula una part dels diners recaptats a través de la Loteria Nacional en subvencions a projectes específics innovadors relacionats amb la conservació i la gestió del patrimoni britànic, com ara iniciatives de museus, parcs històrics, tradicions i costums, restes arqueològiques o projectes en el medi natural i el paisatge en general, entre moltes altres.

L'HLF és administrat pel Fons commemoratiu nacional del patrimoni (National Heritage Memorial Fund), un organisme públic no departamental, però amb veu al Parlament anglès a través del Departament de Cultura, Mitjans de Comunicació i Esport (Department of Culture, Media and Sport).

Poden optar als fons de l'HLF organitzacions o agrupacions d'organitzacions sense ànim de lucre, com ara entitats benèfiques, administracions locals, grups de voluntariat, empreses amb interessos comunitaris, empreses amb finalitats socials o juntes parroquials. En alguns casos també hi poden participar propietaris privats, però amb la condició que el benefici públic del projecte sigui superior a qualsevol benefici privat que en puguin obtenir.

L'HLF representa el fons econòmic més alt dedicat a projectes relacionats amb el patrimoni i el paisatge al Regne Unit, amb una inversió de prop de 375 milions de lliures (més de 439 milions d'euros) l'any. Entre 1994 i 2013, l'HLF ha donat suport a més de 35.000

projectes, amb una inversió global de més de 5.500 milions de lliures (més de 6.000 milions d'euros).

Contingut

L'HLF ofereix diversos programes de subvenció. Els projectes que opten a algun dels programes de subvenció han de ser pioners i innovadors, i alhora han de ser propostes amb una base sòlida i complir uns requisits específics. La dotació pressupostària de cada projecte també depèn del programa al qual s'adscriu. Els programes de subvenció són els següents (dades de 2013):

- **El nostre patrimoni.** Programa destinat a qualsevol projecte relacionat amb el patrimoni nacional, regional o local del Regne Unit. Té una dotació que va dels 12.000 als 120.000 euros.
- **Patrimoni compartit.** Està destinat a qualsevol projecte relacionat amb el patrimoni nacional, regional o local, i té una dotació d'entre 3.600 i 12.000 euros.
- **Subvencions per a patrimoni.** El programa té la mateixa finalitat que els dos anteriors però amb una dotació que pot superar els 120.000 euros.
- **Arrels joves.** Té per objectiu atraure l'interès de la població jove per la conservació i el coneixement del patrimoni, i finança projectes amb una dotació d'entre 12.000 i 60.000 euros.
- **Primera Guerra Mundial:** aleshores i ara. Es tracta d'un finançament amb motiu del centenari de la Primera Guerra Mundial, amb una dotació d'entre 3.600 i 12.000 euros.
- **Emprenedoria pel patrimoni.** Dóna suport a projectes de rehabilitació d'edificis històrics abandonats i recuperació del seu potencial econòmic. Les dotacions van des dels 120.000 euros als 6 milions d'euros.
- **Subvencions per a empreses emergents.** Subvencions destinades a projectes de creació de noves organitzacions que tenen per objectiu protegir el patrimoni o implicar-hi la ciutadania, o a col·lectius

Escala: municipal i supramunicipal (segons el projecte)

Marc de referència

- Loteria Nacional (The National Lottery)
- National Heritage Memorial Fund

Síntesi: El Fons per al patrimoni de la Loteria (HLF) és un fons que utilitza els beneficis de la Loteria Nacional per gestionar subvencions per a projectes d'àmbit local principalment focalitzats en la conservació del patrimoni, tant històric com cultural, natural i paisatgístic. El fons s'organitza en programes de subvencions que persegueixen la innovació en la transmissió del llegat patrimonial a les generacions futures.

Aspectes clau

- És un instrument financer en funcionament des de 1994, que inverteix una gran

quantitat de diners en projectes per a la millora i la conservació del patrimoni del Regne Unit.

- Poden optar al fons gran diversitat de projectes enfocats a diferents temes, però sempre relacionats amb el patrimoni i organitzats segons els programes de subvenció.
- Es poden presentar a les subvencions tant organitzacions sense ànim de lucre com propietaris privats de patrimoni, sempre que el projecte busqui un benefici públic.
- Cada programa de subvenció disposa de guies i exemples de bones pràctiques que faciliten l'elaboració i la concreció de projectes susceptibles d'aplicar-hi el fons.
- El programa de subvenció partenariats pel paisatge està destinat a finançar projectes de conservació i gestió del paisatge, des del punt de vista del Conveni europeu del paisatge, i es fonamenta en la creació de

partenariats entre diferents agents.

- Els projectes del programa Partenariats pel paisatge s'adrecen a mantenir o restaurar les característiques naturals o culturals dels paisatges, augmentar la participació de la comunitat o facilitar l'accés al paisatge i als seus valors, entre d'altres.
- L'àmbit òptim per aplicar el programa Partenariats pel paisatge són àrees amb un caràcter distintiu i diferenciat, seguint el mapa nacional de caràcters del paisatge.

Exemples

- *Clyde and Avon Valley Landscape Partnership*
- *Medway Gap Valley of Vision Landscape Partnership*
- *Laganscape, LVRP Landscape Partnership Scheme*

existents que assumeixin noves responsabilitats relacionades amb el patrimoni. La dotació va des de 3.600 a 12.000 euros.

- **Finançament de transició.** Programa destinat a organitzacions que volen realitzar un canvi estratègic per poder millorar en la gestió del patrimoni a llarg termini. La dotació és d'entre 12.000 i 120.000 euros.
- **Patrimoni del paisatge urbà.** Programa destinat a finançar plans que ajudin les comunitats locals a millorar el paisatge històric urbà. La dotació va des de 120.000 euros fins a 2,5 milions d'euros.
- **Parcs per a la ciutadania.** Programa per als parcs històrics i els cementiris, amb una dotació d'entre 120.000 euros i 6 milions d'euros.
- **Partenariats pel paisatge.** Programa destinat a l'elaboració de plans liderats per partenariats entre agents locals, regionals i nacionals, amb l'objectiu de conservar i gestionar àrees amb un paisatge distintiu i amb caràcter propi. La dotació és d'entre 120.000 euros i 3 milions d'euros.
- **Subvencions per a llocs de culte.** Subvencions destinades a projectes per dur a terme rehabilitacions estructurals en llocs de culte en risc. La dotació va des dels 12.000 fins als 300.000 euros).
- **Catalitzador.** Programa que subvenciona iniciatives dins d'un projecte més ampli dut a terme per part de l'HLF, el Departament de Cultura, Mitjans de Comunicació i Esport i el Consell de les Arts d'Anglaterra (Arts Council England).
- **Aptitud per al futur.** Programa destinat a subvencionar pràctiques per a estudiants adreçades a millorar el coneixement tant teòric com pràctic en el sector del patrimoni. La dotació va des dels 120.000 euros fins als 1,3 milions d'euros).

L'ampli ventall de programes acaben finançant una gran varietat de projectes enfocats a la conservació i la ges-

tió del patrimoni, relacionats amb qüestions rellevants com la memòria històrica i oral; la història personal i comunitària; les llengües i els dialectes; les tradicions culturals; els llocs i els esdeveniments històrics; la història dels edificis i els carrers; els jaciments arqueològics; els museus, les biblioteques i els arxius; els paisatges i els jardins; el patrimoni natural, i els elements vinculats a la història de la indústria, el transport i el mar.

Per a cadascun dels programes de subvenció, l'HLF proporciona, a través del web, materials i guies, així com exemples de bones pràctiques i lectures recomanades. Des del web també es poden consultar tots els projectes subvencionats fins al moment, amb la possibilitat de cercar-los per programa, regió d'aplicació, data, tipologia o sector al qual fan referència.

Aplicació

El programa de subvenció que tracta de manera més àmplia el paisatge és el programa Partenariats pel paisatge (Landscape Partnerships Programme). Aquest programa, creat el 2004, subvenciona projectes per a la conservació i la gestió del paisatge seguint el compromís del Regne Unit amb el Conveni europeu del paisatge, i s'integra en un objectiu més ampli de millora de la gestió del paisatge i de la manera en què s'hi vincula la ciutadania. Els objectius són: mantenir o restaurar les característiques naturals o arquitectòniques que conformen els paisatges considerats històrics, augmentar la participació de la comunitat en el patrimoni local, facilitar l'accés al paisatge i al coneixement dels seus valors i crear oportunitats per a la formació en pràctiques i usos tradicionals lligats al paisatge.

Tot i que la conservació del paisatge s'entén com un procés a llarg termini, les subvencions de l'HLF estan pensades per donar un impuls als projectes en moments concrets o bé ajudar a mantenir determinades activitats que garanteixen la continuïtat dels projectes. Entre 2004 i 2013, el programa Partenariats pel pai-

satge ha donat suport a 45 projectes, amb una inversió global de prop de 80 milions d'euros.

L'HLF considera fonamental la configuració d'un partenariat o d'una associació per poder accedir a les subvencions. Aquests partenariats han d'estar formats tant per institucions locals com regionals i nacionals, així com per la comunitat local, i han de compartir les fites que es proposa assolir l'HLF amb el programa de subvenció:

- Millorar la gestió i el condicionament del patrimoni i aconseguir que la ciutadania l'identifiqui i el tingui present.
- Desenvolupar les capacitats de la població, fomentar l'aprenentatge sobre el patrimoni i aconseguir més dedicació voluntària.
- Reduir l'impacte paisatgístic, implicar en el patrimoni i el paisatge un volum més gran i variat de persones i fer que les comunitats locals esdevinguin llocs millors per viure-hi, treballar-hi i visitar-les.

L'àmbit que es considera adient per dur a terme el projecte de partenariat de paisatge va des d'un mínim de 20 km² fins a un màxim de 200 km², tot i que l'òptim és que els límits s'estableixin i es justifiquin segons el caràcter del paisatge. D'acord amb aquest criteri, els objectius del Conveni europeu del paisatge i el mapa nacional de caràcters del paisatge (vegeu l'apartat 2.4 a la pàgina 22), es considera que els àmbits òptims per aplicar-hi els programes de partenariats pel paisatge són les àrees amb un caràcter determinat i diferent del de les zones veïnes.

Clyde and Avon Valley Landscape Partnership

El Partenariat pel Paisatge de la Vall del Clyde i l'Avon (CAVLP) ocupa un àmbit de 129 km² en el cor industrial d'Escòcia. És una àrea de reconegut valor paisatgístic, pels boscos històrics, els elements geològics, les àrees agrícoles i d'horta, els assentaments històrics, que configuren un paisatge únic a Escòcia.

És un programa per cinc anys iniciat el 2012 i finançat amb fons de l'HLF. S'aplica en l'àmbit supramunicipal i ha estat impulsat pels deu organismes públics i entitats sense ànim de lucre que integren el partenariat: South Lanarkshire Council, North Lanarkshire Council, Scottish Natural Heritage, Forestry Commission Scotland, Royal Society for the Protection of Birds, The Rural Development Trust, Central Scotland Forest Trust, Scottish Wildlife Trust, New Lanark Trust i Clydesdale Community Initiatives.

El Partenariat pel Paisatge de la Vall del Clyde i l'Avon té com a objectiu conservar, fomentar i posar en valor la singularitat d'aquest paisatge i del seu patrimoni cultural. El programa es proposa enfortir la connexió entre la comunitat i el paisatge, a través de múltiples activitats destinades a fomentar el voluntariat i el coneixement del patrimoni de la zona i de les pràctiques tradicionals que s'hi desenvolupen. El projecte pretén augmentar la consciència en la comunitat de la història i la cultura del lloc.

El Partenariat pel Paisatge treballa conjuntament amb les comunitats locals i els propietaris de terrenys per tal d'identificar i dur a terme projectes de conservació del patrimoni natural i construït de la zona, fomentar el voluntariat i ajudar les comunitats locals, sobretot

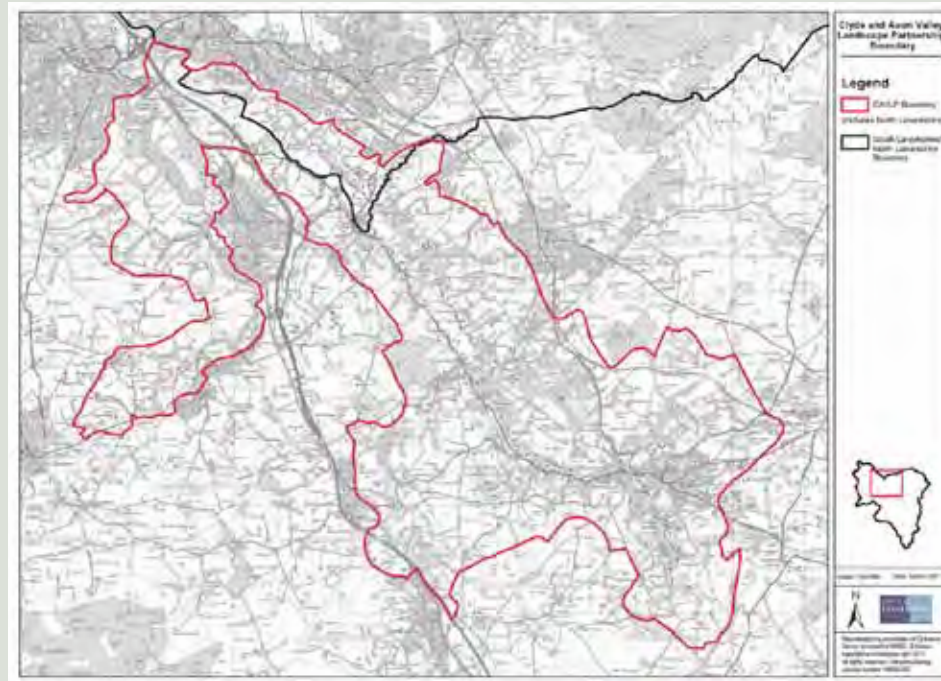

Figura 60. Mapa de l'àrea inclosa en el Partenariat pel Paisatge de la Vall del Clyde i l'Avon.

Figura 61. Amb l'objectiu de donar a conèixer el programa i de fomentar la participació s'ha creat una web i es dinamitzen les accions a través de les xarxes socials.

treballant amb gent jove i aturada, generant oportunitats d'aprenentatge i de treball al territori.

El programa preveu des d'accions de formació en gestió forestal, horticultura, producció de fruiters i artesanía tradicional fins a estudis dels hàbitats i les espècies del lloc. Així, es pretén reforçar els trets distintius del paisatge, generadors del seu caràcter especial, mitjançant:

- L'enfortiment de la relació entre la comunitat i el paisatge.
- El desenvolupament de coneixements i l'educació sobre el patrimoni, reforçant i posant en valor les pràctiques tradicionals de gestió de la terra.
- La difusió de la història, la cultura i la importància de la zona com a àmbit productiu per a Glasgow i els seus voltants.
- L'eliminació dels efectes visuals adversos i la integració correcta dels nous elements de manera que es reforci el caràcter del paisatge.

La comunicació es considera molt important per donar continuïtat al programa. El programa s'articula a través d'una web, on es recullen tots els objectius, així com les fites que es van duent a terme i les oportunitats de feina i de formació que van sorgint, utilitzant també les xarxes socials. Així, l'equip del CAVLP dóna a conèixer el projecte i fomenta la participació per tal d'identificar i prioritzar les accions futures, tant d'intervenció física com de gestió cultural. Es tracta d'un programa de treball continu que vol acabar esdevenint una forma de treballar i de fomentar la cooperació entre la comunitat.

Imatge 18. La col·laboració i la participació de la comunitat són trets fonamentals d'aquest programa, que es basa a donar a conèixer el paisatge i les activitats tradicionals del lloc.

Imatge 19. El partenariat ajuda els propietaris de terres a aconseguir el finançament i la formació necessaris per desenvolupar projectes que permetin tenir cura del paisatge local.

5.3

Fons suís per al paisatge

Fonds Suisse pour le Paysage Suïssa

Escala: municipal i supramunicipal

Marc de referència

- Decret federal de 3 de maig de 1991 per a la concessió d'assistència financera per a la protecció i la gestió dels paisatges rurals tradicionals (*Arrêté fédéral accordant une aide financière en faveur de la sauvegarde et de la gestion de paysages ruraux traditionnels*)

Síntesi: El Fons suís per al paisatge és un instrument financer que permet actuar en la gestió i la protecció dels paisatges rurals tradicionals. Té una implicació directa en el món local, ja que financia projectes molt concrets amb una repercussió immediata per al municipi i els seus habitants.

Aspectes clau

- És un instrument financer amb més de dues dècades de recorregut.
- Hi poden optar gran diversitat de projectes a favor de la conservació dels paisatges rurals tradicionals en risc.
- Es financia amb aportacions del govern de la Confederació i amb contribucions voluntàries públiques (cantons, municipis) i privades (tant empreses com persones a títol individual).
- Els beneficiaris del fons poden ser tant entitats públiques com privades (empreses i persones a títol individual).
- Promou el desenvolupament local fomentant l'ocupació local.
- Facilita les sinergies entre agricultura, turisme, construcció i artesanía local.
- Les ajudes econòmiques aportades solen atreure altres inversions a la zona.
- Els projectes solen tenir una funció exemplar per a altres iniciatives locals.

Exemples

- *Programme d'action Nature en ville de Neuchâtel*
- *Revalorització del Rheintaler Riet*
- *Restauració de murs de pedra seca a la vall Poschiavo*

Descripció

L'any 1991, coincidint amb la celebració del 700è aniversari de la Confederació Suïssa, l'Assemblea General va crear el Fons suís per al paisatge (*Fonds Suisse pour le Paysage*), una ajuda financera per protegir i gestionar els paisatges rurals tradicionals en risc tant per haver estat abandonats com reconvertits en explotacions intensives. Els objectius del fons són:

- Protegir, mantenir i restaurar els paisatges rurals tradicionals.
- Garantir i promoure les formes de cultura i d'explotació tradicionals i respectuoses amb el lloc.
- Protegir, mantenir, restaurar i recuperar edificis històrics i altres elements de paisatge naturals i rurals.
- Informar sobre la necessitat de protegir i mantenir els paisatges.

El fons es va crear per a un període de deu anys, però s'ha anat prorrogant periòdicament. L'any 2012, el Consell Federal va acordar que la comissió encarregada de la gestió del fons deixés de ser una comissió extraparlamentària per passar a ser un òrgan directiu de la Confederació. Aquest canvi van suposar el reforçament del paper del fons i un augment de l'autonomia dels membres de la comissió.

El fons es finança a través d'aportacions de la Confederació i de contribucions voluntàries públiques (cantons i municipis) i privades (tant d'empreses com de persones a títol individual), si bé també s'hi preveuen les donacions i les esponsoritzacions per a projectes concrets. Els beneficiaris del Fons suís per al paisatge poden ser privats (associacions, fundacions o persones a títol individual) o organismes públics (entitats, municipis, regions o cantons).

Contingut

Per poder optar a aquest tipus de finançament cal presentar una sol·licitud a la Comissió del Fons, acompanyada per un informe que indiqui els objectius del projecte, les accions previstes, un calendari de les accions, els costos i la planificació financera, així com l'import que se sol·licita. El fons subvenciona projectes, de diversa escala i pressupost, que comporten la conservació o la restauració de paisatges rurals tradicionals. En la valoració es dona molta importància al fet que els projectes:

- Tinguin efectes positius, concrets i duradors sobre el paisatge.
- Contribueixin a conservar paisatges rurals tradicionals en risc.
- Comportin la utilització de recursos locals (agricultura, artesanía, materials locals, etc.).
- Tinguin el suport de la població local.
- Tinguin el compromís dels promotors.
- Esdevinguin una iniciativa exemplar.

Aplicació

Des que es va crear, el Fons suís per al paisatge ha donat suport a més de 1.800 projectes locals i regionals de gestió i revalorització del paisatge. S'ha evidenciat que els projectes finançats pel fons han atret un volum d'inversions en paisatge que triplica la quantitat inicialment invertida per l'instrument públic.

Programme d'action Nature en ville de Neuchâtel

El municipi suís de Neuchâtel, de 33.000 habitants, se situa a les proximitats del llac homònim. En el marc de la renovació del plantejament d'aquest municipi, l'any 1998 es va definir el Programa d'accions Nature en ville. Aquest programa tenia l'objectiu de preservar i millorar els hàbitats naturals i els espais verds del municipi, conservant-ne els elements singulars, i de fomentar-ne el coneixement i el gaudi per part de la població.

El Fons suís per al paisatge, juntament amb l'Agència Federal de Medi Ambient (OFEV), l'Agència de la Conservació de la Natura (Office de la conservation de la nature) i l'Ajuntament de Neuchâtel, va subvencionar el Programa d'accions Nature en Ville. Aquest programa es va dividir en dues fases d'execució de les accions programades. La primera es va desenvolupar entre els anys 1999 i 2004 i la segona entre els anys 2007 i 2012.

La primera etapa va incloure 48 accions que es van repartir per tot l'àmbit municipal i que estaven organitzades per temàtiques diverses: plantacions d'arbres, integració paisatgística d'aparcaments, inventari i restauració de murs de pedra dins la trama urbana, creació d'estanys artificials, creació de noves zones lúdiques, recuperació d'horts urbans, elaboració de documentals i vídeos de sensibilització, senyalització de rutes i organització d'excursions per conèixer l'entorn, etc. Algunes accions anaven acompanyades de panells explicatius que les descrivien i les emmarcaven en el programa d'accions.

La segona etapa va incloure 15 noves accions, en aquest cas centrades específicament en un sector del municipi que limita amb el llac i que requeria especial atenció pels seus valors naturals i pel fet que es considerava important potenciar-ne l'ús social.

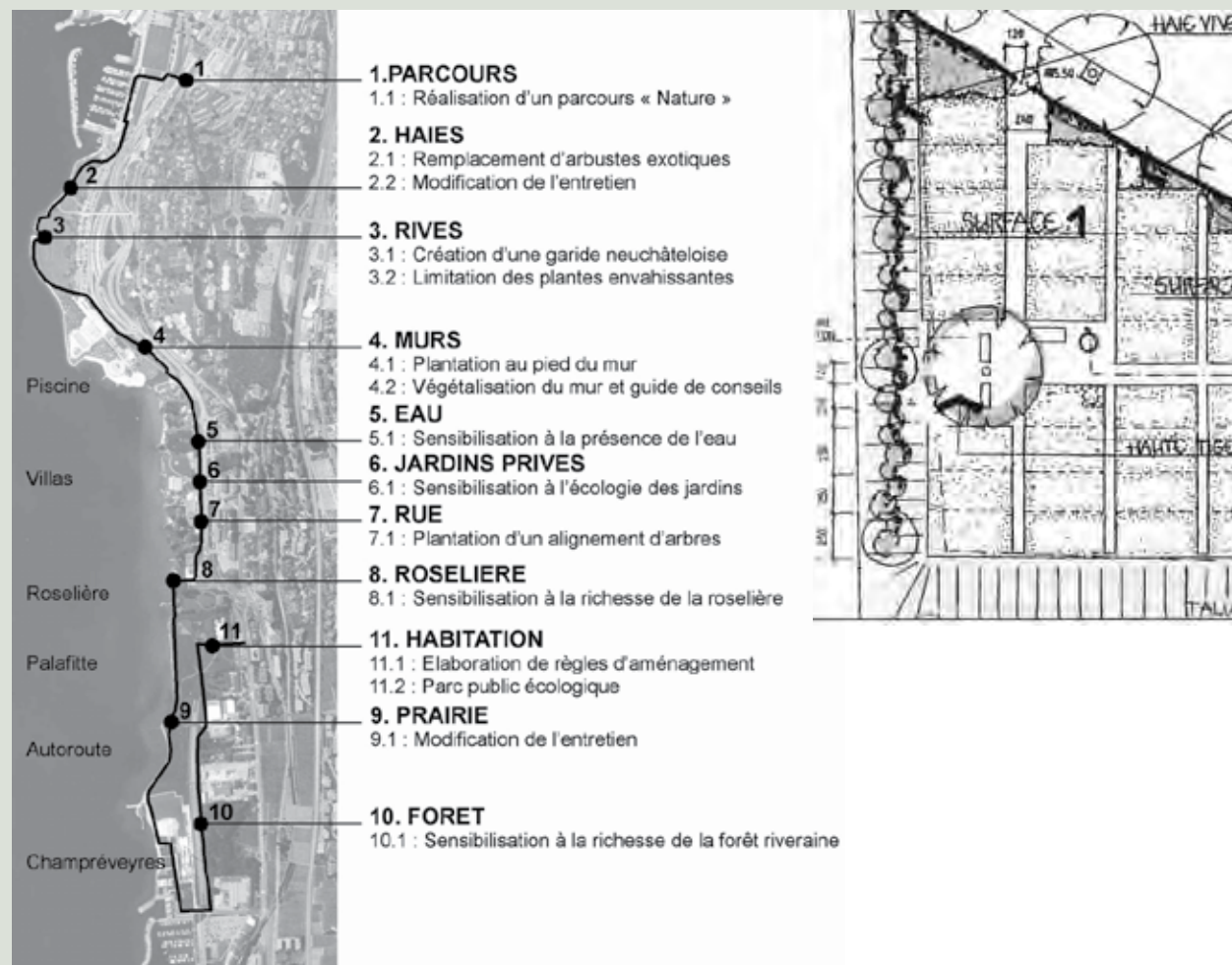

Figura 62. A l'esquerra, localització de les accions que s'han de dur a terme en el marc del Programa Nature en ville de Neuchâtel. A la dreta, exemple de plànol on es mostra el projecte d'un jardí privat.

Per a cadascuna de les accions realitzades es va redactar una fitxa descriptiva del projecte, on també s'especifica el pressupost que s'hi va destinar.

6. Reflexions al voltant de la planificació del paisatge en l'àmbit local

La importància que està adquirint el paisatge en l'àmbit local, el canvi que s'està produint en la manera en què la gent es relaciona amb el seu entorn més proper i el qüestionament d'algunes de les eines de planificació vigents conviden a revisar i actualitzar els instruments i les estratègies de paisatge a l'escala local, tant a Catalunya com a Andorra, i a enquadrar-los en el moment econòmic, social i territorial actual.

A continuació, s'exposen algunes reflexions en relació amb la planificació del paisatge en l'àmbit local. No es tracta d'un resum, ni d'unes conclusions, ni tampoc d'una llista de recomanacions per aplicar directament, sinó més aviat d'un seguit de consideracions i orientacions sorgides de l'anàlisi de les eines existents a Alemanya, França, els Països Baixos, el Regne Unit, Suïssa i la regió belga de Valònia, països que tenen una llarga trajectòria en normativa i polítiques de paisatge.

És innegable que, amb l'aprovació de l'Estratègia nacional del paisatge, a Andorra, o amb l'aprovació i l'aplicació de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge i la creació de l'Observatori del Paisatge, a Catalunya, en els últims anys s'ha fet a ambdós països un gran pas a favor del paisatge. Tanmateix, el tractament de l'escala local hi continua sent un repte. Aquest document parteix del convenciment que comparar, conèixer i explorar la diversitat de maneres de respondre a la planificació del paisatge en l'àmbit local és una via molt útil per trobar les respostes més adequades als contextos propis.

Del marc europeu a l'acció local

15 anys després de l'aprovació del Conveni europeu del paisatge, l'octubre de 2000, una de les primeres conclusions a les quals es pot arribar és que la implantació, des d'un punt de vista del nombre de països del Consell d'Europa que l'han ratificat (l'Estat espanyol ho va fer el 2008, i Andorra, el 2011), ha estat un èxit. Només hi ha quatre països de la Unió Europea que no l'han

ratificat (Alemanya, Àustria, Malta i Estònia). Una altra constatació és que sense l'impuls institucional del Conveni, no es poden entendre moltes de les iniciatives polítiques, legislatives, de recerca, professionals i docents en matèria de paisatge que s'han desenvolupat a Europa en els últims anys. Avui, segueixen sent molt vàlids els objectius i les definicions del Conveni europeu del paisatge, però alguns dels procediments i instruments probablement es podrien adequar millor al context actual.

Si parlem de paisatge, bona part dels països europeus han entrat en una etapa en què, a més de la rellevància de la qualitat, afronten reptes com la identitat, la singularització, la competitivitat, la transversalitat, la creativitat, el desenvolupament local, l'emprenedoria, la cooperació, la recerca i la innovació, la formació, la comunicació i la necessitat de situar el paisatge entre les principals prioritats, dins les polítiques amb més interès social (com la salut i el benestar, l'educació, les energies renovables i la lluita contra el canvi climàtic

Imatge 20. El paisatge és vist cada vegada més com un motor per al desenvolupament local d'un territori i una via per incrementar el nivell d'autoestima, identitat i qualitat de vida de la població.

o la transició cap a una economia més sostenible). En efecte, bona part d'aquests reptes i objectius ja s'estan abordant –i tot apunta que s'incrementaran encara més en un futur– des de les polítiques locals, a través de fórmules alternatives i imaginatives d'ordenació i gestió del paisatge. En l'àmbit català, l'Observatori del Paisatge, a través del document *Catpaisatge 2020. País, paisatge, futur*, estableix el seu full de ruta basat precisament en aquests reptes, i essent molt conscient que ara és el moment més pertinent per anar passant dels plantejaments generals que han caracteritzat els últims anys les polítiques de paisatge cap a actuacions més concretes.

Creixent interès del món local pel paisatge

Vivim en un món global, però prioritzem cada vegada més les identitats locals; tenim una necessitat i un interès creixents per gestionar allò que ens és propi. Aquest fet se suma a la constatació que és en l'escala local on les coses són més tangibles i més pròximes, on és més fàcil trobar solucions específiques que s'adaptin a situacions molt concretes i diverses, i que la local és l'escala idònia per construir projectes, cada vegada més, des de la col·lectivitat.

El fet que el paisatge representa una experiència directa de la quotidianitat de la gent explica en bona part l'interès creixent que hi ha pel paisatge des del món local. Algunes institucions locals (ajuntaments, consorcis, consells comarcals, etc.) veuen en el paisatge un possible motor per al seu desenvolupament, un atractiu local, un signe de civilitat i una via per incrementar el nivell d'autoestima, la identitat i la qualitat de vida de la ciutadania. Aquestes són precisament les principals bases sobre les quals se sostenen les polítiques de paisatge locals en els sis països analitzats.

L'increment de l'interès pel paisatge té molta relació amb dues qüestions més. En primer lloc, molts municipis comencen a adonar-se que, en el context de globalit-

zació actual, on les regions competeixen entre elles per singularitzar-se, la qualitat del paisatge (ja sigui urbà, periurbà o rural) pot esdevenir un factor de competitivitat del territori que, a més, pot afavorir l'emprenedoria i crear ocupació en diversos sectors econòmics (comercialització de productes agrícoles de qualitat, turisme, gastronomia, cinema, etc.). Si el municipi té cura i ordena adequadament el seu entorn (especialment les perifèries, les entrades als nuclis, el mateix paisatge urbà, etc.), generarà també noves oportunitats econòmiques, repercutirà positivament en la imatge que projecta el municipi o un territori més ampli i, fins i tot, contribuirà a consolidar una marca territorial determinada. Als Països Baixos, per exemple, hi ha arrelada la idea de la conservació a través del desenvolupament, que reinterpreta proactivament la qualitat i els valors propis del paisatges (naturals, culturals, històrics, etc.) com a pas previ al projecte de nous desenvolupaments urbans o a la creació de nous paisatges productius.

En segon lloc, per a molts territoris, l'esforç per singularitzar-se és una manera de fer front a les incerteses del món actual, i de ser més forts en el món global. Per aquest motiu, cada vegada pren més força la defensa del caràcter del paisatge, és a dir, el reconeixement de les particularitats (de caràcter natural, cultural i simbòlic), de tot allò que el fa diferent d'un altre paisatge (no pas millor o pitjor). El terme "caràcter" no té, ni de molt, una accepció estàtica. Els paisatges són dinàmics per naturalesa, els anem construint dia a dia i els injectem contemporaneïtat. Aquest dinamisme va modelant-ne el caràcter, però sense desfigurar-lo del tot, sinó mantenint al llarg del temps uns trets característics recognoscibles visualment que li donen identitat i personalitat.

La planificació del paisatge en l'àmbit local comença en l'escala nacional

Les polítiques de paisatge més reeixides a Europa són les que disposen d'estratègies en totes les escales de l'Administració, clarament articulades entre elles, i

que compten amb una implicació de la ciutadania i dels agents públics i privats del territori. Aquestes polítiques de paisatge en general parteixen d'estratègies nacionals de paisatge, que es despleguen en instruments de planificació a diferents escales (com ara atles de paisatge, catàlegs de paisatge, cartes de paisatge, plans de paisatge o instruments similars), i culminen en mesures i projectes concrets en municipis o barris o en normatives que condicionen l'atorgament de llicències a la integració paisatgística de la nova actuació, entre altres mesures. Precisament, l'any 2008 el Consell d'Europa va aprovar i emetre una Recomanació⁷ a tots els estats i les regions d'Europa sobre la importància de disposar d'estratègies de paisatge a totes les escales, començant per la nacional.

Una de les vies més esteses a Europa per desenvolupar polítiques de paisatge locals coherents és, doncs, l'existència prèvia de potents estratègies nacionals. Els Països Baixos o Suïssa, per exemple, parteixen d'estratègies nacionals de paisatge (a Suïssa, *el Paysage 2020*; als Països Baixos, *l'Agenda Landschap*), que són documents aprovats pel Govern, basats en la concertació i el compromís, que dibuixen la política de paisatge, el vincle entre els departaments del govern implicats, i amb les altres administracions, a totes les escales, així com els objectius i les vies per assolir-los. El suís és, a més, un cas paradigmàtic perquè gestiona amb èxit una accentuadíssima descentralització. Cada regió suïssa (cantó) té una constitució pròpia, competències úniques en sectors com l'educació, i la construcció i el manteniment de determinades carreteres, i competències compartides en l'àmbit de l'ordenació del territori, la qual cosa resulta molt beneficiosa per al paisatge.

7. Recomanació CM/Rec(2008)3 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les orientacions per a l'aplicació del Conveni Europeu del Paisatge (adoptada pel Comitè de Ministres el 6 de febrer de 2008, a la 1017a reunió dels representants dels ministres).

Aquestes estratègies nacionals, en definitiva, marquen el full de ruta del govern en matèria de paisatge, des de l'escala nacional fins a la local, i doten de coherència el conjunt del sistema. En aquest sentit, Andorra va aprovar la seva estratègia l'any 2010. Irlanda l'ha aprovada recentment (2014), mentre que Suècia o Noruega tenen les seves respectives estratègies en diversos estats de desenvolupament.

El cas alemany, en canvi, és un exemple de política de paisatge basada en eines a totes les escales de l'Administració. Alemanya té un sistema multiescalar estructurat en plans de paisatge a totes les escales –land, regió i municipi–, de manera que qualsevol pla local està condicionat a plans paisatgístics superiors. Una situació semblant és dona a França a l'hora d'abordar el paisatge en la planificació territorial i urbanística entre l'esquema de coherència territorial (*schéma de cohérence territoriale*, SCoT), d'escala regional, i el pla local d'urbanisme (*plan local d'urbanisme*, PLU), d'escala municipal, si bé en aquest cas ambdues eines són urbanístiques. D'aquests exemples es desprèn que, en un sistema multiescalar, els instruments paisatgístics a escala local tenen un potencial enorme, principalment per la proximitat i la major possibilitat d'implicar la ciutadania i els agents del territori en la gestió del paisatge propi. De la mateixa manera, a aquesta escala s'acaben d'articular i concretar les polítiques territorials i paisatgístiques elaborades a escales regionals.

En molts casos, aquest plantejament multiescalar s'esdevé també en l'àmbit metodològic, sobretot a l'hora d'intentar traslladar les metodologies dutes a terme a escala regional al planejament i a la gestió dels paisatges locals. Potser els casos més clars són l'avaluació del caràcter del paisatge (*landscape character assessment*, LCA) i la infraestructura verda (*green infrastructure*, GI) angleses, o la xarxa verda i blava (*trame verte et bleue*, TVB) francesa.

Ara bé, tot i la importància de disposar d'eines i metodologies a totes les escales per garantir així la coherèn-

cia en el conjunt del territori, es corre el risc de caure en sistemes i metodologies excessivament rígids i payoutats (com l'alemany, massa marcat des de l'escala nacional) i, per tant, poc flexibles i adaptables a les realitats particulars de cada lloc. Això dificulta la feina d'algunes institucions o entitats de la societat civil a l'hora de plantejar noves maneres més imaginatives de fer, participar i decidir.

De l'escala territorial a la urbanística

Sovint les polítiques de paisatge se centren en l'àmbit territorial, i no arriben a l'escala municipal. A Catalunya, per exemple, l'esforç en els últims anys s'ha situat sobretot en l'elaboració dels catàlegs de paisatge i en la introducció d'objectius paisatgístics en el planejament territorial, sobretot a través de les directrius de paisatge incorporades en els plans territorials parcials (PTP).⁸ Aquests esforços són molt rellevants i han de continuar fent-se, però és també molt necessari el pas de directrius del paisatge de l'escala territorial a la municipal i/o supramunicipal, adreçades a les autoritats urbanístiques. En la normativa catalana de paisatge, per exemple, l'escala local no es veu prou reflectida, i el paisatge tampoc no es troba prou desenvolupat per la Llei d'urbanisme. L'únic instrument que la normativa catalana ha promogut en aquest sentit són els estudis d'impacte i integració paisatgística, documents tècnics que tenen per objectiu considerar les conseqüències que tenen sobre el paisatge algunes actuacions i projectes (segons els casos previstos a la normativa vigent), majoritàriament que s'hagin de dur a terme en sòl no urbanitzable o en els casos concrets previstos al PTP corresponent, i definir els criteris per integrar-los.

8. Les directrius de paisatge és un instrument de la Llei del paisatge conceptualment ben pensat, perquè és l'eina que vincula (és a dir, que facilita el pas entre els objectius de qualitat paisatgística i els instruments de planejament, les polítiques sectorials i l'acció sobre el territori).

L'aproximació a l'escala urbanística permet apropar-se als aspectes que condicionen la qualitat del paisatge i que no són tan fàcilment abordables des d'escales superiors (com l'encaix d'instal·lacions i infraestructures en espais determinats, sobretot els rurals, o la integració d'edificacions aïllades a sòl urbà o a perifèries urbanes molt visibles). Per exemple, els reglaments de qualitat

Imatge 21. A escala local és més fàcil trobar solucions específiques a aspectes que condicionen la qualitat del paisatge com, per exemple, l'encaix d'instal·lacions i infraestructures en alguns espais.

estètica (*Welstandsnota*) i els plans de qualitat del paisatge (*Beeldkwaliteitplan*) neerlandesos són eines de reglamentació urbanística que incideixen en detalls molt concrets (volums, disposició, textura, cromatisme, així com l'ordenació d'elements concrets de l'estructura del paisatge com parcel·les agràries, terrasses, fileres arbrades, etc.).

Són alhora eines que condicionen l'autorització per construir o rehabilitar edificacions, instal·lacions i infraestructures, tant en l'àmbit rural com en l'urbà.

D'altra banda, altres instruments com la xarxa verda i blava, el perímetre de protecció i valorització dels espais agrícoles periurbans (PAEN) francesos o la infraestructura verda (GI) anglesa, són especialment útils per ordenar el paisatge a través del planejament municipal, ja que esdevenen autèntiques eines de creació de paisatge, renaturalització de les ciutats i generació d'espais productius a la ciutat. A més, funcionen alhora com a mecanismes compensatoris o de control per als nous desenvolupaments urbans.

La tendència en tots aquests instruments és anar integrant els continguts dins les memòries dels plans urbanístics en lloc de ser documents separats. A més, el fet que es tractin qüestions vinculades al paisatge quotidià anima propietaris, agents econòmics i socials i ciutadans en general a participar activament en el disseny i el desenvolupament d'aquesta àmplia varietat d'eines.

La força de les recomanacions i les bones pràctiques: més enllà de la regulació

Una altra via que es demostra útil per incidir en el planejament local són els manuals o documents de bones pràctiques per millorar la qualitat del paisatge, dirigits a l'Administració, als promotors de projectes o als ciutadans en general. Les recomanacions poden incidir en el planejament urbanístic local, i també aportar criteris i orientacions molt útils per als processos d'autorització d'edificacions, instal·lacions i infraestructures.

Aquests instruments tenen, doncs, un elevat potencial per generar cultura de paisatge, sensibilitzar i aportar criteris i orientacions per incrementar la qualitat del projecte i del paisatge, informacions que moltes vegades, per desconeixement del promotor, no es tindrien presents.

A la regió de Valònia, per exemple, s'elaboren unes guies amb recomanacions molt detallades i concretes per tal que les construccions s'adiguin al caràcter del paisatge i reforcin la qualitat del lloc (*Construire le paysage de demain*), i que tracten aspectes com la topografia, la cobertura vegetal, les vies de comunicació, els elements construïts o el patrimoni. Acostumen a ser documents amb moltes il·lustracions, esquemes i diagrames, que faciliten la comprensió i la interpretació del paisatge, i mostren maneres correctes i incorrectes d'interactuar-hi. Altres guies semblants són les que s'elaboren en el marc de les cartes dels parcs naturals regionals francesos (*charte du parc naturel régional*) i que tracten qüestions com el manteniment de la qualitat de les entrades dels pobles i les singularitats arquitectòniques.

La unitat de paisatge com a àmbit de planificació

Parlar de l'escala local no significa restringir-se a un sol municipi. Ben al contrari, sovint cal sortir de l'escala estrictament municipal, buscar un àmbit supramunicipal per tal de trobar sinergies i col·laboracions, i ajuntar i coordinar esforços i recursos. La majoria dels instruments analitzats, si bé poden aplicar-se en un únic municipi, semblen funcionar millor quan s'apliquen en un àmbit supramunicipal (com passa amb els plans de desenvolupament del paisatge suïssos, els plans de qualitat neerlandesos, les cartes del paisatge i plans de paisatge de França o els programes de paisatge valons). Val la pena remarcar que, en aquests casos, els límits d'un paisatge no s'han de circumscriure necessàriament als límits administratius.

A Catalunya, la normativa fa un salt de l'escala regional (la dels catàlegs de paisatge, aplicats als àmbits de planificació territorial) a una altra de molt detallada que analitza projectes concrets (estudis i informes d'impacte i integració paisatgístics), i deixa un buit en la planificació de les escales intermèdies. En aquest sentit, les unitats de paisatge (com les definides pels catàlegs de paisatge, que en altres països prenen altres noms, com ara *àrees amb caràcter paisatgístic* al Regne Unit), poden ser especialment idònies per desenvolupar polítiques de paisatge a escala local, perquè integren realitats paisatgístiques, dinàmiques territorials i maneres de percebre i relacionar-se amb un territori comunes a una part de la població, així com un gran potencial per treballar a escales de considerable detall.

Per tot això, les unitats de paisatge esdevenen una magnífica base per vincular decisions de planificació paisatgística amb el planejament urbanístic, per formular estratègies de paisatge locals (vinculades als àmbits agrícola, turístic, cultural, educatiu, etc.), per implementar directrius de paisatge, per desenvolupar projectes concrets o per donar pautes d'integració en el sòl no urbanitzable, tal com ja passa en altres països. No oblidem, a més, que el fet que la unitat de paisatge inclogui diversos municipis permet superar els interessos –legítims– d'un sol municipi i planificar a partir dels interessos comuns d'uns quants. Cal, doncs, començar a pensar en el mapa de paisatges com quelcom més que un mapa de paisatges, i veure les unitats de paisatge com a àmbits funcionals, de referència, que permeten passar de la generalització a la concreció, i com a peces territorials bàsiques on aplicar iniciatives, estratègies, normatives i projectes de paisatge concrets.

En el cas d'Andorra, les unitats de paisatge són de mida molt reduïda, i s'han concebut per identificar les dominàncies i les tipologies dels paisatges del principat: paisatges naturals d'alta muntanya, paisatges naturals rurals i paisatges urbans. Aquests tres grans tipus de paisatges han estat la base de treball per a l'Estratègia

nacional del paisatge, que ha definit uns objectius i unes activitats a escala nacional. Tot i això, es podrien determinar unitats paisatgístiques més àmplies i coherents, i enteses com a àrees amb caràcter paisatgístic, en les quals es puguin aplicar mesures de gestió, ordenació i conservació del paisatge coherents.

D'altra banda, estan proliferant tant a Andorra com a Catalunya experiències de planificació i gestió transfronterera del paisatge (sobretot amb França), nascudes per iniciativa dels espais transfronterers, i que prenen les unitats de paisatge com a base. Tot i que no s'han escollit com a casos d'exemple, també s'han observat experiències d'aquest tipus als països analitzats, sobretot a França, Bèlgica i Suïssa.

L'articulació amb les polítiques sectorials locals: més enllà de la vinculació del paisatge amb l'urbanisme

Vincular el paisatge amb la planificació territorial i l'urbanisme és fonamental, però aquesta estratègia per si sola no és suficient, ja que es fa evident que la planificació territorial o l'urbanisme no són l'única via per millorar i potenciar el paisatge, tal com insisteix el Conveni europeu del paisatge. La política agrària, per exemple, té una enorme influència sobre el paisatge, i la política turística basa bona part del seu producte i les seves estratègies en el paisatge.

A Catalunya, la Llei del paisatge vigent es recolza eminentment en l'àmbit d'actuació del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, concretament en la tutela urbanística (com ara l'aprovació de les directrius del paisatge, que incideixen bàsicament en el planejament territorial parcial, en el planejament urbanístic i en les autoritzacions en sòl no urbanitzable), i els escassos intents per articular el paisatge amb les estratègies sectorials es basen en una tímida coordinació amb les polítiques ambientals, d'educació o de cultura. Un cas paradigmàtic és el dels Països Baixos,

on bona part de les estratègies de paisatge elaborades a escala nacional han estat incentivades per l'acord entre diferents ministeris.

Considerem, per tant, que una política de paisatge moderna en l'àmbit local ha de ser transversal, implicar i sensibilitzar els tècnics de totes les àrees de les administracions locals, i reforçar, d'aquesta manera, el paper imprescindible que tenen les estratègies sectorials amb implicació en el lloc (turisme, agricultura, etc.), o aquelles en què el paisatge pot suposar una oportunitat de futur (economia, cultura, educació, innovació, etc.). Exemples com les cartes del paisatge (*charte paysagère*) o les cartes dels parcs naturals regionals de França, basades en els acords entre els agents del territori, són bones aproximacions a aquesta imprescindible transversalitat.

Projectes exemplificants

Una política moderna en l'escala local també ha de ser proactiva. Ha de plantejar projectes territorials i col·lectius d'ordenació i intervenció en el paisatge, ben pensats, que superin el caràcter cosmètic, ornamental o merament formal, i que potenciïn la qualitat, el caràcter i la vitalitat dels llocs, tant des d'un punt de vista físic com ambiental, econòmic i social. En aquest sentit, és molt interessant l'enfocament dels projectes de partenariat del paisatge finançats per la Loteria Nacional del Regne Unit (Fons pel patrimoni de la Loteria Nacional, Heritage Lottery Fund), que busquen promoure un desenvolupament local sostenible i basat en el caràcter i la identitat del paisatge del lloc. Aquests projectes, a més, poden tenir un enorme efecte catalitzador i multiplicador per a altres paisatges semblants que estan mancats de respostes.

La importància de tractar el sòl no urbanitzable

La gestió i l'ordenació del sòl no urbanitzable són qüestions complexes, encara sense una solució definitiva. El

paisatge en aquestes àrees es transforma a partir d'una acumulació dispersa d'intervencions de tota mena que aïlladament no suposen una transformació significativa, però que en conjunt posen en risc el veritable caràcter del paisatge. Això es dona especialment en els límits entre els espais urbà, l'urbanitzable i el no urbanitzable. Cal incidir seriosament en aquesta qüestió, tenint present que les intervencions de què és objecte el paisatge (infraestructures, naus industrials aïllades, hivernacles, estacions de serveis, accessos urbans, etc.), si estan ben fetes, haurien d'aportar nous valors en lloc de malmetre els existents. La Ponència del sòl no urbanitzable, del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya, ha començat a posar fil a l'agulla en aquesta qüestió cabdal, amb l'edició de documents d'anàlisi i guies de criteris adoptats, com ara els *Criteris per a la correcta integració en el paisatge de les construccions aïllades en sòl no urbanitzable*.

Als Països Baixos, els plans de qualitat del paisatge (*Beeldkwaliteitplan*), moltes vegades associats al planejament municipal, elaboren uns estudis molt rigorosos que, per exemple aplicats al sòl no urbanitzable, arriben a definir criteris molt clars i detallats per a les noves construccions, rehabilitacions i/o nous desenvolupaments (volums, colors, trames, etc.), basats en la personalitat del paisatge (disposició, estructura, caràcter, etc.). En una línia molt semblant, les orientacions d'ordenació i programació (*orientations d'aménagement et de programmation*, OAP), vinculades als plans locals d'urbanisme (PLU) francesos, estableixen orientacions concretes i gairebé projectuals sobre com integrar nous desenvolupaments urbans, com tractar els límits entre el sòl urbà i el no urbà o no urbanitzable i com dur a terme rehabilitacions urbanes importants, en coherència amb una lectura integrada del paisatge urbà i periurbà del lloc. També resulta útil el perímetre de protecció dels espais agrícoles periurbans (PAEN), que blindava aquests espais i hi desenvolupa programes amb accions concretes per a zones productives agrícoles d'importància estratègica en espais perifèrics de ciutats o nuclis

urbans de certa importància. Una altra via per ordenar el sòl no urbanitzable són els instruments d'infraestructura verda (la *green infrastructure* anglesa o la variant establerta a França, la xarxa verda i blava, TVB) ja citats, perquè doten d'integritat i coherència paisatgística territoris perifèrics d'alt valor paisatgístic, connectant els parcs i els espais verds urbans i evitant les continuïtats urbanes.

D'altra banda, és interessant el cas d'alguns plans de paisatge (tant de França com dels Països Baixos o Alemanya) que aborden de manera transversal la qüestió del sòl no urbanitzable a partir d'unitats de paisatge. En aquest sentit, l'exemple del pla de paisatge de Kromme Rijn, a la perifèria d'Utrecht, és especialment interessant, ja que els límits entre l'urbà i el no urbà esdevenen el focus del plantejament d'objectius i accions per garantir la qualitat del paisatge conjunt.

Totes aquestes eines contribueixen a fer que el planejament urbanístic disposi d'un millor coneixement dels valors del paisatge en el sòl no urbanitzable (trets característics, estructures singulars, etc.), tenint en compte la unitat de paisatge (el caràcter del lloc) on es desenvolupa. Aquest aspecte és fonamental. Com també ho és la implicació ciutadana. Es demostra que en estudis d'aquesta mena, si els resultats són només fruit de treballs tècnics o acadèmics, poden percebre's lluny de la realitat social i no contribueixen a reduir la controvèrsia potencial que pot generar qualsevol projecte que es desenvolupa en sòl no urbanitzable.

Eines de planificació i gestió del paisatge basades en la implicació ciutadana i els acords

En general, el paper de la ciutadania és molt rellevant en el desenvolupament de la majoria de les eines analitzades de planificació i gestió del paisatge. Hi participa de diverses maneres: sent consultada en diferents fases del procés d'elaboració i aprovació de la iniciativa en concret, implicant-se com un agent més del territori i

assumint responsabilitats en l'execució de mesures i en l'aplicació dels criteris establerts, i fins i tot sent la impulsora i executora de la iniciativa, juntament amb els altres agents del territori.

És important destacar que entre aquestes eines de planificació i gestió proliferen cada vegada més les de caràcter voluntari, promogudes tant per les administracions com per la societat civil o els actors locals. Aquests instruments es basen en la concertació, la creació de consensos, el pacte i l'acord (entre institucions, entitats, sectors públic i privat, etc.), i l'acció col·lectiva. Els actors que hi participen –de manera individual o col·lectiva– es responsabilitzen davant la societat de treba-

llar per assolir els compromisos signats amb l'objectiu de valoritzar o dinamitzar un paisatge (els quals poden ser mesures i accions territorials i urbanístiques, turístiques, agràries, de reforç del patrimoni paisatgístic, de desenvolupament local, educatives, entre altres).

El caràcter voluntari i la capacitat per generar sinergies entre actors a l'hora d'implantar accions de millora i gestió del paisatge fan que aquestes iniciatives siguin en general més apreciades i ben vistes per la societat, i que es caracteritzin per una participació i una implicació dels agents que varia en funció de les seves possibilitats, recursos, interès, grau d'implicació, etc. A Catalunya, l'eina més propera a aquest plantejament és la carta

Imatge 22. Proliferen cada vegada més les eines de planificació i gestió de caràcter voluntari promogudes per la societat civil, les administracions o els actors locals. Suïssa i els Països Baixos són exemples paradigmàtics en aquest sentit.

del paisatge, prevista a la Llei del paisatge, i inspirada en el model francès. A Andorra, l'Estratègia nacional del paisatge és també un exemple de participació ciutadana, amb la qual es compta per arribar a uns objectius de qualitat dels paisatges i per dur a terme unes accions per assolir-los.

Aquestes eines són molt útils per reflexionar sobre el model que una societat determinada vol per al seu territori o sobre un valor o un aspecte concret del paisatge (per exemple, la valorització d'un paisatge d'olivera o vitivinícola o la millora d'una infraestructura que travessa diversos municipis). A més, cal tenir en compte que alguns dels compromisos als quals s'arriba poden incidir en el planejament territorial i urbanístic. Aquests instruments també són una via per desplegar algunes de les propostes previstes en eines de planificació del paisatge a escala regional (com els atles de paisatge francesos o els catàlegs de paisatge a Catalunya). Moltes vegades incorporen documents divulgatius complementaris per fer-los entenedors, amb un llenguatge proper i adaptat a la ciutadania i als principals actors del territori, que resulten una magnífica via per facilitar-ne la implementació.

Algunes experiències s'han basat en procediments i metodologies més rígids, que comencen amb una fase de diagnòsi més o menys pautada –sovint molt extensa–, seguida d'una de més propositiva, que pot desembocar en una mera declaració de principis associada a una llista d'objectius de qualitat paisatgística i accions concretes que s'han de desplegar, freqüentment elaborada només per l'Administració promotora de la iniciativa. Un dels problemes que han presentat aquests plantejaments és que a vegades se'ls ha confós amb instruments que pretenien resoldre tots els problemes paisatgístics del territori o esdevenir una agenda d'inversions de l'Administració d'àmbit superior. En general, les iniciatives que han pretès tocar moltes tecles al final n'han acabat concretant molt poques, a vegades fins i tot cap. En canvi, els instruments que es basen princi-

palment en els acords redueixen el component descriptiu i de diagnòsi per posar els esforços en l'assoliment d'uns pactes i compromisos col·lectius específics per un paisatge concret, executables, flexibles i oberts a objectius diversos segons el context i cada circumstància, i que han de perdurar en el temps.

Els principals instruments que segueixen aquest model participatiu són les cartes de paisatge i les cartes dels parcs naturals regionals franceses, els programes de paisatge (*programme de paysage*) valons, els projectes de partenariat (*landscape partnership*) anglesos o els plans de desenvolupament del paisatge suïssos (*conception d'évolution paysage*), si bé alguns plans de paisatge francesos i neerlandesos també comparteixen aquesta mateixa filosofia tant en forma com en continguts. En aquest sentit, els Països Baixos i Suïssa són casos paradigmàtics, ja que tenen l'enorme capacitat de saber-se ajustar en cada moment a l'opinió de la ciutadania i els agents per tal de construir un projecte més col·lectiu, cosa que en països sense una cultura participativa tan arrelada és més complicat d'assolir.

Precisament, el caràcter voluntari i flexible d'aquests instruments facilita que cada vegada més siguin els agents vius del territori, les administracions locals o la mateixa ciutadania organitzada els qui els promou. Als Països Baixos, per exemple, les associacions o les fundacions per la conservació del paisatge, que tenen una llarga trajectòria, són les que prenen la iniciativa a l'hora de proposar a un municipi o agrupació de municipis l'elaboració d'un pla de desenvolupament del paisatge (LOP). Aquesta implicació és tan alta que fins i tot han arribat a liderar, elaborar o coordinar elles mateixes aquests plans, convertint-se en agents mediadors entre l'Estat, l'Administració local i la ciutadania. Aquest model crea una àmplia xarxa social mobilitzada, a més dels agents i les administracions locals, i facilita el compromís per implementar i executar les accions que finalment s'han establert al pla. Els partenariats pel paisatge anglesos funcionen d'una manera semblant.

A mesura que el món local ha anat incorporant experiència en gestió i planificació del paisatge, alguns d'aquests acords van evolucionant i comencen a funcionar com a connectors i coordinadors de diferents estratègies, iniciatives, actuacions que ja estan en marxa en un territori (llocs on ja hi ha ordenances, iniciatives concretes, etc.), per encaminar-les en una mateixa direcció. Aquesta evolució és molt important.

També és molt rellevant la tendència que s'està produint cap a l'autosuficiència, és a dir, a no dependre de fons públics per executar tots els acords presos, o bé a finançar-los de manera compartida entre l'Administració del territori i els agents implicats. En aquest sentit, una opció cada vegada més estesa són els finançaments en què s'emfatitza la idea de temporalitat, és a dir, que l'acord es beneficia d'un suport per un període de temps determinat, després del qual caldrà avaluar els resultats. Per exemple, els parcs naturals regionals francesos, que contribueixen al desenvolupament d'una zona determinada, tenen una període de vigència de 12 anys, després del qual opten a renovar la classificació que tenen en funció de l'avaluació dels objectius assolits en l'etapa anterior. Entre les virtuts d'aquesta opció hi ha el fet que no s'exclouin la resta de paisatges, des dels quals també s'impulsen iniciatives.

Un dels fenòmens que de retruc estan impulsant aquests tipus d'iniciatives és el fet que en els últims anys determinats estats, com els Països Baixos o el Regne Unit, han anat abandonant la funció que havien tingut fins ara de marcar les grans línies estratègiques i d'acceptar noves competències en paisatge, i han anat traspasant aquestes funcions a les regions i als municipis. Un altre aspecte que cal destacar és que molt recentment el Regne Unit ha simplificat els procediments de planificació a escala nacional, i ha donat més capacitat de decisió a les autoritats locals. Aquest doble fenomen, que d'una banda reforça el paper del món local, presenta d'altra banda el risc de perjudicar els esquemes multiescalars i

coherents de les polítiques de paisatge que es reclamen en un punt anterior.

En uns moments de crisi com els que estem vivint, creix el valor de les societats col·laboratives i de la gestió col·lectiva del territori i del paisatge, que esdevé un bé comú. Es constata un augment d'aquest tipus de participació cívica, que comparteix un mateix interès –el paisatge i el patrimoni–, i que es val de la proximitat, l'experiència quotidiana i el contacte directe amb el territori. En aquest sentit, a Catalunya, avui estan naixent noves maneres d'apropar-se al paisatge, d'entendre'l, de redescobrir-lo, de pensar-hi, d'interactuar-hi. Iniciatives com les que s'estan duent a terme al Priorat (més enllà del desenvolupament de la carta del paisatge en si), als Aspres d'Empordà o a la Cerdanya, només per citar-ne tres a Catalunya, s'escapen de la lògica dels instruments convencionals i posen sobre la taula nous continguts, noves formes d'organitzar-se, d'assolir acords i d'actuar, i nous instruments de pacte, de col·laboració, d'interacció i de participació entre actors (administracions, entitats, etc.), aliens als períodes electorals i als temps polítics, que es configuren com un paradigma d'organització contemporània i com un nou referent. No són iniciatives de planejament només local, però poden incidir en el planejament local. Tenen l'escala d'una carta del paisatge, però no són cartes del paisatge tal com s'ha entès fins ara aquest instrument a Catalunya.

Cal estar atents a unes iniciatives que prenen cada vegada més com a àmbit de referència bàsic les unitats de paisatge, que es mostren obertes i adaptables, amb capacitat per arribar allà on sovint les institucions més tradicionals i consolidades no són capaces d'arribar. Es tracta d'iniciatives que fugen de la mera consulta finalista i, en canvi, creen autèntics espais de diàleg i concertació entre actors, a fi de construir el marc idoni per establir aliances entre el món públic i el privat i la societat civil. Són iniciatives creatives a l'hora d'articular propostes de gestió i d'ordenació, i al mateix temps tenen una elevada capacitat de cohesió social.

Definició clara de responsabilitats

A vegades sorgeixen iniciatives realitzades amb molt bona intenció que parteixen d'una diagnosi paisatgística extensa i acurada del territori, de la qual deriva una llarga proposta d'objectius i d'actuacions que es poden realitzar, però no concreten la manera en què s'han de dur a terme les accions, el responsable d'executar-les, el moment en què es faran, el cost que tenen o la persona o la institució que ha d'assumir-lo, la manera en què es coordinen o s'integren amb la resta de plans i programes, etc. No se'n coneixen clarament els subjectes ni els processos. Són iniciatives habitualment condemnades a l'oblit. Per tant, l'eficàcia de les polítiques de paisatge en l'escala local passa també per la definició clara dels actors i de les seves responsabilitats en cada moment. Als Països Baixos, per exemple, alguns plans de paisatge (*Landschapsontwikkelingsplan*, LOP) defineixen –i després apliquen– un programa d'actuacions molt clar i precís que detalla les responsabilitats de cadascú (administracions, agents, ciutadania), els calendaris d'execució, un pressupost desglossat i les vies de finançament. Passa una cosa semblant en el casos alemany i alguns exemples reeixits francesos.

A més, l'experiència mostra que la màxima eficàcia s'assoleix quan es disposa d'una figura que es fa seu el pla. Les oficines dels parcs naturals regionals, a França, i el coordinador de paisatge, als Països Baixos, són punts de referència obligada en aquest sentit. Dels casos analitzats, la figura del coordinador de paisatge establerta als Països Baixos és de les més interessants, ja que treballa per garantir que el plans de desenvolupament del paisatge es vagin seguint i executant segons el calendari previst, i que es coordinin amb altres instruments de paisatge o de planejament urbanístic (a través dels *Beeldkwaliteitplan*, *Welstandsbeleid* i *Welstandsnota* i *Bestemmingsplan*). També s'encarrega de crear i dinamitzar una xarxa d'agents. És un dels membres del comitè de control que atorga llicències de construcció (i, per tant, vetlla perquè els projectes s'adiguin amb les

Imatge 23. Els premis nacionals de paisatge són una eina de distinció pública d'iniciatives que es consideren que tenen un caràcter exemplificant. A la imatge tram d'un itinerari del comtat de Durham creat amb molta participació ciutadana i que va rebre el UK Landscape Award l'any 2012.

característiques del lloc i compleixin els criteris d'integració i millora establerts), i garanteix l'actualització i la difusió del pla i dels valors paisatgístics que promou. Disposar d'aquesta figura tècnica als Països Baixos, per exemple, ha estat durant molt anys una condició imprescindible per implementar plans de paisatge.

Esperit constructiu: no sancionar, sinó motivar

Una altra via fonamental per afavorir l'acord (acceptació social) a l'escala local és mantenir el caràcter positiu i constructiu tant de les normatives i ordenances de paisatge com de les mateixes iniciatives i projectes, fugint d'eines i plantejaments reactius, prohibitius o sancionadors, que poden acabar sent contraproductius. Aquesta característica és una constant en els casos de normatives i reglaments tractats en el present document, més focalitzats a marcar criteris que no a sancionar. Aquest esperit constructiu afavoreix la suma de complicitats pel paisatge, i contribueix al fet que el paisatge sigui ben considerat i vist com una oportunitat per part de tots els àmbits i actors d'un territori.

Una altra manera de motivar qualsevol iniciativa és donant-hi reconeixement en forma de premi. La majoria de països europeus (Eslovènia, Itàlia, Lituània, els Països Baixos, el Regne Unit, França, etc.) disposen d'un premi nacional de paisatge, com una eina per a la distinció pública d'iniciatives, molt sovint locals, d'acord amb la filosofia del Conveni europeu del paisatge, com ara acords en una àrea determinada, projectes d'enfortiment de la identitat, projectes en barris o territoris concrets, o experiències educatives. Es tracta d'iniciatives en què hi ha una elevada implicació i corresponsabilització de diversos actors (Administració, entitats, agents econòmics, societat civil, etc.) i que es consideren que tenen un caràcter exemplificant. Poden reconèixer també iniciatives locals concretes (compliment dels acords establerts en determinades cartes del paisatge, altres iniciatives de concertació, accions de les directrius del paisatge, etc.) i entitats, institucions o partenariats, que impulsen iniciatives i accions.

Paisatges locals, cartografies locals

La cartografia de paisatge ajuda –o hauria d'ajudar– a fer intel·ligible la complexitat dels paisatges locals; hauria de ser una eina al servei de la presa de decisions i contribuir a la sensibilització paisatgística de les institucions i de la ciutadania en general. És per aquest motiu que és fonamental disposar d'una cartografia de paisatge a escala local que sigui clara, directa i precisa, i que permeti una millor orientació i concreció a l'hora d'incorporar el paisatge al planejament urbanístic i a les estratègies sectorials. No n'hi ha prou a disposar de bones cartografies identificatives o descriptives, sinó que cal tenir representacions orientades sobretot a l'acció. En aquest sentit, en són magnífics exemples algunes iniciatives de plans de paisatge locals neerlandesos i francesos o els models de cartografies de transició alemanyes.

Aquesta informació gràfica de caràcter més tècnic no és incompatible en la majoria dels casos amb altres tècni-

ques gràfiques de caràcter més divulgatiu i informatiu, com ara els diagrames (un bon exemple el trobem en els diagrames de representació de les recomanacions incloses en els díptics de *Construire le paysage de demain*, en el marc dels programes de paisatge valons), infogrames, dibuixos, però també animacions en 3D, fotografies, realitat augmentada, i tot un ampli espectre derivat de les tecnologies de la informació i les innovacions tecnològiques, que a més contribueixen a comprendre millor els instruments i a augmentar la sensibilització ciutadana. Fins i tot les xarxes socials, el programari lliure, etc. estan començant a tenir un paper fonamental quant a la capacitació de la ciutadania i dels agents per elaborar cartografies dinàmiques, actualitzables instantàniament i elaborades de manera col·lectiva i participativa.

Una mirada al context europeu constata que, en general, la cartografia de paisatge planteja avui grans reptes de futur, en què el mapa convencional bidimensional és una estructura cada cop més limitada per representar una realitat tan polièdrica com el paisatge. El Conveni europeu del paisatge convida a fer un gran esforç d'innovació i d'imaginació a l'hora d'interpretar i representar en mapes elements, estructures, valors o dinàmiques dels paisatges, així com els objectius de qualitat paisatgística o les accions i determinacions de futur concretes. I aquest repte es fa més notori en l'àmbit local, en el qual es requereix un grau més elevat de detall i precisió.

L'àmbit local (en el qual tant a Andorra com a Catalunya es parteix d'una cartografia de paisatge ja elaborada a una escala superior) és òptim per començar a desenvolupar aquestes noves cartografies, amb el convenciment que la realitat contemporània exigirà cada vegada més una gran capacitat d'interrelació, de comunicació i d'acció col·lectiva, tenint molt present l'enorme potencial que tenen la diversitat de formes de representa-

L'empremta del passat i del patrimoni i el paisatge quotidià

L'altre factor innovador en les polítiques de paisatge actuals és que eviten la diferenciació extrema entre uns paisatges excel·lents i uns altres que no ho són tant. Aquests últims solen coincidir amb els paisatges quotidians, els que habitem diàriament, que són la immensa majoria del país, i que massa sovint s'ha estimat que no tenen valor o que en tenen ben poc. Ja no es prenen en consideració només aquells patrimonis institucionalitzats (conjunts monumentals o arquitectònics, per exemple) impresos en el paisatge, sinó que hi ha paisatges que passen a ser patrimoni perquè són patrimonialitzats per les comunitats, paisatges que es construeixen a través del vincle i l'experiència entre la població i el territori, en la quotidianitat. Els hem de veure com paisatges dinàmics i vius, on la població té un paper actiu a l'hora de contribuir a conservar-los i fer-los evolucionar, així com en la pervivència dels valors culturals, històrics i simbòlics que els defineixen, evitant paisatges fòssils, sense vida, i paisatges aparador, de cartó pedra.

Les polítiques més modernes de gestió del patrimoni local en els paisatges contemporanis són també les que estan superant la visió del patrimoni —tant natural com cultural— com una mera suma d'elements puntuals, llocs i edificis, i incorporen cada vegada més una valoració dels elements pel caràcter de conjunt en un entorn que reuneix uns trets i uns valors determinats.

En aquest sentit, les polítiques de planificació territorial i urbana haurien de tenir molt en compte el patrimoni cultural impregnat en el paisatge, tal com fan els Països Baixos, França o el Regne Unit. Estiguin o no catalogats, elements culturals com ara la xarxa viària d'arrel històrica, els murs de pedra seca, les fileres arbrades, els paravents arbrats o l'estructura parcel·lària, interpretats des d'una concepció integrada del lloc, haurien d'incidir en el planejament territorial i condicionar-ne el desenvolupament. No considerar aquestes lectures conjuntes pot suposar un empobriment d'una iden-

titat, de la memòria d'un territori, de les referències històriques i culturals d'un lloc o de les possibilitats de desenvolupament econòmic.

Eines com l'avaluació del caràcter històric del paisatge (*landscape historic characterization*) anglesa, les biografies de paisatge neerlandeses o les àrees de valorització de l'arquitectura i el patrimoni (AVAP) franceses, aplicades en l'àmbit local, van en aquesta direcció i alhora posen de manifest l'enorme utilitat que podrien tenir per a una política de paisatge d'àmbit local iniciatives com PaHisCat,⁹ desenvolupada en el context català en forma de pla pilot.

Noves vies de finançament per al paisatge

El finançament d'instruments i de projectes d'ordenació i gestió del paisatge a escala local és un factor condicionant, que obliga a plantejar diferents alternatives de finançament que passen també per acords i per la implicació dels agents d'un territori. A Catalunya, una de les vies de creació i millora dels paisatges locals ha estat els projectes desenvolupats a través del Fons per a la protecció, gestió i ordenació creat per la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, nodrit del pressupost de la Generalitat de Catalunya, i que des de fa uns anys no està dotat econòmicament. En aquest sentit, un exemple paradigmàtic a Europa és el Fons suís per al paisatge, que ha beneficiat des del 1991 prop de dos mil projectes, amb una inversió de 100 milions d'euros. A Andorra, en canvi, els projectes desenvolupats no s'emmarquen en una eina de finançament específica.

Una de les lliçons que ens tramet l'experiència europea és la necessitat d'usar instruments de finançament públics més finalistes, que no depenguin dels pressupos-

9. PaHisCat és un projecte sobre l'evolució històrica del paisatge de Catalunya que pretén entendre i difondre les traces visibles del passat a quatre paisatges de Catalunya, així com donar pautes per al planejament territorial, patrimonial i sectorial.

Imatge 24. Les polítiques de paisatge actuals tenen en consideració els paisatges quotidians i no només els d'excel·lència.

tos públics ordinaris sinó d'una recaptació impositiva específica, com ara l'1% paisatge i desenvolupament francès (*1% Paysage et Développement*), que permet dur a terme projectes de paisatge concrets en l'àmbit local. Una altra fórmula és la que destina un petit percentatge de la loteria nacional a aquesta finalitat, tal com passa amb el Heritage Lottery Fund del Regne Unit, o amb la Loteria Nacional neerlandesa.

Una altra qüestió que cal abordar i potenciar en l'àmbit local és la cooperació publicoprivada (empreses, fundacions, bancs, etc.), com a fórmula per a fomentar iniciatives i actuacions paisatgístiques concretes, ja sigui

per la via del mecenatge, del patrocini o d'altres sistemes imaginatius encara per explorar, tal com ja s'està produint al Regne Unit, als Països Baixos o a Alemanya. Algunes de les vies més esteses en aquests països per finançar iniciatives concretes són, a més de les comentades anteriorment, mesures compensatòries, responsabilitat social corporativa d'empreses i excepcions fiscals. El micromecenatge en l'àmbit local és un altre dels camps en què es pot avançar molt, ja que aquesta escala afavoreix la implicació social i col·lectiva i el compromís dels agents i la ciutadania, així com la consecució d'uns resultats més visibles.

Consideracions finals

En definitiva, la planificació del paisatge en l'àmbit local ens exigeix ser innovadors, tant en els continguts com en les formes d'actuar. Ens obliga a reinventar-nos, a assumir la pluralitat de punts de vista i a estar oberts a noves formes d'organització, noves metodologies i nous instruments d'interacció i participació entre tots els actors. Es constata que els països que gaudeixen d'una cultura paisatgística més sòlida són els que tenen un teixit associatiu més ric i una societat civil que pren més protagonisme en els projectes i les actuacions de restauració o de creació o en la mateixa planificació i gestió dels paisatges. El moment actual reclama noves formes de democràcia i de governança en el paisatge, el pas dels procediments més centralitzats a un sistema que tingui en compte des del primer moment la concertació amb els actors més propers al territori.

Ha arribat l'hora de començar a revisar els instruments i les estratègies en què s'han fonamentat fins ara les polítiques de paisatge a l'escala local, i fer un salt endavant en el sistema normatiu actual cap a plantejaments més transversals, àgils, pragmàtics i orientats a l'acció, que reforcin la concertació i la cooperació publicoprivada, i que estiguin orientats als reptes que té avui el país. Van guanyant protagonisme les eines que centren els esforços en aspectes que es consideren realment clau en un context determinat: és millor afrontar pocs compromisos, compartits, col·lectius i potents, que molts de dispersos i que finalment siguin inassolibles, poc realistes i que, per tant, no es compleixin. Dit d'una altra manera, s'està avançant cap a instruments cada vegada més flexibles i dinàmics, que facilitin l'obtenció de resultats ben visibles, i amb una assignació possibilista i nítida de responsabilitats a cadascuna de les parts.

D'altra banda, en el context europeu es dona cada vegada més una planificació i una gestió del paisatge en l'àmbit local compartida entre diversos àmbits (urbanisme, agricultura, turisme, cultura, etc.), actors (Administració, sectors econòmics i societat civil) i dis-

ciplines (geografia, arquitectura, ciències ambientals, cartografia, sociologia, disseny, agronomia, etc.). Els llocs on es produeix amb més força aquesta convergència d'àmbits, actors i mirades, on cadascú aporta un determinat vincle i empatia pel lloc, i on s'amplien els punts de vista, sempre vinculats al caràcter i a la identitat territorial, són els que aporten solucions més suggeridores, innovadores i reeixides.

7. Bibliografia

- AGENDA *Landschap. Landschappelijk verantwoord ondernemen voor iedereen* (2009). [S.l.]: Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
- ARN, Daniel (dir.) (2011). *Stratégie paysage de l'OFEV*. [Berna]: Département Fédéral de l'Environnement, des Transports, de l'Énergie et de la Communication DETEC; Office Fédéral de l'Environnement OFEV.
- BAAS, Henk; GROENEWOUDT, Bert; RAAP, Edwin (2011). "The Dutch Approach: public participation and the role of NGO and local authorities in the protection, management and development of cultural landscapes in the Netherlands", dins Michael Jones; Marie Stenseke (ed.). *The European Landscape Convention: challenges of participation*. Dordrecht: Springer Science+Business Media, p. 45- 66. (Landscape Series; 13).
- BADIA, Elisabet (2007). "Plans paisatgístics en l'ordenació territorial. El Landschaftsplanung alemany", dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 64, p. 133-168.
- BALNY, Philippe; BETH, Olivier; VERLHAC, Éric (2009). *Protéger les espaces agricoles et naturels face à l'étalement urbain*. [S.l.]: Conseil général de l'agriculture de l'alimentation et des espaces ruraux; Conseil général de l'environnement et du développement durable.
- BAUGESEZBUTCH (BauGB) vom 23.09.2004 (BGBl. I S. 2414) zuletzt geändert durch Gesetz vom 11.06.2013 (BGBl. I S. 1548) m.W.v. 21.06.2013. [Codi d'urbanisme].
- BERTAÏNA, Jacqueline; et al. (2012). *La Trame verte et bleue dans les Plans Locaux d'Urbanisme*. [S.l.]: Dreal Midi-Pyrénées.
- BESLUIT van 12 juli 2012 tot wijziging van het Besluit omgevingsrecht en het Besluit ruimtelijke ordening (aanvullingen en verduidelijkingen inzake digitale eisen ruimtelijke besluiten alsmede het herstel van enkele gebreken) [Decret d'Ordinació del Territori dels Països Baixos] [en línia]. <<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2012-332.html>> [consulta: 26.02.2015].
- BESTEMMINGSPLAN. Bergen Centrum - Beschermd Dorpsgezicht (2011). Rotterdam: RBOI - Rotterdam bv.
- BOÎTE à outils CEP. *Guide méthodologique pour les conceptions d'évolution du paysage* (2002). Lausanne: Service romand de vulgarisation agricole.
- BROUARD, Jessica (2005). *Mise en oeuvre de la politique du 1% Paysage et Développement Application de la circulaire du 31 mars 2005*. [S.l.]: Service d'Études Techniques des Routes et Autoroutes.
- BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ, BfN (2013). *Landschaftsplanung* [Planificació del paisatge] [en línia]. <http://www.bfn.de/0312_landsch_planung.html> [consulta: 26.02.2015].
- CAMPAIGN TO PROTECT RURAL ENGLAND (2013). *CPRE issue landscape challenge to Government*. [Londres]: Campaign to Protect Rural England.
- CIRCULAIRE du 2 mars 2012, relative aux aires de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine (NOR: MCCC1206718C). *Bulletin Officiel*, núm. 208, mars 2012, p. 20-39.
- CODE Wallon de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme, du Patrimoine et de l'Énergie (CWATUPE): *Coordination officieuse* (2013). [S.l.]: Service Public de Wallonie. Direction générale opérationnelle. Aménagement du territoire, Logement, Patrimoine et Énergie.
- CONCEPTION d'évolution du paysage (CEP) Directive. A l'attention des autorités communales et de leurs mandataires (2010). Delémont: Office de l'Environnement, Jura.
- COQUELET, X.; MEUNIER, A. (2008). *Charte Paysagère Pays de Beaujolais: diagnostic*. [S.l.]: Syndicat Mixte du Pays Beaujolais.
- DESSING, N.; HAZENDONK, Niek; JANSSEN, A. (2006). *Landschap ontwikkelen met kwaliteit: aan de slag met landschap*. [S.l.]: Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit [CD-ROM].
- DIRECTION EAU AGRICULTURE ENVIRONNEMENT PÔLE AGRICULTURE FORÊT ESPACE RURAL (2011). *Le PAEN un outil de protection et de valorisation des espaces agricoles et naturels périurbains* [en línia]. <http://www.languedocroussillon.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/6-PAEN_cle116e45.pdf> [consulta: 26.02.2015].
- DRON, Dominique (dir.) (2011). *Guide sur l'évaluation environnementale des documents d'urbanisme*. [S.l.]: Service de l'économie, de l'évaluation et de l'intégration du développement durable du Commissariat Général au Développement Durable. (Références).
- DURAND, Marie-Hélène (2007). *Vademecum du droit du paysage*. [S.l.]: Ministère de l'Écologie, du Développement et de l'aménagement durables.
- DUTCH MINISTRY OF EDUCATION, CULTURE AND SCIENCE, et al. (1999). *The Belvedere Memorandum. A policy document examining the relationship between cultural history and spatial planning*. L'Haia: Ministeries de OC&W, VROM, LNV, V&W.

- EETVELDE Veerle Van; ANTROP, Marc (2011). “Caractérisation interrégionale des paysages de la Belgique”, *EchoGéo*, núm. 15.
- FOLINAIS, Céline (2006). *Plans de paysage: éléments de bilan*. [S.l.]: Ministère de l’écologie et du développement durable.
- FOLLÉA, Bertrand (2001). *Guide des plans de paysage, des chartes et des contrats*. [S.l.]: Ministère de l’aménagement du territoire et de l’environnement.
- GALE, Andrew; et al. (2009). *Green Infrastructure Guidance*. [S.l.]: Natural England.
- GESETZ über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz-BnatSchG) vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2542), das zuletzt durch Artikel 2 Absatz 24 des Gesetzes vom 6. Juni 2013 (BGBl. I S. 1482). [Llei Federal de Protecció de la Natura].
- GIORGIS, Sébastien; DOUCET, Jean (2013). *Prise en compte du paysage dans les documents d’urbanisme. Guide pour une meilleure prise en compte des paysages dans le cahier des charges des SCoT, PLU et cartes communales*. [S.l.]: Direction régionale et interdépartementale de l’environnement et de l’énergie d’île-de-France.
- GUIBERT, Marie (2009). “Les cartes del paisatge a França”, dins Joan Nogué, et. al. (coord.). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plocs de Paisatge; Eines; 2).
- GUIDE pratique: les aires de mise en valeur de l’architecture et du patrimoine (2012). [S.l.]: Ministère de la culture et de la Communications.
- HAAREN, Christina v.; GALLER, Carolin; OTT, Stefan (2008). *Landscape planning. The basis of sustainable landscape development*. Leipzig: Federal Agency for Nature Conservation.
- HANDREIKING *Kwaliteit Landschap 2006. Voor provincies en gemeenten* (2006). [S.l.]: Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
- HAZENDONK, Niek (2009). “La política de paisatge als Països Baixos”, dins Carles Llop (coord.). *Paisatges en transformació. Intervenció i gestió paisatgístiques*. Barcelona: Diputació de Barcelona. (Col·lecció Estudis. Sèrie territori; 6).
- HILDENBRAND, Andreas (1996). *Política de ordenación del territorio en Europa*. [Sevilla]: Universidad de Sevilla.
- JACQUOT, Henri (2007). “Les orientations d’aménagement et de programmation (OAP)”, dins *Écriture des PLU*. Paris: Gridauih.
- JOSEP, JEAN-LOUIS (2008). *Avec le paysage La construction des politiques du paysage dans les Parcs naturels régionaux*. Paris: Fédération des Parcs naturels régionaux de France. (Collection Expérimenter pour Agir; 15).
- LA CHARTE paysagère et environnementale des Costières de Nîmes (Gard): Une démarche de concertation et de réflexion pour travailler entre les territoires ruraux et urbains (2008). [S.l.]: Le réseau Paysage et urbanisme durable de Mairie-conseils. (Mémento; 2).
- “LA PREMIÈRE loi du Grenelle”, *La Grenelle Environnement*. Núm. monogràfic, setembre 2009. [S.l.]: Écologie, Développement Durable, Transports & Logement.
- LAND USE CONSULTANTS (2010). *Local Landscape Planning Policy. A Best Practice Summary for the South West Landscape Partnership and Natural England*. [S.l.]: Land Use Consultants.
- LANDSCAPE Conservation Action Plan Guidance. *Landscape Partnerships* (2013). [S.l.]: Heritage Lottery Fund.
- LANDSCAPE INSTITUTE (2009). *Green infrastructure: connected and multifunctional landscapes*. Londres: Landscape Institute.
- LANDSCAPE planning, for sustainable municipal development (2002). Leipzig: Federal Agency for Nature Conservation.
- LOI fédérale du 1er juillet 1966 sur la protection de la nature et du paysage (LPN). Disponible a: <www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19660144/index.html> [consulta: 26.05.2015].
- “LOI Grenelle 2”, *La Grenelle Environnement*. Núm. monogràfic, novembre 2010. [S.l.]: Écologie, Développement Durable, Transports & Logement.
- LOI n° 2000-1208 du 13 décembre 2000 relative à la solidarité et au renouvellement urbains [loi SRU ou loi Gayssot]. *Le Journal officiel de la République française*, núm. 289 de 14 décembre 2000, p.1977.
- LOI n° 93-24 du 8 janvier 1993 sur la protection et la mise en valeur des paysages et modifiant certaines dispositions législatives en matière d’enquêtes publiques. *Le Journal officiel de la République française*, núm. 7, du 9 janvier 1993, p. 503.
- LUTLEY, Wendy (2012). *Briefing note on local planning Landscape character* (CPRE South West) [en línia]. <www.cpresouthwest.org.uk> [consulta: 26.05.2015].
- MAIRIE-CONSEILS (2006). *SCOT et Paysage. Dossier pédagogique*. [Paris]: Mairie-conseils-diffusion.
- MINISTÈRE DU LOGEMENT ET DE L’ÉGALITÉ DES TERRITOIRES (2014). *Loi Alur: Transfert de la compétence en matière de PLU, document en*

- tenant lieu et carte communale. [S.l.]: Ministère du Logement et de l'Égalité des Territoires.
- NATIONAL Planning Policy Framework (2012). Londres: Department for Communities and Local Government.
- NOGUÉ, Joan; PUIGBERT, Laura; BRETCHA, Gemma (eds.) (2009). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- OFFICE FÉDÉRAL DE L'AMÉNAGEMENT DU TERRITOIRE (1997). *Conceptions et plans sectoriels de la Confédération (art. 13 LAT). Caractéristiques générales de l'instrument et principes d'élaboration, d'adoption et de mise en oeuvre*. Berna: Office Fédéral de l'Aménagement du Territoire.
- OFFICE FÉDÉRAL DE L'ENVIRONNEMENT (2003a). *Paysage 2020 -Principes directeurs*. Berna: Office Fédéral de l'Environnement.
- (2003b). *Paysage 2020 -Commentaires et programme. Synthèse réalisée pour les Principes directeurs Nature et Paysage de l'OFEP*. Berna: Office Fédéral de l'Environnement.
- OFFICE FÉDÉRAL DE L'ENVIRONNEMENT, DES FORÊTS ET DU PAYSAGE (1998). *Conception "Paysage suisse"*. Berna: Office Fédéral de l'Environnement, des Forêts et du Paysage.
- PANKHURST, Hayley J. (2012). *Green Infrastructure: Mainstreaming the Concept. Understanding and applying the principles of Green Infrastructure in South Worcestershire*. [S.l.]: Natural England. (Natural England Commissioned Reports; 79).
- PELEGRIN, Olivier; MOUGEY, Thierry (2010). *Etude sur les outils de nature contractuelle au service de la Trame verte et bleue*. [S.l.]: Ministère de l'écologie, de l'énergie, du développement durable et de la mer; Fédération des Parcs Naturels Régionaux de France; Fédération des Conservatoires d'Espaces Naturels.
- PLANCHET, Pascal (2011). "La réforme de la loi Grenelle II: des ZPPAUP aux AVAP", dins Arnaud Lajartre; Paul Iogna (dir.). *Actes du colloque "Une nouvelle gouvernance pour la gestion du patrimoine architectural et paysager français: des ZPPAUP aux AVAP du Grenelle II" -Université d'Angers -Faculté de droit (Centre Jean Bodin) 10 et 11 février 2011*. Angers: Université d'Angers.
- PLANNING for a Healthy Environment: Good Practice Guidance for Green Infrastructure and Biodiversity (2012). [S.l.]: Town and Country Planning Association; The Wildlife Trusts.
- PLANS de paysage: repères (1993). [S.l.]: Direction de l'Architecture et de l'Urbanisme.
- PROSCOT (2010). *Les incidences des lois Grenelle sur les SCOT et l'aménagement du territoire* [en línia]. <www.proscot.fr/pf/IncidencesGrenelleSCOT-2010.pdf> [consulta: 26.05.2015].
- SCHRÖDER, Rob, et al. (2010). *Comparing landscape planning in England, Germany and the Netherlands: policy contexts and three case study plans*. Wageningen: Alterra. (Alterra-report; 2040).
- SEGUIN, Jean-François (2009). "La política de paisatge a França", dins Carles Llop (coord.). *Paisatges en transformació. Intervenció i gestió paisatgístiques*. Barcelona: Diputació de Barcelona. (Col·lecció Estudis. Sèrie territori; 6).
- STREMLow, Matthias (2009). "Paisatge i desenvolupament sostenible: projeccions de futur. Resultats del projecte suís Paysage 2020", dins Joan Nogué, et al. (coord.). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- SWANWICK, Carys (2009). "L'avaluació del caràcter del paisatge al Regne Unit", dins Joan Nogué, et al. (coord.). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- SWANWICK, Carys; LAND USE CONSULTANTS (2002). *Landscape Character Assessment-Guidance for England and Scotland*. Cheltenham: The Countryside Agency; Edimburg: Scottish Natural Heritage.
- WASHER, Dirk; SCHRÖDER, Rob (2009). "Les polítiques del paisatge als Països Baixos", dins Joan Nogué, et al. (coord.). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- WET van 20 oktober 2006, houdende nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening (Wet ruimtelijke ordening) [Llei d'ordenació del territori dels Països Baixos].
- WET van 29 augustus 1991 tot herziening van de Woningwet [Llei d'habitatge dels Països Baixos].
- WILBRAND, Stephanie (2010). *Les polítiques de paisatge a Europa en el marc del Conveni europeu del paisatge. Els casos d'Espanya, Alemanya i Eslovàquia*. Tesi doctoral. Universitat de Girona. Departament de Geografia.

8. Sigles i acrònims

AOC	<i>Appellation d'Origine Controlée</i> (Denominació d'Origen Controlada).	LDF	<i>Local development framework</i> (Pla marc de desenvolupament local).	PTP	Pla territorial parcial.
AONB	<i>Areas of outstanding natural beauty</i> (Àrees de bellesa natural excepcional).	LOK	<i>Landschap Ontwikkelen met Kwaliteit</i> (Estratègia per al desenvolupament d'un paisatge de qualitat).	SCoT	<i>Schéma de cohérence territoriale</i> (Esquema de coherència territorial).
AVAP	<i>Aire de mise en valeur de l'architecture et du patrimoine</i> (Àrea de valorització de l'arquitectura i el patrimoni).	LOP	<i>Landschapsontwikkelingsplan</i> (Pla de desenvolupament del paisatge).	SRADT	<i>Schéma régional d'aménagement et de développement du territoire</i> (Model regional de planificació i desenvolupament del territori).
BauGB	<i>Baugesetzbuch</i> (Codi d'urbanisme).	LPN	<i>Loi fédérale sur la protection de la nature et du paysage</i> (Llei federal sobre la protecció de la natura i del paisatge).	SRU	<i>Loi relative à la solidarité et au renouvellement urbains</i> (Llei relativa a la solidaritat i a la renovació urbana).
BKP	<i>Beeldkwaliteitplan</i> (Pla de qualitat del paisatge).	NPPF	<i>National Planning Policy Framework</i> (Política nacional de planificació).	TVB	<i>Trame verte et bleue</i> (Xarxa verda i blava).
BNatSchG	<i>Bundesnaturschutzgesetz</i> (Llei federal de protecció de la natura).	OAP	<i>Orientation d'aménagement et du programmation</i> (Orientacions d'ordenació i programació).	WRO	<i>Wet Ruimtelijke Ordening</i> (Llei d'ordenació del territori).
BRO	<i>Besluit ruimtelijke ordening</i> (Decret d'ordenació del territori).	OFEV	<i>Office fédéral de l'environnement</i> (Agència Federal de Medi Ambient).	ZAC	<i>Zone d'aménagement concerté</i> (Zona d'ordenació concertada).
CAVLP	<i>Clyde and Avon Valley Landscape Partnership</i> (Partenariat pel Paisatge de la Vall del Clyde i l'Avon).	PADD	<i>Projet d'aménagement et de développement durable</i> (Projecte d'ordenació i desenvolupament sostenible).	ZAD	<i>Zone d'aménagement différé</i> (Zones d'ordenació territorial posterior).
CEP	<i>Conception d'évolution du paysage</i> (Pla de desenvolupament del paisatge).	PAEN	<i>Périmètre de protection et de mise en valeur des espaces agricoles et périurbains naturels</i> (Perímetre de protecció i de valorització dels espais agrícoles periurbans).	ZPPAUP	<i>Zone de protection du patrimoine architectural, urbain et paysager</i> (Zona de protecció del patrimoni arquitectònic, urbà i paisatgístic).
CPS	<i>Conception Paysage Suisse</i> (Estratègia pel paisatge suís).	PAL	<i>Plan d'aménagement local</i> (Pla d'ordenació local).		
DEFRA	<i>Department for Environment, Food & Rural Affairs</i> (Departament de Medi Ambient, Alimentació i Medi Rural).	PDU	<i>Plan de déplacements urbains</i> (Pla de mobilitat urbana).		
DGO4	<i>Direction Générale Opérationnelle d'Aménagement du Territoire</i> (Direcció General d'Ordenació del Territori).	PIG	<i>Projet d'Intérêt Général</i> (Projecte d'interès general).		
DTA	<i>Directive Territoriale d'Aménagement</i> (Directiva de planificació territorial).	PLH	<i>Programme local d'habitat</i> (Programa local d'habitatge).		
GI	<i>Green infrastructure</i> (Infraestructura verda).	PLU	<i>Plan local d'urbanisme</i> (Pla local d'urbanisme).		
HLF	<i>Heritage Lottery Fund</i> (Fons per al patrimoni de la Loteria).	POS	<i>Plan d'occupation des sols</i> (Pla d'ocupació del sòl).		
LAT	<i>Loi fédérale sur l'aménagement territorial</i> (Llei federal sobre l'ordenació del territori).	PPS	<i>Planning Policy Statements</i> (Declaracions de planificació territorial).		
LCA	<i>Landscape character assessment</i> (Avaluació del caràcter del paisatge).				

